

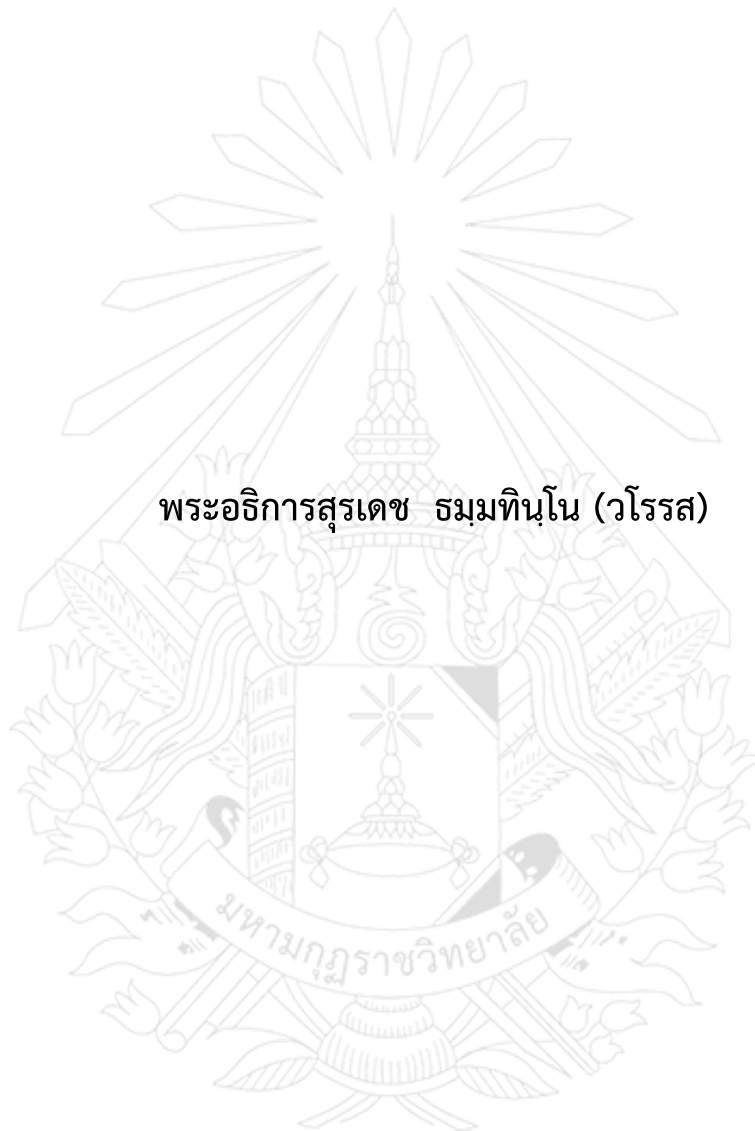
ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

พระอธิการสุรเดช ธมฺมทินฺโน (วโรรส)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

พระอธิการสุรเดช ธมฺมทินฺโน (วโรรส)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2566

AN ANALYTICAL STUDY OF DĀNA AS DEPICTED IN THE
VIMĀNAVATTHU

PHRAATHIKAN SURADET DHAMMATINNO (VAROROD)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE MASTER DEGREE OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ
ชื่อนักศึกษา : พระอธิการ สุรเดช ธมฺมทินโน (วโรรส)
ชื่อปริญญา : ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต
สาขาวิชา : พุทธศาสนศึกษา
ปีพุทธศักราช : 2566
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก : พระศรีวินยาภรณ์, ดร.
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : รองศาสตราจารย์ สุเชาวน์ พลอยชุม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตราจารย์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

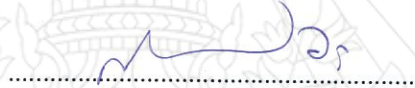
รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ วัฒนนะ)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)

(รองศาสตราจารย์ สุเชาวน์ พลอยชุม)

กรรมการ

(พระครูวินัยธร บุญศรี ภาณุวฑฺฒโน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิญ รักษิตย์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic : An Analytical Study of Dāna As Depicted in the Vimānavatthu
Student's Name : Phraathikan Suradet Dhammatinno (Varorod)
Degree Sought : Master of Arts
Program : Buddhist Studies
Anno Domini : 2023
Advisor : Phra Srivinayaphon, Dr.
Co-Advisor : Assoc. Prof. Suchao Ploychum

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Arts (Buddhist Studies)

Acting Dean of Graduate School
(Phra Sutthisanmethi, Asst. Prof. Dr.)

Thesis Committee :

Chairman
(Asst. Prof. Dr. Somboon Watana)

Member (Advisor)
(Phra Srivinayaphon, Dr.)

Member (Co-Advisor)
(Assoc. Prof. Suchao Ploychum)

Member
(Phrakhruwinaithon Boonsri Nānavuddho, Asst. Prof. Dr.)

Member
(Assoc. Prof. Dr. Suvin Ruksat)

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ
ชื่อนักศึกษา	: พระอธิการสุรเดช ธมมทินโน (วโรรส)
ชื่อปริญญา	: ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต
สาขาวิชา	: พุทธศาสนศึกษา
ปีพุทธศักราช	: 2566
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	: พระศรีวินยาภรณ์, ดร.
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	: รองศาสตราจารย์ สุเชาว์ พลอยชุม

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการให้ทาน 2) เพื่อศึกษาการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแบบเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผลวิจัยนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า :

ทาน คือการให้ การให้ธรรมะเป็นทาน การแบ่งปันสิ่งที่เป็นวัตถุและ สิ่งที่ไม่ใช่วัตถุแก่สรรพสัตว์ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ ตอบแทนและบูชาคุณ ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน รวมถึงการให้อภัยด้วยลักษณะของทานมี 3 อย่าง 1) จากเจตนาทาน 2) วิถีทาน 3) ไทยธรรมทาน ประเภทของทานมี 3 ประเภท 1) แบ่งตามเจตนา 2) แบ่งตามทายก 3) แบ่งตามวัตถุ และมีวิธีการให้ที่ถูกต้องซึ่งประกอบไปด้วย 1) วัตถุทาน คือต้องเป็นวัตถุทานที่บริสุทธิ์ มีเจตนาที่บริสุทธิ์มุ่งให้เกิดความดีงาม ใจใสสะอาดทั้งก่อนทำขณะทำหลังทำ 2) อาการของการให้ คือให้ด้วยความศรัทธาด้วยความเคารพ ตามกาลที่เหมาะสม มีจิตใจอนุเคราะห์เหมาะสมไม่กระทบตนเอง 3) ธรรมทาน คือศิลปวิทยาการความรู้เพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิตได้ และการให้ความรู้ที่เป็นธรรมะเพื่อยกจิตใจให้สูงขึ้น ธรรมที่ส่งเสริมในการให้ทานได้แก่ เมตตา ความรักปรารถนาสันติสุขแก่ทุกชีวิต กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ สัทธา ความเชื่อบาปบุญ ปัญญา ใช้คิดติตรองด้วยเหตุผล ฉันทะ ความพอใจจากการประเมินคุณค่าของงาน

การให้ทานในคัมภีร์วิมานวัตถุ ประกอบไปด้วย 85 เรื่องได้จำแนกลงในลักษณะของทาน 3 ประเภท คือ 1) จากเจตนาทาน ประกอบไปด้วยวิมานวัตถุ 85 เรื่องคือ ปฐวรรค 17 วิมาน จิตตลาวรรค มี 11 วิมาน ปาริฉัตตกวรรค มี 10 วิมาน มัญชิฎฐกวรรค มี 12 วิมาน มหารถวรรค 14 วิมาน

ปายาสีกวรรค 10 วิมาน สุนิกขิตตวรรค 11 วิมาน 2) วิรติทาน ประกอบไปด้วยวิมานวัตถุ 17 เรื่อง
ปฐมบัณฑิตพตาวิมาน ทุตติยบัณฑิตพตาวิมาน และลตาวิมาน เป็นต้น 3) ไทยธรรมทานประกอบไปด้วย
วิมานวัตถุ 55 เรื่อง ปฐมปฐวิมาน ทุตติยปฐวิมาน และตติยวิมาน เป็นต้น

คุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ พบว่าทำให้เกิดศรัทธาความ
เชื่อมั่นในการทำความดีตามหลักพระพุทธศาสนา มีสัมมาทิฐิแก้ปัญหา และมีความสำนึกที่ดีมี
หิริโอตตัมปะ ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข ความเป็นมิตรไมตรีต่อกัน การช่วยเหลือแบ่งปัน และการ
ส่งเคราะห์กัน

คำสำคัญ : การให้ทาน, คัมภีร์วิมานวัตถุ

ABSTRACT

Thesis Topic	: An Analytical Study of Dana as Depicted in the Vimānavatthu
Student's Name	: Phraathikan Suradet Dhammadinno (Varorod)
Degree Sought	: Master of Arts
Program	: Buddhist Studies
Anno Domini	: 2023
Advisor	: Phrasrivinyaphon, Dr.
Co-Advisor	: Assoc. Prof. Suchao Ploychum

The objectives of this thesis were: 1) to study the concept of Dana or giving, 2) to study the Dana or giving as depicted in the text of Vimanvatthu, and 3) to analyze Dana as depicted in the Vimānavatthu. The data of this qualitative study were collected from Tipitaka, Commentaries, the related documents and interviews. The data were analyzed and presented in a descriptive method.

The results of study were found as follows:

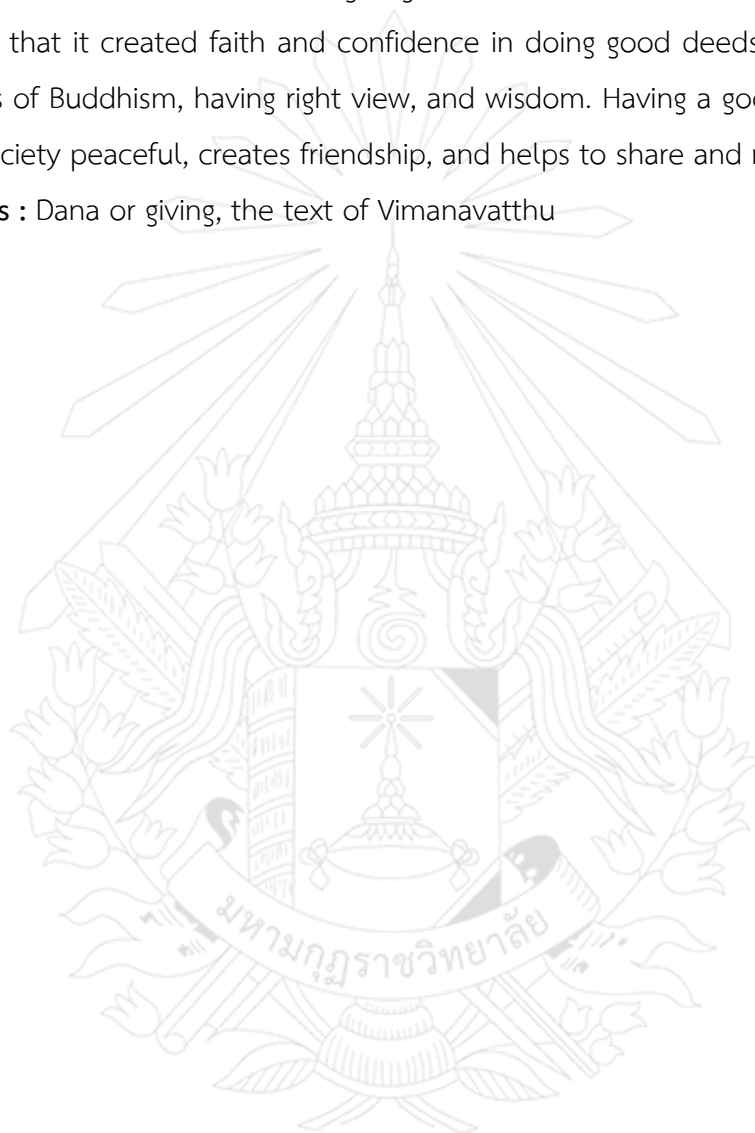
1. Dana refers to giving, teaching Dhamma, sharing material things and non material things with kindness, helpfulness, reward and worship without expecting anything in return including forgiveness. There are 3 kinds of Dana: 1) Intentional Dana, 2) Viratti Dana, and 3) Material Dana. There are 3 types of Dana divided according to giving intention, the givers, and the objects and methods of giving. For the objects of giving, it consists of: 1) the dana object must be pure alms, with pure intentions aiming for goodness and clean mind before giving, while giving, and after giving. 2) The attitude of giving is to give with faith, respect, at the appropriate time, and having a compassionate mind. 3) Dhamma Dana is knowledge and skills that can be applied in living a life and can raise the mind higher and higher. The virtues that promote Dana are loving kindness, compassion, faith, wisdom and satisfaction or Chanda.

2. Dana in the Vimanavatthu consists of 85 items which can be classified into 3 types of alms : 1) Cagacetana Dana, consisting of 85 items, namely 17 Vimanas in Pithavagga, 11 Vimanas in Cittaladavagga, 10 Vimanas in Paricachattakavagga, 12 Vimanas in Manjitthakavagga, 14 Vimanas

in Maharathavagga, 10 Vimanas in Payasikavagga, and 11 Vimanas in Sunikakhittavagga, 2) Viratti Dana, consisting of 17 items, such as Pathama Pattibbata Vimana, Dutiya Patibbata Vimana, Lata Vimana. 3) Deyadhamma Dana consists of 55 items, such as Pathama Pitha Vimana, Dutiya Pitha Vimana, Tatiya Vimana.

3. The value and virtue of giving alms as shown in the text of Vimanavatthu indicated that it created faith and confidence in doing good deeds according to the principles of Buddhism, having right view, and wisdom. Having a good sense of virtue makes society peaceful, creates friendship, and helps to share and reconciliation.

Keywords : Dana or giving, the text of Vimanavatthu

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ” นี้ สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาและอนุเคราะห์จากคณาจารย์หลายท่านที่กรุณาเสียสละเวลาให้คำแนะนำพร้อมแนะแนววิธีการเขียนต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่าน ดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ให้ความรู้ชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาระดับศาสนศาสตร์มหาบัณฑิตเพื่อให้ผู้วิจัยมีความรู้และเข้าใจในหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพิ่มมากขึ้น ขอกราบขอบคุณพระศรีวินยาภรณ์, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และรศ.สุเชาว์น พลอยชุมอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่คอยเอาใจใส่พร้อมทั้งแนะนำแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระครูวินัยธรเจริญ ทนตจิตโต, ดร., พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร, พระครูวรการณฺจฺโชติ, พระอธิการสุชาติ ญาณพล, ดร.กฤษสุชิน พลเสน, รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน และดร.ประเวศ วทาก้าว ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของบัณฑิตวิทยาลัยที่เอื้อเพื่อช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกเรื่องเอกสารที่เกี่ยวข้องในการทำงานวิจัยจนแล้วเสร็จ ขอขอบพระคุณพระเอกรินทร์รินโท, นางสาวพัชรินทร์ จันทร์กล้า และพระประสาน ชยาภโรโต ที่ช่วยเหลือระบบปฏิบัติงานด้านคอมพิวเตอร์ในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนเสร็จสมบูรณ์ รวมทั้งเพื่อนนักศึกษาร่วมรุ่นที่ให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา

คุณงามความดีและประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอให้เป็นเครื่องสักการบูชาคุณพระรัตนตรัย พระคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง ท่านเจ้าอาวาสวัดปรางกาสี ญาติโยมทั้งหลาย ตลอดจนเพื่อนร่วมชั้นเรียนในระดับปริญญาโท ที่ได้คอยอุปถัมภ์ และขอแผ่คุณความดีนี้ให้แก่เพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ทุกภูมิกาย พร้อมทั้งเจ้ากรรมนายเวรในทุกภพทุกชาติด้วยเทอญ

พระอธิการสุรเดช ธมฺมทินโน (วโรรส)

สารบัญคำย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2527 ซึ่งมีคำย่อและคำเต็มของคำศัพท์เรียงตามลำดับ ดังนี้

คำย่อ		คำเต็ม	
อรรถกถาพระวินัยปิฎก			
วิ.มหา.อ.	=	วินัยปิฎก	มหาวคคฺคภูจกถา
อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก			
ที.ปา.อ.	=	ทีฆนิกาย	สุมงฺคฺลวิลาสินี ปาฎิกวคคฺคภูจกถา
ม.อุ.อ.	=	มชฌิมนิกาย	ปปลฺยจสุทฺธิ อฺุปริปณฺณาสกคฺคภูจกถา
อง.เอก.อ.	=	องคฺคตฺตรนิกาย	มโนรลฺยปฺุรณฺณี เอกนิปาตคฺคภูจกถา
อง.ปลฺยจก.อ.	=	องคฺคตฺตรนิกาย	มโนรลฺยปฺุรณฺณี ปลฺยจกนิปาตคฺคภูจกถา
อง.ฉกก.อ.	=	องคฺคตฺตรนิกาย	มโนรลฺยปฺุรณฺณี ฉกกนิปาตคฺคภูจกถา
อง.อฏฺจก.อ.	=	องคฺคตฺตรนิกาย	มโนรลฺยปฺุรณฺณี อฏฺจกนิปาตคฺคภูจกถา
อง.เอกาทสก.อ.	=	องคฺคตฺตรนิกาย	มโนรลฺยปฺุรณฺณี เอกาทสกนิปาตคฺคภูจกถา
ขุ.ขุ.อ.	=	ขุททกนิกาย	ปรมตฺลชฺไคติกา ขุททกปาตคฺคภูจกถา
ขุ.ธ.อ.	=	ขุททกนิกาย	ธมปทคฺคภูจกถา
ขุ.อิตฺติ.อ.	=	ขุททกนิกาย	ปรมตฺลทีปนี อิตฺตฺวุตตคคฺคภูจกถา
ขุ.วิ.อ.	=	ขุททกนิกาย	ปรมตฺลทีปนี วิมานวตคคฺคภูจกถา
ขุ.เปต.อ.	=	ขุททกนิกาย	ปรมตฺลทีปนี เปตวตคคฺคภูจกถา
อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก			
อภ.วิ.อ.	=	อภิธมปิฎก	วิภงฺคสมโมหวิโนทนีอฏฺจกถา

สำหรับการอ้างอิงตัวหมายเลขหลังคำย่อ การอ้างอิงอรรถกถาโดยระบุหมายเลข เล่ม/หน้า หลังคำย่อ เช่น อภ.วิ.อ.78/441. หมายถึง อภิธมปิฎก วิภงฺคสมโมหวิโนทนีอฏฺจกถา เล่ม 78 หน้า 441 เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ฅ
สารบัญคำย่อ.....	ญ
สารบัญ.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฐ
สารบัญตาราง.....	ฑ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	2
1.3 วัตถุประสงค์.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	10
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
2 แนวคิดเกี่ยวกับการให้ทาน.....	12
2.1 ความหมายของทาน.....	12
2.2 ลักษณะของทาน.....	17
2.3 ประเภทของทาน.....	18
2.4 วิธีการให้ทานที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท.....	25
2.5 จุดมุ่งหมายของการให้ทาน.....	44
2.6 ธรรมที่ส่งเสริมการให้ทาน.....	47
2.7 สรุป.....	49

3 การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ	53
3.1 คัมภีร์วิมานวัตถุ.....	53
3.2 ความเป็นมาของคัมภีร์วิมานวัตถุ.....	54
3.3 โครงสร้างของคัมภีร์วิมานวัตถุ.....	56
3.4 ลักษณะของทานในอิตถีวิมาน.....	57
3.5 ลักษณะของทานในปุริสวิมาน.....	93
3.6 สรุป.....	120
4 คุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ.....	131
4.1 อานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ.....	131
4.1.1 อานิสงส์ของทาน.....	131
4.1.2 ผลของทาน.....	141
4.2 วิเคราะห์คุณค่าของทานที่มีต่อสังคม.....	144
4.3 สรุป.....	154
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	155
5.1 บทสรุป.....	155
5.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการให้ทาน.....	155
5.1.2 การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ.....	159
5.1.3 คุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ.....	161
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	164
5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	164
5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย.....	165
บรรณานุกรม.....	166
ภาคผนวก.....	170
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้การสัมภาษณ์.....	171
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์.....	173
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เชิงลึก.....	181
ภาคผนวก ง ภาพการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ.....	184
ประวัติของผู้วิจัย.....	188

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 สรุปรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย..... 10

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 สรุปลานในคัมภีร์วิมานวัตถุด้วยตาราง.....	124

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาแม้จะเป็นสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายทั้งเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น แต่ความมีน้ำใจ ไมตรี ช่วยเหลือ แบ่งปันก็เป็นลักษณะร่วมของคนในสังคม ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมการให้ ตามคำสอนพุทธศาสนาในอดีตจนถึงสังคมไทยปัจจุบัน เมื่อสังคมได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความทุกข์ของคนในสังคมที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ความยากจน หรือความเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายจากสื่อต่าง ๆ ภาพที่จะเห็นตามมาก็คือคนในสังคมทุกเชื้อชาติ ศาสนา ขวนขวายที่จะให้ความช่วยเหลือตามกำลังความสามารถอันดับต้นๆคือการให้วัตถุสิ่งของด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนจึงนิยมการให้ของเป็นทาน¹

การให้ทานนับว่าเป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่จะนำบุคคล ไปสู่คุณธรรมเบื้องสูงขึ้นไป เพราะทานเป็นธรรมที่เป็นพื้นฐานของสังคม ไม่ว่าสังคมใด ถ้าขาดธรรมข้อนี้แล้ว สังคมนั้นจะหาความสุขไม่ได้เลย เนื่องจากมีแต่การรับ มีแต่การถือ เอา มีความตระหนี่ มีแต่การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ทำให้ขาดการเอื้อเฟื้อ ดังนั้น บุคคลจึง ควรปฏิบัติต่อกันในสังคมด้วยการเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน แบ่งปันกัน มีเมตตาจิตต่อกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน²

การทำบุญด้วยการให้ทาน มีความสำคัญและมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมมากอย่างนี้ พุทธศาสนิกชนจึงควรเอาใจใส่ศึกษาให้เข้าใจ เพื่อให้การทำบุญเนื่องด้วย ทานของตนมีผลมากมีอานิสงส์มาก แต่เนื่องจากว่าเรื่องทานและผลหรืออานิสงส์ของทานนี้ เป็นปัญหาที่พุทธศาสนิกชนยังไม่ได้ใส่ใจศึกษาเกี่ยวกับรายละเอียดอย่างถ่องแท้ครบถ้วน และคนส่วนมากนิยมทำบุญตามประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ในการทำทานโดยทั่วไปจะเน้นถึงเรื่องการทำบุญเลี้ยงพระ ทำบุญทอดกฐินผ้าป่า ทำบุญตักบาตร ทำบุญอุทิศส่วนกุศล ทำบุญถวายสังฆทาน เป็นต้น โดยการตั้งจิตอธิษฐานว่าขอให้ได้ประสบผลในสิ่งที่ตนปรารถนา ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า³ โดยไม่รู้ข้อเท็จจริง ในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องผู้เกิดใน

¹พระครูวิสิฐปัญญาคม, “ศึกษาวัฒนธรรมการให้ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2555, หน้า 1.

²พระมหาเชน กิตติขโย (แสงยิ้ม), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของทานในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2552, หน้า 2.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

สวรรค์อยู่วิมาน เล่าการทำความดีของตนในอดีต ที่ทำให้ได้ไปเกิดเช่นนั้น มีอยู่ 85 เรื่อง เช่น เรื่อง ปิฐวิมานที่ 1 ว่า

“ดูก่อนเทพธิดา ผู้ประดับองค์ ทรงมาลัยดอกไม้ ทรงพิศดารภรณ์สวยงาม วิมานตั้งทองของท่านโอฬารเร็วตั้งใจ ไปได้ตามปรารถนา ท่านส่องแสงประกายดัง สายฟ้าแลบลดหลั่นเมฆ

เพราะบุญอะไร วรรณะของท่านจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญอะไร ผลนี้จึงสำเร็จแก่ ท่าน และโภคะทุกอย่างที่น่ารัก จึงเกิดแก่ท่าน

ดูก่อนเทพี ผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ท่านทำบุญอะไร เพราะบุญอะไรท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทุกทิศ

เทวดานั้นดีใจ ถูกท่านพระโมคคัลลานะถามครั้นแล้วจึงพยากรณ์ปัญหาของ กรรมที่มีผลอย่างนี้ว่า ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ในหมู่มนุษย์ ตีฉันได้ถวายอาสนะแก่เหล่าภิกษุที่ มาถึง (เรือน) ได้กราบไหว้ ได้ทำอัญชลี (ประนมมือ) และได้ถวายทานตามกำลัง

เพราะบุญนั้น วรรณะของตีฉันจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลนี้จึงสำเร็จแก่ ตีฉัน และโภคะทุกอย่างที่น่ารัก จึงเกิดแก่ตีฉัน ข้าแต่ท่านภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ตีฉันขอ บอกแก่ท่าน ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ตีฉันได้ทำบุญอันใดไว้ เพราะบุญอันนั้น ตีฉันจึงมี อานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของตีฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศ”⁴

จากข้อความเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า ผลทานที่ได้ทำไว้ในกาลก่อน คือ การถวายอาสนะ การทำความเคารพ กราบไหว้ อัญชลี ให้ทานตามที่มีแก่พระภิกษุส่งผลให้มีวิมาน ส่องแสงประกาย มีวิมานตั้งทองโอฬารเพราะผลบุญที่เกิดจากการนอบน้อม และการให้ทาน

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนควรจะรู้และเข้าใจการให้ทานที่สมบูรณ์และคุณค่าผล อาานิสงส์ของการให้ทานอย่างแท้จริง จึงสนใจศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ สืบต่อไป

1.2 ปัญหาที่ต้องการทราบ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการทราบประเด็นเกี่ยวกับศึกษาวิเคราะห์อาานิสงส์แห่งการให้ทาน ที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ ในประเด็นต่อไปนี้

- 1.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการให้ทานเป็นอย่างไร
- 1.2.2 การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุเป็นอย่างไร
- 1.2.3 วิเคราะห์คุณค่าและอาานิสงส์แห่งการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุเป็นอย่างไร

⁴จุ.วิ.48/11-12.

1.3 วัตถุประสงค์

- 1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการให้ทาน
- 1.3.2 เพื่อศึกษาการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ
- 1.3.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกและงานวิชาการเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหามุ่งเน้น ลักษณะวัตถุทาน คุณค่าและอานิสงส์แห่งการให้วัตถุทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

1.4.2 ขอบเขตด้านเอกสารที่ให้การศึกษ ได้แก่ เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2527 เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา รวมทั้งตำราเอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้ความเข้าใจจำนวน 7 รูป/คน โดยกำหนดเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา 4 รูป
2. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา 3 คน

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.5.1 ศึกษาข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2527

1.5.2 ศึกษาข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา รวมทั้งตำราเอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

1.5.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่ศึกษาชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ

1.5.4 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 รูป/คน บรรพชิตผู้มีความรู้ด้านทางพระพุทธศาสนา 4 รูป นักวิชาการด้านทางพระพุทธศาสนา 3 คน

1.5.5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยคาดว่าจะได้รับจากวิจัยมีดังนี้

1.6.1 ทำให้ทราบและเข้าใจ แนวคิดเกี่ยวกับการให้ทาน

1.6.2 ทำให้ทราบและเข้าใจ การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

1.6.3 ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์ คุณค่าและอานิสงส์แห่งการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.7.1 เอกสารทั่วไป

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายถึงศัพท์ทานไว้ว่า คำว่า “ทาน” เป็นกิริยาศัพท์ แปลว่า ให้เป็นนามศัพท์ แปลว่า ของที่ให้ กิริยาที่ให้ไม่คิดเอาคืน กลับมา กล่าวโดยสามัญแห่งโวหารว่า ทาน ในทานนั้น มีพรรณนาไว้โดยนิพพจนะว่า ที่ยฺยติ เอเตนาคี = ทานํ พัสตุนัน ๑ มีขำวน้ำเป็นต้น อันบุคคลทั้งหลายยอมให้ด้วยธรรมชาตินี้เป็นเหตุ เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินั้น จึงชื่อว่า ทาน ธรรมชาติเป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุนั้นแห่งบุคคลผู้ให้บริจาคเจตนามีไทยธรรม ทานวัตถุเป็นสหาย ชื่อว่า ทาน”⁵

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงอธิบายความสำคัญแห่งทานไว้ว่า ความทุกข์มี 2 ประการ คือ ทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ อามิสทาน เป็นเครื่องแก้ความทุกข์ทางกาย เหมือนอย่างเมื่อต้องการอาหาร ผ่าหุงห่มและได้สิ่งของเหล่านี้มาบริโภคใช้สอยก็แก้ความขาดแคลน ก็ทำให้มีความสุขทางกาย ส่วนธรรมทานเป็นเครื่องแก้ความทุกข์ทางใจเหมือนอย่างในขณะจิตใจเกิดทุกข์ร้อน มิได้ธรรมที่เหมาะสมมาดับทุกข์ก็ทำให้จิตใจเกิดความทุกข์ ธรรมอย่างเดียวกันนั้น เป็นเครื่องแก้กิเลสและทุจริตได้จึงทำให้เกิดความสุขทางกายได้ด้วย เพราะเมื่อคนมีธรรมพอกันวัน ทุจริต ตั้งอยู่ในสุจริต พากันประกอบอาชีพและการทำงานต่างๆ ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางที่ชอบ ก็จะทำให้เกิดความสุขสมบูรณ์ทั่ว ๆ ไป⁶

พุทธทาสภิกขุ ได้เขียนหนังสือเรื่อง การให้ทาน กล่าวถึงความจำเป็นและความสำคัญของ วัฒนธรรมการให้ไว้ว่า การทำทานเป็นของที่โลกต้องการอย่างจำเป็นอย่างยิ่ง โลกได้เคยอาศัยการ บำเพ็ญทานมานานแล้ว แม้พระพุทธศาสนาที่มีอายุยืนมาได้ถึงบัดนี้ก็อาศัย การบำเพ็ญทานเป็นส่วน ใหญ่ และบัดนี้ มนุษย์ก็เริ่มขยายรูปของการบำเพ็ญทานให้โตขึ้น มีสมาคม สภาภาษา สันนิบาตชาติ

⁵สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 186.

⁶สมเด็จพระญาณสังวร, *ทศปารมี ทศพิทธราชธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2544), 123 หน้า.

เป็นพยานข้อนี้ ยิ่งในสมัยต่อ ๆ ไป อันเป็นสมัยที่ วิทยาศาสตร์เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น จนถึงกับแบ่งฐานะของคนให้สูงต่ำกว่ากันมาก รวากะว่า นรกและสวรรค์ การบำเพ็ญทาน คือการที่มนุษย์ทั่วหน้ามีใจเผื่อแผ่แก่กันและกัน ยิ่งเป็นของที่โลก ต้องการมากขึ้น มิฉะนั้น จะกลายเป็นโลกอันน่าทุเรศอย่างที่สุด พระพุทธเจ้าท่านมองเห็นเป็น สิ่งจำเป็นที่จะต้องฝึกหัดให้ทุกคนในโลกมีใจเผื่อแผ่ จึงทรงบัญญัติทานขึ้นสำหรับเป็นบทเรียนให้ โลกฝึกฝนไปโดยไม่จำกัดเวลาและฐานะ เป็นของที่พวกเราควรฝึกไว้ให้ชำนาญ เพราะนอกจาก จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและชาติศาสนาแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้ทำเองด้วย⁷

ราชบัณฑิตยสถาน คำว่า “ทาน” (ทานะ, ทานนะ) น. ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึงการ ให้ สิ่งที่ให้ (ให้แก่ชนทุกชั้น ไม่ว่าจะเป็นให้เพื่อบูชาคุณ เพื่อตอบแทนอุปการะหรือเพื่อสงเคราะห์) ก็เรียกว่าทานทั้งนั้น แต่ถ้าพูดว่าทำบุญให้ทาน คำว่า “ทาน” หมายความว่า สงเคราะห์) (ป., ส.)⁸

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสุวิทย์ วิชเชสโก ได้สรุปไว้ว่า อามิสทาน ว่า คือ การให้สิ่งของเป็นทาน เช่น สิ่งของ ที่เป็นปัจจัยสี่ หรือการให้ทานวัตถุ มีข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ของหอม เครื่องอุปโภคใช้สอย ที่นอน ที่พักอาศัย ประทีปโคมไฟ เป็นต้น อามิสทาน แบ่งตามทายก คือ ผู้ให้ มี 3 ประเภท ดังนี้

1. ทาน ทาสะ บางที่เรียกว่า ทาสทาน หมายถึงการที่ทายกให้ของที่ดีกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอยเอง เช่น เมื่อได้มะม่วงมา 3 ผล ก็เลือกผลที่เล็กที่สุดให้ไป หรือได้ 3 ผลที่มีขนาดเท่า ๆ กัน ก็เลือกผลที่ไม่ชอบใจให้ไป การให้อย่างนี้เรียกทาสทาน เพราะว่าใจของทายกตกเป็นทาสของความตระหนี่แล้ว จึงให้ ดูการให้สิ่งของแก่คนที่เป็นข้าทาสบริวาร
2. ทานสหาย บางที่เรียกว่า สหายทาน หมายถึง ทายกให้ ของที่เสมอกันกับที่ตนบริโภคใช้สอย ตนบริโภคใช้ของอย่างไรถึงคราวจะให้ผู้อื่นก็ให้ของอย่างนั้น เช่น ได้มะม่วงมา 3 ผล ก็ให้ผลที่ดี เช่นเดียวกับที่ตนจะบริโภค ดูการให้สิ่งของแก่คนที่เป็นมิตรสหาย
3. ทานสามี บางที่เรียกว่า สามีทาน หมายถึงทายกให้ของที่ดีประณีตกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอย โดยเลือกเอาสิ่งของที่ดีที่สุดให้ไป ซึ่งชาวพุทธทั้งหลายเวลาจะให้ ก็ให้สามีทานเป็นส่วนมาก เช่น เวลา จะตักบาตรพระ จะคดข้าวปากหม้อ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่ดีที่สุด เอาไว้ถวายพระก่อน หรือเวลาเลี้ยง พระภิกษุสามเณรจะตักแต่งข้าวปลาอาหารอย่างประณีตบรรจงกว่าที่ตนเองบริโภคถวายทาน หรือ เวลาที่จะให้ของแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง แม้ว่าจะมีฐานะเสมอหรือต่ำกว่าเรา ก็เลือกของที่ดีที่ชอบใจให้ไปอย่างนี้ เรียกสามีทานเพราะใจของผู้ให้เอาชนะความตระหนี่ เป็นนาย เป็นเจ้าของ เป็นอิสระ

⁷พุทธทาสภิกขุ, *การทำทาน*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด, 2540), หน้า 1–2.

⁸ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*, (กรุงเทพมหานคร : นาน มีบุ๊กส์พับลิเคชันส์, 2554), หน้า 335.

แล้วจึงให้ทาน ดุจให้สิ่งของแก่คนที่ตนเคารพ หรือมีพระคุณแก่ตน เช่น บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์”⁹

ขุ่ม หนูสวัสดิ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักคำสอนเรื่องทานในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช” ผลวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักคำสอนเรื่องทานในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาล นครนครศรีธรรมราชโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านธรรมทาน มี ค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาด้านอภัยทาน และค่านามีสทาน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง¹⁰

พระครูปลัด พิทักษ์ ปณฺณาวโร (อินทอง) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การให้ทานของเศรษฐกิจตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลวิจัยพบว่า การให้ทาน มีส่วนช่วยให้เกิดการสืบทอดพระพุทธศาสนาและการสร้างสาธารณะ ประโยชน์มากมาย ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมขึ้นมากมายหลายรูปแบบมาจนถึง ปัจจุบัน ทำให้ทานเป็นเนื้อหาเบื้องต้นที่ทุกคนจะต้องเกี่ยวข้องและปฏิบัติ ก่อนที่จะเข้าถึงเนื้อหา คือ หลักคำสอนที่แท้จริงของศาสนา และทานนั้นเป็นสะพานที่จะพาคนเข้าสู่เนื้อหาแท้ของศาสนาได้¹¹

พระทอง อุตตวโร (แก้วพลารมย์) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทานตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท” ผลวิจัยพบว่า ทาน หมายถึง การให้ การเสียสละสิ่งของของตนเพื่อผู้อื่น มี 3 ประเภท คือ วัตถุทาน ธรรม ทาน และอภัยทาน ลักษณะของทาน มี 3 ประเภท คือ จากเจตนา ทาน วิริตทาน เทยยธมมทาน ทาน มีความสำคัญมากเหตุนี้เพราะว่าการให้ทานเป็นพื้นฐานความดีของมนุษยชาติ การให้ทานเป็นการ ละความตระหนี่ ทำให้จิตใจมีความเมตตา วิธีให้ทานที่ถูกต้องนั้นประกอบด้วยองค์ 3 ที่เรียกว่า ทานสมบัติ 3 ข้อ คือ วัตถุบริสุทธิ์ เจตนาบริสุทธิ์ บุคคลบริสุทธิ์ การให้ทานที่ถูกต้องนั้นย่อมนำมาซึ่งประโยชน์สมบูรณ์ทั้งในกาลทั้งสามคือ อดีต ปัจจุบัน อนาคต และประโยชน์สูงสุด ดังนี้ ผลานิสงส์ในปัจจุบันของการให้ทานได้ดังนี้ ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่ขบใจของชนหมู่มาก สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรทั่วไป เมื่อละโลก

⁹พระมหาสุวิทย์ วิชูเสสโก, *ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (ปทุมธานี : บริษัท ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด, 2541), หน้า 132.

¹⁰ขุ่ม หนูสวัสดิ์, “การประยุกต์ใช้หลักคำสอนเรื่องทานในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาล นครนครศรีธรรมราช”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554), บทคัดย่อ.

¹¹พระครูปลัด พิทักษ์ ปณฺณาวโร (อินทอง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การให้ทานของเศรษฐกิจตามแนวพุทธ ปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2552, บทคัดย่อ.

ไปย่อม เข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาบนสรวงสวรรค์ มีปัญญาเร็ว คมกล้า กว้างขวาง ร่าเริง ลึกซึ้ง และ เล่นไปอย่างไพบุลย์ สมบูรณ์ด้วยปฏิสัมภทา 3 สมบูรณ์ด้วยวิโมกข์ 8 สมบูรณ์ด้วยอภิญาญา 6 ทำพระนิพพานอันประเสริฐให้แจ้ง หลักธรรมเรื่องทานนี้ผู้ใดนำไปปฏิบัติในทางที่ถูกต้องตามหลัก พระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะทำให้เกิดประโยชน์และคุณค่าในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม ทำให้ผู้ปฏิบัติประสบ ผลสำเร็จในสิ่งที่หวัง มีความสุขความเจริญก้าวหน้า อันมีโภคทรัพย์เป็นเบื้องต้น และมีพระนิพพาน เป็นที่สุด¹²

พระครูพัฒนมงคล ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องปตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลวิจัยพบว่า คำสอนเรื่องปตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ปฏิบัติการอาการที่แสดงออกโดย การยินดีด้วยในการให้ทาน การให้ทานในพระพุทธศาสนา มีสิ่งของที่ให้, สิ่งที่ได้รับ การให้วัตถุที่ควรให้ การให้ความรู้ และการให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น จำแนกประเภทและ ขอบข่ายของทาน การให้ทานมี 2 ประเภทคือ อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ การให้ปัจจัย 4 และการให้ธรรมทาน มี 2 ประเภท คือ การให้วิชาการ การให้ความรู้เป็นทาน และอภัยทาน คือ การให้อภัย ยกโทษให้ไม่ผูกโกรธใดๆ เป็นทาน และระดับของการให้ทาน พบว่า มี 3 ระดับ คือ ทานระดับต้น คือ อามิสทาน การให้ในสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของหรือปัจจัย 4 ทานระดับกลาง คือ ทานวิริติ (หมายถึงศีลด้วย) ได้แก่ การงดเว้นจากการทำบาป โดยปฏิบัติตามศีล 5 และทานระดับสูง คือ อภัยทานและธรรมทาน การกระทำบุญและปตติทานมัยแล้วได้รับผลสำเร็จด้านรูปธรรม เรียกว่า สัมปทา 4 ประการ¹³

พระมหาเชน กิตติชโย (แสวงยิ้ม) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของทานในพระพุทธศาสนา” ผลวิจัยพบว่า ในพระพุทธศาสนา ทาน หมายถึง การให้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ อามิสทาน และธรรมทาน แต่ในที่นี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะกรณีอามิสทานเท่านั้นและได้จัด อามิสทานเป็น 2 หมวด คือปัจจัย 4 และทานวัตถุ 10 ส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการให้ทาน แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายทายก (ผู้ให้ทาน) และฝ่ายปฏิคาหก(ผู้รับทาน) ซึ่งผู้รับทานนั้นแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ปาฏิบุคคลิกทาน ได้แก่ การให้เจาะจงบุคคลมี 14 ประเภท และสังฆทาน ได้แก่ การถวายทาน แก่บุคคล 3 จำพวกโดยไม่ได้เจาะจงบุคคล สิ่งที่สำคัญซึ่งเกิดขึ้นหลังจากการให้ทานโดยถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนานั้น คืออานิสงส์แห่งทาน ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของทานของทั้ง 2 ฝ่ายคือ องค์ประกอบของ ฝ่ายทายกมี 3 ประการ ได้แก่ ก่อนให้มีจิตยินดี กำลังให้มีจิตเลื่อมใส ครั้นให้แล้วย่อมปลื้มใจ และองค์ประกอบของฝ่ายปฏิคาหกมี 3 ประการ ได้แก่ เป็นผู้ปราศจากราคะ

¹²พระทอง อุตตวโร (แก้วพลารมย์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทานตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2552, บทคัดย่อ.

¹³พระครูพัฒนมงคล, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องปตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2556, บทคัดย่อ.

โทสะ โมหะหรือ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ การให้ทานที่ประกอบด้วยองค์ 6 ประการนี้ จัดว่าเป็น บุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ซึ่งไม่อาจนับประมาณได้ และยังให้อานิสงส์ที่พึงปรารถนาอีกด้วยคือนำสุขมาให้ มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนาและเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล¹⁴

พระประคอง อภิวัตตโน (รักบุตร) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทาน : กรณีศึกษาวิสาขามหาอุบาสิกา” ผลวิจัยพบว่า ทานในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 ประเภท คือวัตถุทานและธรรมทาน โดยมี วัตถุประสงค์ในการให้ทานเพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ หรือเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น การให้ ทานที่สมบูรณ์แบบประกอบด้วย 1) ความยินดีในเจตนาของการให้ทานทั้งก่อนให้ทาน ขณะให้ ทานและหลังจากการให้ทานแล้ว 2) ให้ทานในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ควรแก่การให้เป็นทาน 3) ให้ ทานแก่ผู้รับที่ปฏิบัติที่สมควรแก่การรับทาน¹⁵

พระอธิการนิรันดร์ นิราสโย(ศรีษาพันธ์) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับการให้ทาน : ศึกษาเฉพาะกรณี การदानขันข้าวตำบลสนมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” ผลวิจัยพบว่า พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าทานขันข้าวเพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ในส่วนของความคาดหวังนั้น ผลบุญจากการทานขันข้าวจะไปถึงเทวดา เทวดา พ่อเกิด แม่เกิด และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทำให้ทานเหล่านั้นได้รับผลบุญกุศลที่ญาติได้อุทิศไปให้ นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างยังได้เสนอแนะว่า การทานขันข้าวเป็นประเพณีที่ลูกหลานจะต้อง ปฏิบัติตาม เพื่ออุทิศผลบุญไปให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว และผู้ที่ทำบุญหวังว่าตัวเองจะได้รับผล บุญที่ได้ทำไว้ทั้งในภพนี้และภพหน้า อันเป็นเหตุให้ผู้ทำบุญเกิดความ สุข ความสบายใจเมื่อได้ ทำบุญแล้ว¹⁶

พระมหาวิไลเลี่ยม กนต์ลีโล (สุขสงวน) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของประชาชนเรื่องทาน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลวิจัยพบว่า 1. คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุส่วนใหญ่อยู่ในระหว่าง 31-40 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา อาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ รับจ้าง สถานภาพสมรสส่วนใหญ่สมรสและอยู่ด้วยกัน 2. ความรู้เรื่องทาน ของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เรื่องอามิสทาน ร้อยละ 75.96 ความรู้เรื่องธรรมทาน ร้อยละ 97.11 ความรู้เรื่องอภัยทาน ร้อยละ 96.15

¹⁴พระมหาเชน กิตติขโย (แสงยิ้ม), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของทานในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย), 2552, บทคัดย่อ.

¹⁵พระประคอง อภิวัตตโน (รักบุตร), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทาน : กรณีศึกษาวิสาขามหาอุบาสิกา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย), 2555, บทคัดย่อ.

¹⁶พระอธิการนิรันดร์ นิราสโย (ศรีษาพันธ์), “ความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับการให้ทาน : ศึกษาเฉพาะกรณี การदानขันข้าวตำบลสนมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย), 2555, บทคัดย่อ.

3. ทศนคติเรื่องธรรมทานและอภัยทานของกลุ่มตัวอย่าง อยู่ในระดับสูง ส่วนทศนคติเรื่อง อามิสทาน อยู่ในระดับปานกลาง¹⁷

พระลือชัย อินทโยโส (นราทอง) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธในจังหวัดเลย” ผลวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทาน ข้าราชการ อุบาสก และอุบาสิกา มี ความเห็นว่า ทานที่คิดว่าได้ปฏิบัติมากที่สุดคืออามิสทานร้อยละ 16.0 ทานข้อที่สำคัญมากที่สุดคือ ธรรมทาน ร้อยละ 12.0 เหตุผลในการให้ทาน ข้าราชการ มีความคิดเห็นว่าเป็นให้ทานเพราะต้องการ บำเพ็ญบุญ ในขณะที่อุบาสกและอุบาสิกา มีความคิดเห็นตรงกันว่า ให้ทานเพราะความศรัทธา การให้ทานที่ได้รับอานิสงส์มากที่สุด เป็นสิ่งทาน ทานที่ควรให้แก่ใครมากที่สุด มีความคิดเห็น ตรงกันว่า ให้แก่ พระภิกษุ สามเณร การทำบุญให้ทานส่วนมากอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย บรรพบุรุษ ส่วนมากจะให้ ทานตามโอกาส ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติในการให้ทานของข้าราชการ อุบาสกและอุบาสิกาอยู่ ในระดับมากด้วยค่าเฉลี่ย 3.88 ค่าเบี่ยงเบน 1.04 แรงจูงใจในการให้ทาน ของข้าราชการ อุบาสกและ อุบาสิกา อยู่ในระดับมากด้วยค่าเฉลี่ย 4.28 ค่าเบี่ยงเบน 3.24 ลักษณะในการให้ทานข้าราชการ อุบาสกและอุบาสิกา มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากด้วยค่าเฉลี่ย 4.46 ค่าเบี่ยงเบน 0.61 ปัญหาที่เกิด จากความเข้าใจเรื่องทานคือ การติดอยู่เพียงแค่วัตถุทานไม่เข้าใจทาน ระดับสูงขึ้นไปได้แก่ธรรมทาน และอภัยทาน และมองเห็นผู้ให้ทานเป็นคนดีทั้งหมด ทั้งที่ผู้ให้ทาน บางคนอาจได้มาซึ่งวัตถุทานอันไม่ บริสุทธิ์¹⁸

พระครูวิสิฐปัญญาคม ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาวัฒนธรรมการให้ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลวิจัยพบว่า วัฒนธรรมการให้ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทมีความสำคัญของวัฒนธรรมการให้ใน พระไตรปิฎก โดยมีแนวคิดในการให้ มีการเลือกให้ในการบำเพ็ญความดี ความสำคัญวิธีการให้มี ปรากฏในพระสูตร ได้กล่าวถึงการให้ด้วยศรัทธา ให้ด้วยความเคารพ ให้ตามกาลเวลา หรือให้แก่ผู้ มาถึงถิ่นของตน ผู้เตรียมจะไป ให้แก่ผู้เจ็บป่วย ให้แก่ผู้ยากจนคนทุกข์ยาก การบำเพ็ญทานของ พระโพธิสัตว์มีความหมายของทานบารมีคือการกระทำความดี มีการให้ขึ้นต้น วัฒนธรรมการให้ถือว่าเป็น อริยทรัพย์ วัฒนธรรมการให้เป็นหลักธรรมแนวคิดและวิธีการของอภัยทาน แนวคิดการให้ที่ ปรากฏใน คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และอื่น ๆ มีในการให้ของพระพุทธเจ้าในอดีต การให้ชื่อปัญจปริจาค บารมี วัฒนธรรมการให้ทานวัดภูมิประโยชน์แก่นแดนและสังคม วัฒนธรรมการให้ที่ปรากฏในจริยาปิฎก

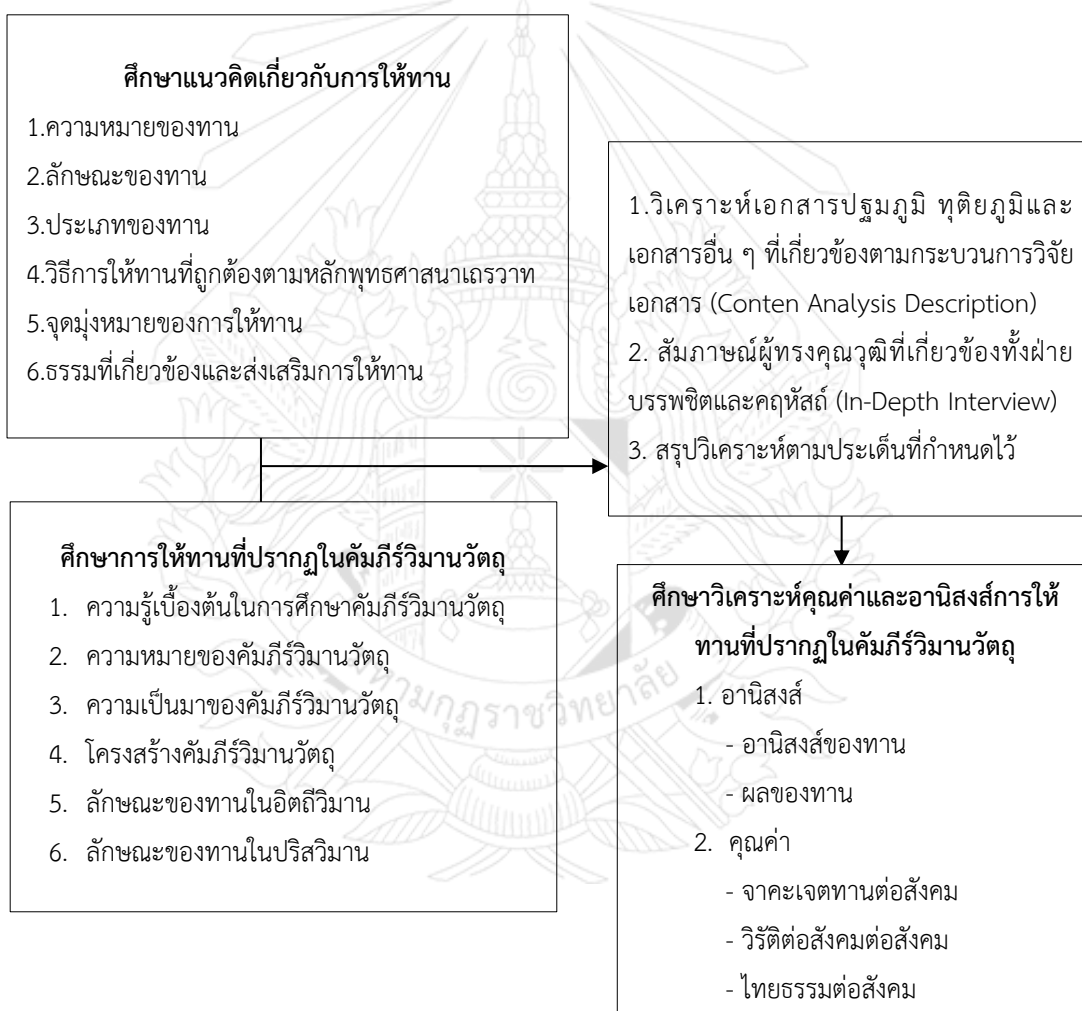
¹⁷พระมหาวิไลเยี่ยม กนต์สีโล (สุขสงวน), “ทศนคติของประชาชนเรื่องทาน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลท่า พระอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย), 2555, บทคัดย่อ.

¹⁸พระลือชัย อินทโยโส (นราทอง), “ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธในจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศาสน ศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย), 2555, บทคัดย่อ.

และ สังคีตสูตร และวัฒนธรรมการให้ที่ไม่มีอานิสงส์แก่ผู้ให้สำหรับหลักธรรมที่เน้นปฏิบัติต่อวัฒนธรรมการ ให้มีปฏิปักษ์มัจฉริย ปฏิปักษ์ขอิสสา และ ปฏิปักษ์มิจฉาทีฎฐิ¹⁹

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า ทาน คือการให้ การเสียสละสิ่งของของตนเพื่อผู้อื่น มี 3 ประเภท คือ วัตถุทาน ธรรมทาน และอภัยทาน เพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ หรือเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น และงานวิจัยนี้ได้ศึกษาทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุเพื่อให้ทราบถึงผลของบุญที่จะได้รับในการให้ทาน (ไทยธรรมทาน) ที่ถูกต้องและเรื่องราวต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากการให้วัตถุทานอีกด้วย

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

¹⁹พระครูวิสิฐปัญญาคม, “ศึกษาวัฒนธรรมการให้ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2555, บทคัดย่อ.

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

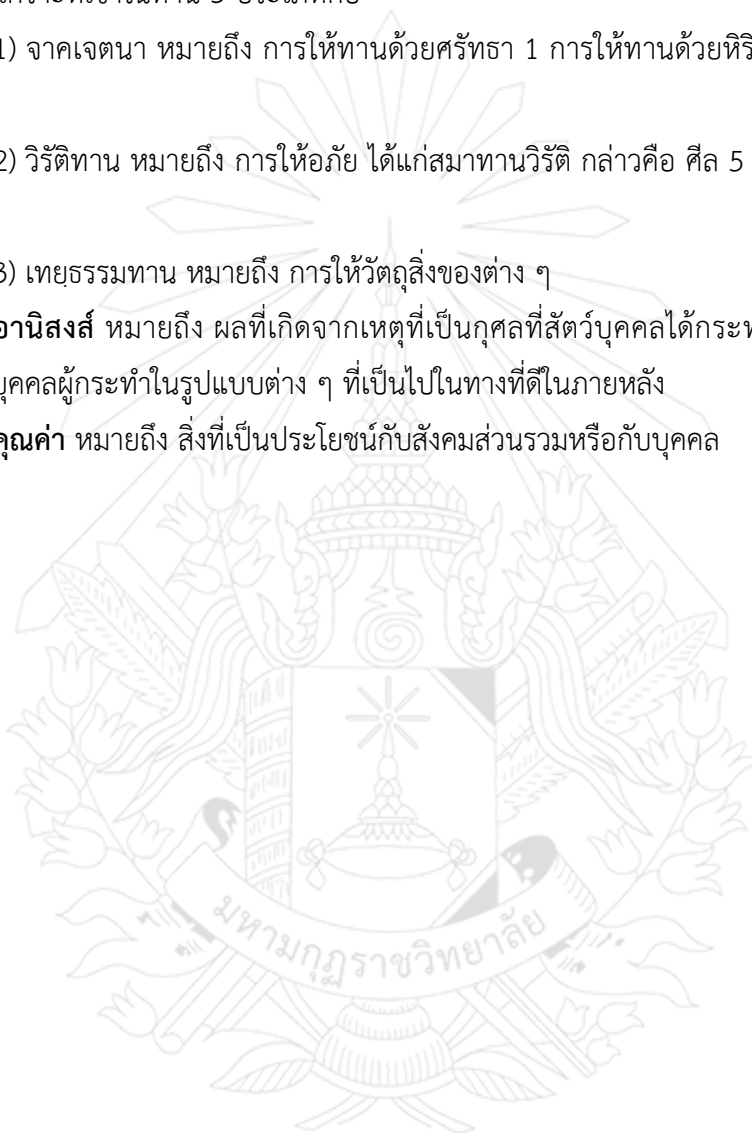
คัมภีร์วิมานวัตถุ หมายถึง คัมภีร์ในขุททกนิกาย วิมานวัตถุ พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2527 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เล่มที่ 48

การให้ทาน หมายถึง การให้อามิส และนอกเหนือจากทานวัตถุ 10 ประการ ตลอดถึง สิ่งของที่สงเคราะห์เข้าในทาน 3 ประเภทคือ

1) จาคเจตนา หมายถึง การให้ทานด้วยศรัทธา 1 การให้ทานด้วยหิริ 1 การให้ทานอันหาโทษมิได้

2) วิริตทาน หมายถึง การให้อภัย ได้แก่สมทานวิริติ กล่าวคือ ศील 5 ศील 8 ศील 10 ศील 221 ศील 311

3) เทยธรรมทาน หมายถึง การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ
อานิสงส์ หมายถึง ผลที่เกิดจากเหตุที่เป็นกุศลที่สัตว์บุคคลได้กระทำไว้ก่อนซึ่งแสดงให้ปรากฏแก่บุคคลผู้กระทำในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นไปในทางที่ดีในภายหลัง
คุณค่า หมายถึง สิ่งที่เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวมหรือกับบุคคล

บทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับการให้ทาน

การให้ทานนั้นมีรูปแบบที่หลากหลายในสังคมไทยที่ปรากฏขึ้นให้เห็น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาจากงานวิจัย บทความและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ “ทาน” ความหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาในการศึกษาเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการให้ทานนั้น ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาภายใต้หัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1 ความหมายของทาน
- 2.2 ลักษณะของทาน
- 2.3 ประเภทของทาน
- 2.4 วิธีการให้ทานที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.5 จุดมุ่งหมายของการให้ทาน
- 2.6 ธรรมที่ส่งเสริมการให้ทาน
- 2.7 สรุป

2.1 ความหมายของทาน

เรื่องทานในพระพุทธศาสนานั้น มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักธรรมต่าง ๆ จำนวนมาก และเกี่ยวข้องกับหลักการและวิธีการในการจำแนกทานออกเป็นหลายอย่าง ฉะนั้น ก่อนที่จะกล่าวรายละเอียดในสิ่งเหล่านี้ สมควรศึกษาความหมายของทานให้แจ้ง ประจักษ์เสียก่อน

2.1.1 ความหมายของทานในพระพุทธศาสนา

1. ความหมายตามรูปศัพท์

คำว่า ทานมาจากคำภาษาบาลี มีรากศัพท์มาจาก ทา ธาตุ มีความหมายว่า ให้ ลงอุปจจัย ในนามวิตก โดยมีรูปวิเคราะห์ ดังนี้

ที่ยมตติทาน ชื่อว่าทาน เพราะว่า ให้ เป็นกริยานาม หมายถึง การให้

ที่ยิตติ อเนนาติ ทาน ชื่อว่าทาน เพราะว่า เป็นวัตถุที่ให้ หมายถึง สิ่งของที่ให้, สิ่งที่ให้¹

ที่ยิตติ อวณชยิตเตติ ทาน ชื่อว่า ทาน เพราะอรรถว่า อันบุคคลย่อมให้ คือ ย่อมป้อนรอง

2. ความหมายของทานในพระไตรปิฎก

ทาน หมายถึง การให้วัตถุที่ควรให้

¹มังคลัตถที่ปณีแปล เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 22-23.

ทาน หมายถึง การให้ความรู้

ทาน หมายถึง การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น ตามความหมายนี้ คือ การงดเว้นจากเวร
อภัย ได้แก่ การรักษาศีล มีเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น การรักษาศีล เป็นการให้ทานอย่าง
หนึ่ง ถือเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยในชีวิตแก่สัตว์ทั้งหลาย²

3. ความหมายของทานในอรรถกถา

ทาน หมายถึง ทานวัตถุ เพราะบุคคลให้ทานด้วยวัตถุนี้ ฉะนั้น วัตถุนี้ จึงชื่อว่า ทาน อธิบาย
ว่า เขามอบทรัพย์สินที่มีอยู่ของตนแก่ผู้อื่น

ทาน หมายถึง จากเจตนา เจตนาเป็นเหตุบริจาค อันมีสิ่งของที่ควรให้ 10 อย่าง มีข้าว เป็น
ต้น อันมีสัมมาทิฐิเป็นตัวนำแก่บุคคลอื่น

ทาน หมายถึง ความไม่โลภ ซึ่งประกอบด้วยเจตนาอันเป็นเหตุบริจาทาน³

ทาน โดยเนื้อความมีเพียง 2 อย่าง คือ จากเจตนา และไทยธรรม

กล่าวโดยสรุปแล้ว ทาน หมายถึง การให้ การให้ธรรมะเป็นทาน การแบ่งปันสิ่งที่เป็นวัตถุ
และ สิ่งที่ไม่ใช่วัตถุแก่สรรพสัตว์ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ ตอบแทนและบูชาคุณ ด้วยเจตนาอัน
บริสุทธิ์ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนนั่นเอง รวมถึงการให้อภัยด้วย

สำหรับความหมายของทานในพระพุทธศาสนานั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาว
ชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายศัพท์ทานไว้ว่า

“คำว่า ทาน เป็นกิริยาศัพท์ แปลว่าให้ เป็นนามศัพท์ แปลว่าของที่ให้ กิริยาที่ให้ไม่คิดเอา
คืนกลับมา กล่าวโดยสามัญแห่งโวหารว่า ทาน, ในทานนั้น มีพรรณนาไว้โดยนิพพานะว่า ที่ยุยติ เอเต
นาติ ทาน, พัสตุนั้น ๆ มีข้าวน้ำเป็น ต้น อันบุคคลทั้งหลายยอมให้ด้วยธรรมชาตินี้เป็นเหตุ เพราะเหตุ
นั้น ธรรมชาติ นั้นจึงชื่อว่าทาน, ธรรมชาติเป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุนั้นแห่งบุคคลผู้ให้บริจาค เจตนา มีไทย
ธรรมทานวัตถุเป็นสหาย ชื่อว่าทาน”⁴

ในหนังสืออธิบายบาลีไวยากรณ์นามกิตก์และกิริยากิตก์ ได้กล่าวถึงศัพท์ทานว่า

“ศัพท์นี้มีมูลเดิมมาจาก ทา ธาตุ ในความ “ให้” ลง ยุ ปัจจัย แล้วแปลง ยุ เป็น อน ได้รูป
เป็น ทาน ถ้าจะให้ป็นรูปศัพท์เดิม ต้องลง สิ ปฐมวิภัติติ นปุงสกลิงค์ ได้รูป ทานํ ศัพท์นี้อาจแปลได้
ถึง 4 นัย คือ

²อภิ.ก.อ.81/455.

³ช.ช.อ.1/192.

⁴สุเขาวน ปลอดภัย, สารานุกรมพระพุทธศาสนา : ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 186.

1. ถ้าเป็นชื่อของสิ่งของที่จะพึงสละ เป็นต้นว่า ข้าว น้ำ เงิน ทอง ก็ ต้องแปลเป็นรูปกัมม สาธนะว่า “วัตถุอันเขาพึงให้” แยกรูปออกตั้งวิเคราะห์ว่า ทาตพพนติ ทาน (ย วัตถุ สิ่งใด เตน อันเขา) พึงให้ เหตุ นั้น (ตัว วัตถุ สิ่งนั้น) ชื่อว่า ทาน (อันเขาจึงให้), เช่นในคำว่า ทานวัตถุ สิ่งของอันเขาจึงให้

2. ถ้าเป็นชื่อของการให้ คือเพ่งถึงกิริยาอาการของผู้ให้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ ๆ ด้วยอาการ อย่างไร เป็นต้นว่าอาการชื่นชมยินดี อาการหิบบกให้ เช่น นี้ต้องแปลเป็นภาวสาธนะว่า “ความให้การให้” แยกรูปออกตั้งวิเคราะห์ว่า ทิยยเตติ ทาน. (เตน อันเขา) ย่อมให้ เหตุ นั้น ชื่อว่า ทาน (การให้) รูปนี้ไม่ต้อง มีตัวประธาน เพราะเป็นรูปภาววาจก. เช่นในคำว่า สพพทาน ฌมมทาน ชินาติ การให้ ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง

3. ถ้าเป็นชื่อของเจตนา คือเพ่งถึงความคิดอ่าน หรือความจงใจให้ทาน หมายความว่า เขาให้ด้วยเจตนาใด เจตนา นั้นได้ชื่อว่า เป็นเหตุให้เขาสละสิ่งของคือยกเจตนาขึ้นพูดเป็นตัวตั้ง เช่นนี้ต้อง แปลเป็นรูปกรณสาธนะว่า “เจตนาเป็น เหตุให้แห่งชน” แยกรูปออกตั้งวิเคราะห์ว่า เทติ เตนาคิ ทาน. (ชโน ชน) ย่อมให้ ด้วยเจตนากรรมนั้น เหตุ นั้น (ตัว เจตนากรรม เจตนากรรมนั้น) ชื่อว่า ทาน (เจตนา กรรมเป็นเหตุให้แห่งชน), เช่นในคำว่า ทานเจตนา เจตนาเป็นเครื่องให้

4. เป็นชื่อของสถานที่ คือเพ่งถึงที่ ๆ เขาให้ มีโรงเรือน ศาลา หรือบ้าน เป็นต้น หมายความว่า เขาให้ในสถานที่ใด สถานที่นั้นได้ชื่อว่า เป็นที่ให้ของ เขา คือยกสถานที่ขึ้นพูดเป็นตัวตั้ง เช่นนี้ต้องแปลเป็นรูปอธิกรณสาธนะว่า “ที่ เป็นที่ให้แห่งชน” แยกรูปออกตั้งวิเคราะห์ว่า เทติ เอต ถาติ ทาน. (ชโน ชน) ย่อมให้ในที่นั้น เหตุ นั้น (เอต ฐาน ที่นั้น) ชื่อว่า ทาน (ที่เป็นที่ให้แห่งชน) เช่นใน คำว่า ทานศาลา โรงเป็นที่ให้ (โรงทาน).⁵

ความหมายของทานข้างต้นนี้ แปลได้หลายนัยแล้วแต่ความมุ่งหมายของปัจจัย ที่มา ประกอบซึ่งทั้ง 4 ข้อข้างต้นนี้เป็นการกล่าวตามรูปศัพท์อันเกิดจากการตั้งวิเคราะห์ ทำให้ได้ ความหมายเพิ่มขึ้นตามเหตุปัจจัยของศัพท์ดังกล่าวแล้ว และความหมายทั้งหมดนี้จัก ถือเอาเป็น พื้นฐานส่วนหนึ่งของการวิจัยในเรื่องนี้ แต่ความหมายที่ผู้วิจัยมุ่งเน้นนั้นคือความ หมายในข้อที่ 1 ได้แก่ ทานที่เป็นชื่อของสิ่งของที่จะพึงสละ เช่น ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เสนาสนะ ยา รักษาโรค เป็นต้น ซึ่งจัดเข้าในทานวัตถุ 10 และปัจจัย 4 ส่วนความ หมายรองลงไปของผู้วิจัยเน้นคือ ความหมายในข้อที่ 2 ได้แก่ทานที่เป็นชื่อของการให้ คือเพ่ง ถึงกิริยาอาการของผู้ให้

อนึ่ง จึงเห็นว่า ถ้ากล่าวถึงคำว่า “ทาน” โดยทั่วไปแล้วจะหมายถึงทานตาม ความหมายใน ข้อที่ 2 ซึ่งเป็นชื่อของการให้ แปลตามศัพท์ว่า “การให้” ได้แก่การสละสิ่ง ของของตนเพื่อเป็น ประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ส่วนคำว่า ทาน ที่เป็นชื่อของสิ่ง ของที่จะพึงสละได้แก่ทานวัตถุ 10 และปัจจัย 4 นั้นจะเป็นความหมายในดับต่อไป ซึ่งทั้ง สองความหมายนี้มีความสำคัญและกลมกลืน

⁵กรมการกองตำรากรมกฎหมายราชวิทยาลัย, *อธิบายบาลีไวยากรณ์ นามกิตล และ กิริยาภิติก*, พิมพ์ครั้งที่ 14, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 2-3.

ต่อเนื่องกันเป็นลำดับ และพุทธศาสนิกชน ส่วนมากจะรู้จักเฉพาะทานที่เกิดจากการให้วัตถุสิ่งของ เพราะเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ง่าย ส่วน การให้ทานที่มากในรูปแบบอื่น เช่น ให้คำแนะนำพร่ำสอน ให้หลักธรรม ชี้นำความถูกต้อง การให้อภัย และการปฏิบัติตามศีล พุทธศาสนิกชนทั่วไปไม่ค่อยให้ความสำคัญ โดยถือว่า ไม่เกี่ยวข้องกับการให้ทาน และมีการละเลยต่อข้อปฏิบัติดังกล่าว เป็นเหตุให้การทำบุญด้วย ทานไม่ครบตามกระบวนการคือมองแต่ในแง่ที่เป็นวัตถุฝ่ายเดียว ซึ่งตามปกติแล้วการให้ทานจะต้องเริ่มจากจิตใจก่อนเป็นอันดับแรกคือใจเป็นประธานของการกระทำทั้งปวง แล้ว จึงแสดงออกทางกาย และทางวาจา

สำหรับความหมายของทานที่กล่าวมาแล้วนี้ มีคำที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้เรียกทาน ได้แก่คำว่า “การให้” “การให้ทาน” ให้หมายถึงคำที่มีความหมายเดียวกัน

ส่วนหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับทานนั้น สอนเรื่องหลักการ สงเคราะห์ ได้แก่สังคหวัตถุ 4 อย่าง⁶ คือ 1. ทาน (การให้เป็น) 2. ปิยวาจา (เจรจาวาจาที่อ่อนหวาน) 3. อุตถจริยา (ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์) 4. สมานัตตตา (ความเป็นผู้มีตนเสมอต้นเสมอปลาย) และสอนเรื่องทศ 6 ซึ่งปรากฏในพระสูตรชื่อ ลิงคาลกสูตร เป็นคำสอนเกี่ยวกับบุคคลภายในครอบครัวที่จะต้องปฏิบัติต่อกันเพื่อให้เกิดความสุข และ การปฏิบัติตนต่อบรรพชิตหรือนักบวช

สำหรับลักษณะทั่วไปของทานในพระพุทธศาสนานั้น พระอรรถกถาจารย์กล่าว ถึงทานในมงคลสูตรว่า ทานมี 3 อย่าง คือ 1.จาคเจตนา 2.วิริติ 3.ไทยธรรม ซึ่งท่านได้อธิบายความหมายแต่ละอย่างไว้ดังนี้คือ

1. จาคเจตนา ชื่อว่าทาน และความไม่โลภที่ประกอบด้วยจาคเจตนา ก็ชื่อว่าทาน เพราะมีจาคเจตนาเป็นคติ อีกอย่างหนึ่ง ในอรรถกถาขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ชื่อปรมัตถโชติกา ท่านกล่าวไว้ว่า “เจตนาเป็นเหตุบริจาคทานวัตถุ 10 มีข้าวเป็นต้น ซึ่งมีความรู้ดีเป็นหัวหน้า เฉพาะผู้อื่น หรือความไม่โลภ ที่ประกอบด้วยจาคเจตนา นั้น ชื่อว่า ทาน”⁷ นอกจากนี้ ท่านได้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของทานที่ปรากฏในทานสูตร ในอัฐกนิบาต แห่งอังคุตตรนิกาย ซึ่งพระผู้มีพระภาค เจ้าตรัสว่า “ธรรม 3 ประการนี้ คือ การให้ทานด้วยศรัทธา 1 การให้ทานด้วยหิริ 1 การให้ทานอันหามิได้ 1 เป็นไปตามสัพบุรุษ บัณฑิตกล่าวธรรม 3 ประการนี้ว่า เป็นทางไปสู่ไตรทิพย์ ขนทั้งหลายย่อมไปสู่เทวโลกด้วยทางนี้แล”⁸

2. วิริติ ชื่อว่าทาน เพราะคำว่าวิริติคือการให้อภัย ได้แก่สมทานวิริติ กล่าวคือ เบญจศีล คำว่า วิริติทานนี้ ปรากฏในมงคลชื่อว่า อารตี วิริติ ปาปา (การงดเว้นจากบาป)

คำว่า วิริติ แปลว่า การงดเว้น การเว้น (จากบาป) หมายถึง การงดเว้นจาก บาป ทางกาย และวาจาด้วยกรรมและทวาร วิริตินั้นมี 3 อย่างคือ สัมปัตตวิริติ 1 สมทานวิริติ 1 สมุจเฉทวิริติ 1

⁶ที.ปา.อ.16/195.

⁷ขุ.ขุ.อ.39/192.

⁸อง.อภุจก.อ.37/474.

ส่วนความหมายของวิริตีทั้ง 3 อย่างนี้ พระอรรถกถาจารย์ และฎีกาจารย์ได้อธิบายไว้โดยพิสดารเป็นอันมากทั้งในอรรถกถาและฎีกา เช่น อรรถกถาฎีกา ทันทสูตร อรรถกถาอัฐสาสนี อรรถกถาสัมมาทิฏฐิสูตร ฎีกาสัมมาทิฏฐิสูตร ฎีกากุฏทันทสูตร เป็นต้น แต่ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำคำอธิบายของอาจารย์ทางพุทธศาสนา มาแสดงไว้ โดยย่อ ดังนี้คือ

1. สัมปัตตวิริตี งดเว้นด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า เป็นวิริตีของผู้ที่ไม่ ตั้งใจจะรักษาศีลมาก่อน คือบางคนไม่ตั้งใจว่าจะรักษาศีล แต่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นจำเพาะหน้า อันอาจจะให้ล่วงศีลได้ แต่ไม่ยอมล่วงศีล เกิดงดเว้นขึ้นมาในขณะนั้น เช่น มีโอกาสจะฆ่า สัตว์ หรือฆ่าคนได้ แต่ไม่ฆ่า หรือมีโอกาสจะลักของของคนอื่นได้ แต่ไม่ลัก หรือมีโอกาส จะประพฤติดีกในกามได้แต่ไม่ยอมประพฤติดีกในกาม โดยมาคำนึงว่า การกระทำเช่นนี้ไม่ เหมาะไม่ควรแก่ฐานะและสกุลของตนอย่างยิ่ง จึงงดเว้นเสียในขณะนั้น การงดเว้นอย่างนี้ ท่านเรียกว่า สัมปัตตวิริตี

2. สมาทานวิริตี งดเว้นด้วยการสมาทาน เป็นวิริตีของปุถุชนทั่วไป เช่น สมาทานศีล 5 สมาทานศีล 5 เป็นต้น

3. สมุจเฉทวิริตี งดเว้นได้เด็ดขาด เป็นวิริตีของพระอริยบุคคลตั้งแต่พระ โสดาบันขึ้นไป คือพระอริยบุคคลทุกจำพวกมีศีล 5 บริบูรณ์ที่สุด ท่านงดเว้นจากเวร 5 ได้เด็ดขาด โดยไม่ต้องสมาทานหรือคอยพะวงรักษา เพราะท่านเห็นโทษของการประพฤติ ล่วงศีลอย่างแท้จริง แม้ใครจะมาบังคับให้ท่านประพฤติล่วงศีล 5 ท่านยอมตายเสียดีกว่าที่จะประพฤติล่วง การละความชั่วในขั้นนี้ของท่านจึงเป็นสมุจเฉทปหาน คือละได้เด็ดขาด หรือเป็นสมุจเฉทวิริตี คืองดเว้นได้เด็ดขาด⁹

3. ไทยธรรม เชื่อว่าท่าน เพราะเป็นการให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวและน้ำ เป็นต้น แม้ในอรรถกถากถาวัตถุ ท่านวิเคราะห์ศัพท์ท่าน โดยกล่าวสรุปไว้ว่า

“บรรดาท่าน 3 อย่างนั้น จากเจตนา เชื่อว่าท่าน เพราะวิเคราะห์ว่า จากเจตนาย่อมให้ไทยธรรม อีกอย่างหนึ่ง ขนทั้งหลายยอมให้ไทยธรรมด้วย เจตนาอันนั้น, วิริตี เชื่อว่าท่าน เพราะอรรถว่าป้อน และเพราะอรรถว่า ตัด. แท้จริง วิริตีนั้นเมื่อเกิดขึ้นยอมป้อนและตัดเจตนาแห่งผู้ทูล กล่าวคือความกลัว และความขลาดเป็นต้น เหตุอันนั้น จึงชื่อว่า ท่าน, ไทยธรรม เชื่อว่า ท่าน เพราะ อรรถว่า อันเขาให้¹⁰

อนึ่ง คำว่า ท่าน ในอรรถกถามงคลัตถทีปนี¹¹ ท่านกล่าวหมายเอา ท่านเจตนา และ อโกละ ทั้ง 2 เท่านั้น ดังนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “ท่านเจตนา เชื่อว่า ท่าน ด้วยอรรถว่า เป็นเหตุอันเขาให้ และอโกละ เชื่อว่าท่าน ด้วยอรรถว่า มอบให้วัตถุของตนแก่บุคคลอื่น

⁹พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จตฺตวณฺโณ), *กฎแห่งกรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราช วิทยาลัย, 2536), หน้า 133.

¹⁰*มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม 2*, อ้างแล้ว, หน้า 3.

¹¹*มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม 3*, พิมพ์ครั้งที่ 19, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 4.

ฉะนั้น จึงสรุปความหมายของท่านในมงคลข้อนี้ตามที่ท่านกล่าวแล้วโดยย่อได้ ดังนี้
 จากเจตนา ได้แก่ ความมีศรัทธา ความมีหิริ และท่านอันไม่มีโทษ
 วิริติ ได้แก่ สมทานวิริติ คือ เบญจศีล
 ไทยธรรม ได้แก่ วัตถุสำหรับให้ทาน มี 10 ประการ
 เรื่องการให้ทานที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่า การให้ทานนั้นจะต้องประกอบ ด้วยลักษณะ
 ของทานจึงจะเรียกว่าทานได้โดยสมบูรณ์ เช่น ประกอบด้วยทานเจตนา จากเจตนา วิริติ และไทย
 ธรรม ซึ่งลักษณะที่มุ่งเน้นในความหมายของท่านที่กล่าวแล้วคือ ไทยธรรมหรือทานวัตถุ สิ่งของอันเขา
 จึงให้ ด้วยเหตุนี้ วัตถุสำหรับให้ทานหรือ ไทยธรรมจึงถือว่ามีค่ามาก นอกจากนี้แล้วบุคคล
 ผู้ให้ทานจะต้องคำนึงถึงผู้รับทาน ด้วยว่าวัตถุที่ตนถวายนั้นเหมาะสมกับผู้รับหรือไม่ เพราะถ้าให้ไป
 แล้วผู้รับไม่สามารถใช้ ประโยชน์จากวัตถุหรือสิ่งของที่ตนให้ไปนั้นย่อมเป็นการให้แบบสูญเปล่าหรือไร้
 ประโยชน์ ซึ่งไม่เกิดผลดีกับทั้งสองฝ่าย ฉะนั้น ไทยธรรมหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าไทยทาน จึงมี
 ความสำคัญอย่างยิ่งในการให้ทานของบุคคลทั่วไป นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นนามธรรมก็สามารถให้ทานแก่
 กันได้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในโอกาสต่อไป

2.2 ลักษณะของท่าน

พุทธศาสนิกชนชาวไทยส่วนใหญ่มักมีความยินดี มีความพึงพอใจในการทำบุญทำทานกัน
 มาก อาจเพราะด้วยประเทศไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาแต่โบราณหลายร้อยปี
 การทำบุญทำทานจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนไทยหลาย ๆ คนจนอาจจะเรียก ได้
 ว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งไปเสียแล้ว แต่กระนั้นก็ตามมีผู้ให้ทานสักกี่คนกันเล่าที่จะรู้ว่า ทาน การให้
 ของตนนั้นได้อานิสงส์มากน้อยเพียงใด

แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่จะนิยมการให้ทานแต่หากเราได้ลองพินิจพิเคราะห์กันถึงพฤติกรรมการ
 การทำบุญให้ทานของชาวไทยหลาย ๆ คนแล้วเราจะสังเกตเห็นได้ว่าการให้ทานในปัจจุบันได้มีการ
 บิดเบือนวัตถุประสงค์จากสิ่งอันควรและไม่ควรไปโดยมาก หลายคนที่ไม่เข้าใจในการให้ทาน หลายคน
 ให้ทานในสิ่งที่ผิด ครั้งหนึ่งผู้เขียนเคยสนทนารวมกับพระรูปหนึ่งในจังหวัดนครปฐม ท่านว่าถึงเรื่อง
 การทำบุญทำทาน ท่านเล่าให้ผู้เขียนฟังถึงคุณโยมท่านหนึ่งท่านนำเครื่องซักผ้ามา ถวายสังฆทานกับ
 พระด้วยเกรงว่าตนจะลำบาก เกิดชาติภพหน้าจะไม่มีเครื่องซักผ้าใช้ หลวงพ่อ ท่านเล่าไปท่านก็
 หัวเราะไป ท่านว่าลำบากเพราะ ต้องมานั่งหาค่าถวายสังฆทานเครื่องซักผ้าเพราะ แรกในสมัย
 พุทธกาลไม่มีเครื่องซักผ้าใช้จึงไม่มีบิณฑบาตเครื่องซักผ้า ผู้เขียนซึ่งได้ฟังเรื่องนี้แล้ว นอกจากจะได้
 อารมณ์ขันตามท่าน ก็ยังได้ข้อความคิดไปอีกด้วย มากมายของมนุษย์ทำบุญทำทาน กันเพียงเพื่อหวัง
 ในชาติภพหน้า หากความเข้าใจในคำว่า ทาน นั้น แท้จริงแล้วมีมากน้อย เพียงไร

“ทาน-การให้” ในความหมายอันจริงแท้ตามพุทธศาสนาแล้ว มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. จากเจตนาทาน ได้แก่ การให้ทานโดยที่บุคคลมีศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ซึ่งทานโดยแท้จริง ไร้เจตนาหวัง สิ่งตอบแทน มีปัญญาไตร่ตรองด้วยตน มิใช่เห็นเขาทำก็ทำตามเขาไป
2. วิรติทาน ได้แก่ การให้ทานโดยบุคคลผู้มีหิริโอตตปปะ มีความละเว้นในเบญจขันธ์ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ อันบุคคลผู้ให้ทานควรมีความพิจารณาในทรัพย์สิ่งของที่ตนให้ทานว่า ได้มาอย่างไร บริสุทธิ์หรือไม่ หาก ทรัพย์นั้นได้มาโดยบริสุทธิ์ไร้ความชอบธรรม ก็จะมีได้บุญสมดังใจหมาย
3. เทยธมมทาน ได้แก่ บุคคลอันพึงมีศรัทธาในการให้ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม สิ่งของอันทานต่าง ๆ¹²

2.3 ประเภทของทาน

ทาน หมายถึง การให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังผลตอบแทน เมื่อเราให้ทาน แม้จะไม่ได้หวังสิ่งใดตอบแทนก็ตาม แต่ก็จะมีบุญเกิดขึ้น และบุญนั้นจะช่วยออกแบบชีวิตของเราให้สมบูรณ์พร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ ถ้าใครปราศจากทานบารมี เกิดมาก็จะยากจน สร้างบารมีได้ไม่สะดวก

เพราะมีวแต่กังวลเรื่องการทำมาหากิน “ทาน” จึงเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความ เจริญก้าวหน้า

ด้วยเหตุดังกล่าวเราจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงประเภทของทานว่ามีลักษณะและประเภทอย่างไร เพื่อให้เอื้อประโยชน์ในการให้ทานต่อไป

จากการศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พบว่า ทาน แบ่งออกเป็น ประเภทต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1 แบ่งตามเจตนา ผู้ให้ มี 2 ประเภท คือ

1. **ปาฏิบุคคลิกทาน** คือ ทานที่ให้เฉพาะเจาะจงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น เราจะทำบุญบ้านเลี้ยงพระจำนวน 8 รูป ก็เจาะจงไปว่า ขอนิมนต์พระรูปนั้นรูปนั้น การมีเจตนาเจาะจงนิมนต์ เช่นนี้เรียกว่า “ปาฏิบุคคลิกทาน”ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 14 พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงถึง ปาฏิบุคคลิกทานไว้ดังนี้

ดูก่อนอานนท์ ก็ทักซิณาเป็นปาฏิบุคคลิกมี 14 อย่าง คือ ให้ทานในตถาคต อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่เป็นทักซิณาปาฏิบุคคลิกประการที่ 1. ให้ทานในพระปัจเจกสัมพุทธะ นี่เป็นทักซิณาปาฏิบุคคลิกประการที่ 2. ให้ทานในสาวกของตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์ นี่เป็นทักซิณาปาฏิบุคคลิกประการที่ 3. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำ อรหัตผลให้แจ้ง นี่เป็นทักซิณาปาฏิบุคคลิกประการที่ 4. ให้ทานแก่พระอนาคามี นี่เป็น

¹²พระครูปัญญามุนี, *มงคลที่ปณีแปล*, (กรุงเทพมหานคร : ทวีพิมพ์ดี, 2532), หน้า 205.

ทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 5. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง นี้ เป็นทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 6. ให้ทานแก่พระสากาคามี นี้เป็นทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 7. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง นี้เป็นทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 8. ให้ทานในพระโสดาบัน นี้เป็นทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 9. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง นี้ เป็นทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 10. ให้ทานในบุคคลภายนอกผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม นี้เป็นทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 11. ให้ทานในปุถุชนผู้มีศีล นี้เป็นทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 14. ให้ทานในปุถุชนผู้ทุศีล นี้เป็นทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 13. ให้ทานในสัตว์เดียรัจฉานนี้เป็นทักษิณาปาฏิปุคคติกประการที่ 14.

ดูก่อนอานนท์ ใน 14 ประการนั้น บุคคลให้ทานในสัตว์เดียรัจฉาน พึงหวังผลทักษิณาได้ร้อยเท่า ให้ทานในปุถุชนผู้ทุศีล พึงหวังผลทักษิณาได้พันเท่า ให้ทานในปุถุชนผู้มีศีล พึงหวังผลทักษิณาได้แสนเท่า. ให้ทานในบุคคลภายนอกผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม พึงหวังผลทักษิณาได้แสนโกฏิเท่า. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง พึงหวังผลทักษิณาจะนับไม่ได้ จะประมาณไม่ได้ จะป่วยกล่าวไปใยในพระโสดาบันในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้งในพระสกทาคามี ในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้งในพระอนาคามี ในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตผลให้แจ้งในสาวกของตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์ ในปัจเจกสัมพุทธะ และในตถาคตอรหันต์ สัมมาสัมพุทธเจ้า¹³

วิเคราะห์จากพระสูตรที่ยกมาแสดงในข้างต้น ปาฏิปุคคติกทาน แบ่งออกเป็นหลายประเภทพอสรุปได้ดังนี้

1. ให้ทานในตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธ
2. ให้ทานในพระปัจเจกสัมพุทธ
3. ให้ทานในสาวกของตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์
4. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตผลให้แจ้ง
5. ให้ทานแก่พระอนาคามี
6. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง
7. ให้ทานแก่พระสกทาคามี
8. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง
9. ให้ทานในพระโสดาบัน

¹³ม.อ.อ.23/393-394.

10. ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำโศดาปัตติผลให้แจ้ง
11. ให้ทานในบุคคลภายนอกผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม
10. ให้ทานในบุคคลผู้มีศีล
13. ให้ทานในปุถุชนผู้ทุศีล
14. ให้ทานในสัตว์เดียรัจฉาน

2. **สังฆทาน** คือ ทานที่ให้แก่หมู่คณะ ไม่เฉพาะเจาะจงผู้ใดผู้หนึ่ง เมื่อผู้ใช้ต้องการ ถวาย ปัจจัย ไทยธรรม (สิ่งของที่ควรถวายพระ) ก็เต็มใจถวายแก่ภิกษุทั้งนั้น ด้วยความเคารพยำเกรงในสงฆ์ (หมู่คณะ) โดยมีได้เจาะจงภิกษุรูปใดเป็นพิเศษ เช่น เมื่อจะนิมนต์พระไปทำบุญบ้าน ก็เข้าไปหาเจ้าอาวาส หรือเจ้าหน้าที่รับนิมนต์ของวัด กราบเรียนท่านว่าจะทำบุญบ้าน ขอนิมนต์ พระสงฆ์ไปรับไทยธรรม 5 รูป ทาง วัดจะส่งพระรูปใดไปรับไทยธรรม ก็มีความยินดี เต็มใจถวาย ทานแก่ท่าน ทานที่ผู้ให้มีเจตนากว้างไม่เจาะจงนิมนต์อย่างนี้ เรียกว่า “สังฆทาน”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับพระอานนทว่า “สงฆ์ มี 7 ประเภท” และเมื่อบุคคลใดได้ถวาย ทาน แต่สงฆ์ประเภทใดประเภทหนึ่งนั้น ก็เรียกว่า สังฆทาน สงฆ์ทั้ง 7 ประเภท ได้แก่

1. สงฆ์ 2 ฝ่าย (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข
2. สงฆ์ 2 ฝ่าย ในเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว
3. ภิกษุสงฆ์
4. ภิกษุณีสงฆ์
5. บุคคลที่ได้รับอนุมัติจากสงฆ์ 2 ฝ่าย
6. บุคคลที่ได้รับอนุมัติจากภิกษุสงฆ์
7. บุคคลที่ได้รับอนุมัติจากภิกษุณีสงฆ์

ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เล่มที่ 14 ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงไว้ดังนี้

ดูกรอานนท์ ก็ทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์มี 7 อย่าง คือ ให้ ทานในสงฆ์ 2 ฝ่าย มี พระพุทธเจ้าเป็นประมุข นี่เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ประการที่ 1. ให้ทานในสงฆ์ 2 ฝ่าย ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว นี่เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่าย ในเมื่อ ตถาคตปรินิพพานแล้ว นี่เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ประการที่ 2. ให้ทานในภิกษุสงฆ์ นี่เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ประการที่ 3. ให้ทานในภิกษุณีสงฆ์ นี่เป็นทักษิณาที่ถึง แล้วในสงฆ์ประการที่ 4. เฝียดยสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุและภิกษุณีจำนวนเท่านี้ ขึ้น เป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้าแล้วให้ทาน นี่เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ประการที่ 5. เฝียดยสงฆ์ ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุจำนวนเท่านี้ขึ้นเป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้า แล้วให้ทาน นี่เป็นทักษิณาที่

ถึงแล้วในสงฆ์ประการที่ 6. เฝียดียงสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุณีจำนวนเท่านี้ขึ้นเป็นสงฆ์
แก่ข้าพเจ้าแล้วให้ทาน นี่เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ประการที่ 7¹⁴

2.3.2 แบ่งตามทายก (ผู้ให้) มี 3 ประเภท ดังนี้

1. **ทานทาสะ** บางที่เรียกว่า “ทาสทาน” หมายถึงการที่ทายกให้ของที่ด้อยกว่าของที่ตน
บริโภคใช้สอยเอง เช่น เมื่อได้มะม่วงมา 3 ผล ก็เลือกผลที่เล็กที่สุดให้ไป หรือได้ 3 ผลที่มีขนาด เท่า ๆ
กัน ก็เลือกผลที่ไม่ชอบใจให้ไป การให้แบบนี้ เรียกว่า ทาสทาน เพราะว่าใจของทายกตกเป็น ทาส
ของความตระหนี่ แล้วจึงให้ ดุจการให้สิ่งของแก่คนที่เป็นข้าทาสบริวาร ฉะนั้น

2. **ทานสหาย** บางที่เรียกว่า “สหายทาน” หมายถึง ทายกให้ของที่เสมอกันกับที่ตน
บริโภคใช้สอย ตนบริโภคใช้ของอย่างไร ถึงคราวจะให้ผู้อื่นก็ให้ของอย่างนั้น เช่น ได้มะม่วงมา 3 ผล ก็
ให้ผลที่ดีเช่นเดียวกับที่ตนจะบริโภค ดุจการให้สิ่งของแก่คนที่เป็นมิตรสหาย ฉะนั้น

3. **ทานสามี** บางที่เรียกว่า “สามีทาน” หมายถึงทายกให้ของที่ดีประณีตกว่าของที่ตน
บริโภคใช้สอย โดยเลือกเอาสิ่งของที่ดีที่สุดให้ไป ซึ่งชาวพุทธทั้งหลายเวลาจะให้ ก็ให้สามีทานเป็น
ส่วนมาก เช่น เวลาจะตักบาตรพระจะตักข้าวปากหม้อ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่ดีที่สุดเอาไว้ถวายพระ ก่อน
หรือเวลาเลี้ยงพระภิกษุ สามเณร จะตักแต่งข้าวปลาอาหารอย่างประณีตบรรจงกว่าที่ตนเอง บริโภค
ถวายท่าน หรือเวลาที่จะให้ของแก่ผู้ใดคนหนึ่ง แม้ว่าจะมีฐานะเสมอหรือต่ำกว่าเรา ก็เลือก ของที่ดีที่
ชอบใจให้ไป อย่างนี้เรียกสามีทาน เพราะใจของผู้ให้เอาชนะความตระหนี่ เป็นนาย เป็น เจ้าของ เป็น
อิสระ แล้วจึงให้ทาน ดุจให้สิ่งของแก่คน ที่ตนเคารพ หรือมีพระคุณแก่ตน เช่น บิดา มารดา ครูบา
อาจารย์ พระภิกษุสงฆ์ ฉะนั้น

2.3.3 แบ่งตามวัตถุ คือ สิ่งของที่จะให้ มี 3 ประเภท คือ

1. **อามิสทาน** การให้อามิส คือการให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ เป็นทาน
2. **ธรรมทาน** การให้ธรรมะ คือการให้ความรู้ ความถูกต้องดีงาม เป็นทาน
3. **อภัยทาน** การให้อภัย คืออาการที่ไม่ถือโทษโกรธเคียด การยกโทษให้ในสิ่งที่ผิดพลาดไป
หรืออโหสิกรรม

ในส่วนองอามิสทาน และ ธรรมทานนั้นพระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงไว้ใน ทานสูตร ซึ่งมี
พรรณนาไว้ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทาน 2 อย่างนี้ 2 อย่างนี้เป็นไฉน คือ อามิสทาน 1 ธรรม
ทาน 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาทาน 2 อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ¹⁵

¹⁴ม.อ.อ.23/394.

¹⁵อ.จ.เอกก.อ.33/476.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การบริจาคนี 2 อย่างนี้เป็นไฉน คือ การบริจาคนามีส 1 การบริจาคนธรรม 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การบริจาคนี 2 อย่างนี้แล ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาการบริจาคนี 2 อย่างนี้ การบริจาคนธรรมเป็นเลิศ¹⁶

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การอนุเคราะห์ 2 อย่างนี้เป็นไฉน คือ การอนุเคราะห์ด้วยามีส 1 การอนุเคราะห์ด้วยธรรม 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การอนุเคราะห์ 2 อย่างนี้แล ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาการอนุเคราะห์ 2 อย่างนี้ การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศ¹⁷

พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ตรัสทานใดว่าอย่างยิ่ง ยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาคได้ทรงสรรเสริญการแจกจ่ายทานใดว่าอย่างยิ่งยอดเยี่ยม วิญญูชนผู้มีจิตเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์ผู้เป็นเขตอันเลิศ รู้ชัดอยู่ซึ่งทานและการแจกจ่ายทานนั้น ๆ ใครจะไม่พึงบูชา (ให้ทาน) ในกาลอันควรเล่า ประโยชน์อย่างยิ่งนั้น ของผู้แสดงและผู้ฟังทั้ง 2 ผู้มีจิตเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระสุคตย่อมหมดจด ประโยชน์อย่างยิ่งนั้น ของผู้ไม่ประมาทแล้วในคำสั่งสอนของพระสุคต ย่อมหมดจด¹⁸

จากพระสูตรที่ยกขึ้นแสดงในเบื้องต้นพอวิเคราะห์ประเภทของทานที่แบ่งตามวัตถุได้ดังนี้

1. อามิสทาน หมายถึง การให้วัตถุสิ่งของเป็นทาน คือการให้วัตถุทาน 10 อย่าง มีข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม ของลูบไล้ ที่นอน ที่พัก เครื่องประทีป หรือให้ปัจจัย 4 มีจีวร เป็นต้น การให้อามิสทานหรือวัตถุทานมีสองลักษณะดังนี้

1.1 คือการให้ทานที่เป็นไปเพื่ออาสวะ นั้นมันเพิ่มกิเลสเป็นเจตนา คำกำไรเกินควร การทำบุญให้ทานแล้วอธิฐานเป็นเวลานาน ขอผลเป็นร้อยเป็นพันเท่าคล้ายกับว่าทำบุญหนึ่งบาทให้ได้วิมานหนึ่งหลัง นี่เป็นทานที่เป็นไปเพื่ออาสวะ คือเพิ่มความเห็นแก่ตัวให้มีมากขึ้นเขาไม่ได้ตำหนิว่า ผิดอะไรนัก แต่ระบุให้เห็นว่านี่เป็นอาสวะฐานีเยะ คือเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสแห่งอาสวะที่มากออกไป ทานชนิดนี้เขาเรียกว่าเป็นไปเพื่ออาสวะ

1.2 ทานที่ไม่เป็นไปเพื่ออาสวะ คือให้มันหมดไปทำลายความยึดมั่นถือมั่น ทำลายความเห็นแก่ตัว ไม่บริจาคนหรือทำบุญด้วยการหวังผลตอบแทนในทางที่เป็นไปซึ่งกิเลส แต่บริจาคนหรือทำบุญไปโดยคิดว่าให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยเราไม่ต้องการอะไรตอบแทน ให้ทานไปเพื่อ ทำลายความเห็นแก่ตัวของเรา ไม่ต้องการผลตอบแทนร้อยเท่าพันเท่าการทำบุญ คำกำไรเกินควรนั้น แหละคือการเวียนว่ายตายเกิดไปในวัฏสงสารอีก แล้วก็เป็นผู้ถือคือของหนักจะต้องแบกเอาไป รวย กว่าเก่า

¹⁶อง.เอกก.อ.33/477.

¹⁷อง.เอกก.อ.33/478.

¹⁸ช.อิตติ.อ.45/615.

ต้องแบกเอาไปมากกว่าเก่า รวยมากก็เลสก็มากหวงหวงทรัพย์สินมากแบกภาระมาก มันจึงเป็น ของหนัก แต่ถ้าให้ทานโดยไม่เอาอะไรตอบแทนทำองนี่มันเป็นของเบา เพราะฉะนั้นมันจึงเป็น ทานที่เป็นไปเพื่อพระนิพพาน การให้ทานที่เป็นไปเพื่อละกิเลส เป็นไปเพื่อพระนิพพาน ต้องเบา อยากรให้ทานชนิดไหน ก็เลือกเอาเอง

2. ธรรมทาน หมายถึง การให้ความรู้เป็นทานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 วิทยาทาน ได้แก่การให้ความรู้ทางโลก เช่น ให้ศิลปวิทยาการต่าง ๆ เรียกว่า วิทยาทาน

2.2 ธรรมทาน ได้แก่การให้ความรู้ทางธรรม เช่น สอนให้ละชั่ว ประพฤติดี ทำใจให้ผ่องใส เรียกว่า ธรรมทาน

การให้ธรรมะเป็นทาน ถือว่าเป็นการให้ทานที่ได้บุญสูงสุด มีคุณค่าว่าการให้ทานทั้งปวง เพราะทำให้ผู้รับมีปัญญารู้เท่าทันกิเลส สามารถนำไปใช้ได้ไม่รู้จักจบสิ้น ทั้งชาตินี้และชาติต่อ ๆ ไป ส่วนทานชนิดอื่น ๆ ผู้รับได้รับแล้วไม่ซำก็หมดสิ้นไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า สพพทานํ ธรรมทานํ ชินาติ การให้ธรรมทาน ชนะการให้ทั้งปวง

3. อภัยทาน หมายถึงการให้อภัย คือการยกโทษให้ คือการ ไม่ถือความผิด หรือการลวงเกิน กระทบกระแทงว่าเป็นโทษ อภัยทานนี้เป็นคุณแก่ผู้ให้ ยิ่งกว่าแก่ผู้รับ เช่นเดียวกับทานทั้งหลาย เหมือนกัน คืออภัยทานหรือการให้อภัยนี้ เมื่อเกิดขึ้นในใจผู้ใด จะยังจิตใจของผู้นั้นให้ผ่องใสพ้นจากการกั้มรุมบดบังของโทษะ อันใจที่แจ่มใส กับใจที่มีดมัว ไม่อธิบายก็น่าจะทราบกันอยู่ทุกคน ว่าใจแบบไหนที่ยังความสุขให้เกิดขึ้นแก่เจ้าของ ใจแบบไหนที่ยังความทุกข์ให้เกิดขึ้น และใจแบบ ไหนที่เป็นที่ต้องการ ใจแบบไหนที่ไม่เป็นที่ต้องการเลย ความจริงนั้น ทุกคนที่สนใจบริหารจิต จะต้องสนใจอบรมจิตให้รู้จักอภัยในความผิดทั้งปวง ไม่ว่าผู้ใดจะทำแก่ตน แม้การให้อภัยจะเป็น การทำได้ไม่ถ้ง่ายนัก สำหรับบางคนที่ไม่เคยอบรมมาก่อน แต่ก็สามารถจะทำได้ด้วยการอบรมไปที่ ละเล็กละน้อย เริ่มแต่ที่ไม่ต้องฝืนใจมากนักไปก่อนในระยะแรก ตัวอย่างเช่น เวลาขึ้นรถประจำทางที่มีผู้โดยสารคอยขึ้นรถอยู่เป็นจำนวนมาก หากจะมีผู้เบียดแย่งขึ้นหน้า ทั้ง ๆ ที่ยืนอยู่ข้างหลัง ถ้าเกิดโกรธขึ้นมาไม่ว่าน้อยหรือมาก ก็ให้ถือเป็นโอกาสอบรมจิตใจให้รู้จักอภัยให้เขาเสีย เพราะ เรื่องเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องที่ควรถือโกรธกันหนักหนา เป็นเรื่องเล็กน้อยเหลือเกินควรจะอภัยให้กันได้ แต่บางที่ไม่ตั้งใจคิดเอาไว้ก็จะไม่ทันให้อภัยจะเป็นเพียงโกรธแล้วจะหายโกรธไปเอง โกรธแล้ว หายโกรธเอง กับโกรธแล้วหายโกรธเพราะให้อภัย ไม่เหมือนกัน โกรธแล้วหายโกรธเองเป็นเรื่อง ธรรมดา ทุกสิ่งเมื่อเกิดแล้วต้องดับ ไม่เป็นการบริหารจิตแต่อย่างใด แต่โกรธแล้วหายโกรธเพราะ คิดให้อภัย เป็นการบริหารจิตโดยตรง จะเป็นการยกระดับของจิตให้สูงขึ้น ดีขึ้น มีค่าขึ้น ผู้ดูแลเห็น ความสำคัญของจิต จึงควรมีสติทำความเพียรอบรมจิตให้คุ้นเคยต่อการให้อภัยไว้เสมอ เมื่อเกิด โทษะขึ้นในผู้ใดเพราะการปฏิบัติล่วงล้ำก้ำเกินเพียงใดก็ตาม พยายามมีสติพิจารณาหาทางให้ อภัยทานเกิดขึ้นในใจให้ได้ ก่อนที่ความโกรธจะดับไปเสียเอง

ก่อน ทำให้เช่นนี้จะเป็นคุณแก่ตนเอง มากมายนัก ไม่เพียงแต่จะทำให้มีโทษลดน้อยลงเท่านั้น และเมื่อปล่อยให้ความโกรธคับไปเอง ก็ มักหาดับไปหมดสิ้นไม่ ถ้าถ่านคือความผูกโกรธมักจะยังเหลืออยู่ และอาจจะพื่อความโกรธขึ้น อีกในจิตใจได้ในโอกาสต่อไป ผู้อบรมจิตให้คุ้นเคยอยู่เสมอกับการให้อภัย แม้จะไม่ได้รับการ ขอขมา ก็ยอมอภัยให้ได้ ในทางตรงกันข้าม ผู้ไม่เคยอบรมจิตใจให้คุ้นเคยกับการให้อภัยเลย โกรธ แล้วก็ให้หายเอง แม้ได้รับการขอขมาโทษ ก็อาจจะไม่อภัยให้ได้ เป็นเรื่องของการไม่ฝึก

2.3.4 ระดับของทาน

การให้ทาน แบ่งเป็น 3 ระดับ

1. ทานระดับต้น คืออามิสทานการให้ปันสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของหรือปัจจัย 4¹⁹
2. ทานระดับกลาง คือ ทานวิริติ (หมายถึงศีลด้วย) ได้แก่ การงดเว้นจากการทำบาป โดยปฏิบัติตามศีล 5 ซึ่งจัดเป็นมหาทาน ดังปรากฏในอภิสังกาสสูตร อังคุตรนิกาย อัฐกนิบาตว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญกุศล 8 ประการนี้ ย่อมนำสุขมาให้มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขห้วงบุญกุศล มีอารมณ์เลิศ 8 ประการ คืออะไรบ้าง คือ ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ยึดถือพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ เป็นผู้งดเว้นปาณาติบาต อนินนาทาน กาเมสุมิถฉนาร มุสาวาทและการดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ภิกษุทั้งหลายทาน 5 ประการนี้เป็นมหาทานอันบัณฑิตรู้ว่า เป็นเลิศมีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยวงศ์ เป็นของเก่าในอดีต สมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูชนไม่คัดค้าน²⁰

3. ทานระดับสูง คือ อภัยทานและธรรมทาน ได้แก่ การไม่ผูกพยาบาทอาฆาตจองเวร การชนะความชั่วด้วยความดี ส่วนธรรมทานมีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับโลกียะ หมายถึง การแสดงธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องโลกธรรม และระดับโลกุตตระ หมายถึง การแสดงธรรมที่เป็นเครื่องปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นจากวิญญูะ ผลแห่งทานก็จะต่างระดับ คือ โลกุตตระ ผลของทานก็คือทำให้พ้นจากสิ่งที่มีไขประโยชน์ และทำให้ก้าวล่วงวิญญูสงสารเสียได้ ส่วนระดับโลกียะนั้น ผลของทานระดับนี้ ก็เพื่อเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นแห่งการให้ทานทุกประการ และเป็นเหตุอันเป็นต้นเค้าเพื่อการได้ทรัพย์ทุกอย่าง การ

¹⁹กริสุตา เทียร, “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาและผลของความเชื่อนั้นที่มีต่อวิถีดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน”, ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), 2548, หน้า 23.

²⁰อง.อรรถก.อ. 37/492.

ให้ทานทั้งสองระดับ จัดเป็นทานที่เลิศ ดังปรากฏในนิทานสูตรว่า “ในทาน 2 อย่างนั้น คือ อามิสทาน และธรรมทาน ธรรมทานนั้นเป็นเลิศ²¹

2.4 วิธีการให้ทานที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

ทาน หมายถึง การให้ปัน การเสียสละ การอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น ทานมีผลมากมีอานิสงส์มาก มีคุณค่ามหาศาล อันนี้เราได้รู้กันแล้ว เมื่อเราทราบชัดว่าทานมีคุณค่ามากถึงเพียงนี้แล้ว เราจึงควรอย่างยิ่งที่จะประกอบสร้างสรรคให้ทานเกิดขึ้นมา วิธีทำทานนั้นทำอย่างไร มีองค์ประกอบ อะไรบ้าง และทานที่ถูกต้องและมีอานิสงส์มากตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นทำอย่างไรในบทนี้ จะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

2.4.1 วิธีการให้วัตถุทาน

1. องค์ประกอบของทาน

องค์ประกอบของการทำทาน หรือเรียกว่า ทานสมบัติ ในทางพระพุทธศาสนาแบ่งสอนในเรื่องของการให้ เพื่อให้จิตใจของเราสะอาดบริสุทธิ์ ยิ่งมีความบริสุทธิ์สะอาดมาก ก็จะได้ผลคือบุญมาก โดยผู้ให้จะต้องทำให้ครบด้วยองค์ทั้ง 3 ที่เรียกว่าทานสมบัติ 3 ข้อ คือ วัตถุบริสุทธิ์ เจตนาบริสุทธิ์ และบุคคลบริสุทธิ์

ทานสมบัตินั้น หมายถึงความถึงพร้อม, ความพร้อมพร้อมสมบูรณ์ ซึ่งทำให้ทานที่ได้บริจาคแล้วเป็นทานอันยอดเยี่ยม มีผลมาก ความบริสุทธิ์แห่งทักษิณาทานนั้นพระพุทธองค์ทรงตรัสแสดง ไว้ดังนี้

ดูก่อนอานนท์ ก็ความบริสุทธิ์แห่งทักษิณานี้มี 4 อย่าง 4 อย่าง เป็นไฉน.

ดูก่อนอานนท์ ทักษิณบางอย่างบริสุทธิ์ฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก บางอย่างบริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก บางอย่างฝ่ายทายกก็ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหกก็ไม่บริสุทธิ์ บางอย่างบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก

ดูก่อนอานนท์ ก็ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหกอย่างไร ดูก่อนอานนท์ ในข้อนี้ ทายกมีศีล มีธรรมงาม ปฎิคาหกเป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายทายกไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก

ดูก่อนอานนท์ ก็ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายกอย่างไร ดูก่อนอานนท์ ในข้อนี้ ทายกเป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก ปฎิคาหกเป็นผู้มีศีล มีธรรมงาม อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก

²¹พ.อติ.อ.45/615.

ดูก่อนอานนท ก็ทักขิณาชื่อว่าฝ่ายทายกก็ไม่บริสุทธิ์ ฝ่ายปฎิคาหกก็ไม่บริสุทธิ์
อย่างไร ดูก่อนอานนท ในข้อนี้ ทายกก็เป็นผู้มืศีล มีธรรมลามก ปฎิคาหกก็เป็นผู้มืศีล
มีธรรมลามก อย่างนี้แล ทักขิณาชื่อว่าฝ่ายทายกก็ไม่บริสุทธิ์ ฝ่ายปฎิคาหกก็ไม่บริสุทธิ์

ดูก่อนอานนท ก็ทักขิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายก และฝ่ายปฎิคาหกอย่างไร.
ดูก่อนอานนทในข้อนี้ ทายกก็เป็นผู้มืศีล มีธรรมงามปฎิคาหกก็เป็นผู้มืศีล มีธรรมงาม
อย่างนี้แล ทักขิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก

ดูก่อนอานนท นี้แล ความบริสุทธิ์แห่งทักขิณา 4 อย่าง²²

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สัคตศาสดา ได้ตรัสไวยากรณภาชิตนี้ แล้วได้ตรัสคาถา
ประพันธ์ดังนี้ ต่อไปอีกว่า

(1) ผู้ใดมีศีล ได้ของมาโดยธรรม มีจิตเลื่อมใสดี เชื้อกรรมและผลแห่งธรรม
อย่างยิ่ง ให้ทานในคนทุศีล ทักขิณาของผู้นั้น ชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายทายก.

(2) ผู้ใดทุศีล ได้ของมาโดยไม่เป็นธรรม มีจิตไม่เลื่อมใสไม่เชื่อธรรมและผลของ
ธรรมอย่างยิ่ง ให้ทานในคนมีศีล ทักขิณาของผู้นั้นชื่อว่า บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก.

(3) ผู้ใดทุศีล ได้ของมาโดยไม่เป็นธรรม มีจิตไม่เลื่อมใสไม่เชื่อกรรมและผลของ
ธรรมอย่างยิ่ง ให้ทานในคนทุศีล เราไม่กล่าวทานของผู้นั้นว่า มีผลไพบุลย์.

(4) ผู้ใดมีศีล ได้ของมาโดยธรรมมีจิตเลื่อมใสดี เชื้อกรรมและผลของกรรม
อย่างยิ่ง ให้ทานในคนมีศีล เรากล่าวทานของผู้นั้นแล้วว่า มีผลไพบุลย์.

(5) ผู้ใดปราศจากราคะแล้ว ได้ของมาโดยธรรม มีจิตเลื่อมใสดี เชื้อกรรมและ
ผลของกรรมอย่างยิ่ง ให้ทานในผู้ปราศจากราคะ ทานของผู้นั้นนั้นแลเลิศกว่าอามิส
ทานทั้งหลาย²³

จากพระสูตรจะเห็นได้ว่า ในฝ่ายทายกนั้น ของที่จะทานต้องได้มาโดยชอบธรรม
ซึ่งสงเคราะห์เข้ากับ วัตถุประสงค์นั้นเองส่วนในข้อที่ว่า ทายกก็เป็นผู้มืศีล มีธรรมงาม ปฎิคาหกก็
เป็นผู้ มีศีล มีธรรมงาม อย่างนี้แล ทักขิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก สงเคราะห์
บุคคล บริสุทธิ์ นั้นหมายถึงเจตนาบริสุทธิ์เช่นกัน

1) วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ หมายถึง สิ่งของที่จะทำทาน จะเป็นอะไรก็ตาม จะซื้อเขามา หรือขอเขามา
ได้ แต่ต้องเป็นสิ่งของที่เราทำมาหาได้โดยสุจริต ไม่ได้ลักขโมย คดโกง เบียดเบียน หรือหลอกลวง เขา
มา ถ้าเป็นของซื้อ เงินที่ซื้อจะต้องเป็นเงินที่เราทำมาหาได้โดยสุจริตธรรม และที่สำคัญของที่ ให้นำนั้น

²²ม.อ.อ.23/395-396.

²³ม.อ.อ.23/396-397.

ต้องไม่น้อมนำให้เกิดอกุศลใด ๆ เช่น ต้องไม่ให้สิ่งเสพติด อาวุธ หรือสื่อย้ายูทางกามารมณ์ เป็นต้น
 ทานนี้จึงจะชื่อว่าบริสุทธ์

1.1) สิ่งของที่ควรให้ทาน

วัตถุเครื่องไทยธรรมที่เป็น วัตถุทานไว้ซึ่งมีพรรณนาไว้ดังนี้

ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมให้ข้าว น้ำ ผ้า ยา ดอกไม้
 ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และสิ่งที่เป็นอุปกรณ์แก่ประทีป เป็นทานแก่สมณะ
 หรือพราหมณ์ เขาย่อมมุ่งหวังสิ่งที่ตนถวายเป็น เขาเห็นกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์
 มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ผู้เพียบพร้อม พรั่งพร้อม ได้รับการบำรุงบำเรอด้วยกาม
 คุณห้าอยู่ เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เราพึงเข้าถึง
 ความเป็นสหายของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล เขาตั้ง
 จิตนั้นไว้ อธิษฐานจิตนั้นไว้ อบรมจิตนั้นไว้ จิตของเขานั้นน้อมไปในสิ่งที่เลว มิได้รับ
 อบรม เพื่อคุณเบื้องสูง ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดในที่นั้น ก็ข้อนั้นแล เรากล่าวสำหรับผู้มีศีล
 มิใช่ผู้ทุศีล ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ความตั้งใจของผู้มีศีลย่อมสำเร็จได้เพราะเป็น
 ของบริสุทธ์²⁴

วัตถุสำหรับให้ทานมี 10²⁵ อย่างเหล่านี้ คือ อันนัง ข้าว, ปานัง น้ำ, วัตถัง เครื่องนุ่งห่ม,
 ยานัง ยานพาหนะ, มาลา ดอกไม้, คันธัง ของหอม, วิเลปนัง เครื่องลูบไล้, เสยยัง ที่นั่งที่นอน, อาวาส
 ถัง ที่อยู่อาศัย, ปทีเปยยัง เครื่องให้แสงสว่าง

อนันิ ข้าว หมายถึงของกินทุกอย่าง เช่น ข้าวสุก ขนมนสด ขนมหแห้ง ถั่ว งา และของ ที่
 จะต้องเคี้ยวก่อนกลืนกินทุกอย่าง

ปานิ น้ำ หมายถึงน้ำดื่มชนิดต่าง ๆ น้ำเปล่า น้ำมีสี น้ำมีกลิ่น น้ำมีรส น้ำผลไม้ ที่ไม่ต้อง
 เคี้ยวก็กลืนได้เลย ยกเว้นน้ำเมาทุกชนิด

วัตถิ เครื่องนุ่งห่ม ถ้าของชาวบ้านก็ได้แก่เสื้อผ้าอาภรณ์ที่สามารถป้องกันเหลือบยุลงม
 แดดได้ ถ้าของพระภิกษุสามเณรก็ได้แก่ ผ้าไตรจีวร ผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น ที่พอจะบรรเทา
 ความ - หนาว ความร้อน ป้องกันเหลือบยุลงมแดดได้

ยานิ ยานพาหนะ หมายถึงของที่อำนวยความสะดวกในการไปทุกอย่าง เช่น รถ เกวียน ล้อ
 วอ ช้าง ม้า เป็นต้น แม้แต่ร่มและรองเท้า ก็นับว่าเป็นยานพาหนะด้วย

²⁴ที.ปา.อ.16/239-240

²⁵สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 16,
 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2551), หน้า 108.

มาลา ดอกไม้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง หรือดอกไม้แปรรูปจากวัสดุต่าง ๆ เป็นช่อ เป็นพวง เป็นพุ่ม หรือเป็นต้นเล็กต้นใหญ่ก็ได้เหมือนกัน

คนธ เครื่องหอม หมายถึงของหอมจากราก จากลำต้น จากแก่น จากเปลือก จากใบ จากดอก หรือจากเมล็ดของต้นไม้ นอกจากนี้ก็มีของหอมที่สกัดจากพืชและสัตว์ แม้รูปหอมหรือ กายานก็สังเคราะห์ว่าของหอม นำมาจุดไฟหรือนำมาตั้งไว้เพื่อดับกลิ่นอับชื้อในโบสถ์ ในวิหาร ใน เจดีย์ ทั้งเป็นเครื่องสักการบูชาพระพุทธเจ้าด้วย

วิเลปน์ เครื่องลูบไล้ พอจะทราบมาว่า พระเนตรใช้เครื่องทาผิวไม่ได้ แล้วทำไมพระพุทธเจ้าจึงอนุญาตให้ถวายเครื่องลูบไล้ได้เครื่องลูบไล้ใด นำมาทาเพื่อให้ตัวหอม เพื่อให้สวยงาม เพื่อประดับตกแต่ง ก็ถือว่าผิด แต่ถ้านำมาทาเป็นยาเพื่อรักษาโรคผิวหนัง แก้ผื่นคัน หรือดับกลิ่นตัวที่นำ รังเกียจก็ถือว่าใช้ได้ เช่น ยาทาแก้โรคน้ำกัดเท้า แก้กลากเกลื้อน แก้ฝีพุงอง แก้ น้ำร้อนรวกและไฟไหม้ เป็นต้น

เสยยา ที่นั่งที่นอน มีอะไรบ้างเครื่องอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการนั่งการนอนที่อยู่ในอาคารบ้านเรือน ชื่อว่า เสยยัง เช่น เตียง ตั่ง โต๊ะ เก้าอี้ พูก กุ้ง หมอน ผ้าห่ม เสื่อ พรม และเครื่องปูลาดสำหรับนั่ง สำหรับนอนทุกอย่าง

อาวสถิ ที่อยู่อาศัย คืออะไรบ้างคือ ที่อยู่อาศัย คือสิ่งปลูกสร้างขึ้นเป็นกระโจม ชุม กุฏิ วิหาร ศาลา โบสถ์ ห้องสุขา ชุมประตุ ที่พิภริมทาง เป็นต้น ที่สามารถอาศัยนั่ง อาศัยนอน หรือพอหลบแดดและฝนได้

ปทีเปยย เครื่องให้แสงสว่าง มีอะไรบ้างถ้าสมัยก่อน ก็มีตะเกียงได้ เทียน ประทีปน้ำมัน เป็นต้น สมัยนี้มีหลายอย่างมากขึ้น เช่น ไฟฉาย ไฟฟ้า รวมถึงอุปกรณ์ให้แสงสว่างทุกชนิด

วัตถุทานทั้ง 10 นี้ สามารถนำมาถวายได้ทุกอย่าง แต่ก็ให้ถวายเท่าที่มีความจำเป็น อย่าให้มากจนเกินไป เพราะว่าวัตถุบางอย่างก็มีมากจนไม่มีที่พอจะเก็บ บางอย่างก็ขาดแคลน ควรให้ทานโดยเฉลี่ยตามความจำเป็น อย่าให้ขาด อย่าให้เกิน ผู้ให้ทานบางคน ตนเองชอบสิ่งไหนก็นำสิ่งนั้นไปถวายพระ ลืมนึกว่า มีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหน ที่สำคัญที่สุดคือ วัตถุทาน จะเป็นอย่างไรก็ตามขอให้ เป็นของบริสุทธิ์ ได้มาอย่างบริสุทธิ์ ไม่ลักมา ไม่โกงมา ไม่หลอกลวงเอามา ไม่ยืมเขามา แม้จะมีราคาถูกก็ชื่อว่าบริสุทธิ์เหมือนกัน

1.2) วัตถุที่ไม่ควรให้ทาน

1. หลงให้เมถุนธรรมเป็นทาน
2. ปล่อยโคตัวผู้เข้าไปในฝูงแม่โคเพื่อเมถุนธรรม
3. ให้น้ำเมา คือสุราเมรัยเป็นทาน
4. ให้รูปเขียน อันประกอบด้วยเมถุนธรรมเป็นทาน
5. ให้ศาสตราวุธเป็นทาน
6. ให้ยาพิษเป็นทาน

7. ให้โช่ตรวน เป็นทาน
8. ให้ไก่เพื่อให้เขาไปฆ่า
9. ให้สุกรเพื่อให้เขาไปฆ่า
10. ให้ทานเครื่องตวง ตาชั่ง ทะนาน เพื่อใช้โกง

วัตถุที่ได้มาโดยสุจริตนั้นคืออย่างไร

1.1 ต้องไม่ได้มาโดยทางอกุศลกรรม อกุศลกรรมนั้นคืออย่างไร ก็คือทางแห่งอกุศลกรรม, ทางทำความชั่ว กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์ อกุศลกรรมมี 10 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

กายทุจริต ความชั่วทางกาย 3 ประการ ได้แก่

1. ปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์, เบียดเบียนสัตว์) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ คือ
 - 1) สัตว์นั้นยังมีชีวิตอยู่จริง ๆ
 - 2) เรารู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิตอยู่
 - 3) มีจิตหรือเจตนาที่จะฆ่าสัตว์นั้นให้ตาย
 - 4) ทำความเพียรเพื่อจะฆ่าสัตว์นั้น (ความเพียรพยายามเพื่อฆ่าแบ่งออกเป็น 6 ประการ)
 - 4.1 ทำการฆ่าด้วยตนเอง
 - 4.2 ใ้ให้ผู้อื่นฆ่า หรือใช้วาจาทำการฆ่า
 - 4.3 ใช้อาวุธเป็นเครื่องทำการฆ่า
 - 4.4 ฆ่าด้วยหลุมพราง (มีการวางแผนนานาประการเพื่อให้สัตว์นั้นตาย)
 - 4.5 สังหารด้วยวิชาคุณ (พิธีทางไสยศาสตร์)
 - 4.6 สังหารด้วยฤทธิ์
 - 5) สัตว์นั้นก็ตายเพราะความเพียรนั้น
2. อทินนาทาน (ลักทรัพย์) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ คือ
 - 1) ทรัพย์นั้นเป็นทรัพย์ของผู้อื่น
 - 2) ผู้กระทำการลักทรัพย์ก็รู้โดยชัดแจ้งว่าทรัพย์นั้นเป็นทรัพย์ของผู้อื่น
 - 3) มีจิตหรือมีเจตนาพยายามที่จะลักทรัพย์นั้นให้ได้
 - 4) มีความเพียรพยายามที่จะลักทรัพย์นั้น (ความเพียรที่จะลักทรัพย์แบ่งออกเป็น 5 ประการ)
 - 4.1 ทำการลักทรัพย์นั้นด้วยตนเอง
 - 4.2 ใ้ให้ผู้อื่นทำการลักทรัพย์นั้น
 - 4.3 ทำการลักทรัพย์นั้นโดยใช้อาวุธเป็นเครื่องประกอบ
 - 4.4 ทำการลักทรัพย์โดยใช้เครื่องปกปิดไม่ให้เจ้าหน้าที่ได้
 - 4.5 ทำการลักทรัพย์โดยใช้วิชาคุณ (ไสยศาสตร์ เช่น สะกดให้เจ้าของทรัพย์หลับ)

- 5) ทำการลักทรัพย์ด้วยฤทธิ์เดช (เช่น คำดินไปลักทรัพย์)
 - 6) ได้ทรัพย์มาสำเร็จเพราะความเพียรที่จะลักทรัพย์นั้น
3. กามะสุมิจฉาจาร (ผิดประเวณี) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ คือ
- 1) วัตถุที่ไม่ควรไป (ผู้ที่ไม่สมควรเสพตามกฎหมายหรือตามประเพณี)
 - 2) มีจิตคิดที่จะเสพ
 - 3) มีความพากเพียรพยายามที่จะเสพ (กระทำเองด้วยความเพียรเพื่อได้เสพรสตามคุณ)
 - 4) พอใจในการทำมคคให้ล่วงมคค (พอใจในการเดินทางที่ผิด)

วจีทุจริต ความชั่วทางวาจา 4 ประการ ได้แก่

1. มุสาวาท (พูดโกหก) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ คือ
 - 1) เรื่องที่พูดนั้นเป็นเรื่องที่ไม่จริง (วัตถุเทียม)
 - 2) มีจิตหรือเจตนาที่คิดจะพูดโกหก
 - 3) ประกอบด้วยความเพียรที่โกหกให้คนเชื่อ (โดยหลักการที่จะให้คนเชื่อ 3 ประการ)
 - 3.1 พูดมุสาด้วยตนเอง
 - 3.2 ให้ผู้อื่นกล่าวคำโกหกแทนตัว
 - 3.3 พูดหรือโฆษณาคำโกหกออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร
 - 4) ผู้ที่ได้ฟังหรืออ่านลายลักษณ์อักษรแล้วก็มีความเชื่อตามนั้น
2. ปิสุณาวาท (พูดส่อเสียด) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ คือ
 - 1) มีคนหมู่มากหรือน้อยที่ต้องการให้เขามีความแตกแยกซึ่งกันและกันเกิดขึ้น
 - 2) มีความปรารถนาหรือเจตนาต้องการให้คนหมู่นั้นแตกแยกกัน
 - 3) เพียรพยายามที่令他แตกแยกกัน (โดยหลักการทำได้ 2 ประการ)
 - 3.1 วจีบโยค คือ กล่าวด้วยวาจาให้เขาเกิดความแตกแยกกัน
 - 3.2 กายบโยค คือ การแสดงกิริยาบู้ไปให้เขาแตกแยกกันโดยไม่ออกเสียง
 - 4) คนในหมู่นั้นนั้นก็ปักใจเชื่อใน “วจีบโยค หรือ กายบโยค” ที่แสดงออกไป
3. ผรุสวาท (กล่าวคำหยาบ) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ คือ
 - 1) มีคนอื่นที่จะฟังคำว่าให้เขามีความเจ็บช้ำน้ำใจ
 - 2) เหตุที่จะกล่าวให้เขามีความเจ็บช้ำน้ำใจ นั้น เพราะเหตุว่ามีจิตโกรธเคืองเขา
 - 3) จึงแสดงคำหยาบหรือแสดงอาการหยาบ เพื่อให้เขาเจ็บช้ำใจ (โดยหลักการทำได้ 2 ประการ)
 - 3.1 วจีบโยค คือ การกล่าวทางวาจาให้เขามีความเจ็บช้ำน้ำใจ
 - 3.2 กายบโยค คือ การแสดงอาการกิริยาบู้ไปให้เขามีความเจ็บช้ำน้ำใจ
4. สัมผัสปปลาปะ (กล่าวคำเพ้อเจ้อ) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ คือ
 - 1) มุ่งกล่าวคำที่ไร้แก่นสารไม่มีประโยชน์ หรือเจตนาตนเอง

2) กล่าวคำที่ไม่มีประโยชน์นั้นออกไป

มนทจจริต ความชั่วทางใจ 3 ประการ ได้แก่

1. อภิชชา (อยากได้ของผู้อื่น) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัตินี้ คือ
 - 1) ทรัพย์หรือของเหล่านั้นเป็นของผู้อื่น
 - 2) มีความเพ่งเล็งที่จะให้ได้ทรัพย์หรือของเหล่านั้นมาเป็นของตน
2. พยาบาท (ผูกใจเจ็บ) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัตินี้ คือ
 - 1) มีสัตว์อื่นเพื่อทำลาย
 - 2) มีจิตหรือเจตนาคิดทำลายเพื่อให้สัตว์นั้นประสบความพินาศ
3. มิจฉาทิฎฐิ (ความเห็นผิด) ที่จะให้ผลย่อมประกอบด้วยคุณสมบัตินี้ คือ
 - 1) มีความตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ที่ผิด
 - 2) เชื่อและยินดีพอใจในอารมณ์ที่ผิดนั้น

เรื่องของอุกฤษกรมมบล 10 ประการนั้นพระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงไว้ใน อังคุตตรนิกาย เอกาทสกนิบาตไว้ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 10 ประการ เป็นผู้ได้รับเชิญ มาประดิษฐานไว้ในสวรรค์เหมือนสิ่งของที่เขานำมาประดิษฐานไว้ ธรรม 10 ประการ เป็นไฉน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการ ฆ่าสัตว์ วางศัตรา วางศัสตรา มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณาหวัง ประโยชน์แก่อกุลแก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ 1 ละการลักทรัพย์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ไม่ ถือเอาวัตถุเป็นอุปกรณ์แก่ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแห่งผู้อื่นของบุคคลอื่น ซึ่งอยู่ในบ้านหรือ อยู่ในป่า ที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยจิตเป็นขโมย 1 ละการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจาก การประพฤติผิดในกาม คือไม่ถึงความประพฤติล่วงในสตรีที่มารดารักษา บิดารักษา พี่ชายน้องชายรักษา พี่สาวน้องสาวรักษา ญาติรักษา ธรรมรักษา มีสามี มีอาชญา โดยรอบ โดยที่สุดแม้สตรีที่บุรุษคล้องแล้วด้วยพวงมาลัย 1 ละการพูดเท็จ เว้นขาดจาก การพูดเท็จ คืออยู่ในสภา ในบริษัท ในท่ามกลางญาติ ในท่ามกลางเสนา หรือใน ท่ามกลางราชสกุล ถูกผู้อื่นนำไปเป็นพยานซักถามว่า มาเถิดบุรุษผู้เจริญท่านรู้สิ่งใดจง พูดสิ่งนั้น บุคคลนั้นเมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ หรือเมื่อรู้ก็บอกว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็บอกว่าไม่ เห็น หรือเมื่อเห็นก็บอกว่าเห็น ไม่เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งรู้ เพราะเหตุแห่งตนบ้าง เพราะ เหตุแห่งผู้อื่นบ้าง หรือเพราะเหตุเห็นแก่อำภิสเล็กน้อยบ้าง ด้วยประการฉะนี้ 1 ละคำ ส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด คือฟังข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายคนหมู่นั้น สมานคนที่แตกร้าง กันบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันบ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีในคนผู้พร้อม

เพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าววาจาที่ทำให้คนพร้อมเพรียงกัน ด้วยประการฉะนี้ 1 ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าววาจาที่ไม่มีโทษ เพราะหู ขวนให้รักจับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ 1 ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาด จากคำเพ้อเจ้อ พุดถูกกาล พุดแต่คำที่เป็นจริง พุดอิงอรรถ พุดอิงธรรม พุดอิงวินัย พุด แต่คำที่มีหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์โดยกาลอันควร 1 ไม่ ยอยากได้ของผู้อื่น คือไม่อยากได้วัตถุเป็นเครื่องอุปกรณ์แก่ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแห่งผู้อื่น ของบุคคลอื่นว่า ไฉนหนอ วัตถุที่เป็นเครื่องอุปกรณ์แก่ทรัพย์เครื่องปลื้มใจแห่งผู้อื่น ของบุคคลอื่นพึงเป็นของเรา ดังนี้ 1 เป็นผู้ไม่มีจิตคิดปองร้าย คือไม่มีความดำริในใจอัน ชั่วร้ายว่า ขอสัตว์เหล่านี้จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีความมุ่งร้ายกัน ไม่มีทุกข์ มีสุขรักษาคน เกิด ดังนี้ 1 เป็นผู้มีความเห็นชอบ คือมีความเห็นไม่วิปริตว่า ทานที่บุคคลให้แล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล การบูชามีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มี โลก หนามี มารดามี บิดามี สัตว์ทั้งหลายผู้เป็นอุปาทิกะมี สมณพราหมณ์ผู้ดำเนินไปโดย ชอบ ผู้ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ่มชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้ตามมีอยู่ ดังนี้ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 10 ประการนี้แล เป็นผู้ได้รับเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขาเชิญมา ประดิษฐานไว้²⁶

1.2 ต้องไม่ได้มาจากมิจฉาอาชีวะ มิจฉาอาชีวะนั้นพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในวานิชสูตร ซึ่งมีพรรณนาไว้ดังนี้

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การค้าขาย 5 ประการนี้ อันอุบาสกไม่พึงกระทำ 5 ประการเป็นไฉน คือ การค้าขายศัสตรา 1 การค้าขายสัตว์ 1 การค้าขายเนื้อสัตว์ 1 การค้าขายน้ำเมา 1 การค้าขายยาพิษ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การค้าขาย 5 ประการนี้ แล อันอุบาสกไม่พึงกระทำ”²⁷

มิจฉาฉนิชชา หมายถึง การค้าขายที่ไม่ชอบธรรมหรือผิดศีลธรรม มี 5 ประเภท คือ

1. การค้าอาวุธ (สัตถฉนิชชา)
2. การค้ำมนุษย์ รวมทั้งการค้ำประเวณี (สัตถฉนิชชา)
3. การค้ำสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร (มังสฉนิชชา)
4. การค้ำของมีนเมาและสิ่งเสพติดอื่น ๆ (มัชฉนิชชา)

²⁶อง.เอกาทสก.อ.38/189/461-462.

²⁷อง.ปณจก.อ.36/376.

5. การค้ายาพิษ (วิสวณิชา)

อาชีพค้าขายทั้ง 5 ประเภทนี้ ชาวพุทธที่เป็นคฤหัสถ์ชาวบ้านไม่ควรทำ เพราะเป็นการกระทำที่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนสัตว์ และบุคคลอื่น รวมทั้งสังคมส่วนรวม เช่น การค้าอาวุธ ซึ่งอาจนำไปสู่การทำร้ายหรือการค้าผู้อื่น หรือแม้กระทั่งฆ่าตัวเอง ละสร้าง ความไม่สงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคม การค้าอาวุธยังผิดศีลธรรมแล้ว ยังเป็นการค้าที่ผิดกฎหมายอีกด้วย การค้าของพื้นเมมาและสิ่งเสพติดอื่น ๆ เช่น ยาตอง เหล้า บุหรี่ ยาบ้า ผีน เฮโรอีน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นอกจากมีโทษ

ต่อผู้เสพ ทำให้เสียทรัพย์และเป็นอันตรายต่อสุขภาพแล้ว ยังมีโทษต่อตนเอง เพราะบางอย่างเป็นสิ่ง ผิดกฎหมายในฐานะผู้ขายอาจถูกจับกุมละติดคุกได้

2) เจตนาบริสุทธิ์

เจตนาบริสุทธิ์ หมายถึง เจตนาของผู้ที่ให้ จะต้องให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งให้เกิดความดีงาม ให้ใจใส ใจสะอาด ไม่ได้ให้เพื่ออวดมั่งมี อวดรวย อวดดี หรืออวดตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็น ต้น เพราะการให้เช่นนั้น จะเป็นการให้ที่มีเจตนาเห็นแก่ตัว ทำไปแล้วใจจะไม่สบาย ใจไม่บริสุทธิ์ ในข้อนี้ จึงสนับสนุนและชี้ให้เห็นว่า การให้สังฆทานเป็นการทำทานที่มีผลสูงสุด เพราะผู้ให้ตัด - เจตนาเห็นแก่ตัวออกไปทั้งหมด ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของการทำทานอย่างแท้จริง

เจตนาจะบริสุทธิ์เต็มที่ ผู้ให้ต้องรักษาใจให้มีความบริสุทธิ์ให้ได้ทั้ง 3 กาล คือ

บุพพเจตนา หมายถึง เจตนาก่อนที่จะทำทาน เช่นตั้งใจว่าพรุ่งนี้เช้าจะตักบาตร ก็มี ความดีใจ ปลื้มใจ ปีติใจว่าเราจะได้ทำบุญด้วยการให้ทาน หรือนึกถึงความโชคดีของเราที่มีโอกาสได้ให้ทานในคราวนี้ เพราะในบางที่ที่เราไม่มีไทยธรรม ก็ให้ทานไม่ได้ บางที่มีไทยธรรม แต่กลับไม่มี ศรัทธา ก็ให้ทานไม่ได้ หรือบางที่มีทั้งไทยธรรม มีทั้งศรัทธา แต่กลับไม่มีปัญญา (ผู้รับทาน) ก็ให้ ทานไม่ได้ แต่ในคราวนี้ เรามีความพร้อมทั้งไทยธรรม ทั้งศรัทธา และมีปัญญาหกราบทานของเรา คิดดังนี้ ใจก็มี ความชุ่มชื่นยินดีที่จะได้ให้ทานนั้น

มัญจนเจตนา หมายถึง เจตนาในขณะที่กำลังให้ เช่น ในเวลาตักบาตร ก็มีใจเลื่อมใส คือ เลื่อมใส ทั้งในคุณธรรมความดีงามของพระภิกษุผู้มารับทานของเรา และเลื่อมใสเพราะเคารพในทานที่เราให้ด้วย อาการนอบน้อม ยินดีที่ได้ทำ เต็มอกเต็มใจถวายทานนั้น ทั้งไม่ยอมให้อารมณ์ขุ่นมัว เกิดขึ้นในขณะที่ทำเลย

อปปราปรเจตนา หมายถึง เจตนาหลังจากที่ให้ทานแล้ว เช่น หลังจากตักบาตรเรียบร้อยแล้ว ก็มีแต่ความแช่มชื่นเบิกบานใจ ครั้นตามระลึกนึกถึงการให้ทานเมื่อไร ก็ปลาบปลื้มยินดี มีแต่ ความสุขใจ ว่าเราได้ทำทานกุศลที่ยิ่งใหญ่ โดยไม่มีความร้อนใจ หรือนึกเสียดยสิ่งทีให้ไปแล้วเลย

การรักษาเจตนาให้สะอาดบริสุทธิ์ทั้ง 3 กาลนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง เพราะในความเป็นจริงแล้ว ผู้ให้ที่ยังตัดความตระหน้อออกจากใจไม่ได้เด็ดขาด หรือคาดหวังบางสิ่งบางอย่างจากการให้ ทาน มากเกินไป ย่อมมีโอกาสที่ใจจะหวั่นไหว จนทำให้บุญที่ควรจะได้ตกลงไปอย่างน่าเสียดายเหมือนกัน

เช่นในบางครั้งได้ผู้รับทานที่ไม่มีศีล หรือมีกิริยาอาการไม่น่าเลื่อมใส ผู้ให้อาจ เกิดความเศร้าเสียใจ นึกเสียดายของที่จะให้ไป หรือไม่พอใจที่ต้องให้กับคนเหล่านั้น เป็นต้น

ดังนั้น จึงต้องระวังรักษาจิตเจตนาให้ผู้บริสุทธ์มั่นคงทั้ง 3 กาล เพื่อให้เป็นทานที่บริบูรณ์ และ เกิดบุญอย่างเต็มที่ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงไว้ใน ทานสูตร ซึ่งมีพรรณนาไว้ดังนี้

“ทายกก่อนแต่จะให้ทาน เป็นผู้ดีใจ กำลังให้ทานอยู่ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส ครั้นให้ทานแล้วย่อมปลื้มใจ นี่เป็นยัญสมบัติ ปฏิภาหผู้สํารวมประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหลาย คือ ทานผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ไม่มีอัสวะย่อมเป็นเขตถึงพร้อมแห่งยัญ ทายกต้อนรับปฏิภาหด้วยตนเองถวายทานด้วยมือตนเอง ยัญนั้นย่อมมีผลมากเพราะตน (ทายกผู้ให้ทาน) และเพราะผู้อื่น (ปฏิภาห) ทายกผู้มีปัญญา มีศรัทธาเป็นบัณฑิตมีใจพ้นจากความตระหนี่ ครั้นบำเพ็ญทานอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุขไม่มีความเบียดเบียน”²⁸

3) บุคคลบริสุทธ์

บุคคลบริสุทธ์ หมายถึง บุคคลสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับทานนั้น คือ ผู้ให้ และผู้รับต้องเป็นคนที่บริสุทธ์ ทายก (ผู้ให้) ต้องเป็นผู้มีศีลธรรม ฉะนั้นก่อนถวายทาน จึงมีประเพณีสมาทานศีลก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิภาห (ผู้รับ) ต้องมีศีลาจารวัตรตรงดงาม มีคุณธรรมสูง ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของผู้รับไว้ใน เขตตสูตร ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พืชที่หว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ไม่มีผลมาก ไม่มีความดีใจมาก ไม่มี ความเจริญมาก นาประกอบด้วยองค์ 8 ประการอย่างไร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นาในโลกนี้ เป็นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ 1 เป็นที่ปนหินปนกรวด 1 เป็นที่ดินเค็ม 1 เป็นที่ไกลลิกไม่ได้ 1 เป็นที่ไม่มีมีทางน้ำเข้า 1 เป็นที่ไม่มีมีทางน้ำออก 1 เป็นที่ไม่มีมีเหมือง 1 เป็นที่ไม่มีคันนา 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พืชที่หว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ อย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มี ความดีใจมาก ไม่มี ความเจริญมาก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น เหมือนกันแล ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่เจริญแพร่หลายมาก สมณพราหมณ์ประกอบด้วยองค์ 8 ประการอย่างไร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์ในโลกนี้ เป็นมิจฉาทิฎฐิ 1 เป็นมิจฉาสังกะปะ 1 เป็นมิจฉาวาจา 1 เป็นมิจฉากัมมัตตะ 1 เป็นมิจฉาอาชีวะ 1 เป็นมิจฉาวายามะ 1 เป็นมิจฉาสติ 1 เป็นมิจฉาสมาธิ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ประกอบด้วยองค์ 8 ประการอย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่เจริญแพร่หลายมาก

²⁸อง.ฉก.อ.36/629.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ส่วนพืชที่บุคคลหว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ มีผลมาก มีความดีใจมาก มีความเจริญมาก นาประกอบด้วยองค์ 8 ประการอย่างไร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นาในโลกนี้ไม่เป็นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ 1 ไม่เป็นที่ปนหินปนกรวด 1 ไม่เป็นที่ดินเค็ม 1 เป็นที่ไถลงลึกได้ 1 เป็นที่มีทางน้ำเข้าได้ 1 เป็นที่มีทางน้ำออกได้ 1 เป็นที่มีเหมือง 1 เป็นที่มีคันนา 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พืชที่หว่านลงในนาอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีความดีใจมาก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น เหมือนกัน ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความเจริญแพร่หลายมาก สมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ 8 ประการอย่างไร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์ในโลกนี้ เป็นสัมมาทิฐิ 1 เป็นสัมมาสังกัปปะ 1 เป็นสัมมาวาจา 1 เป็นสัมมากรรมันตะ 1 เป็นสัมมาอาชีวะ 1 เป็นสัมมาวายามะ 1 เป็นสัมมาสติ 1 เป็นสัมมาสมาธิ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ 8 ประการอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความเจริญแพร่หลายมาก ฉะนี้

พืชอันหว่านลงในนาที่สมบูรณ์ เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ธัญชาติย่อมงอกงาม ไม่มีศัตรูพืช ย่อมแตกงอกงาม ถึงความไพบูลย์ให้ผลเต็มที่ฉันทใด โภชนะที่บุคคลถวายในสมณพราหมณ์ผู้มีศีลสมบูรณ์ก็ฉันทนั้น ย่อมนำมาซึ่งบุคคลอันสมบูรณ์ เพราะกรรมที่เขาทำนั้นสมบูรณ์แล้ว เพราะฉะนั้นบุคคลในโลกนี้ผู้หวังกุศลสัมปทา

จงเป็นผู้มีประโยชน์ถึงพร้อม พึงคบหาท่านผู้มีปัญญาสมบูรณ์ บัญญัติสัมปทาย่อมสำเร็จได้อย่างนี้ ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ได้จัดสัมปทาแล้ว กระทำกรรมให้สมบูรณ์ ย่อมได้ผลบริบูรณ์ รู้โลกนี้ตามเป็นจริงแล้ว พึงถึงทิฐิสัมปทา อาศัยมรรคสัมปทา มีใจบริบูรณ์ ย่อมบรรลอรหัตต์ เพราะกำจัดมลทินทั้งปวงได้แล้ว บรรลุนิพพานสัมปทาได้แล้ว ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงนั้นจัดเป็นสรวิสัมปทา²⁹

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังตรัสอุปมาไว้ใน ขุททกนิกาย เปตวัตถุ อิกว่า

พระอรหันต์ทั้งหลายเปรียบด้วยนา ทายกทั้งหลายเปรียบด้วยชาวนา ไทยธรรมเปรียบด้วยพืช ผลทานย่อมเกิดแต่การบริจาคไทยธรรมของทายกแก่ภิกษุคาคหาท พืชนาและการหว่านพืชนั้นย่อมทำให้เกิดผลแก่เปรตทั้งหลายและทายก เปรตทั้งหลาย

²⁹อง.อรรถ.อ.37/476-478.

ยอมบริโภคนั้น ทายกยอมเจริญด้วยบุญ ทายกทำกุศลในโลกนี้แล้ว อุทิศให้เปรตทั้งหลาย ครั้นทำกรรมดีแล้วย่อมไปสวรรค์³⁰

เมื่อขานาหว่านพืชลงในนาที่ดี ผลย่อมไพบูลย์ คือมีผลมาก ด้วยเหตุนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้พิจารณาถึงนาบุญหรือบุญเขต ถ้าจะนิมนต์พระเจ้าจง คือเป็นปาฏิปุคคิกทาน ก็ให้พิจารณานิมนต์พระที่เคร่งครัดสิกขาบทวินัย นำเลื่อมใส ถ้าจะไม่นิมนต์พระเจ้าจง คือเป็นสังฆทาน ก็ให้พิจารณา นิมนต์จากหมู่ที่ประพฤตสิกขาบทวินัยเคร่งครัดก่อน แล้วจึงให้ ดังพระบาลีว่า วิเนยฺย ทาน สุกตปฺปสตถํ การให้ด้วยพิจารณา พระตถาคตเจ้าทรงสรรเสริญ เป็นต้น ในข้อนี้ พึงเห็นตัวอย่างจากเรื่องดังต่อไปนี้

อังกฤษเทพบุตร

ในกาลใด พระพุทธเจ้า ผู้เป็นยอดบุรุษประทับอยู่เหนือบัณฑุกัมพลศิลา ณ ฌาย์ปาริฉัตตกะ ในภพดาวดึงส์, ในกาลนั้น เทพดาทั้งหลายในหมื่นโลกธาตุประชุมพร้อมกันแล้วเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประทับอยู่บนยอดเขา, เทพดาองค์ไหน ๆ ก็หาไพร่จหนักว่าพระสัมพุทธเจ้าโดยวาระไม่, พระสัมพุทธเจ้าเท่านั้นยอมไพร่จหนักแล้วปวงเทพดาทั้งหมด

ก็เมื่อพระศาสดานั้น ประทับนั่งครอบงำเทพดาทุกหมู่เหล่า ด้วยรัศมีพระสร้อยของพระองค์อย่างนี้ พระพุทธมารดาเสด็จมาจากวิมานชั้นดุสิต ประทับนั่ง ณ พระปรัศว์เบื้องขวา แม้อินทกเทพบุตร ก็มานั่ง ณ พระปรัศว์เบื้องขวาเหมือนกัน อังกฤษเทพบุตรมานั่ง ณ พระปรัศว์เบื้องซ้าย. อังกฤษเทพบุตรนั้น เมื่อเทพดาทั้งหลายผู้มีศักดิ์ใหญ่ประชุมกัน ร่นออกไปแล้ว ได้โอกาสในที่ที่มีประมาณ 12 โยชน์. อินทกเทพบุตรนั่งในที่นั่นเอง. พระศาสดาทอดพระเนตรดูเทพบุตรทั้งสองนั้นแล้ว มีพระประสงค์จะยังบริษัทให้ทราบความที่ทานอันบุคคลถวายแล้วแก่ทักษิณบุคคลในศาสนาของพระองค์ เป็นกุศลมีผลมาก จึงตรัสอย่างนั้นว่า “อังกฤษเธอทำแถวเตาไฟยาว 12 โยชน์ให้ทานเป็นอันมาก ในกาลประมาณหมื่นปีซึ่งเป็นระยะกาลนาน. บัดนี้เธอมาสู่สมาคมของเรา ได้โอกาสในที่ไกลตั้ง 12 โยชน์ ซึ่งไกลกว่าเทพบุตรทั้งหมด อะไรหนอแล เป็นเหตุในข้อนี้”

เมื่อพระศาสดาตรัสอย่างนั้นแล้ว อังกฤษเทพบุตร อันพระศาสดามีพระองค์อันอบรมแล้วตรัสเตือนแล้ว ได้กราบทูลคำนี้ว่า “ข้าพระองค์จะต้องการอะไร ด้วยทานอันว่างเปล่าจากทักษิณบุคคล ยักษ์ 1 ชื่ออินทกะนั้นนั้น ถวายทานแล้วนิดหน่อย ยังรุ่งเรืองยิ่งกว่าข้าพระองค์ดูพระจันทร์ในหมู่ดาว”

³⁰พ.เปต.อ.49/1.

เมื่ออังกูรเทพบุตรกราบทูลอย่างนั้นแล้ว พระศาสดาตรัสกะอินทกเทพบุตรว่า “อินทกะ เธอนั่งข้างขวาของเรา. โฉนจึงไม่ต้องร่นออกไปนั่งเล่า” อินทกเทพบุตรกราบทูลว่า “พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ได้ทักขิไฉนสมบัติแล้ว ดุจขวานาหวานพีชนิดหน้อยในนาดี” ดังนี้แล้วเมื่อจะประกาศทักขิไฉนบุคคล จึงกราบทูลว่า “พีชแม่้มาก อันบุคคลหวานแล้วในนาตอน ผลย่อมไม่ไผบูลย์ ทั้งไม่ยังขวานาให้ยินดี ฉันไต, ทานมากมาย อันบุคคลตั้งไว้ในหมู่ชนผู้ทูล ผลย่อมไม่ไผบูลย์ ทั้งไม่ยังทายกให้ยินดีฉันนั้นเหมือนกัน พีชแม่้เล็กน้อย อันบุคคลหวานแล้วในนาดี เมื่อฝนหลังสายน้ำถูกต้อง (ตามกาล) ผลก็ย่อมยังขวานาให้ยินดีได้ ฉันไต, เมื่อสักการะแม่้เล็กน้อย อันทายกทำแล้วในเหล่าท่านผู้มีศีล ผู้มีคุณคงที่ผลก็ย่อมยังทายกให้ยินดีได้ฉันนั้นเหมือนกัน”

บุรพกรรมของอินทกเทพบุตรนั้น เป็นอย่างไร

อินทกเทพบุตรนั้นได้ให้ถวายภิกษาทัฬหีหนึ่งที่เขานำมาแล้วเพื่อตน แก่พระอนิรุทธเถระผู้เข้าไปบิณฑบาตภายในบ้าน. บุญของเธอนั้น มีผลมากกว่าทานที่อังกูรเทพบุตรทำแฉวเตาไฟยาวตั้ง 12 โยชน์ ให้แล้วตั้งหมื่นปี, เพราะเหตุนั้น อินทกเทพบุตรจึงกราบทูลอย่างนั้น. เมื่ออินทกเทพบุตรกราบทูลอย่างนั้นแล้ว พระศาสดาตรัสว่า “อังกูระ การเลือกเสียก่อนแล้วให้ทานจึงควร, ทานนั้นย่อมมีผลมาก ด้วยอาการอย่างนี้ ดุจพีชที่เขาหวานดีในนาดีฉนั้น แต่เธอหาได้ทำอย่างนั้นไม่, เหตุนี้ทานของเธอจึงไม่มีผลมาก” เมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนี้ให้แจ่มแจ้งจึงตรัสว่า “ทานอันบุคคลให้แล้วในเขตใด มีผลมาก, บุคคลพึงเลือกให้ทานในเขตนั้น การเลือกให้ อันพระสุคตทรงสรรเสริญแล้ว, ทานที่บุคคลให้แล้วในทักขิไฉนบุคคลทั้งหลาย ที่มีอยู่ในโลกคือหมู่มสัตว์ ที่ยังเป็นอยู่นี้ มีผลมาก เหมือนพีชที่บุคคลหวานแล้วในนาดีฉนั้น”

เมื่อจะทรงแสดงธรรมให้ยิ่งขึ้นไป ได้ตรัสพระคาถาเหล่านั้นว่า “นาทั้งหลายมีหญ้าเป็นเครื่องประทุษร้าย หมูสัตว์นี้มีราคะเป็นเครื่องประทุษร้าย, เพราะเหตุนี้แล ทานที่บุคคลให้แล้ว ในทานที่มีราคะไปปราศแล้วทั้งหลายจึงมีผลมาก นาทั้งหลายมีหญ้าเป็นเครื่องประทุษร้าย หมูสัตว์นี้มีโทสะเป็นเครื่องประทุษร้าย เพราะเหตุนี้แล ทานที่บุคคลให้แล้วในทานผู้มีโทสะไปปราศแล้วทั้งหลายจึงมีผลมาก นาทั้งหลายมีหญ้าเป็นเครื่องประทุษร้าย หมูสัตว์นี้มีโมหะเป็นเครื่องประทุษร้าย เพราะเหตุนี้แล ทานที่บุคคลให้แล้วในทานผู้มีโมหะไปปราศแล้วทั้งหลายจึงมีผลมาก นาทั้งหลายมีหญ้าเป็นเครื่องประทุษร้าย หมูสัตว์นี้มีความอยากเป็นเครื่องประทุษร้าย เพราะเหตุนี้แล ทานที่บุคคลให้แล้วในทานผู้มีความอยากไปปราศแล้วทั้งหลายจึงมีผลมาก”

ในกาลจบเทศนา อังคุรเทพบุตรและอินทกเทพบุตร ดำรงอยู่แล้วในโสตปาตติ
ผล (ธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่มหาชนแล้ว)³¹

จากเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ทานจะให้ผล ไพบูลย์เมื่อได้ถวายแด่ผู้รับที่บริสุทธิ์ เป็น
ทักษิณบุคคล ผู้รับจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ทานนั้นเกิดประโยชน์สูงสุด

2.4.2 อาการของการให้

นอกจากองค์แห่งการให้ทานทั้ง 3 ประการดังกล่าวแล้ว ความคิดที่เป็นจิตเจตนาของผู้ให้
ซึ่งส่งผลไปสู่การกระทำทางกาย ที่เห็นได้จากกิริยาอาการที่แสดงออกมาในเวลาให้ทาน ก็มี
ความสำคัญมาก เช่นกัน เพราะนอกจากจะบ่งบอกถึงคุณภาพใจของผู้ให้แล้ว ยังมีผลกระทบต่อ
อานิสงส์ที่จะได้รับอีกด้วย

1. อสัปปุริสทาน

“อสัปปุริสทาน” คือทานของอัสตบุรุษ (อัสตบุรุษ คือคนไม่ดี ไม่ฉลาดในการดำเนินชีวิต)
อัสตบุรุษ เมื่อให้ทานก็ให้ด้วยวิธีการที่ไม่ดี ไม่ฉลาด การให้แบบนี้จึงเป็นการให้ที่ไม่สมบูรณ์ ตาม
ธรรมดาคนที่ให้ทาน จะได้ผลบุญ ได้อานิสงส์ที่ดีงามตอบสนองทั้งในปัจจุบันนี้และอนาคตกาล
ข้างหน้า แต่ถ้าเป็นอสัปปุริสทานแล้ว การให้แทนที่จะได้บุญกุศลมาก ก็กลับได้น้อย (เหมือน คน
ค้าขายลงทุนลงแรงมาก แต่ทำไม่ดีไม่ฉลาด ผลกำไรจึงได้น้อย) หรือแทนที่บุญจะส่งผลที่ดีล้วน ๆ ก็
กลับได้ตีปนเสียมาด้วย ข้อนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสไว้ใน **อสัปปุริสทานสูตร** ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อสัปปุริสทาน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ
อัสตบุรุษยอมให้โดยไม่เคารพ 1 ให้โดยไม่อ่อนน้อม 1 ไม่ให้ด้วยมือตนเอง 1 ให้ของที่เป็น
เดน 1 ไม่เห็นผลที่จะพึงมาถึงให้ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อสัปปุริสทาน 5 ประการ
นี้แล

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสทาน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ สัตบุรุษ
ยอมให้โดยเคารพ 1 ให้โดยอ่อนน้อม 1 ให้ด้วยมือตนเอง 1 ให้ของไม่เป็นเดน 1 เห็น
ผลที่จะมาถึงให้ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสทาน 5 ประการนี้แล³²

1. ให้โดยไม่เคารพ บางคนเวลาจะให้ขาดความเคารพในทาน คือไม่ตระหนักถึงคุณค่าของ
การให้ สิ่งของที่ให้ ตลอดถึงผู้ที่เราจะให้ หรืออาจจะเกิดจากการขาดความรู้ในเรื่องของบุญบาป
เท่าที่ควร เมื่อใจขาดความเคารพแล้ว ก็เท่ากับว่าจำใจให้ ให้แบบไม่เต็มใจ กิริยาอาการที่ให้ก็หยาบ
กายแข็งกระด้าง เช่น ให้ของแก่ผู้หลักผู้ใหญ่ ก็แสดงกิริยาอาการเหมือนให้แก่ขอทาน เป็นต้น สภาพ

³¹พ.ธ.อ.42/310-314.

³²อง.ฉก.อ.36/312.

ใจของผู้ให้เป็นอย่างไร ผลทานก็จะได้อย่างนั้น จะไปเกิดในภพชาติใด ก็จะเป็นคนต่ำศักดิ์ ฤๅคนดูหมิ่น ขาดความเคารพนับถือ

2. ให้โดยไม่ยำเกรง บางคนจะให้ก็ขาดความยำเกรง คือใจไม่เป็นกลาง ไม่ตั้งใจที่จะเอาบุญอย่างเต็มที่ เช่น เวลาจะถวายสังฆทาน เห็นพระที่รู้จักก็ชอบใจ พอเจอพระที่รู้สึกเสียใจ ที่ถูกต้องคือควรทำใจเป็นกลาง มีใจมุ่งต่อสงฆ์ มุ่งต่อพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้โดยตั้งใจ มีความยำเกรงในสงฆ์ จะได้ผลานิสงส์มาก

3. ไม่ให้ด้วยมือของตน บางคนอาจจะมีศรัทธา แต่เมื่อเวลาให้ กลับใช้ให้คนอื่นไปทำแทน เช่น ให้คนรับใช้ทำแทนบ้าง ให้คนรับใช้ตักบาตรให้บ้าง ความจริงเราเกิดมาโชคดีแล้วที่มีมือ มีอวัยวะครบถ้วนสมบูรณ์ เมื่อมีโอกาสจึงควรให้ด้วยมือตน จะเกิดความศรัทธาขึ้นในใจเราอย่างเต็มที่ ภาพของการทำบุญจะติดตาติดใจของเรา ทำให้เกิดความปีติใจตลอดเวลา บุญที่ได้ก็มีพลัง ส่งผลได้ดี ส่วนการให้ผู้อื่นทำแทนนั้น ทำให้กาย วาจา ใจของเรามีโอกาสได้สัมผัสบุญน้อย ความบริสุทธิ์ที่จะติดกาย วาจา ใจ ก็น้อยตามไปด้วย เวลาจะนึกถึงบุญก็นึกไม่ออก บุญที่ได้ก็ไม่มี พลัง ส่งผลได้น้อย

4. ให้โดยทิ้งขว้าง เหมือนโยนของเสียทิ้งไป ทั้งที่บางทีของที่ให้เป็นของดีแท้ ๆ พอเราให้ไปแบบทิ้งขว้าง สภาพใจก็เสียไป คุณภาพใจก็เสีย ผลบุญที่ได้ก็พลอยเสียคุณภาพไปด้วย เวลาบุญ ส่งผลก็ทำให้ได้รับแต่ของที่มีตำหนิบ้าง แตกร้าวบ้าง หรือได้มาไม่นาน ก็มีอันจะต้องตกแตกไปบ้าง เหมือนของที่ถูกทิ้ง ฉะนั้น อีกความหมายหนึ่งก็คือ ให้แล้วละทิ้งไปกลางคันบ้าง ให้ไม่ต่อเนื่องบ้าง เวลาส่งผลก็ขาด ๆ หาย ๆ เช่น เกิดเป็นคนรวย ไม่นานก็ตกยาก รวยไม่ตลอด เป็นต้น

5. ให้โดยไม่เชื่อผลที่จะมีในอนาคต บางคนให้โดยไม่แน่ใจว่าจะมีผลในอนาคตหรือผลในชาติหน้า ให้แบบนี้ใจจะไม่ทุ่มเทในบุญ ความดีก็เกิดกับใจได้ไม่เต็มที่ เหมือนเวลาที่เราทำงานอย่าง - มีความเชื่อมั่น ในผลสำเร็จ เราจะทุ่มเทความพอใจ และความเพียรไปอย่างเต็มที่ ผลงานที่ออกมา ก็จะดีงาม ตรงกันข้าม ถ้าทำอย่างไม่เชื่อมั่น ไม่แน่ใจ ความทุ่มเทในงานนั้นก็ลดลง ผลสำเร็จของงานก็ลดคุณภาพลงตามส่วน การให้แบบนี้จึงได้บุญน้อย ได้บุญไม่เต็มที่ ได้บุญแบบที่ไม่มี ความมั่นใจในผลของบุญ

อสังปริสทานนี้ เป็นการให้ที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตน้อย คือทำแล้วใจไม่ใสสว่างมากนัก บางครั้งกลับมีความขุ่นมัวปนมากก็มี เวลาบุญให้ผลก็ให้ไม่เต็มที่ ให้ผลไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น

2. สัปปุริสทาน

ส่วนทานของสัตบุรุษเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือเป็นการให้ของคนดี คนมีปัญญา ผู้ฉลาด ในการดำเนินชีวิตนั้นจะให้ด้วยวิธีการที่ดี ซึ่งเมื่อให้แล้วจะไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ให้ ให้ดีขึ้น ประณีต ขึ้น การให้แบบนี้จึงเป็นการให้ที่สมบูรณ์ทั้งผล และอานิสงส์ ดังที่พระสัมมาสัม พุทธเจ้าตรัสไว้ใน อสังปริสทานสูตร ว่า

สัปปุริสทาน อย่างที่ 1

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปริสทาน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ สัตบุรุษ ย่อมให้ทานด้วยศรัทธา 1 ย่อมให้ทานโดยเคารพ 1 ย่อมให้ทานโดยกาลอันควร 1 เป็นผู้มิจิตตอนุเคราะห์ให้ทาน 1 ย่อมให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษครั้งให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีรูปสวยงามน่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก ในที่ที่ทานนั้นผลัดผล (บังเกิดขึ้น) ครั้งให้ทานโดยเคารพแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีบุตร ภรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน เป็นผู้เชื่อฟัง เจียใสตกลงสดับคำสั่ง ตั้งใจใคร่รู้ ในที่ที่ทานนั้นผลัดผล ครั้งให้ทานโดยกาลอันควรแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ ในที่ที่ทานนั้นผลัดผล ครั้งเป็นผู้มิจิตตอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มิจิตตยอมไปเพื่อบริโภคกามคุณ 5 สูงยิ่งขึ้น ในที่ที่ทานนั้นผลัดผล ครั้งให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีโภคทรัพย์ไม่มีภัยอันตรายมาแต่ที่ไหน ๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท ในที่ที่ทานนั้นผลัดผล ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปริสทาน 5 ประการนี้แล³³

ดังนั้น คนที่มีปัญญา เมื่อให้ก็ควรให้แต่สัปปริสทาน ซึ่งจะนำความสุขความดีงามที่สมบูรณ์ มาสู่ชีวิต

1. สัตบุรุษย่อมให้ทานด้วยศรัทธา คือให้ด้วยความเลื่อมใสในกรรม และผลของกรรมว่าทำดี ย่อมได้ผลที่ดี ทำชั่วก็ได้ผลเป็นทุกข์ให้เดือดเนื้อร้อนใจ เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน คือเป็นไปตามกรรมที่ตนกระทำ และเชื่อในปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า คนเราจะบริสุทธิ์ได้ ด้วยการประกอบความดีด้วยกาย วาจา ใจที่บริสุทธิ์มาก และจะสามารถเข้าถึงธรรมะภายในตน ซึ่งมีอยู่แล้วในสรรพสัตว์ทั้งหลายได้ การน้อมนำธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาปฏิบัติ จะทำให้ตนมีความบริสุทธิ์ขึ้น จนถึงขั้นตรัสรู้ธรรมได้

2. ผู้ที่ให้ทานด้วยความเคารพ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และจะเป็นผู้ที่มีบุตร ภรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน อยู่ในโอวาท คอยฟังคำสั่ง ตั้งใจใคร่รู้ ในที่ ที่ทานนั้น ส่งผล

3. สัตบุรุษย่อมให้ทานตามกาล คือ ให้ในเวลาที่เหมาะสม ซึ่งเป็นเวลาจำเพาะที่จะต้องให้ ในช่วงนี้เท่านั้น เลยเวลานี้ไปก็ไม่สำเร็จประโยชน์แล้ว เช่น การถวายผ้ากฐินแต่สงฆ์ เป็นต้น

³³อง.ฉก.อ.36/314.

สำหรับกาลทานอื่นทั่วไป พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ใน กาลทานสูตร มี 5 อย่าง คือ

“คูกริกษุทั้งหลาย กาลทาน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ ทายกยอมให้ทานแก่ผู้มา สู่ถิ่นของตน 1 ทายกยอมให้ทานแก่ผู้เตรียมจะไป 1 ทายกยอมให้ทานในสมัยข้าวแพง 1 ทายกยอม ให้ข้าวใหม่แก่ผู้มีศีล 1 ทายกยอมให้ผลไม้ใหม่แก่ผู้มีศีล 1 คูกริกษุทั้งหลาย กาลทาน 5 ประการนี้แล ฯ”

มีปัญญา รู้ความประสงค์ ปราศจากความตระหนี่ ยอมให้ทานในกาลที่ควรให้ เพราะผู้ให้ . ทานตามกาลในพระอริยเจ้าทั้งหลาย ผู้ปฏิบัติซื่อตรง ผู้มีใจคงที่ เป็นผู้ที่มีใจผ่องใสทักษิณาทานจึงจะมี ผลไพบุลย์ ชนเหล่าใดยอมอนุโมทนาหรือช่วยเหลือในทักษิณาทานนั้น ทักษิณาทานนั้นย่อมไม่มี ผลบกพร่อง เพราะการอนุโมทนาหรือการช่วยเหลือนั้นแม้พวกที่อนุโมทนาหรือช่วยเหลือ ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญเพราะฉะนั้น ผู้มีจิตไม่ทอดยงจึงควรให้ทานในเขตที่มีผลมาก บุญทั้งหลายย่อมเป็น ที่พึง ของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก ฯ

ผู้ที่ให้ทานตามกาลอันควรแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี โภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ ในที่ที่ทานนั้นส่งผล

4. สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ เมื่อเห็นคนตกทุกข์ได้ยาก ขาดแคลนปัจจัย 4 ก็มี จิตอนุเคราะห์ช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน

ผู้ที่ให้ทานด้วยจิตอนุเคราะห์แล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี โภคะมาก และเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโศกคามคุณ 5 สูงยิ่งขึ้น ในที่ที่ทานนั้นส่งผล

5. สัตบุรุษยอมให้ทานโดยไม่กระทบตนเอง และผู้อื่น คือ การให้โดยไม่ทำลายคุณความดี ของ ตนเอง และผู้อื่น สัตบุรุษไม่ผิตศีล ไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อนเพื่อถวายทาน เช่น ฆ่าสัตว์ ทำอาหาร เพื่อถวาย พระ เพราะการให้ทานอย่างนี้ เป็นการทำลายคุณงามความดีของตนเอง

อีกนัยหนึ่ง สัตบุรุษไม่ทำทานด้วยการทำให้คนอื่นเดือดร้อน หมดกำลังใจ เกิดการ กระทบกระเทือนใจ เช่นทำบุญข่มคนอื่น ดูถูกดูแคลนคนที่ทำน้อยกว่า เหล่านี้เป็นต้น

ผู้ที่ให้ทานโดยไม่กระทบตนเองและผู้อื่น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มี ทรัพย์มาก มี โภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีโศกทรัพย์ไม่มีภยันตรายมาแต่ที่ไหน ๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท ในที่ที่ทานนั้นส่งผล

สัปปุริสสถาน อย่างที่ 2

ยังมีกรให้ของคนอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน ปฐมสัปปุริสสูตร 1 มี 8 ประการ ดังนี้

คูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสสถาน 8 ประการนี้ 8 ประการเป็นไฉน คือ ให้ของ สะอาด 1 ให้ของประณีต 1 ให้ตามกาล 1 ให้ของสมควร 1 เลือกให้ 1 ให้เนื่องนิตย์ 1 เมื่อให้จิตผ่องใส 1 ให้แล้วดีใจ 1 คูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสสถาน 8 ประการนี้แล

สัปบุรุษยอมให้ทาน คือ ข้าวและน้ำที่สะอาด ประณีตตามกาล สมควร เนื่องนิตย ในผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้เป็นเขตดี บริจาคของมากแล้วก็ไม่รู้สึกเสียดาย ทานผู้มีปัญญา เห็นแจ้งย่อมสรรเสริญทานที่สัปบุรุษให้แล้วอย่างนี้ เมธาวิบัณฑิตผู้มีศรัทธา มีใจอันสละแล้ว บริจาคทานอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีความเบียดเบียนเป็นสุข³⁴

ดังนั้น เมื่อเราทำทาน นอกจากจะต้องทำให้ครบองค์ประกอบทั้ง 3 ประการ คือ วัตถุ บริสุทธิ์ เจตนาบริสุทธิ์ (ทั้งก่อนให้ กำลังให้ และหลังให้) และบุคคลบริสุทธิ์ (ทั้งผู้รับและผู้ให้) แล้ว ยัง ต้อง ทำด้วยความซาบซึ้ง คือให้ตามแบบอย่างของสัปบุรุษด้วย ทานที่ให้จึงจะชื่อว่าได้บุญมาก

3. ทาน 3 อย่างที่บัณฑิตสรรเสริญ

ธรรม 3 ประการนี้ คือ การให้ทานด้วยศรัทธา 1 การให้ทานด้วยหิริ 1 การให้ทานอันหาโทษมิได้ 1 เป็นไปตามสัปบุรุษ บัณฑิตกล่าวธรรม 3 ประการนี้ว่า เป็นทางไปสู่ไตรทิพย์ คนทั้งหลายยอมไปสู่เทวโลกด้วยทางนี้แล³⁵

3.1 ให้ด้วยศรัทธา เมื่อเรามีจิตคิดศรัทธา ขณะที่ทำทานนั้นจิตใจย่อมผ่องใสไม่ขุ่นมัว ศรัทธาย่อมยังบุพพเจตนาให้บริสุทธิ์ ให้ด้วยความเคารพ สุภาพอ่อนโยน ให้ด้วยจิตใจอนุเคราะห์ เมื่อให้แล้วไม่เสียดาย ให้แล้วชื่นบาน ให้ด้วยการไม่กระทบกระทั่งโทษ และศรัทธา (ตนผู้ให้ไม่ เตือดร้อนไม่กระทบผู้อื่นให้เสื่อมศรัทธา บางครั้งผู้ให้ให้จนหมดทำบุญจนเป็นหนี้สินรุงรัง เรียกว่า ขาดความรอบคอบในการให้ (ตรงนี้ที่ว่าขาดความรอบคอบมิใช่เหนียวแต่กันเหนียว) ให้ ด้วยการไม่ยกตนข่มผู้อื่น (เอาการให้เป็นเครื่องทับถม)

3.2 การให้ทานด้วยหิริ หิริคือความละอาย ละอายต่อบาปอกุศล ละอายแก่ใจ การให้ทานด้วยหิริก็คือการให้ทานที่บริสุทธิ์ ให้ในสิ่งที่ควรไม่ให้ในสิ่งที่ไม่ควรให้ในสิ่งที่ประโยชน์ ไม่ให้ในสิ่งที่ไร้ประโยชน์ เมื่อเรามีความละอายต่อบาปเราย่อมไม่ทำบาปอกุศลให้ปรากฏ การให้ ทานของเราย่อมไม่เป็นไปในส่วนอกุศลแต่ยอมเป็นไปเพื่อความเจริญโดยส่วนเดียว

3.3 การให้ทานที่หาโทษไม่ได้ คืออย่างไร ไทยธรรมวัสดุกรรมข้าวของ ที่จะนำมาทำบุญ ให้ทานต้องได้มาโดยบริสุทธิ์และชอบธรรม ควรแก่ผู้รับ เหมาะสมแก่ผู้รับ ไม่เตือดร้อนผู้ให้และ เป็นภาระแก่ผู้รับเป็นของเสมอแก่ผู้รับ (เขาควรจะได้รับอย่างนั้น ไม่เกินตัวเขา เป็นของที่จำเป็น แก่คนเขาต้องการ เขาจำเป็นจะต้องใช้ไม่ให้ของที่เป็นโทษ (เว้นการให้อันไม่ควร) เป็นของ สะอาด เป็นของ ประณีต (เป็นของดีพอใช้ได้) เป็นของที่แรกมาแรกเป็น (ข้าวใหม่ ผลไม้ ออก ใหม่) ให้ในเวลาที่เขา ต้องการ (กำลังหิว-กำลังจำเป็น) อะไรเหมาะสมแก่ใคร ภาวะเพศใด อะไร ทำให้เสียผู้เสียพระก็อย่าให้

³⁴อง.อฎฐก.อ.37/488.

³⁵อง.อฎฐก.อ.37/474.

ในส่วนของการเจตนาในการให้ นั้น ต้องเป็นใจที่ดี ให้เพื่อกำจัดซึ่งความ โลกความตระหนี่ถี่เหนียว ให้โดย ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ส่วนทักษิณียบบุคคล หรือผู้รับนั้น หรือ ปฏิภาณหกะจะต้องให้เป็นผู้ที่ดีที่สุด เท่าที่จะดีได้ต้อง เป็นผู้มากด้วยคุณธรรม หากผู้รับพร้อม ด้วยคุณธรรมทำได้อำนวยผลของการ ให้ทานมากตามเท่านั้น

2.4.3 วิธีให้ธรรมทาน

ธรรมทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนสิ่งที่ดี บอกลิขิตปวิทยาที่ดีที่มีประโยชน์ในการ ดำเนินชีวิต เป็นเหตุให้มีความสุข รวมถึงการอธิบายให้รู้ และเข้าใจเรื่องบุญบาป ให้ละสิ่งที่เป็น อุกุศล ดำรงตนอยู่ในทางกุศล ซึ่งจะนำพาตนให้สะอาดบริสุทธิ์ หมดจดจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้

ธรรมทานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1.วิทยาการทางโลก 2.ธรรมะ ดังที่ได้ยกแสดงไว้ แล้ว ข้างต้น

วิทยาทานทางโลก คือ การสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาการ เพื่อ นำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิต และสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยความสะดวกสบาย ทุกอย่าง ดังนั้น ทางพระพุทธศาสนาได้จัดความรู้ว่าเป็นขุมทรัพย์อย่างหนึ่ง ชื่อ องคสมณินิ แปลว่า ขุมทรัพย์ติด ตัวได้ บุคคลผู้มีความรู้ดี จึงเปรียบได้ว่ามีขุมทรัพย์ติดตัวไป ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็เชื่อมั่น ได้ว่าจะ สามารถใช้ปัญญารักษาตัวเองให้อยู่รอดปลอดภัยได้แน่นอน

วิทยาทานทางธรรม (จัดเป็นธรรมทานแท้) คือ การให้ความรู้ที่เป็นธรรมะนั้นยังเป็นสิ่งที่ ประเสริฐ ด้วยเหตุที่ว่า การดำเนินชีวิตของแต่ละคนนั้น ถ้าขาดเสียซึ่งหลักธรรม ชีวิตก็จะพบแต่ ความทุกข์ เตือดร้อน ผิดหวังตลอดไป ต่อเมื่อได้ยินได้ฟังธรรม และนำมาประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง เหมาะสม ย่อมเกิดความเจริญงอกงามในชีวิตของตน ทำให้จิตใจปลอดโปร่ง สะอาด บริสุทธิ์ ผ่องใส ในที่สุดก็ทำให้รู้แจ้งเห็นแจ้งในพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเข้าถึง ความสุขที่ แท้จริงได้

การให้คำสอนที่ถูกต้องที่เป็นธรรมะนั้น เปรียบได้กับการให้ขุมทรัพย์ที่เป็นอมตะติดตัวไว้ หรือให้ประทีปแสงสว่างที่คอยติดตามไป ดังนั้น บัณฑิตทั้งหลายจึงกล่าวว่า การให้ธรรมทาน เปรียบ เหมือนการให้ ขุมทรัพย์ หรือประทีปที่จะเป็นเครื่องส่องทางชีวิต ให้ดำเนินไปในทางที่ ถูกต้องดีงาม นำชีวิตไปสู่ความสุข ความเจริญ

และเมื่อยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร ย่อมเป็นผู้ไม่ตกต่ำ มีชีวิตที่ดีงาม ได้เกิดใน สุกตติภพ เมื่ออบรมบ่มบารมีแก่กล้าแล้ว ย่อมสละละกิเลสได้โดยสิ้นเชิง เข้าถึงพระนิพพานได้ เพราะ เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “การให้ธรรมะย่อมชนะการให้ทั้งปวง”

2.4.4 วิธีให้อภัยทาน

อภัยทาน คือ การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น ไม่ถือโทษโกรธเคือง ในการล่วงเกินของผู้อื่น ไม่มีเวร ไม่ผูกเวรกับผู้ใด ทั้งยังมีจิตเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นนิตย์

การให้อภัย เป็นการให้ที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย เป็นการให้ที่ง่าย แต่ที่บางคนทำได้ยาก เพราะมีกิเลสอยู่ในใจ ต้องอาศัยการฟังธรรม ประพฤติปฏิบัติธรรมบ่อย ๆ จนเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นคุณประโยชน์ของการให้อภัย แล้วจะให้อภัยได้ง่ายขึ้น

หากมองผิด ๆ จะดูเหมือนว่าการให้อภัยเป็นการให้ประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นมีความสุขสบายใจ แต่แท้ที่จริงแล้ว ผู้ที่ได้รับประโยชน์สุขมากที่สุดก็คือตนเอง เพราะทุกครั้งที่ให้

อภัยได้ จะรู้สึกปลอดโปร่ง เบาอกเบาใจ สดชื่นแจ่มใส มีความสุข - ในความเป็นจริงการที่มีคนมาทำร้ายหรือประทุษร้ายเรา ไม่ว่าจะทางกายก็ดีทางวาจาหรือทาง ใจก็ดี ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นท่านว่าเกิดจากกรรมที่ให้ผลตามกาลนั้น ๆ ความทุกข์นั้นเป็นผล ของกรรมชั่วโดยแท้ หากเราทั้งหลายทราบดังนี้แล้วว่าสัตว์โลกทั้งหลายเป็นไปตามกรรม ยิ่งเรา ได้รับความทุกข์มากเท่าไรนั้น หมายถึงกรรมชั่วของเราได้ลดน้อยถอยลงไปเท่านั้น เมื่อกรรมชั่ว ให้ผลเราจึงไม่ควรเลยที่จะผูกพยาบาทอาฆาตแค้น ก่อกรรมก่อเวรขึ้นไปอีก เพราะฉะนั้นบัณฑิตทั้งหลายจงระงับกรรมเวรด้วยการให้อภัย ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า

“ก็คนเหล่าใดจงเวรไว้ว่า คนโน้นด่าเรา ตีเรา ชนเรา ได้ลักสิ่งของของเราไป เวรของคนเหล่านั้นย่อมไม่สงบ ส่วนคนเหล่าใดไม่จงเวรไว้ว่า ตนโน้น ด่าเรา ตีเรา ชนเรา ได้ลักสิ่งของของเราไป เวรของคนเหล่านั้นย่อมสงบ. แต่ไหนแต่ไรมา เวรทั้งหลายในโลกนี้ย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับเพราะไม่จงเวร ธรรมนี้เป็นของเก่า”³⁶

การให้อภัยท่านนั้นดูผิด ๆ เหมือนทำได้ง่ายแต่ในข้อเท็จจริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะ เมื่อคนเราโดนประทุษร้าย ความประทุษร้ายนั้นย่อมเอื้อต่อการเกิดโทสะเมื่อจิตประกอบด้วยโทสะ สติย่อมเลื่องรางไม่อาจควบคุมได้ตั้งใจคิด ด้วยเหตุดังกล่าวการที่จะให้อภัยท่านนั้นจิตต้องประกอบด้วยความมีเมตตาและความมีกรุณา

2.5 จุดมุ่งหมายของการให้ทาน

การให้ทานที่สมบูรณ์นั้นต้องประกอบด้วยคุณสมบัติทั้งฝ่ายผู้ให้และฝ่ายผู้รับ เพราะการให้ทานจะสำเร็จประโยชน์ก็ต่อเมื่อมีคุณสมบัติทั้งผู้รับและผู้ให้ ซึ่งได้แก่ ทายก และภิกษุคาน นอกจากนั้นยังต้องประกอบด้วยหลักธรรมหลายข้อ และต้องงดเว้นจากธรรมที่เป็นโทษหลายข้อที่เกี่ยวข้องกับการให้ทาน คือ บุคคลผู้จะให้ทาน จะต้องศึกษาให้ เข้าใจถึงการให้ทานอย่างไรจึงจะเป็นการให้ทานที่ถูกต้อง ให้ทานอย่างไร ไม่ถูกต้องตาม ลักษณะของทาน ในข้อนี้ได้กล่าวไว้แล้วในอรรถ

³⁶วิ.ม.อ.7/473.

กถาทักขิณาวีรังคสูตร โดยท่านยกทานที่ให้แก่สัตว์ดิรัจฉานเป็นข้อแรก ซึ่งมีความหมายว่า การให้ทานแก่สัตว์ดิรัจฉานเพื่อเลี้ยงโดยหวังผลหรือคุณประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เลี้ยงนกไว้เพื่อดูเล่น เลี้ยงวัวไว้เพื่อน้ำนม เลี้ยงไก่ไว้เพื่อให้ได้ไข่ เลี้ยงปลาไว้เพื่อขาย เลี้ยงสุนัขไว้เพื่อเฝ้าบ้าน หรือเลี้ยงควายไว้เพื่อใช้งาน เป็นต้น ไม่ชื่อว่าทาน เพราะไม่ประกอบด้วยลักษณะแห่งทาน แต่ถ้าบางขณะจิตใน ขณะที่ให้การเลี้ยงดูนั้น ผู้เลี้ยงเต็มไปด้วยจิตที่เอื้อเพื่อแผ่เมตตาธรรม มีจิตเป็นบุญกุศล โดยไม่คิดถึงเรื่องผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง เช่นนี้จัดเป็นทานได้ อีกอย่างหนึ่ง การบริจาควัตถุ ที่พึงให้ของตนด้วยอำนาจความกลัว ความรัก และความประสงค์สินบน เป็นต้น ก็ไม่ชื่อว่า ทาน เพราะเป็นทานที่มีโทษ นอกจากนี้ การให้ทานวัตถุ (ของกิน) แม้เพียงคำครึ่งคำแก่ บุคคลหรือสัตว์อื่นก็ไม่ถือว่าเป็นทาน เพราะไม่สามารถให้ผลตามความมุ่งหมาย เนื่องจาก ทานที่ให้นั้นยังไม่บริบูรณ์เพียงพอแก่ความต้องการ สำหรับลักษณะแห่งทานที่แท้จริงนั้น ท่านกล่าวว่าได้แก่การบริจาควัตถุที่พึงให้ของตนด้วยอำนาจความปรารถนาเพื่ออนุเคราะห์ และบูชา ชื่อว่าทาน

จากลักษณะของการให้ทานทั้งสองความหมายนี้ ทำให้ทราบว่าการให้ทานที่ แท้จริงนั้นต้องมีเป้าหมายหรือมีจุดประสงค์ที่แน่นอนและเป็นจุดประสงค์ที่บริสุทธิ์จริง ๆ คือ ประกอบด้วยคุณธรรมของผู้ให้ ได้แก่ ให้เพื่ออนุเคราะห์ และให้เพื่อบูชา ในกรณีนี้ จัก ยกคำอธิบายของพระราชธรรมนิเทศ มากล่าวไว้เพื่อความชัดเจนดังนี้

“ทาน ได้แก่ การให้ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลอื่น ธรรมดาว่าคนเรา ที่อยู่รวมกันนั้น ไม่มีใครมีอะไรสมบูรณ์ทุกอย่าง และไม่มีใครที่จะขาดแคลน ไปเสียทุกอย่าง เมื่อคนหนึ่งมีสิ่งหนึ่งเหลือเพื่อพอที่จะเอื้อเพื่อเจือจานบุคคลอื่น ได้ ก็ให้ปันสงเคราะห์แก่บุคคลที่เขาขาดแคลน แม้แต่ในยามที่เราขาดแคลนเอง ช่วยตัวเองไม่ได้ ก็ปรารถนาที่จะได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลจากบุคคลอื่น เพราะฉะนั้น ทาน การให้ คือการสละสิ่งของของตนเพื่อเกื้อกูลแก่บุคคลอื่น จึง เป็นเรื่องของการแบ่งกันกิน แบ่งกันใช้ เป็นการแสดงอัธยาศัยไมตรี ความเป็น มิตรสนิทสนมของบุคคลที่อยู่ร่วมกัน การให้ในลักษณะนี้ท่านเรียกว่าให้เพื่อ สงเคราะห์อนุเคราะห์กัน การเสียภาษีให้แก่รัฐบาล การบำรุงพระพุทธศาสนา หรือการให้เสื้อผ้าอาหารแก่ญาติผู้ใหญ่ เป็นต้น นี้ถือว่าเป็นการเสียสละเพื่อบูชา คุณความดีของท่าน ทานที่บุคคลให้จะเพราะเหตุใดเหตุอะไรก็ตาม สามารถจัด ความตระหนี่ ความหวงในสิ่งนั้น ๆ ออกไป สิ่งที่ให้ไปก็จะเป็นประโยชน์แก่ บุคคลผู้รับ จิตใจของผู้ให้เองก็จะมีชื่นชมยินดีที่ตนได้ทำสิ่งซึ่งเป็น ประโยชน์แก่บุคคลอื่น³⁷

จากความหมายทั้งสองนั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่า คำว่า ทานนั้นมีความหมาย ครอบคลุม ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ในบางแห่งพระพุทธองค์ทรงสอนให้ บำเพ็ญทานเพื่อกำจัดกิเลส ในใจของผู้ให้นั่นเอง เช่นทานที่มาในธรรมะหมวดบุญกิริยาวัตถุ 3 (คือทาน ศีล ภาวนา) และในหมวด

³⁷พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จตถาโณ), *ธรรมปริทรรศน์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 31.

บารมี 10 (คือทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา) ซึ่งมีความมุ่งหมายตรงตัวในการชำระกิเลสในใจของผู้ให้ ส่วนทานที่ทรงสอนไว้ในธรรมะบางหมวด มุ่งไปในทางให้เพื่อสงเคราะห์แก่ผู้รับซึ่งเป็น การส่งเสริมความสามัคคีในสังคม คือทำให้คนรักใคร่กันเป็นสำคัญ เช่นทานที่มาใน หมวดสังคหวัตถุ และในหมวดทศพิธราชธรรมเป็นต้น ในธรรมะบางหมวดที่ทรงมุ่งจะแสดงทั้งสองความมุ่งหมายในที่เดียวกัน ท่านแยกศัพท์ไว้ต่างกันเลยก็มี เช่นในมงคลสูตร บทว่า ทานญจ ธมมจริยา จ ภาตกานญจ สงคโห คำว่า ทาน ในบทนี้มุ่งถึงการให้เพื่อกำจัด กิเลสในใจของผู้ให้ ส่วนคำว่า สังคหะ มุ่งการสงเคราะห์แก่ผู้รับ

รวมความว่า “วัตถุประสงค์ของการให้ทาน มีอยู่สองอย่างคือ ให้ทานเพื่อฟอก กิเลสในใจของเรา กับให้ทานเพื่อช่วยสงเคราะห์ให้แก่ผู้รับ ทั้งสองอย่างนี้เป็นบุญด้วยกัน แต่อย่างแรกเป็นการทำบุญโดยตรง คือบุญเกิดจากการให้แท้ ๆ ส่วนอย่างหลังเป็นการมุ่ง สงเคราะห์ บุญจะเกิดก็เกิดจากน้ำใจเมตตากรุณาอีกชั้นหนึ่ง³⁸

ตามเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนี้ ทำให้ได้แนวปฏิบัติว่า การบำเพ็ญทานนั้นมีจุดมุ่งหมายเพียง 2 อย่างเท่านั้น คือเพื่ออนุเคราะห์หรือสงเคราะห์และเพื่อบูชา ซึ่งคำว่า อนุเคราะห์ กับ สงเคราะห์ ท่านใช้ในความหมายที่รองลงไปจากคำว่าบูชาหนึ่ง จุดมุ่งหมายของการให้ทานนี้ พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จตตวณฺโณ) อาจารย์ทางพุทธศาสนาอีกท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ทั้งหมด 5 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. **ให้เพื่อบูชาคุณ** เช่น ให้แก่พระสงฆ์ พ่อแม่ หรือครูอาจารย์ ผู้มีคุณแก่ ตนและสังคมโดยส่วนรวม
2. **ให้เพื่อสาธารณประโยชน์** เช่น มอบเงินทองหรือสิ่งของให้แก่พระ ศาสนา หรือเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติ
3. **ให้เพื่ออนุเคราะห์** เช่น ให้แก่ญาติพี่น้อง ลูกหลาน ผู้น้อย เพื่อช่วย เหลือ หรือให้ด้วยความรักความเอ็นดู
4. **ให้เพื่อสงเคราะห์** เช่น ให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก คนประสบภัยพิบัติ หรือให้แก่สัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น
5. **ให้เพื่อชำระกิเลสเพื่อสร้างชาติ** เช่น ให้ทานเพื่อสำเร็จมรรคผล หรือการบำเพ็ญทานบารมีของพระพุทธเจ้าเพื่อสำเร็จพระโพธิญาณ³⁹

จากจุดมุ่งหมายของการให้ทานทั้ง 5 ข้อนี้ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า ครอบคลุม เป้าหมายทั้งหมด ไม่ว่าจะการให้ทานจะเป็นอย่างไร ก็เข้าในหลักนี้ทั้งสิ้น ส่วนการให้เพื่อทำคุณ คือการให้เพื่อยึด

³⁸ปุ่น มุฑุกันต์, *คำบรรยายพุทธศาสตร์ ภาคที่ 3 ฉบับฉลอง 25 พุทธศตวรรษ*, (กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, 2520), หน้า 40-44.

³⁹พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จตตวณฺโณ), *กฎแห่งกรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 130.

เหนียวน้ำใจกัน ให้เพื่อให้ผู้รับนิยมชมชอบในตัวผู้ให้ ไม่ได้มุ่งเพื่อเป็นบุญ แต่มุ่งเพื่อผลประโยชน์ก็ไม่ถือว่าเป็นทาน เพราะเข้าในลักษณะของทานที่มีโทษ

2.6 ธรรมที่ส่งเสริมการให้ทาน

หลักธรรมที่ส่งเสริมการให้ทานหมายถึง หลักธรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ทานเกิดขึ้นอย่างมีผลประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ เพราะการให้ทานนั้นแม้จะเกิดขึ้นจริง แต่หากขาดหลักธรรมที่คอยสนับสนุน ทานที่ให้นั้นก็จะให้ผลได้ไม่สมบูรณ์เต็มที่ ด้วยเหตุนี้ทานจำเป็นต้องมีหลักธรรมที่มาคอยสนับสนุนค้ำจุนและเกี่ยวพันอิงอาศัยซึ่งกันและกัน จึงหลักธรรมที่คอยสนับสนุนทานนั้น ทางพระพุทธศาสนามีพรรณนาไว้ดังนี้

1. เมตตา

เมตตาหมายถึง ความรักใคร่ ปราบปรามสันติสุขแก่ทุกชีวิต ประสานโลกให้อบอุ่นร่มเย็นดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงไว้ในพระอภิธรรมปิฎก ในเมตตาอัปมัญญานีเทศ ซึ่งมีพรรณนาไว้ว่า

“ในบทเหล่านั้น เมตตา เป็นไฉน การรักใคร่ กิริยาที่รักใคร่ ความรักใคร่ในสัตว์ทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติ อันใด นี้เรียกว่า เมตตา”⁴⁰

เมตตาจิตนั้นเมื่อปรากฏขึ้นในจิต ย่อมยังจิตให้ปรารถนาประโยชน์แก่ผู้อื่นเป็นเหตุให้เกิดการให้ทานอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น

2. กรุณา

กรุณาหมายถึงความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เป็นความสงสารในผู้ที่ปราบความเดือดร้อนดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงไว้ใน พระอภิธรรมปิฎก ในกรุณาอัปมัญญานีเทศ ซึ่งมีพรรณนาไว้ว่า

“ก็ภิกษุแผ่กรุณาจิตไปยังทิศหนึ่งอยู่ เป็นอย่างไร ภิกษุแผ่กรุณาไปยังสัตว์ทั้งปวง เหมือนบุคคลเห็นบุคคลหนึ่งผู้ตกทุกข์ได้ยากแล้ว พึงสงสาร ฉะนั้น

ในบทเหล่านั้น กรุณา เป็นไฉน การสงสาร กิริยาที่สงสาร ความสงสารในสัตว์ทั้งหลาย กรุณาเจโตวิมุตติ อันใด นี้เรียกว่า กรุณา”⁴¹

ความกรุณานั้นเมื่อบังเกิดขึ้นปรากฏขึ้นในจิต ย่อมยังจิตให้ปรารถนาที่จะช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้อื่น เป็นเหตุให้เกิดการให้ทานเพื่อปลดเปลื้องเพื่อบรรเทาซึ่งความโศกเศร้าเหล่านั้น เมื่อกรุณาจิตปรากฏแล้วย่อมยังทานให้เจริญ

3. สัทธา

สัทธาหมายถึงความเชื่อ เชื่อบาปเชื่อบุญ เชื่อเหตุเหตุเชื่อผล โดยใช้สติปัญญาพิจารณาไม่มงายไร้เหตุผลดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงไว้ว่า

⁴⁰อภิ.วิ.อ.78/441.

⁴¹อภิ.วิ.อ.78/443.

“ศรัทธาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศรัทธา ย่อมเชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรมนี้เรียกว่า ทรัพย์ คือ ศรัทธา”⁴²

เมื่อจิตใจของคนเราเกิดศรัทธา เชื่อในทาน เชื่อว่าทานเป็นของดี เชื่อในอานิสงส์ของทานว่าเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข เชื่อว่าทานเป็นเครื่องเบาบางของโลภกิเลสเป็นเหตุเบื้องต้นแห่งพระนิพพาน เมื่อคนเรามรจิตศรัทธาเกิดขึ้นดังนี้ ศรัทธาย่อมยังจิตของผู้นั้นให้เบิกบาน เมื่อจิตเบิกบานเขาย่อมให้ทานด้วยความเคารพ ทานที่ให้ย่อมบริสุทธิ์มีผลมากมีอานิสงส์มาก

4. ปัญญา

ปัญญาหมายถึงรอบรู้ รู้ทั่ว รอบรู้ในเหตุผล ต้นปลายตามสภาพความเป็นจริง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสแสดงไว้ว่า

“ปัญญาเป็นไฉน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันหยั่งถึงความตั้งขึ้นและความเสื่อมไป เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ทรัพย์ คือ ปัญญา”⁴³

ปัญญานั้นเป็นหลักธรรมที่สำคัญมากที่มีคุณค่ามาก ไม่ว่าจะเป็นหลักธรรมใดปัญญาสามารถเข้าผสานสอดแทรกสนับสนุนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้เสมอ ทานก็เช่นเดียวกันหากไม่มีปัญญามาควบคุมสนับสนุนแล้ว ทานที่ให้นั้นก็ยากที่จะสมบูรณ์และเกิดอานิสงส์เต็มที่และแน่นอนในเหตุผลตรงข้าม เมื่อเรารู้ รู้จักทาน รู้วิธีการ รู้องค์ประกอบ รู้คุณค่าของทานแล้ว การให้ทานนั้นก็เกิดขึ้นอย่างไม่ยากเย็นเลย และทานที่ได้ปัญญาคอยกำกับดูแลนั้นย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มากแน่นอน

5. ฉันทะ

ฉันทะหมายถึงความพอใจ ความสนใจโดยประเมินคุณค่าของงาน ทุ่มเทพลังกายและปัญญา ดังพุทธดำรัสที่ทรงตรัสแสดงไว้ซึ่งพรรณนาไว้ดังนี้

“ในบทเหล่านั้น ฉันทะ เป็นไฉน ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ”⁴⁴

ฉันทะเป็นบทบาทเริ่มต้นแห่งความสำเร็จหากคนเรามีความชอบใจที่จะทำอะไรสักอย่างแล้วคนเราย่อมได้สิ่งนั้นค่อนข้างดีเพราะมีความชอบใจเป็นทุนเดิม การให้ทานก็เช่นกัน หากมีฉันทะคอยสนับสนุนแล้วการให้ทานย่อมเกิดขึ้นได้ไม่ยากเลย ทานที่ให้นั้นย่อมมีผลมากเพราะให้ด้วยความยินดี เข้ากับหลักเจตนาสาม ในส่วนของเจตนาก่อนให้และขณะให้ทานนั่นเอง

⁴²อง.ปญจก.อ.36/107.

⁴³อง.ปญจก.อ.36/108.

⁴⁴อภิ.วิ.อ.78/199.

2.7 สรุป

1. ทาน หมายถึง การให้ การให้ธรรมะเป็นทาน การแบ่งปันสิ่งที่เป็นวัตถุและ สิ่งที่ไม่ใช่ วัตถุแก่สรรพสัตว์ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ ตอบแทนและบูชาคุณ ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ โดยไม่หวัง สิ่งใดตอบแทนนั่นเอง รวมถึงการให้อภัยด้วย

2. ลักษณะของทานมี 3 อย่างคือ

1. จากเจตนา ได้แก่ ความมีศรัทธา ความมีหิริ และทานอันไม่มีโทษ
2. วิริติ ได้แก่ สมทานวิริติ คือ เบญจศีล
3. ไทยธรรม ได้แก่ วัตถุสำหรับให้ทาน มี 10 ประการ

3. ประเภทของทาน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. แบ่งตามเจตนา มี 2 ประเภท คือ

1) ปาฏิบุคคลิกทาน คือ ทานที่ให้เฉพาะเจาะจงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แบ่ง ออกเป็นหลายประเภทพอสรุปได้ดังนี้ ให้ทานในตลาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธ, ให้ทานในพระ ปัจเจกสัมพุทธ, ให้ทานในสาวกของตลาคตผู้เป็นพระอรหันต์, ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรรถผล ให้แจ้ง, ให้ทานแก่พระอนาคามี, ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง, ให้ทานแก่พระ สกทาคามี, ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง, ให้ทานในพระโสดาบัน, ให้ทานในท่าน ผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้ แจ้ง, ให้ทานในบุคคลภายนอกผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม, ให้ ทานในบุคคลผู้มีศีล, ให้ทานในปุถุชนผู้ทุศีล, ให้ทานในสัตว์เดียรัจฉาน

2) สังฆทาน คือ ทานที่ให้แก่หมู่คณะ ไม่เฉพาะเจาะจงผู้ใดผู้หนึ่ง 7 ประเภท ได้แก่ สงฆ์ 2 ฝ่าย (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข, สงฆ์ 2 ฝ่าย ใน เวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว, ภิกษุสงฆ์, ภิกษุณีสงฆ์, บุคคลที่ได้รับบอญมัตติจาก สงฆ์ 2 ฝ่าย, บุคคลที่ได้รับบอญมัตติจากภิกษุสงฆ์, บุคคลที่ได้รับบอญมัตติจากภิกษุณีสงฆ์

2. แบ่งตามทายก (ผู้ให้) มี 3 ประเภท

- 1) ทานทาสะ คือ ให้ของที่ด้อยกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอย
- 2) ทานสหาย คือ ให้ของที่เสมอกันกับที่ตนบริโภคใช้สอย
- 3) ทานสามี คือ ให้ของที่ดีประณีตกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอย

3. แบ่งตามวัตถุ คือ สิ่งของที่จะให้ มี 3 ประเภท

- 1) อามิสทาน การให้อามิส คือการให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ เป็นทาน
- 2) ธรรมทาน การให้ธรรมะ คือการให้ความรู้ ความถูกต้องดีงามเป็นทาน
- 3) อภัยทาน การให้อภัย คืออาการที่ไม่ถือโทษโกรธเคือง การยกโทษให้ในสิ่ง

ที่ผิดพลาด ไป หรืออโหสิกรรม

4.วิธีการให้ทานที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.วิธีให้วัตถุทานประกอบด้วย

1) วัตถุประสงค์ หมายถึง สิ่งของที่จะทำทานต้องได้โดยสุจริต ไม่นำให้เกิดอกุศลใด ๆ เช่น ต้องไม่ให้สิ่งเสพติด อาวุธ หรือสิ่งยั่วยุทางกามารมณ์

(1) สิ่งของที่ควรให้ทาน 10 อย่าง คือ

- 1.อन्नัง ข้าว
- 2.ปานัง น้ำ
- 3.วัตถัง เครื่องนุ่งห่ม
- 4.ยานัง ยานพาหนะ
- 5.มาลา ดอกไม้
- 6.คันธัง ของหอม
- 7.วิเลปนัง เครื่องลูบไล้
- 8.เสยยัง ที่นั่งที่นอน
- 9.อาวาสถัง ที่อยู่อาศัย
- 10.ปทีเปยยัง เครื่องให้แสงสว่าง

(2) วัตถุที่ไม่ควรให้ทาน

1. หญิงให้เมถุนธรรมเป็นทาน
2. ปล่อยโคตัวผู้เข้าไปในฝูงแม่โคเพื่อเมถุนธรรม
3. ให้น้ำเมา คือสุราเมรัยเป็นทาน
4. ให้รูปเขียน อันประกอบด้วยเมถุนธรรมเป็นทาน
5. ให้ศาสตราวุธเป็นทาน
6. ให้ยาพิษเป็นทาน
7. ให้โซ่ตรวน ขอลา เป็นทาน
8. ให้ไก่เพื่อให้เขาไปฆ่า
9. ให้สุกรเพื่อให้เขาไปฆ่า
10. ให้ทานเครื่องตวง ตาชั่ง ทะนาน เพื่อใช้โกง

2) เจตนาบริสุทธิ์ เจตนาของผู้ที่ให้ จะต้องให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งให้เกิดความ ดีงาม ให้ใจใส ใจสะอาด ไม่ได้ให้เพื่ออวดมั่งมี อวดรวย อวดดี หรือโอ้อวด

- (1) ปุพพเจตนา หมายถึง เจตนาก่อนที่จะทำทาน
- (2) มุญจนเจตนา หมายถึง เจตนาในขณะที่กำลังให้
- (3) อปรปรเจตนา หมายถึง เจตนาหลังจากที่ให้ทานแล้ว

3) บุคคลบริสุทธ์ คือ ผู้ให้ และผู้รับต้องเป็น คนที่บริสุทธ์ ผู้ให้ต้องเป็นผู้มีศีลธรรม ผู้รับต้องมีศีลาจารวัตรตรงดงาม มีคุณธรรมสูง

2. อาการของการให้

1. อสัปปริสทาน คือคนไม่ดี ไม่ฉลาดให้ทานก็ให้ด้วยวิธีการที่ไม่ดี ไม่ฉลาด
 1. ให้โดยไม่เคารพ คือกิริยาอาการที่ให้หยาบ กายแข็งกระด้าง
 2. ให้โดยไม่ยำเกรง คือใจไม่เป็นกลาง ไม่ตั้งใจที่จะเอาบุญ อย่างเต็มที่ เช่น เวลาจะถวายสังฆทาน เห็นพระที่รู้จักก็ชอบใจ พอเจอพระที่รู้สึกเสียใจ
 3. ไม่ให้ด้วยมือของตน คือใช้ให้คนอื่นไปทำแทน เช่น ให้คนรับใช้ทำแทนบ้าง ให้คนรับใช้ตักบาตรให้
 4. ให้โดยทิ้งขว้าง เหมือนโยนของเสียทิ้งไป คือพอเราให้ไป แบบทิ้งขว้าง สภาพใจก็เสียไป คุณภาพใจก็เสีย ผลบุญที่ได้ก็พลอยเสียคุณภาพไปด้วย
 5. ให้โดยไม่เชื่อผลที่จะมีในอนาคต คือบางคนให้โดยไม่แน่ใจว่าจะมีผลในอนาคตหรือผลในชาติหน้า ให้แบบนี้ใจจะไม่ทุ่มเทในบุญ ความดีก็เกิดกับใจได้ไม่เต็มที่
2. สัปปริสทาน คือเป็นการให้ของคนดี คนมีปัญญา ผู้ฉลาดในการดำเนินชีวิต นั้นจะให้ด้วยวิธีการที่ดี
 1. สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยศรัทธา คือให้ด้วยความเลื่อมใสในกรรม และผลของกรรมว่าทำดี ย่อมได้ผลที่ดี
 2. ผู้ที่ให้ทานด้วยความเคารพ คือการแสดงอาการกิริยาให้มีความนอบน้อมในขณะที่ให้ทาน
 3. สัตบุรุษยอมให้ทานตามกาล คือให้ในเวลาที่เหมาะสม เช่น การถวายผ้ากฐินแต่สงฆ์ เป็นต้น
 4. สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ คือเมื่อเห็นคนตกทุกข์ได้ยาก ขาดแคลนปัจจัย 4 ก็มี จิตอนุเคราะห์ช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน
 5. สัตบุรุษยอมให้ทานโดยไม่กระทบตนเอง และผู้อื่น คือการให้โดยไม่ทำลายคุณความดีของตนเอง และผู้อื่นไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อนเพื่อถวายทาน

3. วิธีให้ธรรมทาน

- 1) วิทยาทานทางโลก คือ การสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาการ เพื่อ นำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิต และสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยความสะดวกสบาย
- 2) วิทยาทานทางธรรม (จัดเป็นธรรมทานแท้) คือ การให้ความรู้ที่เป็นธรรมะนั้นยังเป็นสิ่งที่ประเสริฐ และวิธีให้อภัยทาน

5. จุดมุ่งหมายของการให้ทาน

1. ให้เพื่อบูชาคุณ เช่น ให้แก่พระสงฆ์ พ่อแม่ หรือครูอาจารย์ ผู้มีคุณแก่ ตนและสังคมโดยรวม
2. ให้เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น มอบเงินทองหรือสิ่งของให้แก่พระ ศาสนา หรือเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติ
3. ให้เพื่ออนุเคราะห์ เช่น ให้แก่ญาติพี่น้อง ลูกหลาน ผู้น้อย เพื่อช่วย เหลือ หรือให้ด้วยความรักความเอ็นดู
4. ให้เพื่อสงเคราะห์ เช่น ให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก คนประสบภัยพิบัติ หรือให้แก่สัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น
5. ให้เพื่อชำระกิเลสเพื่อสร้างความดี เช่น ให้ทานเพื่อสำเร็จมรรคผล หรือการบำเพ็ญทานบารมีของพระพุทธเจ้าเพื่อสำเร็จพระโพธิญาณ

6. ธรรมที่ส่งเสริมการให้ทาน

1. เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปราบปรามสันติสุขแก่ทุกชีวิตประสานโลกให้อบอุ่นร่มเย็น
2. กรุณา หมายถึงความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เป็นความสงสารในผู้ที่ปราบความเดือดร้อน
3. สัทธา หมายถึงความเชื่อ เชื่อบาปเชื่อบุญ เชื่อเหตุเชื่อผล โดยใช้สติปัญญาพิจารณาไม่มงายไร้เหตุผล
4. ปัญญา หมายถึงรอบรู้ รู้ทั่ว รอบรู้ในเหตุผล ต้นปลายตามสภาพความเป็นจริง
5. ฉันทะ หมายถึงความพอใจ ความสนใจโดยประเมินคุณค่าของงาน ทุ่มเทพลังกายและปัญญา

บทที่ 3

การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

การวิจัยในบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงคัมภีร์วิมาน ความเป็นมา โครงสร้าง เนื้อหาในอิติวิมาน และเนื้อหาในปฐวิมานที่เกี่ยวกับการให้ทานที่ประกอบไปด้วยวัตถุทาน 10 ประการ ได้แก่ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ในรูปแบบต่าง เครื่องหอม เครื่องรูปไล่ ที่นั่งที่นอน ที่อยู่อาศัยและเครื่องแสงสว่าง ซึ่งอยู่ภายใต้หัวข้อดังต่อไปนี้

- 3.1 คัมภีร์วิมานวัตถุ
- 3.2 ความเป็นมาของคัมภีร์วิมานวัตถุ
- 3.3 โครงสร้างของคัมภีร์วิมานวัตถุ
- 3.4 ลักษณะของทานในอิติวิมาน
- 3.5 ลักษณะของทานในปฐวิมาน
- 3.6 สรุป

3.1 คัมภีร์วิมานวัตถุ

คำว่า “วิมานวัตถุ” (Stories of Celestial Mansions) แปลว่า เรื่องวิมาน หรือที่ตั้งของวิมานนั้น ซึ่งได้รวบรวมวิมานของพวกเทพบุตร และเทพธิดาผู้เกิดในวิมานหรือผู้ได้วิมาน โดยการบอกเล่าประวัติของตนเองว่า ได้กระทำบุญกุศลกรรมอันใดไว้ จึงได้วิมานเช่นนั้น

คำว่า “วิมาน” (A celestial mansion or fairy-place) หมายถึง ที่อยู่ของเหล่าเทวดาซึ่งถือว่า เป็นสถานที่อันประเสริฐ วิมานเหล่านั้น เกิดขึ้นด้วยกุศลกรรมของเทวดาเหล่านั้น ที่มีศรี มีรุ่งเรือง ด้วยรัตนะต่าง ๆ พร้อมด้วยสี และทรวดทรง อันงดงาม ทั้งมีขนาดพิเศษ คือ 1 โยชน์บ้าง 2 โยชน์บ้าง 32 โยชน์บ้าง มากกว่า 12 โยชน์บ้าง เรียกว่า วิมาน มีความพร้อมพร้อมด้วย ความงาม และต้องนับโดยวิธีพิเศษ ความแตกต่างของวิมานเหล่านั้น เป็นวิมานทองคำ วิมานเงิน วิมานแก้วผลึก วิมาน แก้วมณี วิมานแก้วไพฑูรย์ ทั้งมีขนาดต่างกัน คือ วัดโดยรวม 1 โยชน์ 2 โยชน์ 12 โยชน์ วิมานเหล่านั้นขึ้นอยู่กับบุญบารมีที่เจ้าของวิมานได้สั่งสมไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ วัตถุที่ตั้งแห่งวิมานทั้งหลายเป็นเหตุให้แสดงธรรม และการแสดงธรรมตามวิมานวัตถุนี้เป็นการถามและเป็นการตอบ

ในส่วนการตอบก็เป็นเหล่าเทวดาทั้งหลาย และด้านสอบถาม ได้แก่ พระพุทธเจ้าบ้าง ท้าวสักกะบ้าง พระสาวณเถระทั้งหลายบ้าง และส่วนมากจะเป็นพระมหาโมคคัลลานเถระ เพราะท่านมีฤทธิ์มาก จึงได้ทราบคุณสมบัติของเทพเจ้าพวกต่าง ๆ ว่าได้อาศัยสมบัติ คือ รูปโภคะ บริวารและ

กรรม ที่เป็นเหตุที่ต่างกันออกไป อีกนัยหนึ่ง ก็คือ “วิบาก” ชื่อว่า “วิมานวัตถุ” เพราะเป็นเหตุแห่งการนับในระหว่าง (ช่วง) กรรม

ความหมายในทัศนะนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

ในงานวิจัยนี้ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความหมายของวิมานวัตถุไว้เป็นจำนวนมาก แต่จะขอยกมาเป็นตัวอย่างเพียงบางทัศนะเท่านั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิมาน” ว่าหมายถึง ที่อยู่หรือที่ประทับของเทวดา¹

พระเทพคิลิก (ระแบบ จตถาโณ) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิมาน” ว่าหมายถึง ที่อยู่ของเทพบุตรเทพธิดา หรือสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งกุศลกรรมทั้งปวง วิมานเน้นเรื่องการถวายทานที่ประกอบด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใสจริง ๆ ส่วนวัตถุสิ่งของที่นำไปถวายพระสงฆ์ก็ไม่มีราคาค่างวดอะไรมากนัก²

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิมานวัตถุ” หมายถึงเรื่องวิมานแสดงว่าใครทำความดีอย่างไร ทำให้ได้วิมานอย่างไร ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่พระมหาโมคคัลลานเถระ ถวายเทพบุตร เทพธิดา ถึงอดีตกรรมที่ส่งผลให้เกิดในวิมานนั้น ๆ มีคำตอบของผู้ถูกถามเป็นราย ๆ ไปรวมทั้งหมด 85 ราย³

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า วิมานวัตถุ หมายถึง เรื่องที่แสดงหรือเรื่องที่ถูกกล่าวถึงว่าได้วิมานมาด้วยวิธีการใด ทำบุญกุศลอย่างไร ส่วนวิมาน หมายถึงที่ประทับของเหล่าเทวดาทั้งปวง ใน สวรรค์ทั้ง 2 ชั้น มีวิมานเฉพาะตน ๆ คือ มีวิมานซึ่งเป็นที่อยู่ของหมู่เทพแต่ละจำพวก

3.2 ความเป็นมาของคัมภีร์วิมานวัตถุ

คัมภีร์วิมานวัตถุนี้มีที่มาในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ซึ่งเป็นพระไตรปิฎกเล่มที่ 26 และนับเป็นคัมภีร์ ขุททกนิกาย เล่มที่ 2 ในจำนวน 8 เล่ม คัมภีร์ขุททกนิกายเล่มที่ 1 ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ 25 ซึ่งว่าด้วย ขุททกปาฐะ (ประมวลบทสวดสั้น ๆ) ัมมปะทะ (ประมวลคาถาธรรมบท) อุทาน (ประมวลพุทธอุทานที่เป็นธรรมภาษิต) อิติวุตตะกะ ประมวลพระสูตรที่ไม่ขึ้นต้นด้วย

¹พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 228.

²พระเทพคิลิก (ระแบบ จตถาโณ), *พระสูตรต้นตปิฎก เล่ม 1*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2523), หน้า 303.

³สุชีพ ปุญญานุภาพ, *พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน*, พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 611.

“เอวมเม สุตฺ แต่เชื่อมเข้าสู่คาถาด้วยคำว่า “อิติวุจจติ” และ สุตตนิบาต (ประมวลพระสูตรชุด พิเศษ เป็นบทร้อยกรองที่เรียกว่า “คาถา” ล้วนก็มี ที่มีบทร้อยแก้วเป็นบทนำก็มี)

ส่วนคัมภีร์ขุททกนิกายเล่มที่ 2 นี้ ว่าด้วยประมวลเรื่องต่าง ๆ 4 เรื่อง คือ

1. วิมานวัตถุ (ประมวลเรื่องผู้ได้วิมานจำนวน 85 เรื่อง)
2. เปตวัตถุ (ประมวลเรื่องเปรตจำนวน 51 เรื่อง)
3. เถรคาถา (ประมวลเรื่องธรรมภาษิตของพระเถระต่าง ๆ จำนวน 246 เรื่อง)
4. เถรีคาถา (ประมวลเรื่องธรรมภาษิตของพระเถรีต่าง ๆ จำนวน 73 เรื่อง)

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เป็นคัมภีร์ที่รวบรวมเรื่องการทำความดีต่าง ๆ และทั้งผลของการทำดีตอบสนองผู้กระทำทั้งโลกนี้และโลกหน้า

เรื่องวิมานวัตถุ คือ การได้มาซึ่งวิมานนั้น เป็นเรื่องการถามตอบระหว่างพระมหาโมคคัลลานะเถระกับเทพบุตรผู้ได้วิมานต่าง ๆ กันนั้น แม้จะปรากฏว่ามีมาราย แต่ก็พอสรุปได้ว่าเป็นคำตอบ แสดงผลดีของการทำความดี เช่น การทำอัญชลีกรรมต่อท่านผู้มีศีลบ้าง, การถวายทานบ้าง, การรักษาศีลบ้าง, การให้น้ำดื่มบ้าง, การจุดไฟเพื่อประโยชน์แก่คนไปมาในที่มืดบ้าง, การฟังธรรมบ้าง, การรักษาอุโบสถศีลบ้าง, การตั้งอยู่ในคุณธรรม เช่น ไมโกรธบ้าง⁴

ทั้งเรื่องเล่าว่า พระอรรถกถาจารย์ ผู้รจนาคัมภีร์ ปรมัตถทีปนี (อรรถกถาวิมานวัตถุ) กล่าวเรื่องวิมานวัตถุไว้ว่า “วันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะไปในที่ลับหลีกเร้นอยู่ เกิดใจปริวิตกอย่างนี้ว่า ปัจจุบันนี้ มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อความถึงพร้อมแห่งวัตถุ (ไทยธรรม) ความถึงพร้อมแห่งเขต (ทักษิณียบุคคล) และความถึงพร้อมแห่งจิตเลื่อมใสของตน (เจตนา) แม้ไม่มี ก็ยังพากันทำบุญนั้น บังเกิดในเทวโลกเสวยสมบัติอันโอฬาร ถ้ากระไร เราจาริกไปในเทวโลก ทำเทวดาเหล่านั้นเป็นประจักษ์พยานให้กล่าวบุญ ตามที่พวกเขาสร้างสมไว้ และผลบุญตามที่ได้ประสบ แล้วกราบทูลความนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเป็นดังนั้นพระศาสดาของเรา เมื่อทรงแสดงผลกรรมให้ประจักษ์ชัดแก่มนุษย์ทั้งหลาย เหมือนดังทรงทำพระจันทร์เพ็ญอยู่ที่ยั่งยืน พื้นนภากาศ ทรงชี้ความที่บุญทั้งหลาย แม้ประมาณเล็กน้อย ก็ยังมีผลโอฬาร โดยศรัทธาความเชื่อต่อเนื่องกันได้ ทรงทำวิมานวัตถุนั้น ๆ ให้เป็นวัตถุปัตติเหตุเกิดเรื่องแล้ว จักทรงประกาศพระธรรมเทศนาได้ยิ่งใหญ่ พระธรรมเทศนานั้น ก็จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลความสุขแก่ชนเป็นอันมาก แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”⁵ ในคราวปฐมสังคายนาครั้งที่หนึ่ง พระธรรมสังคากาจารย์ได้รวบรวม เรื่องของเทพบุตร เทพธิดาทั้งหลายผู้เกิดในวิมานนั้น มาร้อยกรองและจัดรวมไว้หมวดเดียวกัน เรียกชื่อว่า วิมานวัตถุ

⁴สุชีพ ปุญญาภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, อ่างแล้ว, หน้า 611.

⁵ช.วิ.อ.48/6-7.

3.3 โครงสร้างของคัมภีร์วิมานวัตถุ

โครงสร้างแบบแบ่งประเภท การจัดโครงสร้างของคัมภีร์วิมานวัตถุ ซึ่งได้ประมวลผู้ได้วิมาน จำนวน 85 เรื่อง และ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. อิตถีวิมาน คือ วิมานของเทพธิดา
2. ปุริสวิมาน คือ วิมานของเทพบุตร

โครงสร้างแบบแบ่งวรรค เมื่อจัดโครงสร้างแบบแบ่งประเภทแล้ว ก็จะได้แบ่งวิมานออกเป็นวรรค ดังนี้

1. อิตถีวิมาน แบ่งโดยย่อ มี 4 วรรค ได้แก่
 - 1) ปิฐุวรรค
 - 2) จิตตลตาวรรค
 - 3) ปาโรจฉัตตกวรรค
 - 4) มัญชิภูฏกวรรค

อิตถีวรรคทั้ง 4 วรรคแบ่งโดยพิสดาร มีดังนี้

1) ปิฐุวรรคมี 17 วิมาน ได้แก่ ปฐุมปิฐุวิมาน ทุตยปิฐุวิมาน ตติยปิฐุวิมาน จตุตถปิฐุวิมาน กุญชรวิมาน ปฐมนาวาวิมาน ทุตยนาวาวิมาน ตติยนาวาวิมาน ปทีปวิมาน ติลทักขินวิมาน ปฐุม ปติพพาวิมาน ทุตยปติพพาวิมาน ปฐุมสุณิสาวิมาน ทุตยสุณิสาวิมาน อุตตราวิมาน สิริมาวิมาน เปสการียวิมาน

2) จิตตลตาวรรค มี 11 วิมาน ได้แก่ ทาสีวิมาน ลบุมาวิมาน อาจามทายิกาวิมาน จันฑาลีวิมาน ภัททิตถิกาวิมาน โสณทินนาวิมาน อุโปสภาวิมาน สุนิททาวิมาน สุทินนาวิมาน ปฐุมภิกขาทายิกาวิมาน ทุตยภิกขาทายิกาวิมาน

3) ปาโรจฉัตตกวรรค มี 10 วิมาน ได้แก่ อุฬารวิมาน อุจจุทายิกาวิมาน บัลลังกวิมาน ลตาวิมาน คุตตลวิมาน ทัททลวิมาน เปสวตีวิมาน มิลลิกาวิมาน วิสาลักขวิมาน ปาโรจฉัตตกวิมาน

4) มัญชิภูฏกวรรค มี 12 วิมาน ได้แก่ มัญชิภูฏกวิมาน ประภัสสรวิมาน นาควิมาน อโหลม วิมาน กัญชิกายิกาวิมาน วิหารวิมาน จตุรตถวิมาน อัมพวิมาน ปีติวิมาน อุจจุวิมาน วันทนวิมาน รัชช มาลาวิมาน

2. ปุริสวิมาน แบ่งโดยย่อ มี 3 วรรค ได้แก่
 - 1) มหารถวรรค
 - 2) ปายาสิกวรรค
 - 3) สุนิกจิตตวรรค

ปุริสวิมาน 3 วรรคแบ่งโดยพิสดาร มีดังนี้

1) มหารถวรรค 14 วิมาน ได้แก่ มณฺฑนทวปุตตวิมาน เรวตีวิมาน ฉัตตมาณวกวิมาน กักกฏกรสทายกวิมาน ทวารบาลวิมาน ปฐุมภรณวิมาน ทุตยภรณวิมาน ปฐุมสุจิตวิมาน ทุตยสุจิตวิมาน ปฐุมนาควิมาน ทุตยนาควิมาน ตติยนาควิมาน จุฬรถวิมาน มหารถวิมาน

2) ปายาสีวรรค 10 วิมาน ได้แก่ ปฐมอคาริยวิมาน ทุติยออาริยวิมาน ผลทายกวิมาน ปฐมอุปัสสยทายกวิมาน ทุติยอุปัสสยทายกวิมาน ภิกขาทายกวิมาน ยวपालกวิมาน ปฐมกุณฑลวิมาน ทุติยกุณฑลวิมาน ปายาสีวิมาน

3) สุนิกขิตตวรรค 11 วิมาน ได้แก่ จิตตลาภิวิมาน นันทนวิมาน มณฺฑลวิมาน สุวณฺณ วิมาน อัมพวิมาน โคपालวิมานกัณฐกวิมาน อนเนกวัณณวิมาน มัญญกุณฑลวิมาน เสริสสกวิมาน สุนิกขิตตวิมาน

วิมานวัตถุนั้น นับเข้าในสุดตันทปิฎก ในปิฎกทั้ง 3 คือ วินัยปิฎก สุดตันทปิฎก อภิธรรมปิฎก นับเข้าในขุททกนิกาย ในนิกายทั้ง 5 คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย สงเคราะห์เข้าในคาถา ในสัตตสุตตันตปิฎก 9 คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทานะ อิติวุตตกะ ชาตกะ อัปภูตธัมมะ เวทลละ สงเคราะห์เข้าในธรรมชั้นเล็กน้อย ในพระธรรมชั้น 84,000 ซึ่งท่านพระอานนท์ คลังพระธรรมปฏิญาณไว้ดังนี้ ว่า

ทวาราสีติ พุทฺธโต คณฺหี เทว สหสฺसानิ ภิกฺขุโต

จตุราสีติ สหสฺसानิ เย เม ธมฺมา ปวตฺติโน

ธรรมเหล่าใดอันข้าพเจ้าให้ไป ข้าพเจ้าเรียนธรรมเหล่านั้น จากพระพุทธองค์ 82,000 จากภิกษุ (พระสารีบุตรเถระ) อีก 2,000 รวมเป็น 84,000 พระธรรมชั้น⁶

คาถาในคัมภีร์วิมานวัตถุ

เมื่อนำอิตถีวิมานและปฐวิมาน นำจัดโดยรูปแบบของคาถา ก็จะได้มี 1,500 คาถา ส่วนวรรคของวิมานวัตถุมีปฐวรรค เป็นวรรคต้น ว่าโดยเรื่องมีเรื่องปฐวิมาน วิมานตั้งทองเป็นเรื่องต้น วิมานวัตถุนั้นมีคาถาว่า ปฐนเต โสวณณมยํ เป็นคาถาต้น

3.4 ลักษณะของทานในอิตถีวิมาน

เนื้อหาสาระในอิตถีวิมาน วิมานของเทพธิดา ดังได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงสร้างของอิตถีวิมาน ส่วนเนื้อหาของปฐวิมาน ผู้วิจัย จะได้นำเสนอในหัวข้อที่ 3.5 ข้างหน้าตามลำดับต่อไป ซึ่งในอิตถีวิมาน มีเนื้อหาสาระที่ควรศึกษา ต่อไปนี้

3.4.1 ปฐวรรคมี 17 วิมาน

1. ปฐมปฐวิมาน (ว่าด้วยวิมานตั้งทองคำ)

ในอรรถกถापฐมปฐวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับ ณ พระเชตวัน อารามของทานอนาถบิณฑิกะ กรุงสาวัตถี พระเจ้า ปเสนทิโกศล ทรงถวายอสทิสทาน 7 วัน แด่พระภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าเปณประธาน ทานอนาถบิณฑิกะ มหาเศรษฐี ก็ถวาย 3 วัน พอสมควรแก่อสทิสทานนั้น นางวิสาขามหาอุบาสิกา ก็ถวายมหาทานเหมือนอย่างนั้น

⁶ช.วิ.อ.48/7-8.

มหาชนยกเรื่องขึ้นพูดกันในที่นั้น ๆ ว่า ทานจักมีผลมาก ด้วยการบริจาคสมบัติอันโอฬารอย่างนี้ หรือ ๆ จักมีผลมาก แมด้วยการบริจาคพอสมควรแก่ทรัพย์สมบัติของตน

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทานมิใช่จักมีผลมาก ด้วยการถึงพรอมแห่งไทยธรรมอย่างเดียว ที่แท้ ทานจักมีผลมาก ก็ด้วยความถึงพรอมแห่งจิตที่เลื่อมใส และด้วยความถึงพรอมแห่งเขต (ทักษิณียบุคคล) เพราะฉะนั้น ทานวัตถุเพียงสักขากำมือหนึ่งก็ดี เพียงผาเกาฬหนึ่งก็ดี เพียงเครื่องลาดทำด้วยหญ้าก็ดี เพียงเครื่องลาดทำด้วยใบไม้ก็ดีเพียงสมอดองน้ำมูตรเนาาก็ดี บุคคลมีจิตเลื่อมใสแล้ว ตั้งไว้ในทักษิณียบุคคล ทานเช่นนั้น ก็จักมีผลมาก รุ่งเรืองมาก แผ่ไพศาลมาก ดังนี้⁷

สมัยนั้น พระเถระผู้ถือปณทปาติกฐตคเปนวัตรรูปหนึ่งเที่ยวบิณฑบาตกุลธิดาผู้หนึ่ง ถึงพร้อมด้วยศรัทธาเห็นพระเถระ ก็เกิดความเคารพความนับถือมาก เกิดปติโสมนัสอย่างโอฬาร จึงนิมนต์ให้ทานเขาไปยังเรือน ไหวดวยเบญจางคประดิษฐ์จัดตั้งของตน ปูผาเนื้อเกลี้ยงสีเหลืองบนตั่งนั้นถวาย พระเถระฉันเสร็จแล้ว กล่าวธรรมีกถาประกอบด้วยทานมีถวายอาสนะ ถวายอาหารเป็นต้นแล้วก็ไป. สตรีผู้นั้นพิจารณาถึงทานของตนและธรรมกถานั้น อันปติถูกตองกำซาบไปทั่วเรือนราง จึงได้ถวายตั่งนั้น แก่พระเถระ⁸

ต่อมาจากนั้น สตรีผู้นั้นเกิดโรคอย่างหนึ่งตาย ไปบังเกิดในวิมานทองขนาด 12 โยชน์ ภพดาวดึงส์ นางมีเทพอัปสร 1,000 เปนบริวาร ก็ด้วยอำนาจที่นางถวายตั่งเปนนทาน จึงบังเกิดบัลลังก์ (เตียง, ตั่ง แทน) ทอง ลอยไปในอากาศแล่นเร็ว ชั้นบนมีราชรถทรวดทรงดั่งเรือนยอด. ด้วยเหตุนี้ วิมานนี้จึงเรียกว่า ปฐวิมาน แทจจริงวิมานตั่งนั้น เปนทองสองใเห็นความเหมาะสมกับกรรม เพราะนางลาดผ้าสีทองถวาย ชื่อว่า แล่นไปเร็ว เพราะกำลังปติแรง ชื่อว่า ไปไต่ตามชอบใจ เพราะนางถวายแก่ทักษิณียบุคคล โดยจิตชอบ ไต่ชื่อว่าประกอบด้วยความงดงาม นาเลื่อมใสพรอมสรรพ เพราะสมบัติคือความเลื่อมใสโอฬาร⁹

เป็นวิมานมีขนาด 12 โยชน์ ตั้งทองคำอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองสาวัตถีคนหนึ่ง ที่ได้จัดตั้งถวายภัตตาหาร ถวายข้าวและน้ำตามกำลังทรัพย์ของตนแต่พระเถระรูปหนึ่ง ที่บิณฑบาตมาถึงบ้านของตัวเอง ในขณะเดียวกันนางได้กราบและปฏิบัติรับใช้จนพระฉันเสร็จ

⁷พ.วิ.อ.48/9.

⁸พ.วิ.อ.48/10.

⁹พ.วิ.อ.48/11.

2. ทศตวรรษวิมาน (ว่าด้วยวิมานตั้งแก้วไพฑูรย์)

ในอรรถกถาทศตวรรษวิมานนั้นเหตุเกิดเรื่อง (อัฐอุปตติ) และการพรรณนาความของทศตวรรษวิมานนั้นพึงทราบตามนัยที่กล่าวมาแล้วในปฐมปฐมวิมานนั้นแล สอนความต่างกันมีดังนี้

สตรีผู้หนึ่งเป็นชาวกรุงสาวตถิ เห็นพระเถระรูปหนึ่งเข้ามาบิณฑบาตยังเรือนของตน มีจิตเลื่อมใส เพื่อถวายอาสนะแก่พระเถระรูปนั้น ก็เอาผ้าสีเขียวลาดบนตั้งของถวาย ด้วยปฐมวิมานนั้น วิมานบัลลังก์สำเร็จด้วยแก้วไพฑูรย์ก็บังเกิดแกนาง ซึ่งบังเกิดในเทวโลก¹⁰

เป็นวิมานตั้งแก้วไพฑูรย์อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองสาวตถิ ที่ได้จัดตั้งภัตตาหารถวายพระเถระรูปหนึ่ง ที่บิณฑบาตมาถึงบ้านของตนให้นั่งฉันภัตตาหาร เช่นเดียวกับเรื่องปฐมปฐมวิมาน แต่นางได้ถวายอาสนะ และนำผ้าสีเขียวปูรองของถวาย

3. ทศตวรรษวิมาน (ว่าด้วยวิมานตั้งทองคำ)

ในอรรถกถาทศตวรรษวิมานนั้นพระเถระชีนาสพรูปหนึ่ง เทียวบินบาตรในกรุงราชคฤห์ ได้อาหารแล้วประสงค์จะฉันในเวลาจวนแจ จึงเข้าไปยังเรือนหลังหนึ่งซึ่งเปิดประตูไว้ สตรีเจ้าของเรือนมีศรัทธาปสาทะ จึงกล่าวว่า

มาเถิดเจ้าข้า ขอท่านโปรดนั่งตรงฉันอาหารเถิดคะ แล้วจัดตั้งอย่างดีปูผ้าสีเหลืองข้างบน ได้บริจาคนั้นโดยมิได้มุ่งอะไร เมื่อพระเถระนั่งฉันอาหาร ณ ที่นั้น ล้างบาตรแล้วก็ลุกไป นางจึงกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า อาสนะนี้ ดีฉันบริจาคนั้นแก่ท่านแล้ว ขอได้โปรดใช้สอยเพื่ออนุเคราะห์ฉันด้วยเถิดเจ้าคะ พระเถระรับตั้งนั่ง เพื่ออนุเคราะห์นาง แล้วให้ถวายแก่สงฆ์

สมัยต่อมา นางเป็นโรครอย่างหนึ่งตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์. ดังคำกล่าวมาเป็นต้นทั้งหมด พึงทราบตามนัยที่กล่าวมาแล้วในกถาพรรณนาปฐมวิมานนั้นแล¹¹

เป็นวิมานตั้งทองคำบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองราชคฤห์ ที่จัดตั้งชั้นดีถวายแด่พระอรหันต์ที่ได้ฉันภัตตาหารที่เรือนนาง นางได้ถวายตั้งเป็นของสงฆ์

4. จตุตถวิมาน (ว่าด้วยวิมานตั้งแก้วไพฑูรย์)

ในอรรถกถาจตุตถวิมานนั้นเรื่องจตุตถวิมานนั้น ก็เกิดขึ้นในกรุงราชคฤห์ เรื่องนั้นพึงทราบตามนัยที่กล่าวมาแล้วในทศตวรรษวิมานนั้นแล

¹⁰พ.ว.อ.48/39.

¹¹พ.ว.อ.48/44.

แท้จริง วิมานแก้วไพฑูรย์ บังเกิดแก่เทวดาแม้องค์นี้ก็เพราะตั้งที่นางปูลาดด้วย
ผ้าสีเขียวค่าที่เหลือก็เหมือนเรื่องที่ กลาวมาแล้วในปฐมวิมาน¹²

เป็นวิมานตั้งแก้วไพฑูรย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดแก่หญิงคนหนึ่งชาวเมืองราชคฤห์
เพราะได้จัดตั้งถวายพระเถระผู้เป็น พระอรหันต์รูปหนึ่งให้นั่งฉันภัตตาหารที่เรือนของตน เหมือนกับ
ปฐมวิมานและทุติยวิมาน

5. ญชวิมาน (วาทวยญชวิมาน)

ในอรรถกถาจตุตถปฐมวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ มหาเวฬุวันกัลลันทกนิ
วาปสถาน กรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น วันหนึ่ง งานนักขัตฤกษ์ก็ก้องไปในกรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร
มหาราช เสด็จออกจากพระราชนิเวศน์ของพระองค์ ทรงเลียบพระนครด้วยราชบริพารอย่างใหญ่ ด้วย
สิริโสภาคย์มโหฬารคามพระราชประเพณี และเพื่อรักษาน้ำใจของมหาชน

กุลสตรีผู้หนึ่งเป็นชาวกรุงราชคฤห์ เห็นวิภวสมบัติสิริโสภาคย์และราชานุภาพ
นั้นของพระราชา เกิดอศจรรยจิตไม่เคยมี จึงถามเหล่าท่านที่สมมติกันว่าบัณฑิตว่า วิ
ภวสมบัติเหมือนเทวฤทธิ์นี้ พระราชาทรงได้มา ด้วยกรรมอะไรหนอ

บัณฑิตสมมติเหล่านั้นจึงกล่าวแก่นางว่า ดูราแม่มหาจำเริญ ธรรมดาบุญกรรม
ก็เหมือนจินตามณี เป็นเหมือนต้นกัลปพฤกษ์ เมื่อเขตสมบัติ (พระทักษิณียบุคคล) และ
เจตนาสมบัติ (ฝ่ายทายกทายิกา) มีอยู่ คนทั้งหลายปรารถนาแล้ว ทำบุญกรรมใด ๆ
บุญกรรมนั้น ๆ ก็ให้สำเร็จผลได้ทั้งนั้น

สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์เดินไประหว่างถนน
สตรีผู้นั้น ก็ออกไปต้อนรับพระเถระ. ซื่ออาสนะแล้วกล่าวว่า โปรดนั่งเถิดเจ้าข้า นี้
อาสนะจัดไว้แล้ว เมื่อพระเถระนั่งเหนืออาสนะนั้นแล้ว ก็บูชาพระเถระด้วยกลีบปทุมที่มี
เกสร โรยรอบ ๆ อาสนะ. ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ เลี้ยงดูด้วยมธุปายาสน้ำน้อย
ผสมด้วยเนยใส น้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวด ครั้นพระเถระฉันเสร็จแล้ว นางจึงล้างบาตร
บรรจุเนยใส น้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวดไว้เต็มอีก จัดผ้าที่ปูลาดบนตั้งที่เป็นผ้ารอง (บาตร)
แล้ววางไว้ในมือพระเถระ ครั้นพระเถระทำอนุโมทนากลับไปแล้ว จึงสั่งบุรุษ 2 คนว่า
เจ้าจงนำบาตรในมือพระเถระและบัลลังก์นี้ไปวิหารมอบถวายพระเถระ

ต่อมา สตรีผู้นั้น (ตาย) ก็ไปบังเกิดในวิมานทองสูงสองร้อยโยชน์ ณ ภา
วดาวดึงส์ มีอัปสรพันหนึ่งเป็นบริวาร และช่างตัวประเสริฐสูงห้าโยชน์ ประดับด้วยมาลัย
ดอกปทุม งดงามด้วยกลีบ ช่อ และเกสรแห่งดอกปทุมโดยรอบ พิศดูปลื้มใจ มีสัมผัสอัน

¹²พ.ว.อ.48/49.

สบาย ประดับด้วยอาภรณ์ทองรุ่งเรืองด้วยรัศมีข้ายประกอบบริตนะหลาก ๆ กัน บัลลังก์
ที่วิจิตรด้วยรัตนะอยู่เบื้องบนกฤษณวิมานนั้น¹³

เป็นวิมานทองคำสูง 200 โยชน์ และมีข้างเป็นพาหนะบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีข้างเป็น
พาหนะ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองราชคฤห์ เมื่อได้เห็นสีลาจารวัตรของพระเถระรูปหนึ่ง เกิดความ
เลื่อมใสนิมนต์ไปที่บ้าน ได้ถวายภัตตาหารชั้นเลิศด้วยมือของตน ล้างบาตรแล้วนำเนยใส น้ำผึ้ง และ
น้ำตาลกรวดใสในบาตรถวาย

6. ปฐมนาวาวิมาน (ว่าด้วยนาวาวิมาน 1)

ในอรรถกถาปฐมนาวาวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่กรุงสาวัตถี ภิกษุจำนวน
16 รูป จำพรรษาในอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง ออกพรรษาแล้ว ตั้งใจว่าจักเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า
และจักฟังธรรม ก็พากันเดินทางไกล

ในฤดูร้อนมุ่งกรุงสาวัตถี ระหว่างทางกันดารไม่มีน้ำ. ภิกษุเหล่านั้น ถูกความ
ร้อนแผดเผา ลำบากกาย กระจายน้ำ ไม่ได้น้ำดื่ม พากันเดินไปไม่ไกลหมู่บ้านแห่งหนึ่ง.
ในหมู่บ้านนั้น หญิงผู้หนึ่ง ถือภาชนะสำหรับใส่น้ำ เดินบ่าหน้าไปยังบ่อน้ำ ขณะนั้น
ภิกษุเหล่านั้นแลเห็นนาง ก็คิดว่า เมื่อไปในที่หญิงผู้นี้ไป อาจได้น้ำดื่ม

หญิงนั้นได้น้ำจากบ่อแล้ว ประสงค์จะกลับ แลเห็นภิกษุเหล่านั้น รู้ว่า พระผู้
เป็นเจ้าของนี้กระหายน้ำต้องการน้ำ จึงเข้าไปแสดงความเคารพยำเกรง นิมนต์ให้ฉัน
น้ำ. ภิกษุเหล่านั้น ก็นำผ้ากรองน้ำออกจากกุงบาตร กรองน้ำแล้วก็ต้มน้ำจนพอแก่
ความต้องการ เอาน้ำลูบมือทำให้เย็น กล่าวคำอนุโมทนาในปาณียทาน (ถวายน้ำดื่ม)
แก่หญิงนั้นแล้ว ก็พากันไป หญิงนั้นตั้งบุญนั้นไว้ในใจ

ต่อมา ก็ตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์. ด้วยบุญญาภพของนาง วิมานใหญ่
งดงามด้วยต้นกัลปพฤกษ์ก็เกิดขึ้น แม่น้ำกาลาดเคลื่อนด้วยกองทรายและหาดทรายขาว
ประหนึ่งประดับด้วยเงิน ประกอบด้วยข้ายมุกดา ไทลมาเฉพาะน้ำที่ใสไร้มลทิน ดังก้อน
แก้วมณี ล้อมรอบวิมานนั้น ณ สองฝั่งของแม่น้ำนั้น และใกล้ประตูอุทยานและวิมาน
สรโบกษณขนาดใหญ่ ประดับด้วยด้วยดงปทุม 5 สี ก็บังเกิดพร้อมด้วยเรือทอง¹⁴

เป็นวิมานที่มีเรือเป็นพาหนะ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองสาวัตถี ที่เห็น
ภิกษุหลายรูปกำลังเหน็ดเหนื่อยและกระหายน้ำ จึงได้หาน้ำดื่มไปถวาย

¹³จ.ว.อ.48/53-56.

¹⁴จ.ว.อ.48/65.

7. ทูตยานาวาวิมาน (ว่าด้วยนาวาวิมาน 8)

อรรถกาทูตยานาวาวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ กรุงสาวัตถี พระเถระชีณาสพรุพหนึ่ง เมื่อจวนวันจะเข้าพรรษา ประสงค์จำพรรษา ณ วัดใกล้หมู่บ้าน จึงออกจากกรุงสาวัตถี เดินทางไกล ภายหลังฉันอาหารแล้วมุ่งเฉพาะหมู่บ้านนั้น ลำบากกาย กระหายน้ำ ถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง

ณ เรือนหลังนั้น หญิงผู้หนึ่งเห็นพระเถระ จึงถามว่า ท่านมาแต่ไหนเจ้าคะ รู้ว่าท่านเดินทางเหนื่อย และกระหายน้ำ จึงกล่าวว่ามีน้ำ มาเถิดเจ้าข้า แล้วนิมนต์เข้าไปยังเรือน แล้วปูลาดอาสนะถวาย เมื่อพระเถระนั่งเหนืออาสนะนั้นแล้ว นางก็ถวายน้ำล้างเท้าและน้ำมันขโลมเท้า ถือบิณฑบาตถวาย เมื่อความร่ำร้อนสงบลงแล้ว นางก็ปรุงน้ำปานะหวานเย็นหอมถวาย พระเถระดื่มน้ำปานะนั้นแล้ว ก็สงบความลำบากกายลง ทำอนุโมทนาแล้วก็หลีกไป.ต่อมาภายหลัง นางก็ตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์.ปรากฏเรือปดทอง สระโบกขรณี พร้อมด้วยดอกปทุม ภูฏาคารนิเวศจัดไว้มิพเดียวกัน ประหนึ่งเนรมิตเป็นสวนสัตรีเมื่อสองแสงก็สองสว่างรอบสี่ทิศ¹⁵

วิมานที่มีเรือเป็นพาหนะ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองสาวัตถี เพราะได้เห็นพระเถระผู้เดินทางไกลมีอาการเหน็ดเหนื่อยและกระหายน้ำ จึงได้นิมนต์ให้นั่งบนอาสนะที่จัดแล้วนำน้ำมาถวายเพื่อล้างเท้าและถวายน้ำปานะด้วยตนเอง

8. ตตินาวาวิมาน (ว่าด้วยนาวาวิมาน 3)

ในอรรถกาทูตยานาวาวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จจาริกไปในชนบท พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ เสด็จถึงตำบลบ้านพราหมณ์ ชื่อ ฤณะ แคว้นโกศล ครั้งนั้น พราหมณ์คหบดีชาว ฤณะ ที่ไม่เลื่อมใส เห็นผิดตระหนี่เป็นปกติ คิดกันว่า ถ้าพระสมณโคดมเข้าบ้านนี้ประทับอยู่ 2-3 วัน ก็จะพึงทำชนนี้ทั้งหมดนี้ให้อยู่ ในถ้อยคำของพระองค์

ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในคัมภีร์ของท่านว่า ครั้งนั้นแล พราหมณ์คหบดีชาว ฤณะ พากันเอาหญ้าและฟางถมบ่อน้ำจนถึงปากบ่อ ด้วยประสงค์ว่า ขอสมณะโล้นเหล่านั้น อย่าได้ดื่มน้ำเลย. สมัยนั้น หญิงทาสีเห็นหม้อน้ำจำนวนมาก เดินผ่านไปไม่ไกลพระผู้มีพระภาคเจ้า ในหมู่บ้านตำบลนั้น เขาทำตีกานัดหมายกันไว้ว่า ถ้าพระสมณโคดมจักเสด็จมา ณ ที่นี้ ไม่พึงทำการต้อนรับพระองค์เป็นต้น พระสมณโคดมและเหล่าสาวกมาถึงเรือนก็ไม่พึงถวายแม้แต่อาหาร

หญิงทาสีภริยาของพราหมณ์คนหนึ่ง ในหมู่บ้านตำบลนั้น เดินถือหม้อน้ำ พบพระผู้พระภาคเจ้าประทับนั่ง แวดล้อมด้วยหมู่ภิกษุ รู้ว่าหมู่ภิกษุลำบากกาย กระหายน้ำ เพราะเดินเหนื่อยมา มีจิตเลื่อมใส ประสงค์จะถวายน้ำดื่ม จึงตกลงใจว่า ถึงหากว่า

¹⁵พ.ว.อ.48/71-72.

ชาวบ้านของเราจะตั้งตาคากันไว้ว่า ไม่เพียงถวายสิ่งไร ๆ ไม่เพียงทำสามมีจิกรรมแก่พระสมณโคดม แม้จะถูกเหล่าทาสีที่เทินหม้อน้ำ อื่น ๆ จะห้ามปราม ก็ไม่อาลัยในชีวิต ลดหม้อน้ำลงจากศีรษะ ประคองด้วยมือทั้ง 2 แล้ววางลง ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง เกิดปีติโสมนัส เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ นิมนต์ให้เสวยน้ำดื่ม. น้ำในหม้อมีได้หมดสิ้นไปเลย. นางเห็นแล้วก็มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายแก่ภิกษุรูปหนึ่งอีก ได้ถวายแก่ภิกษุอื่น ๆ จนครบทุกรูป. น้ำก็มีได้สิ้นเปลืองหมดไป นางรำเรงยินดี ยกหม้อที่เติมน้ำอย่างเดิม เดินมุ่งหน้าไปยังเรือน.

พราหมณ์สามีของนางรู้ว่า นางถวายน้ำดื่ม เข้าใจว่าหญิงคนนี้ทำลายกรรมเนียมบ้านเสียแล้ว เราต้องถูกครหาแน่ละ ก็โกรธเป็นฟืนเป็นไฟ จึงตบตีทั้งต้อยทั้งตะนางล้มกลิ้งไปที่พื้น เพราะความพยายามนั้น นางก็สิ้นชีวิต ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์วิมานอย่างเดียวกับที่กล่าวไว้ในปฐมนาวาวิมานก็เกิดแก่นาง¹⁶

วิมานที่มีเรือเป็นพาหนะ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อ ฤๅษะ เพราะได้ถวายน้ำดื่มแด่พระพุทธเจ้าและภิกษุหมู่ใหญ่ด้วยมือตนเอง

9. ปทีปวิมาน (ว่าด้วยปทีปวิมาน)

ในอรรถกถापทีปวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่กรุงสาวัตถี วันอุโบสถพวกอุบาสกเป็นจำนวนมาก รักษาอุโบสถก่อนอาหาร ถวายทานตามสมควร แก่ทรัพย์สมบัติกินอาหารแต่เช้า นุ่งผ้าสะอาด ห่มผ้าสะอาด ถือของหอมและดอกไม้เป็นต้น หลังอาหารแล้วก็ไปวิหารเข้าไปนั่งใกล้ภิกษุที่นำสรรเสริญ เวลาเย็นก็ฟังธรรม

หญิงผู้หนึ่งคิดว่า สมควรทำแสงประทีปในบัดนี้ ก็ไปนำเครื่องประทีปมาจากเรือนของตนเอง จุดประทีปขึ้น ตั้งไว้หน้าธรรมาสน์ แล้วก็ฟังธรรม.

ด้วยปทีปทานนั้น นางดีใจ เกิดปีติโสมนัส ไหว้แล้วก็กลับบ้าน ต่อมานางตายไปบังเกิดในวิมานโชติช่วง ณ ภพดาวดึงส์ ความงามแห่งเรือนร่างของนาง มีรัศมีชานออกไปอย่างยิ่ง ส่องสว่างไปทั้งสิบทิศขมเทวดาองค์อื่น ๆ¹⁷

เป็นวิมานที่มีแสงสว่างบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองสาวัตถี ที่นำเครื่องประทีปมาจากบ้านของตนเอง จุดประทีปขึ้นตั้งไว้หน้าธรรมาสน์แล้วนั่งฟังพระธรรมเทศนา

¹⁶พ.ว.อ.48/76-78.

¹⁷พ.ว.อ.48/83-84.

10. ตีลทักขินวิมาน (ว่าด้วยตีลทักขินวิมาน)

ในอรรถกถาตีลทักขินวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกะ กรุงสาวัตถี. สมัยนั้น ในกรุงราชคฤห์ หญิงผู้หนึ่งมีครรภ์ อยากจะดื่มน้ำมนางา จึงล้างเมล็ดงาแล้วให้ตากแดดไว้ แต่หญิงผู้นั้น หมดอายุแล้ว ธรรมดาจะต้องจติในวันนั้น เพราะกรรมของนาง ที่จะให้ไปนรกคอยโอกาสอยู่แล้ว

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรวจดูโลกเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นนางด้วยทิพยจักขุ ทรงพระดำริว่า วันนี้ หญิงผู้นี้จักตายไปบังเกิดในนรก ถ้ากระไร เราพึงทำนางให้ไปสวรรค์ด้วยการรับอาหารคืองา.

พระองค์ก็เสด็จจากกรุงสาวัตถี ถึงกรุงราชคฤห์ ขณะนั่นเอง เวลาเช้าทรงนั่งแล้ว ก็ทรงถือบาตรและจีวรเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ เสด็จถึงประตูเรือนของนางโดยลำดับ. หญิงนั้น เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า เกิดปีติโสมนัส รีบลุกขึ้นประคองอัญชลีประนม ไม่เห็นสิ่งอื่นที่ควรถวาย ล้างมือเท้าแล้ว ตะล่อมงาเป็นกอง กอบด้วยมือทั้ง 2 เกลี่ยงาเต็มอัญชลีลงในบาตรของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วถวายบังคม. พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงอนุเคราะห์นางจึงตรัสว่า จงเป็นสุขเถิด แล้วเสด็จกลับไป.

เวลาใกล้รุ่งของคืนนั้น นางก็ตายไปบังเกิดในวิมานทอง สิบสองโยชน์ ภพดาวดึงส์เหมือนหลับแล้วตื่นขึ้น¹⁸

เป็นวิมานทองคำขนาด 12 โยชน์ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงราชคฤห์ ที่ถวายเมล็ดงาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า

11. ปฐมปติพพตาวิมาน (ว่าด้วยปติพพตาวิมาน 1)

ในอรรถกถापติพพตาวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน กรุงสาวัตถี ในกรุงสาวัตถีนั้น

สตรีผู้หนึ่งได้เป็นผู้ปฏิบัติสามี นางคล้อยตามสามี อดทน ถือโอวาทสามีโดยเคารพ แม้โกรธก็ไม่หุนหันพลันแล่น ไม่พูดคำหยาบ พูดแต่เรื่องจริง มีความเชื่อและเลื่อมใส และให้ทานตามควรแก่ทรัพย์สมบัติ นางเกิดเป็นโรคบางอย่าง ก็ตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ วิมานดาตาศดวยปุพพชาติ นารีนรมย วิจิตรเพนอันมาก ทั้งเทพบุตรทั้งเทพธิดาก็มาคบหาสมาคมกัน นกกระเรียน นกยูง หงส และดุเหว่า ล้วนเพนทิพยส่งเสียงไพเราะ ชุมนุมกันอยู่ก็ปรากฏแก่นาง¹⁹

¹⁸ศุ.วิ.อ.48/89-90.

¹⁹ศุ.วิ.อ.48/93-94.

เป็นวิมานที่มีดอกไม้รัชนี มีนกนานาพันธุ์ส่งเสียงไพเราะบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดแก่หญิงชาวเมืองสาวัตถีที่ชื่อสัตว์ต่อสามี เป็นผู้รักษาศีล ให้ทาน ชอบช่วยเหลือผู้อื่น

12. ทุติยปติพพาวิมาน (ว่าด้วยปติพพาวิมาน 2)

ในอรรถกถาทุติยปติพพาวิมานนั้นตั้งได้สดับมา อุบาสิกคนหนึ่งในกรุงสาวัตถี เป็นผู้ซื้อตรงต่อสามี มีความเชื่อเลื่อม (ในพระรัตนตรัย) รักษาศีล 5 ทำให้บริสุทธิ์

และได้ให้ทานตามสมควรแก่ทรัพย์สมบัติ ตายแล้วก็ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ วิมานมีเสาเป็นแก้วไพฑูรย์ นารีนใจ มีรัศมีผ่องใส งดงาม สำแดงฤทธิ์ไฉไลแปลก ๆ ทั้งสูงและต่ำ เทพอัปสรเหล่านี้ ก็พอนรำขบรองและ รื่นเรีงรอบ ๆ แก่นาง²⁰

เป็นวิมานที่มีเสาทำด้วยแก้วไพฑูรย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดแก่หญิงชาวกรุงสาวัตถี ที่ชื่อสัตว์ต่อสามี รักษาศีล และให้ทานตามกำลัง

13. ปฐมสุณีสาววิมาน (ว่าด้วยสุณีสาววิมาน 1)

ในอรรถกถापฐมสุณีสาววิมานนั้นสะเก็ของครอบครัวผู้หนึ่ง ในเรือนหลังหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี เห็นพระเถระชฌาสนพเข้ามาบิณฑบาตยังเรือน ก็เกิดปีติโสมนัสว่า นี้บุญเขตอันยอดเยี่ยมมาปรากฏแก่เราแล้ว จึงแบ่งขนมส่วนหนึ่งซึ่งตนได้มาแล้ว น้อมเข้าไปถวายพระเถระด้วยอาการเอื้อเฟื้อ. พระเถระรับขนมนั้นอนุโมทนาแล้วก็ไป

ต่อมา สะเก็ผู้นั้นก็ตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ มีวรรณะงาม สองสาวงามไป ทุกทิศ ประหนึ่งดาวประกายพรึก²¹

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดแก่หญิงสะเก็ชาวกรุงสาวัตถี ได้เห็นพระอรหันต์รูปหนึ่งมาบิณฑบาต จึงเกิดความเลื่อมใสได้ และแบ่งขนมถวายด้วยมือตนเอง

14. ทุติยสุณีสาววิมาน (ว่าด้วยสุณีสาววิมาน 2)

อรรถกถาทุติยสุณีสาววิมาน

ก็ในทุติยสุณีสาววิมานนั้น เคยกล่าวมาแล้วทั้งนั้น ในวัตถุปัตติเหตุเกิดเรื่องต่างกันเฉพาะถวายขนมสดเท่านั้น²²

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดหญิงสะเก็ชาวกรุงสาวัตถี ได้เห็นพระอรหันต์มาบิณฑบาต จึงเกิดความเลื่อมใส ได้ถวายขนมกุมมาสด้วยมือตนเอง

²⁰พ.ว.อ.48/98-99.

²¹พ.ว.อ.48/102.

²²พ.ว.อ.48/105.

15. อุตตราวิมาน (ว่าด้วยอุตตราวิมาน)

ในอรรถกถาอุตตราวิมานนั้นราชคหเศรษฐีขอธิดาของปุลณเศรษฐีใหญ่ตรของตน กล่าววาทพวาทานเปนมัจฉาทิฎฐิตี ตั้งแต่มีสามี อุตตราธิดานั้น ไม่ได้เข้าไปหาภิกษุหรือภิกษุณี ถวายทานหรือฟังธรรมเลย เมื่อเวลาล่วงไป 2 เดือนครึ่งจึงถามหญิงรับใช้ที่ยืนอยู่ไกล ๆ ตนวา บัดนี้ในพรรษายังเหลืออยู่เท่าไร. หญิงรับใช้จึงตอบว่าครึ่งเดือน นางอุตตราธิดานำโสเภณีชื่อ สิริมา รับทรัพย์วันละพันทุกวัน นำนางมามอบแก่สามี ประณินัตทานตลอดครึ่งเดือนนี้ สวานดิฉันประสงคจะไຫทานฟังธรรมตลอดครึ่งเดือนนี้. สามีนั้นเห็นหญิงนั้นสวยก็เกิดความสืเนหาจึง รับคำว่า ดีชิจจะ

ฝ่ายนางอุตตราธิดานิมนตพระสงฆ์พระพุทเจ้าเปนประมุขรับอาหารในที่นี้นี้
ແหละตลอดครึ่งเดือนนี้

ลำดับนั้น สามีของนางมุ่งหน้าไปยังโรงครัวใหญ่ด้วยคิดว่า พรุ่งนี้เป็นวันมหาปวารณา ยืนไกลหน้าตางตรวจดูว่า หญิงโจ่งคนนั้นกำลังเที่ยวทำอะไรหนอ เห็นนางนั้นมอมแมมด้วยเหงื่อเประอะเปอนด้วยเขม่าเที่ยวจัดแจงอยู่ อย่างนั้น คิดว่า โอ หญิงโจ่งเงาไม่ได้สวยสิริสมบัตินี้ในฐานะเช่นนี้ เที่ยวปลื้มใจว่า จักบำรุงเหล่าสมณะโฌน ดังนี้ หัวเราะ แลกลับไป เมื่อสามีนั้นกลับไปแล้ว นางสิริมาซึ่งยืนอยู่ไกล ๆ สามีของนางนั้นคิดว่า ผู้นี้เห็นอะไรหนอจึงหัวเราะ จึงมองไปทางหน้าตางนั้นนั้นແหละเห็นนางอุตตราธิดาก็คิดว่า ผู้นี้เห็นหญิงนี้เองจึงหัวเราะ และผู้นี้คงสนิทชิดชมกับหญิงผู้นี้แน ไดยินว่านางสิริมานั้นเป็นหญิงภายนอก อยู่สวยสมบัตินั้นในเรือนนั้นครึ่งเดือน ไม่รู้ความที่ตนเปนหญิงภายนอก สำคัญว่าตนเปนแม่เรือน นางจึงผูกอาฆาตในนางอุตตราธิดา คิดว่า เราจะกอกทุกขแก่หญิงคนนี้ ลงจากปราสาทเขาโรงครัวใหญ่ ความกระบวยตักเนยใสที่เดือดในที่ทอดขนมไปตรงข้างหน้านางอุตตราธิดา นางอุตตราธิดาเห็นนางสิริมา กำลังเดินมา จึงแฉเมตตาไปยังนางว่า สหายของเราได้ทำอุปการะแก่เรา จักรवालก็ยังคงแบกเกินไป พรหมโลกก็ยงต่ำเกินไป สหายของเรามีคุณยงใหญ่ ถึงเราก็อาศัยนางจึงได้ไຫทานฟังธรรม ถ้าเรามีความโกรธในสหายผู้นี้ เนยใสนี้จงลวกเรา ถ้าเราไม่มี ความโกรธ เนยใสก็จงยาลวกเราถึงเนยใสที่เดือดแม่นางสิริมาราดลงบนศีระชะของนางอุตตราธิดานั้น ก็เปนประหนึ่งน้ำเย็น พวกทาสีของนางอุตตราเห็นก็ตะคอกว่า เฮยอี หญิงดื้อ เจ้าไม่ควรจะราดเนยที่เดือดบนศีระชะเจ้านายของขา ลูกขึ้นรุมตบถีบจนนางสิริมาล้มลง นางอุตตราธิดาแมจะห้ามก็ห้ามไม่ได้ขณะนั้นนางสิริมารูสึกว่าตนเปนหญิงภายนอกจึงคิดว่า เราราดเนยใสที่เดือดบนศีระชะหญิงผู้นี้ เพราะเหตุเพียงสามีหัวเราะกระทำกรรมหนักแล้วหญิงผู้นี้ไม่สั่งทาสีจับเรา แมเวลาที่พวกทาสีทำร้ายเรากียงห้ามปรามทาสีทุกคน ไດกระทำสิ่งที่ควรทาแก่เราที่เดียว ถ้าเราไม่ขอมานาง ศีระชะของเรากียงจะแตก 7 เสียง จึงหมอบลงไกลเทาอุตตราธิดานั้นกล่าววาม่านาย โปรดอดโทษแก่

ดิฉันเกิด อุตตราธิดากล่าวา แต่เมื่อชนกบิดาในวิวิฎฐะอดโทษแล้ว ดิฉันจึงจะอดโทษ
ใหนางสิริมาถามาก็ใคร เลเป็นชนกบิดาในวิวิฎฐะของทาน นางตอบวา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ฝ่ายนางสิริมาพร้อมกัับบริวารก็หมอบลงแทบเบื้องบาทพระศาสดา ขณะนั้น
พระศาสดาตรัสถามนางวา เจามีความผิดอะไร นางสิริมากราบทูลวา ขาแต่พระองค์ผู้
เจริญ เมื่อวันวาน ขาพระองค์กระทำกรรมชื่อนี้ ขณะนั้นสหายของขาพระองค์จึงห
ามเลลาทาสีที่จะทำร้ายขาพระองค์ใดกระทำอุปการะแก่ขาพระองค์โดยแท้ ขาพระ
องค์นั้นสำนึกบุญคุณของนางจึงขอขมานาง แต่นางกลาวกะขาพระองค์วา เมื่อพระองค์งด
โทษ นางจึงจะงดโทษ พระศาสดาตรัสถามวา อุตตรา เขาวาอย่างนี้จริงหรือ นางอุตต
ราธิดาทูลวา ขาแต่พระองค์ผู้เจริญ จริงเจาขาสหายราดเนยใสเดือดบนศรีษะของข
าพระองค์เจาขา พระศาสดาตรัสถามวา เมื่อเปนต์ังนั้น เจาคิดอะไร นางอุตตราธิดา
ทูลวา ขาพระองค์คิดอย่างนี้วา จักรวาลก็แคบเกินไป พรหมโลกก็ต่ำเกินไป สหายของข
าพระองค์มีคุณยิ่งใหญ่ ดวยวาขาพระองค์อาศัยนางจึงได้ไหาทานและฟังธรรม ถาวาข
าพระองค์มีความโกรธในนาง ขอเนยใสนี้จึงลวกขาพระองค์ถาไม่โกรธขอเนยใสอย
าลวก แลวกก็แผเมตตาไปยังนางพระเจ้าคะ พระศาสดาตรัสวา ดีละ ดีละอุตตรา ชน
ความโกรธอย่างนี้ก็สมควร ดวยวาขึ้นชื่อว่าผู้โกรธ ผู้ไม่โกรธฟังชนะ ผู้ดา ผู้ไม่ด่าก็ฟัง
ชนะ ผู้บริภาษ ผู้ไม่บริภาษก็ฟังชนะ ผู้ตระหนี่ถี่เหนียว อันเขาฟังชนะได้ดวยการให้
ทรัพย์สิ่งของของตน ผู้พูดเท็จ อันเขาฟังชนะดวยการพูดจริง เมื่อทรงแสดงความข
อนี้ จึงตรัสพระคาถานี้วา

อกโกเถน ชิเน โภธ อาสตุ สาธุนา ชิเน

ชิเน กทริย ทาเนน สจเจนาถิกวาทิน

ฟังชนะความโกรธ ดวยความไม่โกรธ ฟังชนะความไม่ดี ดวยความดี

ฟังชนะความตระหนี่ ดวย การให้ ฟังชนะผู้พูดเท็จ ดวยคำจริง

จบคาถาก็ได้ตรัสกลาวาด้วยสัจจะ 4 จบสัจจะ นางอุตตราธิดาก็ตั้ง อยู่ใน
สกทาคามีผล สามี บิดาของสามี และมารดาของสามี กระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล แม
นางสิริมากัับบริวาร 500 ก็ได้เปนต์โสดาบัน. ตอมานางอุตตราธิดาตายไปบังเกิดในภพ
ดาวดึงส์ มีวรรณะงาม สองแสงสว่างไปทุกทิศ ประหนึ่งดาวประกายพริก มีโภคะทุก
อย่าง มีอานุภาพรุ่งเรืองวรรณะของทานจึงสว่างไสวไปทุกทิศ²³

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุตตรา (ธิดาของปุณณเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์)
เพราะได้รักษาอุโบสถศีล ฟังธรรมและปฏิบัติธรรม จนบรรลุสกทาคามีผล

²³พ.วิ.48/109-119.

16. สิริมาวิมาน (ว่าด้วยสิริมาวิมาน)

ในอรรถกถาสิริมาวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน กรุงราชคฤห์ สมัยนั้น โสเภณีชื่อสิริมา ที่กล่าวมาไว้ในเรื่องติดต่อมาในหนหลัง (อุตตราวิมาน) สละงานที่เสิร์ฟหมอง (การเป็นโสเภณี) เพราะบรรลุโสดาปัตติผล ได้ตั้งสลากภัต 8 กอง แก่พระสงฆ์. นางสิริมานั้น กล่าวคำเป็นต้นว่า โปรตรรับเนยใส โปรตรรับนมสด แล้วบรรจูปาตรของภิกษุ ของที่ภิกษุรูปหนึ่งได้ไป ย่อมพอแก่ภิกษุ 3 รูปบ้าง 4 รูปบ้าง นางถวายบิณฑบาต โดยคำใช้สอย 16 กหาปณะ ทุกวัน

ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งฉันสลากภัตกองที่ครบ 8 ในเรือนนางแล้วก็ไปยังวิหารแห่งหนึ่งไกลออกไป 3 โยชน์. ครั้งนั้นภิกษุทั้งหลายจึงถามภิกษุรูปนั้น ผู้มีอายุ ท่านรับภิกษาที่ไหนจึงมาที่นี่. ตอบว่า ผมฉันสลากภัตกองที่ 8 ของนางสิริมา ผู้มีอายุนางสิริมา ถวายสลากภัตนั้นยังน่าพอใจอยู่หรือ. ภิกษุนั้นจึงพรรณนาคุณของนางว่า ผมไม่อาจพรรณนาอาหารของนางได้ นางถวายแต่ของประณีตเหลือเกิน ของที่ภิกษุได้ไป ยังพอแก่ภิกษุ 3 รูปบ้าง 4 รูปบ้าง.

ลำดับนั้นโรคก็เกิดขึ้นในเรือนร่างของนาง เวลาเย็นวันนั้นนั่นเอง นางสิริมาก็ตาย บังเกิดในสวรรค์ ชั้นปรนิมมิตตสวรรค์ที่ เป็นผู้เลิศด้วยกาม (กามวรร) หมูโตวาเพนเทวดา ผูกอดเยี่ยมยินดีด้วยกามสมบัติที่เหล่าเทพชั้นนิมมานรดีเนรมิตให้ ดิฉันเพนเทพอัปสรมีวรรณะงาม นั่งมาเพนพาหะ มียศนับไม่ได จำเริญสุข และฤทธิ์ของทาน ไม่มีฤทธิ์อื่นประเสริฐกว่า ยังหาะได้ทั้งวรรณะของทาน รุ่งโรจน์รูปทั้งสิบทิศ²⁴

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ที่เกิดขึ้นแก่นางสิริมา เพราะได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคและได้ บรรลุโสดาปัตติผลในคราวเดียวกับที่นางอุตตราได้บรรลุสภิกษาคามีผล หลังจากนั้นนางได้ถวาย สลากภัตแก่สงฆ์วันละ 3 รูปบ้าง 4 รูปบ้างเป็นประจำ

17. เปสการีวิมาน (ว่าด้วยเปสการีวิมาน)

ในอรรถกถาเปสการีวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี สมัยนั้น เวลาเช้า ภิกษุเป็นอันมากนุ่งแล้ว ถือบาตรจีวรเข้าไปใกล้ประตูเรือนของพราหมณ์ผู้หนึ่ง ในเรือนหลังนั้นธิดาของพราหมณ์ ชื่อเปสการี เห็นภิกษุเหล่านั้นกำลังเดินไป จึงพูดกะมารดาว่า แม่จำ นักบวชเหล่านี้ ยังหนุ่มแน่นอยู่ในปฐมวัย สะสวย น่าดูน่าชม ละเอียดอ่อน ชะรอยจะสูญเสียอะไรบางอย่างไปกระมัง เหตุไรหนอจึงพากันบวชในวัยนี้ละแม่ มะรดาพูดกะธิดาว่า ลูกเอ๋ย มีโอรสเจ้าสาหัส ออกผนวชจากราชตระกูลศากยะเกิดเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นในโลก. นักบวชเหล่านี้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็พากันออกบวช จ้ะลูก.

²⁴พ.วิ.อ.48/129-136.

สมัยนั้น อุบาสกผู้หนึ่ง บรรลุผลรู้แจ่มแจ้งคำสั่งสอน เดินไปตามถนนนั้น ได้ยินคำกล่าวนั้นแล้ว ก็เข้าไปหาสตรีทั้งสองนั้น. ขณะนั้น พราหมณ์จึงกล่าวกะอุบาสกผู้หนึ่งว่า ท่านอุบาสก เดียวนี้ กุลบุตรจำนวนมาก สละโภคสมบัติเป็นอันมาก สละเครื่องญาติ ใหญ่ ๆ พวกกันบวชในลัทธิสมัยของ พระศากยเจ้า กุลบุตรเหล่านั้นเห็นอำนาจประโยชน์อะไรหนอ จึงพากันบวช

อุบาสกฟังคำนั้นแล้วกล่าวว่า เห็นโทษในกามทั้งหลาย เห็นอนิสงส์ในการออกบวช แล้วจึงขยายความนั้นตามสมควรแก่กำลังความรู้ของตน โดยพิสดารพรรณนาคุณพระรัตนตรัย ประกาศคุณานิสงส์ของศีล 5 ทั้งปัจจุบัน ทั้งภวหน้า ลำดับนั้น ธิตาของพราหมณ์จึงถามอุบาสกนั้นว่า แม้เราก็สามารถตั้งอยู่ในสรวงและศีล แล้วบรรลุคุณานิสงส์ที่ท่านกล่าวได้หรือ อุบาสกนั้นกล่าวว่า ธรรมเหล่านี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสทั่วไปแก่คนทุกคน เหตุไรจะไม่สามารถเล่า แล้วได้ให้สรวงและศีลแก่นาง ธิตาพราหมณ์นั้น รับสรวง สมทานศีลแล้ว ถามอีกว่า กิจที่ควรทำยิ่งกว่านี้มีอีกไหม จึงบอกกรรมฐานคือ อาการ 12 ให้นางเกิดคลายความรักในกายสูงขึ้นไปที่ให้สลดใจด้วยธรรมกถา ที่ประกอบด้วยไตรลักษณ์ มีความไม่เที่ยงเป็นต้น บอกทางวิปัสสนาแล้วก็ไปธิตาของพราหมณ์นั้น สนใจทุกคำ มีจิตมั่นคงในการใส่ใจปฏิกุศลสัญญา เริ่มตั้งวิปัสสนาเพราะความพร้อมแห่งอุปนิสัย ไม่นานนัก ก็ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล

สมัยต่อมา นางก็ตายไปบังเกิดเป็นบริจาริกาของท้าวสักกเทวราช มีบริวารถึงแสนหนึ่ง มีวิมานนารัก มีรัศมีสว่างเป็นประจำ มีเสาแก้วไพฑูรย์ เนรมิตไวต์แลว ตนไม่ทองทั้งหลายปกคลุมโดยรอบ สองรัศมีขมเหล่าเทวดาเกา ๆ ดวงจันทร์ราชาแห่งดวงดาว รุ่งโรจน์ขมหมุดาว ฉนใด ตัวเจา รุ่งเรืองอยู่ด้วยศักรุ่งโรจน์ ขมอัปสรหมุ่นี ฉนนั้นเหมือนกัน²⁵

เป็นวิมานที่มีเสาทำด้วยแก้วไพฑูรย์ มีต้นไม้ทอง ขึ้นอยู่โดยรอบบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่ธิตาของพราหมณ์ ชาวกรุงพาราณสี เพราะได้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมฐานจนบรรลุ โสดาปัตติผล

สรุป ปฐวรกรรม 17 วิมาน ได้แก่ ปฐมปีฐวิมาน ทุตติยปีฐวิมาน ตติยปีฐวิมาน จตุตถปีฐวิมาน กุญชรวิมาน ปฐมนาวาวิมาน ทุตตินาวาวิมาน ตติยนาวาวิมาน ปทีปวิมาน ติลทักขินวิมาน ปฐมปัตติพตาวิมาน ทุตติยปัตติพตาวิมาน ปฐมสุณิสาวิมาน ทุตติยสุณิสาวิมาน อุตตราวิมาน สิริมาวิมาน เปสการียวิมาน

²⁵พ.ว.อ.48/147-149.

3.4.2 จิตตลดาวรรคที่ 2 มี 11 วิมาน

1. ทาสีวิมาน (วาทวยทาสีวิมาน)

ในอรรถกถาทาสีวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อุบาสกคนหนึ่ง ชาวกรุงสาวัตถี ไปพระวิหารในเวลาเย็น กับอุบาสกпенอันมาก ฟังธรรมแล้ว เรียนพระกัณฑ์เทศกวาง

ขาแต่ทานผู้เจริญ ขาพเจ้าจัดภัตตาหารประจำไว้ 4 สำหรับถวายสงฆ์ในวันรุ่งขึ้น รุ่งเช้านิมนตภิกษุผู้เขาไปก่อนในหนึ่งบนอาสนะเหล่านั้นแล้วจึงไหวบูชาด้วยของหอม ดอกไม้ธูปและเทียน อังคาสโดยเคารพ²⁶

ต่อมาวันหนึ่ง นางเขาไปหาภิกษุผู้ฉันเสร็จไหวแล้ว จึงถามอย่างนี้ว่า ทานเจาขา จะหลุดพ้นจากทุกขมีชาติเป็นตนนี้ ได้อย่างไรเจาคะ ภิกษุทั้งหลายให้สละและศีล 5 แกนางประกาศใหญ่สภภาพของร่างกาย ประกอบนางไว้ในปฏิภูมณสิการใส่ใจปฏิบัติ ภิกษุอีกพวกหนึ่งกล่าวธรรมมีกถาที่เกี่ยวข้องความไม่เที่ยง. นางรักษาศีลอยู่ 16 ปี ทำโยนิโสมนสิการติดต่อกันมาตลอดวันหนึ่ง ได้ความสบายในการฟังธรรมและเจริญวิปัสสนาเพราะญาณแก่กล้า ก็ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สมัยต่อมา นางทำกาละแล้วไปเกิดเป็นนางบำเรอสันทเสนาหาของท้าวสักกเทวราช นางอันดริยเทพหกหมื่น บำเรออยู่ มีอุปสรรแสนหนึ่งแวดล้อมเสวยทิพยสมบัติใหญ่ ราเร้งบันเทิงพร้อมด้วยบริวาร เทียวไปในอุทยาน²⁷

เป็นวิมานที่เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้ฟังธรรมและเจริญกัมมัฏฐานจนบรรลุโสดาปัตติผล จึงไปเกิดเป็นเทพธิดามีรัศมีสว่างไสวดุจดาวประกายพริ้ว มีบริวารล้อมล้อม

2. ลขุมารวิมาน (วาทวยลขุมารวิมาน)

ในอรรถกถาลขุมารวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ กรุงพาราณสี พาราณสีนครมีประตูอยู่แห่งหนึ่งชื่อว่าประตูบานขาวประมง

แม่หมูปานที่ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลประตูนั้น ก็รู้จักกันว่าประตูบานขาวประมงที่ประตูบานนั้น มีหญิงคนหนึ่งชื่อ ลขุมาร สมบูรณ์ด้วยศรัทธาและความรู้²⁸

มีใจเลื่อมใสในทานผู้ตรง ถวายข้าวสุก ขนนมกุ่มมาส ผักตองและน้ำสม เจือรสเค็มแก่พระ สาวกทั้งหลาย ผู้แสดงหาคณอันใหญ่ยิ่ง ซึ่งทองเทียวอยู่ที่ประตูบานขาวประมง ประการหนึ่ง ดีฉันโตเขารักษาอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ

²⁶พ.ว.อ.48/157.

²⁷พ.ว.อ.48/158.

²⁸พ.ว.อ.48/166-167.

ตลอดวัน 14 คำ 15 คำ 8 คำ แห่งปกษ และ ตลอดปาฏิหาริย์ปกษ (วันรับ-สง) เป็นผู้สังวร ด้วยดีในศีลทุกเมื่อ เป็นผู้สำรวจและจำแนกทาน จึงได้ครอบครองวิมานนี้ ดีฉันเวนจากปาณาติบาต เวนจากถือเอาสิ่งของของผู้อื่นด้วยโดยจิต จากการ ประพฤติล่วงละเมิดในกาม สำรวมจากมุกสาวาทและ ทางไกลจากการดื่มน้ำเมา เป็นผู้ยินดีในเบญจศีล ฉลาดในอริยสัจ²⁹

เวลาต่อมานางทำกาละตายไปบังเกิดในมหตวิมานภพดาวดึงส์มีนางเทพอัปสรพันหนึ่งเป็นบริวารเสวยทิพย์สมบัติอยู่ในวิมานนั้นบันเทิงอยู่³⁰

เป็นวิมานที่เกิดขึ้นบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่นางลขุมมา ชาวกรุงพาราณสี ที่มีบ้านตั้งอยู่ใกล้ประตูบ้านชาวประมง ที่รักษาศีล ให้ทาน และปฏิบัติธรรมจนบรรลุโศดาปัตติผล จึงไปเกิดในวิมานใหญ่ มีนางเทพอัปสรเป็นบริวาร

3. อาจามทายิกาวิมาน (วาทวยอาจามทายิกาวิมาน)

ในอรรถกถาอาจามทายิกาวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันกลันทกนิวาปสถานกรุงราชคฤห. สมัยนั้น ในกรุงราชคฤหมีครอบครัวหนึ่งเป็นอหิวาตกโรคคนในครอบครัวนั้นตายกันหมด เหลือหญิงคนหนึ่ง. หญิงนั้น ทั้งเรือนและทรัพย์และชาวเปลือกที่อยู่ในเรือนทั้งหมดกลัวมรณภัย หนีไปทางช่องฝาเรือน หมดที่พึ่ง ไปเรือนของคนอื่น นางเลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยชาวตั้งของผู้คนเหล่านั้น

สมัยนั้น ทานมหากัสสปะ เขานิโรธสมาบัติ 7 วัน ออกจากนิโรธนั้นแล้วคิดว่า วันนี้เรจักอนุเคราะห์ใครเห็นหญิงนั้นไกลตาย และกรรมของนางที่จะนำไปนรก และโอกาสแห่งบุญที่นางได้ทำแล้ว คิดว่า เมื่อเราไป หญิงคนนี้จะจักถวายชาวตั้งที่ตนได้แล้ว เพราะบุญนั้นนั่นแหละ นางจักเกิดในเทวโลกชั้นนิมมานรดี³¹

นางเห็นพระเถระแล้ว คิดว่า พระเถระนี้เป็นผู้มีอำนาจใหญ่ ในที่นี้ก็ไม่มีของกิน หรือของเคี้ยว ซึ่งควรถวายแก่พระเถระนี้ เพียงน้ำข้าวข้าวตั้งอันจิตเย็นไม่มีรสเคลื่อนไปด้วยหญ้าและผงธุลี ซึ่งอยู่ในภาชนะสกปรกนี้ เราไม่อาจจะถวายแก่พระเถระเช่นนี้ได้ ผุคนอยู่ในเรือนนำภิกขาเขาไปถวาย. พระเถระก็ไม่รับ. หญิงซึ่งใจนั้นรูว่าพระเถระประสงค์จะรับเฉพาะของเรา จึงมาในที่นี้ก็เพื่ออนุเคราะห์เราเท่านั้น มีใจเลื่อมใส เกิดความเอื้อเฟื้อ ก็เกลี้ยชาวตั้งนั้นลงในบาตรของพระเถระ พระเถระแสดงอาการว่าจะฉันเพื่อให้ความเลื่อมใสของนางเจริญเพิ่มขึ้น ผุคนปูลาสนะแล้ว พระเถระ

²⁹พ.ว.อ.48/167-168.

³⁰พ.ว.อ.48/167.

³¹พ.ว.อ. 48/171.

ก็นั่งบนอาสนะนั้นฉันชาวดังนั้น ทำอนุโมทนาภาวกะหญิงซึ่งใจนั้นว่า ทานไต่เป
นมารดาของอาตมาในอัฐภาพที่สามจากนี้ตั้งนี้แล้วก็ไป นางยังความเลื่อมใสให้เกิดใน
พระเถระยิ่งนัก ทำกาลละตายไปในยามตน แห่งราตรีนั้นแล้ว ก็เข้าไปอยู่ร่วมกับเหล่า
เทพนิมมานรดีก็บันเทิงสุขอยู่ในสวรรค์ชั้นนิมมานรดีนั้น³²

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงราชคฤห์ ที่ครอบครัวเกิด
อหิวาตกโรคแล้วตายทั้งหมดเหลือนางคนเดียวที่รอด จึงได้ทิ้งบ้านเรือน อาศัยข้าวตังของชาวบ้านกิน
เมื่อเห็นพระมหากัสสปะเถระ ก็เกิดเลื่อมใสเป็นอย่างมาก จึงตั้งใจถวายข้าวตังของนางแก่พระเถระ

4. จันทาลิวิมาน (วาดวยจันทาลิวิมาน)

ในอรรถกถาจันทาลิวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ ในเวลาใกล้
รุ่งทรงเขมามหากุณาสมาบัติ ที่พระพุทธรูปปฏิบัติกันมาแล้ว

เมื่อทรงออกแล้วตรวจดูโลกอยู่ ไต่ทรงเห็นหญิงจันทาลิวิมานคนหนึ่ง ซึ่งอยู่
ในจันทาลิคาม ในนครนั้นนั่นเองสิ้นอายุ ก็กรรมของนางที่นำไปนรกปรากฏชัดแล้ว
พระองค์ทรงมีพระทัยอันพระมหากุณาให้ชะมัดเกษมแล้วทรงดำริว่า เราเฝ้านางทำ
กรรมอันนำไปสู่อสุคติ³³

พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับยืนตรงหน้า เหมือนหามมีไหนดำไป. ครั้งนั้น ทานพระ
มหาโมคคัลลานะ รูปพระทัยของพระศาสดา และความหมดอายุของหญิงนั้นแล้ว³⁴ ทำนางให้
สลัดใจด้วยการชี้ชัดว่า นางหมดอายุ ประกอบนางไว้ในกรถวายบังคมพระศาสดา
ก็นางไต่ฟังคำนั้นแล้ว เกิดสลัดใจ มีใจเลื่อมใสในพระศาสดา ถวายบังคมด้วยเบญจางค
ประดิษฐ์ ประคองอัญชลินมัสการอยู่ ไต่ยืนมีจิตเป็นสมาธิด้วยปติอันชวนไปในพระ
พุทธรูป ต่อมา แมโคลูกอ้อนตัวหนึ่ง หันวิ่งตรงไปจากที่นั้นเอาเขาขวิดนางจน
เสียชีวิต³⁵ ก็นางจติจากนั้นไปบังเกิดในภพดาวดึงส์. นางมีอัสรแสนหนึ่งเป็นบริวาร³⁶

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีนางอัสรหนึ่งแสนเป็นบริวาร ที่เกิดขึ้นแก่หญิงจันทาลิ
วิมานที่ได้อุปการะพระพุทธรูป และได้คำแนะนำของพระมหาโมคคัลลานะว่านางจะตาย ทำให้

³²พ.ว.อ.48/172.

³³พ.ว.อ.48/179.

³⁴พ.ว.อ.48/180.

³⁵พ.ว.อ.48/181.

³⁶พ.ว.อ.48/182.

นางรู้สึกสลด เกิดเลื่อมใสในพระพุทธองค์ และได้กราบพระพุทธองค์ ก่อนที่นางจะถูกแม่วิชาชีวิตจนเสียชีวิต

5. ภัททิติกาวิมาน (वादयภัททิติกาวิมาน)

ในอรรถกถาภัททิติกาวิมานนั้นครั้งเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาจากกรุงสาวัตถีไปยังภพดาวดึงส์ ประทับนั่งบนบัณทุกัมพลศิลา ณ โคนต้นปาริฉัตร และเมื่อเทพบริษัทเขาไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แมภัททิติกเทพธิดาก็ได้เข้าไปเฝ้าถวายบังคมแล้ว ไต่ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะทรงถามบุญกรรมที่เทพธิดานั้นทำไว้ ณ ทามกลางเทวดาบริษัทและพระพรหมบริษัทที่ประชุมพร้อมกันในหมื่นโลกธาตุ ไตรัสว่า

ดูก่อนเทพธิดาผู้มีปัญญาดี ทานทัตถรงไว้ เหนือศีรชะ ซึ่งพวงมาลัยดอกมณฑารพ อันมีสีต่าง ๆ กัน คือเขียวเหลือง ดำ แดงเขม และแดง ที่หอมลอมด้วยกลีบเกสร จากต้นไม้อะไรใด ต้นไม้อะไรใด ไม่มีในเทพหมู่อื่น เพราะบุญอะไร ทานผู้ เลอยศ จึงเขาถึงหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ ดูก่อนเทพธิดา ทานถูกเราถามแล้ว จงบอกมาสิว่านี่เป็นผลของบุญอะไร.³⁷

เทพธิดานั้น ถูกพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามอย่างนี้แล้ว จึงได้ทูลพยากรณ์ด้วยคาถาเหล่านี้ว่า

ชนทั้งหลายรู้จักข้าพระองค์ว่า ภัททิติกา แมหญิงภัทรา ข้าพระองค์เป็นอุบาสิกาอยู่ในกัมพิณคร เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยศรัทธาและศีล ยินดีในการจำแนกของเป็นทานทุกเมื่อ มีจิตผ่องใส ไตถวายผานงหมอาหาร เสนาสนะ และเครื่องประทีป ในพระอริยเจ้าปฏิบัติตรง ข้าพระองค์ได้เขารักษาอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ตลอดดิถีที่ 14-15 และดิถีที่ 8 ของปักษ์ และตลอดปาฏิหาริย์ปักษ์ ข้าพระองค์เป็นผู้สำรวมแล้วด้วยดีในศีลทุกเมื่อมีสัญญาและแจกทาน จึงครอบครองวิมาน ดีฉันงดเว้นจากปาณาติบาต เป็นผู้เว้นจากการถือเอาสิ่งของของผู้อื่นด้วยโดยจิต จากการประพฤติดิถีในกามสำรวมจากมูสาวาท และจากการตีมนำเมา เป็นผู้ยินดีในสิกขาบททั้ง 5 และเป็นผู้ฉลาดในอริยสัจ เป็นอุบาสิกาของพระพุทธเจ้าผู้มีพระสมันตจักขุ มีปกติเป็นผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท

ข้าพระองค์ได้โอกาสบำเพ็ญกุศลธรรม จุติจากมนุษย์โลกนั้นแล้ว เป็นเทพธิดามีรัศมีของตนเองเที่ยวชมสวนนันทวันอยู่ อนึ่ง ข้าพระองค์ได้เลี้ยงดูทานภิกษุอัครสาวกทั้งสอง ผู้อนุเคราะห์ชาวโลกด้วยประโยชน์เกื้อกูลอย่างยิ่ง เปนมहाปราชญ์ และได้โอกาสบำเพ็ญกุศลธรรม ครั้นจุติจากมนุษย์โลกนั้นแล้ว ได้บังเกิดเป็นเทพธิดามีรัศมีในตนเอง เที่ยวชมสวนนันทวันอยู่ ข้าพระองค์ได้เขารักษาอุโบสถอันประกอบด้วย

³⁷พ.ว.อ.48/188-189.

ว Yongc 8 ประการ อันนำความสุขมาหาประมาณมิได้อุญเนื่องนิตย และได้อโถาสราง กุศลธรรม ครั้นจตุตจากมนุษย์โลกนั้นแลว ไต่บังเกิดเพนนางเทพธิดา ผู้มีรัศมีในตนเอง เทียวชมสวนนันทวันอยู่³⁸

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่นางภัททิธีกาอุบาสิกา ชาวгимฟิลนครเพราะ ได้ฟังธรรม รักษาอุบาสศีลเป็นประจำ และได้ถวายภัตตาหารแด่พระสารีบุตรเถระและพระมหาโมคคัลลานเถระ

6. โสณทินนาวิมาน (วาทวยโสณทินนาวิมาน)

ในอรรถกถาโสณทินนาวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน กรุงสาวัตถี ก็สมัยนั้น

อุบาสิกาคณหนึ่งชื่อโสณทินนาในเมืองนาลันทามีศรัทธาเลื่อมใส บำรุงภิกษุ ทั้งหลายด้วยปัจจัย 4 โดยเคารพ มีนิจศีลอันบริสุทธิ์ดี เขารักษาแม่อุบาสถประกอบด วยองค์ 8 ประการ นางโสณทินนานั้น ไต่ความสบายในฟังธรรมธรรม เมื่อเพิ่มพูน กัมมัญฐานในสัจจะ ก็ไต่เพนโสดาบันเพราะถึงพรอมด้วยอุปนิสัย ตอมานางเพนโรค ชนิดหนึ่งแลวกั้ตายไปเกิดในชั้นดาวดึงส์ มีวรรณะงาม มีรัศมีสองสว่างไสวไปทุกทิศ เหมือนดาวประกายพริก และโภคสมบัติทุกอย่างที่นารักจึงเกิดขึ้นแกทาน³⁹

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีโภคสมบัติมากมาย ที่เกิดขึ้นแก่นางโสณทินนาอุบาสิกา ชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้ปฏิบัติธรรม รักษาอุบาสศีลประจำ จนได้บรรลุโสดาปัตติผล

7. อุบาสถาวิมาน (วาทวยอุบาสถาวิมาน)

ในอรรถกถาอุบาสถาวิมานนั้นอรรถกถาเหตุเกิดเรื่องในขอนี้มีแปลกกันเทานี้ว่า อุบาสิกา คณหนึ่งชื่ออุบาสถาในเมืองสาเกต. คำที่เหลือเชนเดียวกับวิมานติด ๆ กัน. ด้วยเหตุั้น พระสังคีธิกา จารยจึงกล่าววาทานพระมหาโมคคัลลันะถามวาท

ดูก่อนเทพธิดา ทานมีวรรณะงาม ฯลฯ รัศมี ของทานจึงสองสว่างไปทุกทิศ เทพธิดานั้น ถุกพระโมคคัลลันเถระถามแลวดีใจ ก็พยากรณ์ปัญหาของกรรมที่มีผล อย่างนี้ว่า

ตีฉันเพนอุบาสิกาอยู่ในเมืองสาเกต ประชาชนรู้จักตีฉันว่า อุบาสถา เพนผู้สม บุรณ์ด้วยศรัทธาและศีล ยินดีแลวในจำแนกทานเสมอ มีจิตผองใส ไต่ถวายผานุงหม อาหาร เสนาสนะ และเครื่องประทีปในพระอริยะผู้ปฏิบัติตรง ตีฉันได้เขารักษาอุบาสถ

³⁸ศุ.วิ.อ.48/192-193.

³⁹ศุ.วิ.อ.48/197.

ศีล⁴⁰ อันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ตลอดวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวัน 8 ค่ำ แห่งปกษ และตลอดปาฏิหาริย์ปกษด้วยแปดผู้สำรวมด้วยดีในศีลเสมอ เป็นผู้ดเวนจาก ปาณาติบาต เวนทางไกลจากอกุทินาทานจากการประพฤติผิดในกาม สำรวมจาก มุสาวาท และ จากการดื่มน้ำเมา ดิฉันเป็นผู้ยินดีในสิกขาบททั้ง 5 มีปัญญาเฉลียวฉลาด ในอริยสัจ เป็นอุบาสิกาของ พระโคตมผู้มีพระจักขุ และพระเกียรติยศ เพราะ กรรมนั้น ดิฉันจึงเป็นผู้มีรัศมีเช่นนี้ ฯลฯ และรัศมีของดิฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศ⁴¹

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่นางอุโบสถอุบาสิกา ชาวเมืองสาเกต เพราะ ได้ปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ และยังได้ถวายทานแด่พระอริยสงฆ์ด้วยความเคารพ นาง จึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อยู่ 20,000 ปีทิพย์

8. สุนิทธาวิมาน (วาควยสุนิทธาวิมาน)

ในอรรถกถาสุนิทธาวิมานนั้นอัฐมวิมาน วิมานที่ 8 ราชคชนิทาน เรื่องเกิดในกรุงราชคฤห ในอัทธูปตติ

เหตุเกิดเรื่องที่ฟังกล่าวตามลำดับว่า อุบาสิกา ชื่อ สุนิทธา ฯลฯ ของพระโคตมผู้มีพระเกียรติยศ เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีผิวพรรณเช่นนี้ ฯลฯ อุบาสิกาชื่อสุนิทธา ค่ำที่เหลือเหมือนนัยที่กล่าวมาแล้ว แมในคาถาก็เคยกล่าวมาแล้วทั้งนั้น ทานพระมหาโมคคัลลานะถามว่า⁴²

ทานผู้มีวรรณะงาม ฯลฯ และรัศมีของท่านจึงสว่างไสวไปทุกทิศ

เทพธิดานั้น ถูกระดมมหาโมคคัลลานะถามแล้ว ดีใจ ก็พยากรณ์ปัญหาของกรรมที่มีผลอย่างนี้ว่า

ชนทั้งหลายในกรุงราชคฤห ไตรูจักดิฉันว่าสุนิทธา ดิฉันเป็นอุบาสิกาผู้สมบูรณ์ ด้วยศรัทธาและศีล ยินดีแล้วในการจำแนกทานเสมอ มีจิตมองใสในอริยเจาผู้ตรง ได้ ถวายผ้านุ่มหอม อาหาร เสนาสนะและเครื่องประทีป ดิฉันได้เขารักษาอุโบสถศีลอัน ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ตลอดวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำและวัน 8 ค่ำ แห่งปกษ และ ตลอดปาฏิหาริย์ปกษด้วย แปดผู้สำรวมด้วยดีในศีลทุกเมื่อเป็นผู้ดเวนจากปาณาติบาต เวนทางไกลจากอกุทินาทาน จากการประพฤติผิดในกาม สำรวมจากมุสาวาท และจากการดื่มน้ำเมา ดิฉันเป็นผู้ยินดีในสิกขาบททั้ง 5 มีปัญญาเฉลียวฉลาดในอริยสัจ เป็นอุบาสิกาของ พระโคตมผู้มีพระจักขุ และพระเกียรติยศ เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะ

⁴⁰พ.ว.อ.48/201.

⁴¹พ.ว.อ.48/202.

⁴²พ.ว.อ.48/206.

งามเช่นนี้ อัฐผลนี้ย่อมสำเร็จแก่ดิฉัน และโศกสมบัติทุกอย่างที่นารัก จึงเกิดขึ้นแก่ดิฉัน เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงเป็นผู้มีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีของดิฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศ⁴³

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่นางสุทินนาอุบาสิกา ชาวกรุงราชคฤห์ ที่ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ และได้ถวายทานแด่พระอริยสงฆ์ด้วยความเคารพ

9. สุทินนาวิมาน (วาทวยสุทินนาวิมาน)

ในอรรถกถาสุทินนาวิมานนั้น นวมวิมาน วิมานที่ 9 ราชคฤห์ธานี เรื่องเกิดในกรุงราชคฤห์ ในอัฐฤกษ์ปตติ เหตุเกิดเรื่องที่ฟังกล่าวตามลำดับว่า อุบาสิกาชื่อสุทินนา ฯลฯ ของพระโคตม ผู้มีพระเกียรติยศ. เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะเช่นนี้ ฯลฯ อุบาสิกาชื่อ สุทินนา คำที่เหลือเหมือนนัยที่กล่าวมาแล้ว ทานพระมหาโมคคัลลานะถามว่า

ทานผู้มีวรรณะงาม ฯลฯ และรัศมีของท่านจึง สว่างไสวไปทุกทิศ เทพธิดานั้น ถูกพระมหาโมคคัลลานะถามแล้ว ดีใจ ก็พยากรณ์ปัญหาของกรรมที่มีผลอย่างนี้ว่า

ชนทั้งหลายในกรุงราชคฤห์ ไตรูจักดิฉันว่าสุทินนา ดิฉันเป็นอุบาสิกา ฯลฯ เป็นอุบาสิกาของพระโคตมผู้มีพระจักขุ ผู้มีพระเกียรติยศ. เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญกรรม นั้น ฯลฯ และรัศมีของดิฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศ⁴⁴

วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่นางสุทินนาอุบาสิกา ชาวกรุงราชคฤห์ เพราะได้ปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ และได้ถวายทานแด่พระอริยสงฆ์ ด้วยความเคารพ

10. ปฐุมภิกษาทายิกาวิมาน (วาทวยภิกษุทายิกาวิมาน)

ในอรรถกถापฐุมภิกษาทายิกาวิมานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี สมัยนั้นหญิงคนหนึ่ง อยู่ใน อุตตรนรธาคร จะสิ้นอายุ ควรเกิดในอบายภูมิพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากมหากรุณาสมบัติเวลาไกลรุ่ง ทรงตรวจดูโลก ทรงเห็นหญิงนั้นควรเกิดในอบายภูมิ มีพระทัยอันพระมหากรุณาเตือนแล้ว มีพุทธประสงค์จะไฉนนางดำรงอยู่ในสุคติภูมิ

สมัยนั้นหญิงนั้นจัดแจงอาหารไว้ในเรือนเสร็จแล้ว เก็บงำไว้ในที่สวนหนึ่ง ถูหมอน้ำไปทาน้ำ ก็เอาหมอน้ำตักน้ำ กำลังไปเรือนของตน ก็พบพระศาสดาระหว่างทาง ได้ถวายบิณฑบาต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับโดยดุขณิภาพ พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยเสร็จแล้ว ทรงทำอนุโมทนาแกนางแล้วก็เสด็จหลีกไป นางฟังอนุโมทนา รู้สึกปิติและโสมนัสมิใช่น้อย ไม่ยอมละปติมีพระพุทธคุณเป็นอารมณ์ ยืนนมัสการอยู่จนพระพุทธเจ้า

⁴³พ.ว.อ.48/207-208.

⁴⁴พ.ว.อ.48/209.

าเสด็จลับสายตาไป⁴⁵ ลวงไปได 2-3 วัน นางก็ทำกาละตายไปบังเกิดในภพดาวดั่งส มีเทพ
อัปสรประมาณพันหนึ่งเปนบริวาร⁴⁶

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดั่งส ที่เกิดขึ้นแก่หญิง ที่อาศัยในอุตตรนธูรานคร ผู้ถวาย
ภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้า

11. ทุตยภิกษาทายิกาวิมาน (วาดวยภิกษุทายิกาวิมาน)

ในอรรถกถาทุตยภิกษาทายิกาวิมานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน
กัณฑ์ทศกนิวาปสถานกรุงราชคฤห

ในกรุงราชคฤหนั้น มีหญิงคนหนึ่ง มีศรัทธาเลื่อมใส ไต่เห็นพระชินาสพรูปหนึ่ง
กำลังเที่ยวบิณฑบาต นิมนตให้ท่านเข้าไปเรื้อนของตนแล้ว ไต่ถวายโภชนาหาร. สมัย
ต่อมา นางทำกาละตายไปบังเกิดในภพดาวดั่งส มีวรรณงาม มีรัศมีสว่างไสวไปทุกทิศ
เหมือนดาวประกายพริก⁴⁷

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดั่งส เป็นวิมานอันรุ่งเรือง ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงราชคฤห
เพราะได้เห็นพระชินาสพรูปหนึ่ง กำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ เกิดความเลื่อมใส จึงได้นิมนต์ไปบิณฑบาต
ที่เรื้อนของตน

สรุป รวมวิมานที่มีในวรรคนี้คือ 1. ทาสีวิมาน 2. ลขุมวิมาน 3. อัจามทายิกาวิมาน
4. จัณฑาลิ-วิมาน 5. ภัททิตถิกาวิมาน 6. โสณทินนาวิมาน 7. อุโบสถวิมาน 8. สุนิททาวิมาน 9. สุ
ทินนาวิมาน 10. ปฐมภิกษาทายิกาวิมาน 11. ทุตยภิกษาทายิกาวิมาน

3.4.3 ปาริฉัตตวรรคที่ 3 มี 10 วิมาน

1. อุฬารวิมาน ว่าด้วยอุฬารวิมาน

ในอรรถกถาอุฬารวิมานนั้น ณ เวฬุวันมหาวิหาร อันเป็นที่ให้เหยื่อแก่กระแต ใกล้กรุงราชคฤห
สมัยนั้น ในตระกูลอุปัฏฐากของท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ได้มีหญิงสาว
คนหนึ่งชอบให้ท่าน ยินดีในการแจกจ่ายทาน⁴⁸

ได้เป็นสะเก็ดในตระกูลคนกุศล ในเมื่อเขาไม่มีศรัทธา ตระหนี่ ตีฉันทมีศรัทธา
และศีล ยินดีในการแจกตลอดกาล ได้ถวายขนมเบื้องแก่ท่านผู้ออกไปบิณฑบาต ตีฉันท
จึงบอกแก่แม่ฝั้วว่า สมณะมาถึงที่นี่แล้ว ตีฉันทจึงได้ถวายขนมเบื้องแก่สมณะนั้นด้วยมือ

⁴⁵พ.วิ.อ.48/211.

⁴⁶พ.วิ.อ.48/212.

⁴⁷พ.วิ.อ.48/214.

⁴⁸พ.วิ.อ.48/218.

ของตน ด้วยเหตุนี้แหละ แม่ผัวนั้นจึงบิภาษาว่า เองเป็นสาวไม่มีใครส่งสอน ไม่ถามฉัน เสียก่อนจะถวายทานแก่สมณะ แม่ผัวก็โกรธดิฉัน จึงเอาสาบทุบัติฉันที่จะงอบ่า ดิฉัน ไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้นาน ครั้นดิฉันสิ้นชีพ จึงจุดจากที่นั่น มาเกิดเป็นสหายกับพวก เทวดาชั้นดาวดึงส์ เพราะบุญกรรมนั้น ผิพรรณของดิฉันจึงเป็นเช่นนั้น และผิพรรณ ของดิฉันย่อมสว่างไสวไปทุกทิศ⁴⁹

เป็นวิมานอันโอฬาร เป็นวิมานทองคำบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงสะใภ้ชาวกรุง ราชคฤห์ มีศรัทธาได้ถวายขนมเป็องแก่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ขณะบิณฑบาตมาถึงเรือนของ ตน ก่อนถูกแม่ผัวตีด้วยสาทจนตาย

2. อุจฺจุทายิกาวิมาน ว่าด้วยอุจฺจุทายิกาวิมาน

ในอรรถกถาอุจฺจุทายิกาวิมานนั้นเหมือนกับอุฬารวิมานแต่ต่างกันที่เป็นการถวายอ้อย นางถูกแม่ผัวประหารด้วยตั้งตายในขณะนั้นทันทีแล้ว ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ ในคืนนั้นเอง นางมาปรนนิบัติพระเถระมีรัศมีรุ่งเรือง ดุจพระจันทร์และพระอาทิตย์ ยังภูเขาคิชฌกูฏ ให้สว่างไสวไปทั่ว ยืนประคองอัญชลีไหว้พระเถระอยู่ ณ ส่วนหนึ่ง⁵⁰

จึงมีหนังสือทอง ตกแต่งงดงาม ท่านคล้องมาลัยดอกบัว สวมดอกไม้ทำด้วยแก้ว บนศีรษะ นุ่งผ้าชั้นยอด⁵¹

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงสะใภ้ผู้มีศรัทธาชาวกรุงราชคฤห์ ที่ได้ ถวายท่อนอ้อยแก่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระก่อนถูก แม่ผัวตีด้วยตั้งจนตาย

3. ปัลลังกวิมาน ว่าด้วยปัลลังกวิมาน

ในอรรถกถापัลลังกวิมานนั้น ณ เขตวันมหาวิหาร อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้กรุง สรวัดถิ ก็สมัยนั้น

ธิดาของอุบาสิกาคณหนึ่งในกรุงสรวัดถิ มารดาบิดายกให้กุลบุตรคนหนึ่งในกรุงสรวัด ถินั้นเองเสมอกันทางตระกูลและประเทศเป็นต้น. ธิดานั้นเป็นหญิงไม่โกรธ ถึงพร้อมด้วยศีล และมารยาท นับถือสามัญเจตนา สมาทานศีล 5 และในวันอุโบสถรักษาศีลอุโบสถโดย เคร่งครัด. ต่อมานางถึงแก่กรรมเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์⁵²

⁴⁹พ.วิ.อ.48/221.

⁵⁰พ.วิ.อ.48/225.

⁵¹พ.วิ.อ.48/226.

⁵²พ.วิ.อ.48/232.

จึงได้เป็นเทพธิดาผู้มีฤทธิ์ ในอภิสมัยปรายภพ มาสู่สุวรรณค์ หมู่เทพซึ่งมีรัศมีชาน
ออกจากกายตน ห้อมล้อมด้วยหมู่นางอัปสรในวิมานมีปราสาทอันประเสริฐ นารี نرمย์
พากันชื่นชมตักันผู้มีอายุยืนมาสู่เทพวิมาน⁵³

เป็นวิมานที่มีบัลลังก์สวยงามบนสุวรรณค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงสาวัตถี
ผู้ประพฤดิธรรม รู้จักควบคุมอารมณ์ นับถือสามีดุจเทวดา และรักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ

4. ลดาวิมาน ว่าด้วยลดาวิมาน

ในอรรถกถาลดาวิมานนั้น ณ เขตวันมหาวิหาร อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้กรุงสา
วัตถี ก็สมัยนั้น

ธิดาของอุบาสกคนหนึ่งชาวเมืองสาวัตถี ชื่อว่า ลดา เป็นบัณฑิตฉลาด
มีปัญหา ไปตระกูลสามีประพฤติดนเป็นที่ชอบใจของสามีและแม่ผัวพ่อผัว พุดจ่านารัก
ฉลาดในการสงเคราะห์บริวารชน สามารถจัดทรัพย์สมบัติในเรือนได้เรียบร้อย ไม่มัก
โกรธ ถึงพร้อมด้วยศีลและมรรยาท ยินดีในการแจกจ่ายทาน ถือศีล 5 ไม่ขาด ได้เป็น
หญิงไม่ประมาทในการรักษาอุโบสถ ครั้นต่อมา นางถึงแก่กรรม เกิดเป็นธิดาของท้าว
เวสสุวรรณมหาราชมีชื่อว่านางลดาเทพธิดาเหมือนกัน⁵⁴

จึงเป็นผู้ทรงพวงมาลัยดอกบัว มีพวงมาลัยประดับเศียร มีผิวงามเปล่งปลั่งดัง
ทองคำ มีดวงตาเหลืองปนแดง มีอวัยวะทุกส่วนงามผ่องใสดุจทองคำปราศจากเมฆ
หมอก มีอายุยืน เป็นที่รักของพระสวามีมีรูปงามสะสวยยิ่งนัก ทั้งฉลาดในการฟ้อนรำ
ขับร้องและบรรเลงเป็นเยี่ยม⁵⁵

เป็นวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางลดาชาวกรุงสาวัตถีเทพธิดาชื่อลดา ผู้ประพฤดิธรรม พุดจา
ไพเราะ รู้จักให้ทาน สามารถจัดการทรัพย์สมบัติในเรือนได้อย่างดี รู้จักควบคุมอารมณ์ และรักษา
อุโบสถศีลเป็นประจำ เมื่อตาย นางเกิดเป็นเทพธิดาของท้าวเวสสุวรรณมหาราชในสุวรรณค์ชั้นจาตุมมหา
ราชและได้เป็นบาทบริจาริกาของท้าวสักกะ

5. คุตติลวิมาน ว่าด้วยคุตติลวิมาน

ในอรรถกถาคุตติลวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ ท่านพระมหา
โมคคัลลานะ จาริกไปยัง เทวโลก ตามนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังนั้นแลครั้นไปถึงภพดาวดึงส์ เห็นเทพธิดา 36

⁵³พ.ว.อ.48/234.

⁵⁴พ.ว.อ.48/239.

⁵⁵พ.ว.อ.48/241.

นาง แต่ละนางมีนางอัปสรเป็นบริวาร เสวยทิพย์สมบัติใหญ่ใน 36 วิมาน ซึ่งตั้งอยู่ ณ ภูพาดึงส์นั้น ลำดับนั้น พระเถระจึงออกจากเทวโลกลงมาสู่มนุษยโลก ได้กราบทูลความนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นได้สดับดังนั้นแล้ว จึงตรัสว่า โมคคัลลานะ เทพธิดาเหล่านั้นมิได้ตอบอย่างที่เราถามในบัดนี้อย่างเดียวก่อน เมื่อก่อนก็ได้ตอบอย่างที่เราถามเหมือนกัน พระเถระกราบทูลขอร้องให้ตรัส พระองค์จึงได้ตรัสเล่าเรื่องของพระองค์ครั้งเป็นคฤหัสถ์อาจารย์ในอดีตให้ฟังดังต่อไปนี้⁵⁶

ในอดีตพุทธองค์ทรงเกิดในตระกูลคนธรรพ์ เป็นอาจารย์ที่มีชื่อเสียงนามว่า คฤหัสถ์ ได้รับศิษย์คนหนึ่งชื่อมุสิละ แต่ศิษย์คนนี้เป็นคนหยาบคายไม่รู้จักคุณคน เมื่อเรียนจบก็ต้องการแสดงวิชาที่ได้เรียนมาจากอาจารย์ จึงให้อาจารย์คฤหัสถ์พาเฝ้าพระราชาเพื่อแสดงพินให้ฟัง เมื่อพระราชาได้ฟังก็พอพระทัยจึงให้มุสิละอยู่รับราชการ โดยให้ค่าตอบแทนจำนวนครึ่งหนึ่งของอาจารย์คฤหัสถ์ แต่มุสิละนั้นต้องการได้เท่าอาจารย์จึงเที่ยวโฆษณาไปทั่วว่าจะปะลองกับอาจารย์

ลำดับนั้น เทวราชเข้าไปหาพระมหาสัตว์ปรากฏรูปประดิษฐานอยู่บนอากาศ กล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอาจารย์ทำอะไร. พระมหาสัตว์ได้ทูลตอบแสดงความเจ็บใจของตนว่า ข้าแต่ท้าวโกสีย์ ข้าพระองค์ได้สอนวิชาตีตพิน 7 สาย มีเสียงไพเราะมากน่ารื่นรมย์ แก่มุสิละผู้เป็นศิษย์ เขาตั้งใจจะตีตพินประชันกับข้าพระองค์กลางเวที ขอพระองค์ได้โปรดเห็นที่ฟังแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด⁵⁷

ครั้นถึงวันที่ 7 พระราชาพร้อมด้วยข้าราชการบริพารประทับนั่ง ณ ท้องพระโรง. อาจารย์คฤหัสถ์และนายมุสิละ เตรียมตัวเพื่อแสดงศิลปะเข้าไปถวายบังคมพระราชานั่งบนอาสนะที่ตนได้ แล้วตีตพิน ท้าวสักกะเสด็จขึ้นบนอากาศ. พระมหาสัตว์เห็นท้าวสักกะนั้น แต่คนนอกนั้นไม่เห็น พวกบริษัทได้ตั้งใจฟังในการตีตพินของทั้ง 2 คน ท้าวสักกะตรัสกับอาจารย์คฤหัสถ์ว่า ท่านอาจารย์จงตีตพินสายที่ 1. เมื่อตีตพินสายที่ 1 แล้วพินได้มีเสียงกังวานไพเราะ ท้าวสักกะตรัสต่อไปว่า ท่านอาจารย์จงตีตพินสายที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ที่ 5 ที่ 6 ที่ 7. เมื่อตีตพินเหล่านั้นแล้ว พินก็ได้มีเสียงก้องกังวานไพเราะยิ่งขึ้น. นายมุสิละเห็นดังนั้น เห็นที่ว่าตนแพ้แน่ถึงกับคอดก. พวกบริษัทต่างร่าเริงยินดี ยกผืนผ้าโบกไปมา ซ้องสาธุการแก่อาจารย์คฤหัสถ์. พระราชาตรัสสั่งให้นำนายมุสิละออกจากท้องพระโรง. มหาชนเอาก้อนดินท่อนไม้เป็นต้นขว้างปา จนนายมุสิละถึงแก่ความตายในที่นั้นนั่นเอง⁵⁸

⁵⁶พ.ว.อ.48/261.

⁵⁷พ.ว.อ.48/263.

⁵⁸พ.ว.อ.48/265.

เหล่าทวยเทพเมื่อได้ฟังเรื่องราวของคฤตติละก็ต้องการให้มาแสดงฝีมือให้กับพวกตนได้ฟัง แต่อาจารย์คฤตติละจะแสดงก็ต่อเมื่อมีค่าจ้าง ซึ่งค่าจ้างก็คือต้องการให้ทวยเทพบอกถึงกุศลกกรรมที่ทำมาในชาติก่อน ซึ่งได้คำตอบดังนี้

ได้ยินว่า หญิงเหล่านั้น ครั้นศาสนาพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดเป็นมนุษย์ ได้กระทำการบุญอย่างนั้น ๆ บรรดาหญิงเหล่านั้น คนหนึ่งได้ถวายผ้า คนหนึ่งได้ถวายพวงดอกมะลิหนึ่งพวง คนหนึ่งได้ถวายของหอม คนหนึ่งได้ถวายผลไม้อย่างดี คนหนึ่งได้ถวายอ้อย คนหนึ่งได้ถวายของหอม 5 อย่างประพรมในเจดีย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า คนหนึ่งรักษาอุโบสถ คนหนึ่งได้ถวายน้ำแกมภิกษุผู้ฉันที่เรือในเวลาเข้าไปใกล้ คนหนึ่งเมื่อแม่ผู้พ่อผู้โอรสก็ไม่โกรธตอบ ได้ทำการปรนนิบัติ คนหนึ่งเป็นทาสี ไม่เกียจคร้าน มีมารยาทดี คนหนึ่งได้ถวายข้าวเจ็ดด้วยน้ำนมแกมภิกษุผู้ออกบิณฑบาต คนหนึ่งได้ถวายน้ำอ้อย คนหนึ่งได้ถวายท่อนอ้อย คนหนึ่งได้ถวายมะพลับ คนหนึ่งได้ถวายแตงกวา คนหนึ่งได้ถวายฟักเหลือง คนหนึ่งได้ถวายยอดผัก คนหนึ่งได้ถวายลิ้นจี่ คนหนึ่งได้ถวายเชิงกราน คนหนึ่งได้ถวายผักดองกำหนึ่ง คนหนึ่งได้ถวายดอกไม้กำหนึ่ง คนหนึ่งได้ถวายหัวมัน คนหนึ่งได้ถวายสะเดากำหนึ่ง คนหนึ่งได้ถวายผักดอง คนหนึ่งได้ถวายแป้งงา คนหนึ่งได้ถวายผ้ารัดเอว คนหนึ่งได้ถวายผ้าอังสะ คนหนึ่งได้ถวายพัด คนหนึ่งได้ถวายพัดสีเหลี่ยม คนหนึ่งได้ถวายพัดใบตาล คนหนึ่งได้ถวายกำหางนกยูง คนหนึ่งได้ถวายร่ม คนหนึ่งได้ถวายรองเท้า คนหนึ่งได้ถวายขนม คนหนึ่งได้ถวายขนมก้อน คนหนึ่งได้ถวายน้ำตาลกรวด เทพธิดาเหล่านั้น องค์หนึ่ง ๆ มีนางอัปสรพันหนึ่งเป็นบริวาร รุ่งเรืองด้วยเทวฤทธิ์ใหญ่ บังเกิดเป็นบริจาริกาของท้าวสักกเทวราช ในภพดาวดึงส์⁵⁹

มีวรรณงามยิ่งนัก ยังทิศทั้งปวงให้สว่างไสว สถิตอยู่เหมือนดาวประกายพริ้ว โภคะทั้งหลายไร ๆ เห็นที่รัก มีอานุภาพรุ่งเรือง และรัศมีรุ่งเรืองไปทั่วทิศ⁶⁰

เป็นเรื่องราวของพุทธองค์ครั้งที่เกิดเป็นคฤตติลบัณฑิต ที่ได้รับศิษย์คนหนึ่งชื่อมุสละ แต่มุสละกลับต้องการประชันกับคฤตติละผู้เป็นอาจารย์ คฤตติละได้กราบทูลท้าวสักกเทวราช ว่าตนได้สอนวิชาการดีดีให้แก่ศิษย์ชื่อมุสละให้ท้าวสักกะช่วยเป็นที่ฟังให้แก่ตนเอง เมื่อถึงเวลาแข่งมุสละได้พ่ายแพ้ต่อคฤตติละ และได้ไปแสดงฝีมือแก่ทวยเทพ แล้วขอให้บอกถึงกุศลกกรรมที่ได้ทำมาให้เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เทพธิดาทั้ง 36 นั้นล้วนแต่ถวายสิ่งของชั้นดี อยู่ในศีลธรรมจึงได้มาเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้

⁵⁹พ.ว.อ.48/267.

⁶⁰พ.ว.อ.48/267-268.

6. ทัททลวิมาน ว่าด้วยทัททลวิมาน

ในอรรถกถาทัททลวิมานนั้น ณ เขตวันมหาวิหาร อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้กรุงสาวัตถี. ก็สมัยนั้น กุฎุมพีคนหนึ่งเป็นอุปัฏฐากของท่านพระเวตถะระ จากนาลกคาม ได้มีธิดาสองคนคนหนึ่งชื่อ ภัททา อีกคนหนึ่งชื่อ สุภัททา ในธิดาสองคนนั้น

นางภัททาไปสู่ตระกูลสามี นางมีศรัทธาเลื่อมใสฉลาด และเป็นหมั้นนางภัททา พุดกะสามีว่าฉันมีน้องสาวอยู่คนหนึ่ง ชื่อสุภัททา พี่ไปนำเขามาเถิด หากน้องสุภัททานั้นพึงมีบุตร บุตรนั้นก็จะเป็บุตรของฉันด้วย และวงศ์ตระกูลนี้ก็จะไม่สูญ. สามีรับคำได้ทำตามทีภรรยาบอก⁶¹

ในเรื่องนี้เป็นการแสดงความแตกต่างระหว่างการถวายทานแบบเจาะจงและแบบสังฆทานว่าแตกต่างกันซึ่งนางภัททานั้นถวายทานแบบเจาะจงจึงทำให้เกิดในสวรรค์ชั้นที่ต่ำกว่านางสุภัททาผู้เป็นน้องซึ่งได้ถวายสังฆทาน ดังนี้

พี่ได้อาศัยกษัตริย์ทั้งหลาย ผู้สำรวจม ประพฤติพรหมจรรย์ ด้วยข้าวและน้ำ ด้วยมือของตนเองมากกว่าเธอ ครั้นถวายทานมากกว่าเธอแล้ว ก็ยังเกิดในเหล่าเทพเจ้าต่ำกว่าเธอ ส่วนเธอได้ถวายเพียงเล็กน้อย ทำไมจึงได้รับผลวิเศษไพบุลย์เช่นนี้เล่า.

เมื่อชาติก่อน ฉันได้เห็นภิกษุผู้อบรมจิตใจจึงได้นิมนต์ท่านรวม 8 รูป มีพระเวตถะระเป็นประธานด้วยภัตตาหาร พระเวตถะระมุ่งจะให้เกิดประโยชน์ เพื่ออนุเคราะห์แก่ฉัน จึงบอกฉันว่า จงถวายสังฆเถิด ฉันได้ทำตามคำของท่าน ทักขินานี้จึงเป็นสังฆทานอันตั้งไว้ในสงฆ์ซึ่งหาประมาณมิได้ ส่วนทานที่พี่ได้ถวายแก่ภิกษุเป็นรายบุคคล จึงมีผลไม่มาก⁶²

เป็นวิมานอันรุ่งเรืองที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายสังฆทาน 2 พี่น้อง ที่ร่วมสามีกัน คนพี่ชื่อภัททาผู้ถวายทานมากกว่า แต่เป็นแบบเจาะจงจึงเกิดบนสวรรค์ชั้นต่ำกว่าน้องสาว ส่วนน้องสาวชื่อสุภัททาถวายทานน้อยกว่า แต่ถวายเป็นสังฆทาน จึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี

7. เสสวดีวิมาน ว่าด้วยเสสวดีวิมาน

ในอรรถกถาเสสวดีวิมานนั้น ณ พระเขตวันพาวิหาร ใกล้กรุงสาวัตถี. สมัยนั้น ได้มีลูกสะใภ้ของตระกูลชื่อ เสสวดี ในตระกูลคหบดีมหาศาลตระกูลหนึ่ง ณ นาลกคาม ในแคว้นมคธ⁶³

ก็สมัยนั้น นางเสสวดีได้ทราบข่าวการปรินิพพานของพระธรรมเสนาบดี อุปติสสะ (พระสารีบุตร)

⁶¹พ.ว.อ.48/284.

⁶²พ.ว.อ.48/287-288.

⁶³พ.ว.อ.48/297.

ได้สร้างกุศลกรรมไว้ในชาตินั้น คือได้บูชาพระธาตุของพระธรรมเสนาบดี นามว่า อุปติสสะ ซึ่งเป็นที่บูชาของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลายผู้มากไปด้วยคุณความดีมีศีลเป็นต้นหาประมาณมิได้ ซึ่งนิพพานไปแล้วด้วยเครื่องสักการะหลายอย่าง ล้วนแต่รัตนะและดอกคำ ครั้นบูชาพระธาตุของท่านผู้แสวงหาคุณอย่างยอดเยี่ยม ผู้ถึงอนุปาติเสสนิพพานแล้ว ซึ่งในที่สุดยังเหลือแต่พระธาตุเท่านั้น ครั้นตีฉันทะกายมนุษย์นั้นแล้ว จึงได้มาเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ชั้นไตรทศ⁶⁴

วิมานของมุงด้วยแก้วผลึก ข่ายเงินและข่ายทองคำ มีพื้นวิจิตรหลายอย่าง นารีนรมย์ เป็นภพที่น่าอยู่ เนรมิตไว้เป็นอย่างดี มีขุมประตูล้วนด้วยแก้ว 7 ประการ ที่ลานวิมานเรียรายไปด้วยทรายทอง งดงามมาก ส่องแสงไปทั่วสิบทิศ เหมือนพระอาทิตย์บนท้องฟ้า มีรัศมีตั้งพัน กำจัดความมืดได้ในสภทกาล วิมานของนี้ย่อมส่องแสงเหมือนกับแสงเปลวไฟ ซึ่งกำลังลุกอยู่บนยอดภูเขาในเวลากลางคืน หรือคล้ายกับการลี้มตาขึ้นขณะที่ฟ้าแลบในอากาศฉะนั้น วิมานนี้เป็นวิมานลอยอยู่บนอากาศ ก้องกังวานไปด้วยเสียงดนตรี คือ พิณ กลอง และกังสดาล ประโคมอยู่มิได้ขาดระยะ สุทัสนเทพนครอันเป็นเมืองพระอินทร์ ซึ่งมั่งคั่งไปด้วยสมบัติทิพย์ฉันทใด วิมานของท่านนี้ก็ฉันทนั้น วิมานของท่านนี้ฟุ้งไปด้วยกลิ่นหอมอย่างเยี่ยมหลายอย่างต่าง ๆ กัน คือกลิ่นดอกปทุม ดอกโกมุท ดอกอุบล ดอกจกกลณี ดอกคัตเค้า ดอกพุดซ้อน ดอกกุหยาบ ดอกอังกาบ ดอกรัง ดอกอโศกแยมกลีบส่งกลิ่นหอม ทั้งตั้งอยู่บนริมฝั่งสระโบกขรณี นารีนรมย์ เรียงรายไปด้วยไม้हुกวาง ขนุนสามะลอ และต้นไม้กลิ่นหอม มีทั้งไม้เลื้อยชูดอกออกช่อหอมระรื่น ห้อยย้อยเกาะกายลงมาจากใบต้นตาลและมะพร้าว คล้ายกับข่ายแก้วมณี และแก้วประพาฬ อันเป็นของทิพย์ มีขึ้นสำหรับท่านผู้เรื่องยศ อนึ่ง ต้นไม้และดอกไม้ผลไม้ ซึ่งเกิดอยู่ในน้ำ และบนบก ทั้งเป็นรุกขชาติที่มีอยู่ในเมืองมนุษย์ และไม่มีในเมืองมนุษย์ ตลอดจนพรรณไม้ทิพย์ประจำเมืองสวรรค์⁶⁵

เป็นวิมานมุงด้วยแก้วผลึกมีข่ายเงินข่ายทอง มีพื้นวิจิตรหลากสี มีแสงสว่างไสวไป ทั่วทิศบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชื่อ เปสวดี ชาวเมืองสาวัตถี เพราะได้บูชาสรีระของพระสารีบุตรด้วยเครื่องสักการะหลายอย่างล้วนแต่รัตนะและดอกคำ

8. มัลลิกาวิมาน ว่าด้วยมัลลิกาวิมาน

ในอรรถกถามัลลิกาวิมานนั้น ณ สาลวันแห่งมัลลราช ใกล้กรุงกุสินารา พวกเทวดาและมนุษย์ต่างพากันทำการบูชาพระสรีระของพระองค์ ในครั้งนั้น

⁶⁴พ.วิ.อ.48/306-307.

⁶⁵พ.วิ.อ.48/301-302.

ราชบุตรีของกษัตริย์มัลละเป็นภรรยาของพันธุลัมลละ ในกรุงกุสินารา ชื่อมัลลิกา เป็นอุบาสิกามีศรัทธาเลื่อมใส เอน้ำหอมล้างเครื่องประดับมหาดาของตน เช่นเดียวกับของนางวิสาขา มหาอุบาสิกา ชัดด้วยผ้าเนื้อดีและถือเอาของหอมและดอกไม้เป็นต้น เป็นอันมาก อย่างอื่นบูชาพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้า นี่เป็นความย่อในเรื่องนี้ ส่วนเรื่องนางมัลลิกา โดยพิสดารมาแล้วในอรรถกถาธรรมบท. ครั้นต่อมา นางมัลลิกานั้น สิ้นชีพิตักษัยไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ด้วยอานุภาพแห่งการบูชา นั้น นางมัลลิกาได้มีทิพยสมบัติอันโอฬาร ไม่สาธยายด้วยผู้อื่น วิมานประดับด้วยผ้า รุ่งเรืองด้วยแก้ว 7 ประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีรัศมีสีทอง ผ่องใสยิ่งนัก ปรากฏเหมือนสายน้ำสีทอง แดงเรือโปรยลงมาจากทุกทิศ⁶⁶

เป็นวิมานสวยงามวิจิตรมากบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชื่อมัลลิกา ชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้ปฏิบัติธรรม รักษาศีล ให้ทาน และได้นำชายทองที่ถักด้วยทองคำแก้วมณี และแก้วมุกดาไปคลุมพระพุทธรูปเมื่อเสร็จจัดชั้นธปริญพพาน ณ สาลวโนทยานเขตกรุงกุสินารา

9. วิสาหลักขิวิมาน ว่าด้วยวิสาหลักขิวิมาน

ในอรรถกถาวิสาหลักขิวิมานนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูทรงรับพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่พระองค์ได้รับมาสร้างพระสถูป และฉลองในกรุงราชคฤห์ ลูกสาวช่างทำดอกไม้คนหนึ่งอยู่กรุงราชคฤห์ ชื่อสุนันทา เป็นอุบาสิกา เป็นอริยสาวิกา บรรลุโสดาบัน

ได้สั่งพวงมาลัยและของหอมเป็นอันมากที่ส่งมาจากเรือนของบิดา ทำการบูชาพระเจดีย์ทุก ๆ วัน ทุกวันอุโบสถนางได้ไปทำการบูชาด้วยตนเอง ต่อมานางมีโรคอย่างหนึ่ง เปียดยืนถึงแก่กรรม ได้ไปเกิดเป็นบริจาริกาของท้าวสักกเทวราช⁶⁷

มีหมูนางฟ้าแวดล้อม เดินวนเวียนอยู่รอบ ๆ ในสวนจิตรลดาอันน่ารื่นรมย์ ในคราวที่พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ล้วนแต่ขึ้นน้ำขึ้นรถตกแต่งร่างกายงดงามเข้าไปยังสวนนั้นแล้วจึงมาในที่นี้. แต่เมื่อเธอมา พอมาถึงที่นี้กำลังเที่ยวในสวนรัศมีก็สว่างไสวไปทั้งสวนจิตรลดา แสงสว่างของสวนมิได้ปรากฏ รัศมีของเธอมาข่มเสีย⁶⁸

เป็นวิมานอันสวยงามวิจิตรบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่นางสุนันทา ชาวกรุงราชคฤห์ เป็นอริยสาวิกาที่บรรลุโสดาบัน ที่ได้นำดอกไม้ของหอมไปบูชาพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเป็นประจำ

⁶⁶พ.ว.อ.48/311.

⁶⁷พ.ว.อ.48/319-320.

⁶⁸พ.ว.อ.48/320.

10. ปรีชาตถวิมาน ว่าด้วยปรีชาตถวิมาน

ในอรรถกถापรีชาตถวิมานนั้น ณ พระเชตะวันมหาวิหาร ใกล้กรุงสาวัตถี. สมัยนั้น หญิงหาฟีนคนหนึ่ง เห็นต้นโอศกมีดอกบานสะพรั่งในนันทวัน จึงถือเอาดอกโอศกเป็นอันมากทำเป็นช่อพร้อมด้วยข้าวและก้านเดินมาเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่ง ณ ที่นั้น

มีจิตเลื่อมใส จึงเอาดอกไม้เหล่านั้นปูลาดเป็นเครื่องลาดดอกไม้โดยรอบอาสนะ ทำการบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วทำประทักษิณ 3 รอบถวายนมัสการกลับไปครั้นต่อมา นางได้ถึงแก่กรรมไปบังเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีนางอัปสรหนึ่งพันเป็นบริวาร โดยมากนางพื่อนรำขบร้องอยู่ที่สวนนันทวัน ร้อยกรองมาลัยดอกไม้ ปรีชาตถะรีนเริงบันเทิง เล่นกีฬา เสวยแต่ความสุข⁶⁹

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงหาฟีน ผู้ใช้ดอกโอศกบูชาพระพุทธเจ้า โดยปูลาดเป็นเครื่องลาดดอกไม้โดยรอบอาสนะ ขณะที่ผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่

สรุป รวมวิมานที่มีในวรรคนี้ คือ 1. อุฬารวิมาน 2. อัศจรรย์วิมาน 3. ปลั่งกวิมาน 4. ลตาวิมาน 5. คุณุตติวิมาน 6. ทททัตถวิมาน 7. เสสวดีวิมาน 8. มัลลิกาวิมาน 9. วิสาหลักขิวิมาน 10. ปรีชาตถวิมาน

3.4.4 มัญชิฎฐกวรรคที่ 4 มี 12 วิมาน

1. มัญชิฎฐกวิมาน (วาดวยมัญชิฎฐกวิมาน)

ในอรรถกถามัญชิฎฐกวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ กรุงสาวัตถี. อุบาสกคนหนึ่ง ในกรุงสาวัตถีนั้นนิมนต์ พระผู้มีพระภาคเจ้า จัดสร้างมณฑปแล้วบูชาสักการะ ถวายทานในมณฑปนั้น โดยนัยที่กล่าวแล้วในวิมานติด ๆ กัน

สมัยนั้น หญิงรับใช้ประจำตระกูลคนหนึ่ง เห็นต้นสาละในสวนอันธวันออกดอกบานสะพรั่ง จึงเก็บดอกสาละในสวนนั้นมา เอาเถาไม้ร้อยเป็นมาลัยสวมคอ ทั้งเก็บดอกไม้ขาวอย่างมุกดาและดอกงาม ๆ เป็นอันมากเข้าพระนคร เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งเปล่งพระพุทธรังสีมีวรรณะ 6 ประการในมณฑปนั้น เหมือนดวงอาทิตย์อ่อนทอแสงส่องเทือกภูเขาคุณธรร ก็มีจิตเลื่อมใส เอาดอกไม้เหล่านั้นบูชา วางพวงมาลัยไว้รอบพระพุทธอาสน์ โปรยดอกไม้อีกจำนวนหนึ่ง ถวายบังคมโดยเคารพ ทำประทักษิณสามครั้งแล้วไป ต่อมานางได้ตายไปเกิดในดาวดึงส์ ที่ดาวดึงส์นั้น นางมีวิมานแก้วผลึกแดง และข้างหน้าวิมานมีสวนสาละใหญ่ พื้นที่สวนลาดทรายทอง ยามที่นางออกจากวิมานเข้าสวนสาละ กิ่งสาละทั้งหลายโน้มลงโปรยดอกในเบื้องบน⁷⁰

⁶⁹พ.ว.อ.48/325-326.

⁷⁰พ.ว.อ.48/333.

เป็นวิมานแก้วพลีกสีแดงบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงรับใช้ ชาวกรุงสาวัตถี ผู้ถวายพวงมาลัยดอกสาละ และโปรยลงบนพุทธอาสน์ ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่

2. ประภัสสรวิมาน ว่าด้วยประภัสสรวิมาน

ในอรรถกถาภัสสรวิมานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่กรุงราชคฤห์ สมัยนั้น อุบาสกคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ ได้เลื่อมใสในพระมหาโมคคัลลานเถระเป็นอย่างยิ่ง ธิดาของเขาคนหนึ่งมีศรัทธาปสาทะ นางมีความเคารพนับถือในพระเถระมาก

อยู่มาวันหนึ่ง ท่านพระมหาโมคคัลลานะเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ เข้าไปยังตระกูลนั้น นางเห็นพระเถระแล้วเกิดโสมนัส พูลาดอาสนะ เมื่อพระเถระนั่งบนอาสนะนั้นแล้ว นางบูชาด้วยมาลัยดอกมะลิ แล้วเอาน้ำอ้อยงอบหวานอโรยเกลี่ยลงในบาตรของพระเถระ พระเถระประสงค์จะอนุโมทนาจึงได้นั่ง นางแจ้งให้ทราบเรื่องที่ฆราวาสไม่มีโอกาส (จะฟัง) เพราะมีกิจมาก กล่าวว่าดิฉันจักฟังธรรมในวันอื่น ให้อภัยพระเถระแล้วส่งไป และในวันนั้นเอง นางตายไปบังเกิดในดาวดึงส์⁷¹ มีรัศมีงามผุดผ่องยิ่งนัก นุ่งผ้าสีแดงงาม มีฤทธิ์มาก มีร่างกายงามลุปได้ด้วยจุนจันท์⁷²

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงราชคฤห์ เพราะได้ถวายพวงมาลัยดอกมะลิและน้ำอ้อยงอบแก่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระขณะบิณฑบาต แต่ไม่มีเวลาจะนั่งฟังอนุโมทนาภา

3. นาควิมาน ว่าด้วยนาควิมาน

ในอรรถกถานาควิมานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ อสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี สมัยนั้นอุบาสิกาชาวพาราณสีคนหนึ่งมีศรัทธาปสาทะ สมบูรณ์ด้วยศีลและจรรยา นางให้ทอผ้าคู่ อุทิศพระผู้มีพระภาคเจ้า ให้ชกย้อมดี แล้วเข้าเฝ้าวางผ้าไว้แทบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดอนุเคราะห์ทรงรับผ้าคู่นี้ ซึ่งจะพึงเป็นประโยชน์ เป็นสุขตลอดกาลนานแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับผ้าคู่นั้น ทรงเห็นอุปนิสัยสมบัติของนาง จึงทรงแสดงธรรม จบเทศนา นางดำรงอยู่ในไสดาปัตติผล ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณแล้วกลับบ้าน

ต่อมาไม่นานนักนางตายไปเกิดในภาพดาวดึงส์ ได้เป็นที่สนิทเสน่หาของท้าวสักกเทวราช มีนามว่า ยสุตตรา ด้วยบุญญาภพของนาง ก็บังเกิดกุญชรชาติตัวประเสริฐ คลุมด้วยชายทอง ที่คอของกุญชรนั้นมีมณฑปแก้วมณี กลางมณฑปก็บังเกิดรัตนบัลลังก์ที่ตกแต่งไว้อย่างดี และที่งาทั้งสองของกุญชรนั้น ปรากฏมีสระโบกขรณี 2

⁷¹พ.ว.อ.48/337.

⁷²พ.ว.อ.48/338.

สระ ดาดาชไปด้วยดอกปทุมบานสะพรั่งน่ารื่นรมย์ ในดอกปทุมนั้น ๆ มีเทพธิดายืนอยู่ ตามกลีบปทุม ประโคนดนตรีเครื่อง 5 และขั้วร้องกัน⁷³

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองพาราณสี ที่ได้ถวายผ้าคู่หนึ่งแก่ พระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมเทศนาจนบรรลุนิพพาน

4. อโกลมิวิมาน ว่าด้วยอโกลมิวิมาน

ในอรรถกถาอโกลมิวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี เวลาเช้าทรงนุ่งแล้วทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงพาราณสี

ในกรุงพาราณสีนั้นมีหญิงชื่อนางอโกลมา เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วเลื่อมใส ไม่เห็นสิ่งอื่นที่ควรถวาย นางคิดว่า ของที่ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าแม้ เช่นนี้ ก็จักมีผลมากแก่เรา จึงน้อมถวายขนมแห้งไม้เค็มมีผิวร่วน พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับขนมนั้น นางได้ยึดทานนั้นเป็นอารมณ์ เสวยโสมนัสความดีใจ กาลต่อมา นาง ตายบังเกิดในภพดาวดึงส์ มีวรรณะงาม เปล่งรัศมี สว่างไปทุกทิศ เหมือนดาว ประกายพริ้ว⁷⁴

เป็นวิมานที่มีรัศมีสว่างไปทุกทิศบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่นางอโกลมา ชาวกรุงพาราณสี ผู้ถวายขนมแห้งแก่พระพุทธเจ้า

5. กัญชิกทายิกาวิมาน ว่าด้วยกัญชิกทายิกาวิมาน

ในอรรถกถากัญชิกทายิกาวิมานนั้น สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประจวบโรคลมในพระ นาคี จึงตรัสเรียกท่านพระอานนท์สั่งว่า อานนท์ เธอจงไปเที่ยวบิณฑบาต นำน้ำข้าวมาเพื่อทำยาแก่ เรา. ทานพระอานนท์ทูลตอบรับพระพุทธดำรัสว่า พระพุทธเจ้าข้า

ถือบาตรที่ทำวมหาราชถวาย ยืนอยู่ที่ประตูนิเวศน์ของหมอผู้เป็นอุปัฏฐากของตน ภริยาของหมอเห็นท่าน ก็ออกไปต้อนรับไหว้แล้วรับบาตรพลาถถามพระเถระว่า ต้องการยาอะไร เจ้าข้า เล่ากันว่า ภริยาของหมอนั้นเป็นคนมีปัญหา สังเกตรู้ว่า เมื่อจะ ประกอบยา พระเถระจึงมาที่นี่ มิใช่มาเพื่อศึกษา. และเมื่อพระเถระบอกว่าต้องการ น้ำข้าว นางคิดว่า นี่มิใช่ยาสำหรับพระผู้เป็นเจ้าของเรา บาตรนี้ก็เป็บบาตรของพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยแท้ เอาละ เราจะจัดน้ำข้าวอันเหมาะแก่พระโลกนาถ นางดีใจเกิดความนับถือมาก จึงปรุงยาข้าวต้มด้วยพุทราและถั่วพูใส่เต็มบาตร และจัดโภชนะ อย่างอื่นเป็นบริวารของยาคุนั้นส่งไปถวาย พอพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยยาคุนั้นเท่านั้น

⁷³ศุ.วิ.อ.48/342-343.

⁷⁴ศุ.วิ.อ.48/348.

อาหารนั้นก็สงบ ต่อมา นางตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ เสวยทิพยสมบัติยิ่งใหญ่
บันเทิงอยู่ มีวรรณะงาม เปล่งรัศมี สว่างไปทุกทิศ ดุจดาวประกายพริก⁷⁵

เป็นวิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้เป็นภรรยาของหมอคคนหนึ่ง
หมู่บ้านอันธกวินทะ แคว้นมคธ นางเห็นพระอานนท์มาเยือนบิดนทบาทที่หน้าบ้าน จึงออกไปถามว่าท่าน
ต้องการยาอะไรและได้รับคำตอบว่า พระผู้มีพระภาคทรงอาพาธด้วยโรคลมในพระอุทรมีพระประสงค์
จะเสวยน้ำข้าว นางจึงจัดถวายน้ำข้าวปรุงผสมผลพุทราอบใส่บาตร

6. วิหารวิมาน ว่าด้วยวิหารวิมาน

ในอรรถกถาวิหารวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน กรุงสาวัตถี สมัย
นั้น มหาอุบาสิกาวิสาขาพร้อมเพื่อนหญิงและบริวาร ได้เตรียมจะออกเที่ยวอุทยาน ระหว่าทางที่กำลัง
ไปยังอุทยาน คิดว่าไม่มีประโยชน์ที่จะไป นางจึงเปลี่ยนเป็นไปยังวิหารเพื่อถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
เจ้าและพระคุณเจ้าทั้งหลายอันเป็นประโยชน์มากกว่า เมื่อไปถึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว
พุทธองค์ก็ได้แสดงธรรมแก่นางวิสาขมหาอุบาสิกา

นางฟังธรรมถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วทำประทักษิณ และไหว้ภิกษุ
ทั้งหลายที่น่าเจริญใจ ออกจากวิหารไปได้หน่อยหนึ่ง นางได้ลืมน้ำเครื่องประดับไว้ หญิง
รับใช้จึงจะไปนำกลับมา แต่นางวิสาขากล่าวว่าหากลืมน้ำเครื่องประดับนั้นไว้ในวิหาร
ก็จะบริจาคเครื่องประดับเพื่อสร้างวิหารนั้น แล้วนางไปวิหารเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค
เจ้าถวายบังคมแล้วแจ้งความประสงค์ของตน นางวิสาขาสละเครื่องประดับสร้างวิหาร
อันสมควรเป็นที่ประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้า และเป็นที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ เมื่อวิหาร
สำเร็จเรียบร้อยแล้ว นางได้ฉลองวิหาร และกล่าวกะพอกเพื่อนหญิงว่า “เมื่อฉันสร้าง
ปราสาทหลังนี้มาถึงเพียงนี้ ขอเธอทั้งหลายจงอนุโมทนาบุญที่ฉันชวนชวายนัน ฉัน
ขอให้ส่วนบุญแก่พวกเธอ. เพื่อนหญิงทั้งหมดมีใจเลื่อมใสต่างอนุโมทนาว่า **อโห สาธุ
อโห สาธุ** ดีจริง ๆ ดีจริง ๆ”⁷⁶

บรรดาเพื่อนหญิงเหล่านั้น เพื่อนอุบาสิกาคนหนึ่งได้ใส่ใจถึงการแผ่ส่วนบุญให้
นั้นเป็นพิเศษ ต่อมาไม่นาน นางได้ตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ ด้วยบุญญาภาของ
นางได้ปรากฏวิมานหลังใหญ่ ยาวกว้างและสูงสิบกโยชน์ ประดับประดาด้วยห้อง
รโหฐาน กำแพงอุทยานและสระโบกขรณี เป็นต้น มิใช่น้อย ล่องลอยอยู่ในอากาศ แผ่
รัศมีของตนไปได้ร้อยโยชน์ อัสพรนั้น เมื่อจะเดินก็เดินไปพร้อมกับวิมาน สำหรับมหา

⁷⁵พ.ว.อ.48/351-352.

⁷⁶พ.ว.อ.48/360.

อุบาสิกาวิสาขา เพราะมี จาคะไพบูลและมีศรัทธาสมบุรณ์จึงบังเกิดในสวรรค์ชั้น นิมมานรติ ได้ดำรงตำแหน่งอัครมเหสี ของท้าวสุนิมิตเทวราชครั้งนั้น⁷⁷

วิมานอันรุ่งเรืองมากบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่เพื่อนของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ชาวกรุงสวตถี เพราะได้อนุโมทนาการสร้างวิหารถวายแก่สงฆ์

7. จตุรติถีวิมาน ว่าด้วยจตุรติถีวิมาน

ในอรรถกถาจตุรติถีวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ กรุงสวตถี ท่านพระมหาโมคคัลลานะเมื่อจาริกไปเทวโลก ได้ไปถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ท่านเห็นเทพธิดา 4 องค์ มีอัปสรเป็นบริวารองค์ละหนึ่งพัน เสวยทิพยสมบัติอยู่ในวิมาน 4 หลัง ซึ่งตั้งเรียงกันอยู่ในดาวดึงส์นั้น

เล่ากันว่า ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่ากัสสปะ เทพธิดาเหล่านั้นเกิดในครอบครัวผู้มีอันจะกินในนครปถมนกตะ ในรัฐซึ่งมีชื่อว่าเอสิกะ ครั้นเจริญวัยแล้ว ไปมีสามีอยู่ร่วมพร้อมเพรียงกันในนครนั้นนั้นแหละ บรรดานางเหล่านั้น นางหนึ่งเห็นภิกษุผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร (ถือบิณฑบาตดิกรุดงค์) รูปหนึ่ง มีจิตเลื่อมใส ได้ถวายดอกกราชพลุกษ์กำหนึ่ง อีกนางหนึ่งได้ถวายดอกบัวขาบกำมือหนึ่งแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง นางหนึ่งได้ถวายดอกบัวหลวงกำมือหนึ่งแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง อีกนางหนึ่งได้ถวายดอกมะลิตูมแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง ต่อมานางเหล่านั้นตายไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีอัปสรเป็นบริวารพันหนึ่ง เทพธิดาเหล่านั้นเสวยทิพยสมบัติอยู่จนตลอดอายุ ในดาวดึงส์นั้น จุตติจากดาวดึงส์แล้วก็ยังเวียนว่ายไป ๆ มา ๆ อยู่ในดาวดึงส์นั้นแหละ ด้วยเศษวิบากแห่งกรรมนั่นเอง แม้ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ก็ได้เกิดในดาวดึงส์นั้นอีก⁷⁸

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชวานครปถมนกตะ รัฐเอสิกะ 4 คน ผู้ถวายดอกไม้ต่างชนิดกันครั้งศาสนาของพระกัสสปพระพุทธเจ้า พวกต่างถวายดอกไม้ ต่างสีต่างพันธุ์แก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตทั้ง 4

8. อัมพวิมาน ว่าด้วยอัมพวิมาน

ในอรรถกถาอัมพวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน กรุงสวตถี สมัยนั้น อุบาสิกคนหนึ่งในกรุงสวตถี ได้ฟังว่า การถวายอวาสมิผลมากและมีอานิสงส์มาก เกิดฉันทะความพอใจ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มีความประสงค์ จะสร้างอवासแห่งหนึ่ง ขอได้โปรดตรัสบอกโอกาสเช่นนั้น พระผู้มีพระ

⁷⁷พ.วิ.อ.48/360.

⁷⁸พ.วิ.อ.48/374.

ภาคเจ้าทรงสั่งภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายได้แสดงที่ให้อุบาสิกานั้น นางได้สร้างอาวาสที่น่ารื่นรมย์ ในที่นั้นแล้วให้ปลูกต้นมะม่วงรอบอาวาสนั้น

อาวาสนั้นมีต้นมะม่วงเรียงรายล้อมรอบ สมบูรณ์ด้วยร่มเงาและน้ำ มีภูมิภาคชาวสะอาดเกลื่อนกลาดด้วยทราย คล้ายชายแก้วมุกดาน่าจับใจเหลือเกิน.

นางตกแต่งวิหารนั้นด้วยผ้าสีต่าง ๆ และด้วยพวงดอกไม้ พวงของหอม เป็นต้น จนดูคล้ายเทพวิมาน ติดตั้งตะเกียงน้ำมันและเอาผ้าไหมพันทัน มะม่วงทั้งหลายแล้วมอบถวายแต่สงฆ์.

ต่อมา นางทำกาลกิริยาตายไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานหลังใหญ่ แวดล้อมไปด้วยสวนมะม่วงได้ปรากฏแก่นาง. นางแวดล้อมไปด้วยหมู่อัปสรเสวยทิพย์สมบัติ อยู่ในวิมานนั้น⁷⁹

เป็นวิมานรุ่งเรืองน่ารื่นรมย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดแก่หญิงชาวกรุงสาวัตถี ผู้ที่สร้างวัดที่รายล้อมด้วยสวนมะม่วงถวาย

9. ปิตวิมาน ว่าด้วยปิตวิมาน

ในอรรถกถापิตวิมานนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระเจ้าอชาตศัตรูนำพระบรมสารีริกธาตุที่พระองค์ได้รับส่วนแบ่งมาสร้างพระสถูปและทำการฉลอง อุบาสิกาชาวราชคฤห์คนหนึ่งปฏิบัติกิจของร่างกายแต่เข้าตรู่ คิดจักบูชาพระศาสดาถือดอกบวบชม 4 ดอกตามที่ได้มา มีศรัทธาเกิดฉันทะอุตสาหะขึ้นในใจอย่างฉับพลัน มิได้คำนึงถึงอันตราย ในหนทางเดินมุ่งหน้าไปสู่ยังพระสถูป

ขณะนั้น โคนแม่ลูกอ่อนวิ่งสวนทางมาอย่างรวดเร็ว ขวิดอุบาสิกานั้นให้สิ้นชีวิต นางทำกาลกิริยาตายในขณะนั่นเอง บังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อทำวสัฏกเทวราชเสด็จทรงกรีธาในอุทยาน นางได้ปรากฏองค์พร้อมกับรถ ชมเทพธิดาทั้งหมดด้วยรัศมีแห่งสิริระของตน ท่ามกลางเทพนาฏกะนักฟ้อนสองโกฏีครึ่งซึ่งเป็นบริวาร⁸⁰

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงราชคฤห์ ที่เข้าวันหนึ่งนางได้นำดอกบวบชม 4 ดอกจะไปบูชาพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้า แต่ไปยังไม่ทันถึงถูกแม่โคขวิดจนเสียชีวิต

⁷⁹พ.ว.อ.48/379-380.

⁸⁰พ.ว.อ.48/384-385.

10. อัจฉริมาน ว่าด้วยอัจฉริมาน

ในอรรถกถาอัจฉริมานนั้นในเรื่องนี้คล้ายคลึงกับวิมานอ้อยในหนหลัง แต่ต่างกันที่วัตถุที่ใช้ทำร้ายให้ตายนั้นต่างกัน ดังที่เทวดาได้กล่าวตอบกับพระมหาโมคคัลลานะ ความว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ปัจจุบันพระคุณเจ้าเข้าไปบิณฑบาตยังบ้านตำบลนี้แหละ มาจนถึงเรือนของพวกดิฉัน ขณะนั้น ดิฉันมีจิตใจเลื่อมใสเปี่ยมด้วยปีติ ไม่มีอะไรเปรียบได้ ได้ถวายท่อนอ้อยแก่พระคุณเจ้า แต่ภายหลังแม่ผัวมาซักถามดิฉันว่า อีเจ้าร้ายเจ้าเอาอ้อยไปไว้ที่ไหน ดิฉันตอบว่า ฉันไม่ได้ทิ้งและมีได้รับประทาน ฉันเองได้ถวายแต่ภิกษุผู้สงบ แม่ผัวผู้นั้นได้บริภาษดิฉันว่า อ้อยนี้ของเจ้าหรือที่แท้ข้าเป็นเจ้าของ ดังนี้แล้วนางคว่ำก้นดินพุ่มดิฉัน ดิฉันก็ตาย จุตติจากมนุษย์โลกนั้นแล้วมาเป็นเทวดา ดิฉันได้กระทำกุศลกรรมนั้นแหละ จึงได้เสวยความสุขด้วยตน ได้ร่วมบำรุงบำเรออยู่กับเทวดาทั้งหลาย และบันเทิงใจอยู่ด้วยกามคุณห้า ดิฉันได้กระทำกุศลกรรมนั้นแหละ จึงได้เสวยความสุขด้วยตน มีท้าวสักกะจอมเทพคัมภีร์ มีทวยเทพชั้นไตรทศรักษาเพียบพร้อมไปด้วยกามคุณห้า⁸¹

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายท่อนอ้อยแก่พระมหาโมคคัลลานเถระ ถูกแม่ผัวพุ่มด้วยก้อนดินจนเสียชีวิต

11. วันทนิมาน ว่าด้วยวันทนิมาน

ในอรรถกถาวันทนิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่กรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุมารูปด้วยกันอยู่จำพรรษาในอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง ครั้นออกพรรษาปวารณาแล้ว เก็บงำเสนาสนะถือบาตรจีวรเดินมุ่งไปกรุงสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ผ่านไปกลางหมู่บ้านตำบลหนึ่ง

หญิงคนหนึ่งในหมู่บ้านนั้น เห็นภิกษุทั้งหลายมีจิตเลื่อมใสเกิดความเคารพอย่างมาก ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วประคองอัญชลีไว้เหนือศีรษะ ยืนสันทา ที่แสดงความเลื่อมใสแลดูอยู่จนภิกษุทั้งหลายลับตาไป. สมัยต่อมาหญิงนั้นทำกาลกิริยาตายไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์. มีวรรณงาม เปล่งรัศมี สว่างไปทุกทิศ เหมือนดาวประกายพรึก⁸²

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวกรุงสาวัตถี นางได้กราบไหว้พระภิกษุที่เดินทางผ่านหมู่บ้านของนางเพื่อไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วประนมมือไว้จนภิกษุลับตาไป

⁸¹พ.วิ.อ.48/393.

⁸²พ.วิ.อ.48/395-396.

12. รัชชมาลาวิมาน (วาทวยรัชชมาลาวิมาน)

ในอรรถกถารัชชมาลาวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสาวัตถี สมัยนั้น พรหมคนหนึ่งในหมู่บ้านคยาไคโหธิดา แกบุตรพรหมคนหนึ่งในบ้านนั่นเอง นางไม่มีสามีแล้ว ตั้งตนเป็นใหญ่ในเรือนนั้น นางเห็นลูกสาวทาสีในเรือนนั้นแล้วไม่ชอบหน้า นับแต่เห็นมา นางก็ แสดงอาการอึดอัดว่าด้วยความโกรธ และชุกำหมัดแกลูกสาวทาสีนั้น เมื่อลูกสาวทาสีเติบโตขึ้นพอจะทำการงานได้ นางก็ไซ้เขา คอก กำหมัด ทูตี่เธอ เหมือนผูกอาฆาตกันมาในชาติก่อน ๆ หลายชาติทีเดียว

เลากันมาวา ทาสีนั้นได้เป็นนายของนาง ครั้นพระศพลพระนาม วากัสสปะ สนวนนางเปน ทาสี เธอทูปตอยทาสีนั้นด้วยกอนดินและกำหมัด เปนตเนื่อง ๆ ทาสีเหน้อยนายเพราะการกระทำนั้น ไคกระทำบุญ ทั้งหลายมีไทานเปนตเนตามกำลังตั้งความปรารถนาว่า ในอนาคตกาล ขอเราพึงเปนนายมีความเป็นไเหน้อยหญิงนี้⁸³

เมื่อเปียดเปียนอยุอย่างนี้ โดยไม่มีเหตุที่สมควรเลย นางไคจิกผม ไซ้ทั้งมือทั้งเทาทบลิบอย่างเต็มที ทาสีนั้นไปศาลาอาบน้ำ โจนผมเสีย เกลี้ยง หลิงผุเปนนายกลาวว่า เฮย อีทาสีชั่ว เพียงโจนผมเกลี้ยง มึง จะพนหรือ แลเอาเชือกพันสิริษะ จับนางไคมลงเมื่อยตรงนั้น และ ไคไจนางเอาเชือกนั้นออก นางทาสีจึงไคชื่อว่า รัชชมาลา ตั้งแต่นั้นมา

ฝ่ายนางรัชชมาลาเลา ถูกเขาเปียดเปียนอยุเช่นนั้น ทุก ๆ วัน ไควาจะมีประโยชน์อะไรด้วยชีวิตอันลำเค็ญเช่นนี้ของเรา ดังนี้ เกิดความเปื่อหนายในชีวิต ประสงคจะตายเสีย จึงถือเอาหมอน้ำออก จากเรือนไปทำที่เดินไปทาน้ำ เขาไปตามลำดับ ผูกเชือกเขาที่กิ่งไม้ ตนหนึ่ง⁸⁴

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรวจดูอาจารย์ระความประพฤติทางจิต ของนางแลว จึงตรัสเรียกวา รัชชมาลา. นางไคยिनพระดำรัสนั้นแลว เปนประหนึ่งวา ถูกโสจรสรงด้วยน้ำอมฤต ไคถูกปติสัมผัสไมขาดสาย เขาไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแลวไคยีนอยุ ณ ที่สมควรสวนหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกถาวาด้วยสังจะ 4 อันเปนลำดับตอจาก อนุบุพพิกถาแกนาง. นางก็ไคตั้งอยุในโสตาปตติผล

ฝ่ายนางรัชชมาลา เพราะเหตุที่นางเปนผู้ไม ควรที่จะฆาตัวตาย และเพราะเหตุที่นายเปนผุสมบุรณด้วยขันติ เมตตา และความเอ็นดูแลว จึงไคคิดว่า นางพรหมณีจะฆาหรือจะเปียดเปียนเรา หรือจะทำการอยางไคอย่างหนึ่งก็ตามที

⁸³พ.ว.อ.48/402.

⁸⁴พ.ว.อ.48/403.

สามียืนอยู่ที่ประตูเรือนเห็นนางแลวจึงถามว่า วันนี้เธอไปทาน้ำ ตังนานแลวจึงมา และสีหน้าของเธอก็ดูผองใสยิ่งนัก เธอปรากฏโดย อาการเปลี่ยนไป (ไม่เหมือนเดิม) นี้อะไรกัน. นางจึงเล่าความเป็นไปนั้นแกสามี⁸⁵

ตอนนางรัชชুমาลาทายไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นางมีอัสรพจน์หนึ่งเพนบริวาร นางประดับองค์ด้วยเครื่องอาภรณ์อันเพนทิพย์ มีประมาณบรรพทุกหกลีบเล่มเกวียน มีอัสรพจน์หนึ่งหอมล่อม เสวยทิพย์สมบัติอย่างใหญ่หลวง มีใจเบิกบานเที่ยวเตร่ไปในสวนนั้นทวัน⁸⁶

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแต่นางรัชชุมาลา ชาวกรุงสาวดี ที่ได้พบพระผู้มีพระภาค ขณะทีนางกำลังผูกคอตายเพราะถูกนายผู้หญิงดำ่ว่าทุบตีอยู่เป็นประจำ เมื่อได้ฟังอนุพุทธิกถาและอริยสัจ 4 ก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล ยอมกลับไปรับใช้ตามเดิมและทำให้นายหญิงและชายได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์ด้วย

สรุป มัชฌิมนิกายวรรค มี 12 วิมานได้แก่ 1. มัชฌิมนิกายวิมาน 2. ประภัสสรวิมาน 3. นาควิมาน 4. อโลมวิมาน 5. กัญชุกยิกาวิมาน 6. วิหารวิมาน 7. จตุรดิถวิมาน 8. อัมพวิมาน 9. ปีติวิมาน 10. อุจจุวิมาน 11. วันทนวิมาน 12. รัชชุมาลาวิมาน

3.5 ลักษณะของทานในปริสวิมาน

3.5.1 มหารถวรรคที่ 5 มี 14 วิมาน

1. มณฑทุกเทวปุตตวิมาน ว่าด้วยมณฑทุกเทวปุตตวิมาน

ในอรรถกถามณฑทุกเทวปุตตวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ริมฝั่งสระโบกขรณี ชื่อคัคครา นครจัมปา เวลาใกล้รุ่ง พระองค์ทรงข้ามหากรุณาสมาบัติอันเป็นพุทธานุชาจรตฺร ทรงออกจากสมาบัตินั้น แล้วทรงตรวจดูเหล่าสัตว์พวกที่เป็นเวไนยพอจะแนะนำได้ ทรงเห็นว่า เวลาเย็นวันนี้ เมื่อเรากำลังแสดงธรรมกับตัวหนึ่งถือนิมิตในเสียงของเรา เวลาเย็นเมื่อบริษัททั้ง 4 ประชุมกัน เสด็จออกจากพระคันธกุฎีอันหอมตลบ เสด็จเข้ามณฑปศาลาประโยคชุมชนธรรมริมฝั่งสระโบกขรณี ด้วยพระปาฏิหาริย์ซึ่งเหมาะแก่ขณะนั้น ประทับนั่ง ทรงเปล่งพระสุรเสียงเพียงดังเสียงพรหม ซึ่งประกอบด้วยองค์ 8 (1. วิสสุทฺธ สละสลวย 2. มนุชฺ ไพเราะ 3. วิญญูญย ชัดเจน 4. สวณีย เสนาะโสต 5. อวิสารี ไม่เครือพร่า 6. พินทุ กลมกล่อม 7. คมกัร ลึก 8. นินนาที มีกังวาน) ราวกะว่าพญาไกรสรสีหราชมิหวาดหวั่น บันลือสีหนาทเหนือพื้นมโนศิลาฉะนั้น ทรงเริ่มแสดงธรรมด้วยพระพุทธลีลาอันหาอุปมามิได้ด้วยพระพุทธธานุภาพอันเป็นอจินไตย.

⁸⁵พ.ว.อ.48/404.

⁸⁶พ.ว.อ.48/405.

ในขณะนั้น กบตัวหนึ่งมาแต่สระโบกขรณี จึงนอนถือนิมิตในพระสุรเสียงด้วย
 ธรรมสัญญาว่า นี้เรียกว่าธรรม อยู่ทำยบริษัท ขณะนั้น คนเลี้ยงลูกโคคนหนึ่งมายังที่นั่น
 เห็นพระศาสดากำลังทรงแสดงธรรม และบริษัทกำลังฟังธรรมอย่างสงบเรียบร้อยไป
 เรื่องนั้น ยืนถือไม้ (สำหรับต้อนโค) ไม่ทันเห็นกบจึงได้ยื่นปีกไม้บนหัวกบเข้า กบมีจิต
 เลื่อมใสด้วยธรรมสัญญา ทำกาลตายในขณะนั้นเอง ไปบังเกิดในวิมานทอง 12 โยชน์
 ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นเหมือนหลับแล้วตื่นขึ้น เห็นตนถูกหม้ออุปสรรแวกล้อม⁸⁷

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่มันทุกเทพบุตร ที่ในชาติก่อนเป็นกบมีความ
 เลื่อมใสในพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาคขณะทรงแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทที่ริมสระคัคครา นครจำปา

2. เรเวตีวิมาน ว่าด้วยเรเวตีวิมาน

ในอรรถกถาเรเวตีวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุง
 พาราณสี ในสมัยนั้น มีตระกูลที่สมบูรณ์ด้วยศรัทธา มีนายนั้นนทียะ เป็นอุบาสก ถึงพร้อมด้วย ศรัทธา
 เป็นทายก เป็นทานบดี เป็นผู้บำรุงพระสงฆ์ และภรรยาชื่อ เรเวตี เป็นคนไม่มีศรัทธา ไม่รู้จักให้ทาน ซึ่ง
 เป็นลูกของลุงของนทียะ หลังจากที่พ่อและแม่ของนทียะตายแล้ว ความเป็นใหญ่ทุกอย่างในเรือน
 ได้ตกอยู่แก่นางคนเดียว ส่วนนทียะก็ได้เป็นมหาทานบดี เริ่มตั้งทานถวายภิกษุสงฆ์ ตั้งโรงงาน ดังที่
 ปรากฏในอรรถกถา ว่า

เขาสร้างศาลา 4 หลัง ประดับด้วยห้อง 4 ห้อง ที่อิสิปตนมหาวิหาร ให้จัดตั้ง
 เตียง ตั้ง เป็นต้น ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้วหลังน้ำ
 ทักซิโณทกลงในพระหัตถ์ของพระตถาคต มอบถวาย. พร้อมกับการถวายน้ำ
 ทักซิโณทก ได้มีปราสาททิพย์ ล้วนแล้วไปด้วยรัตนะ 4 ประการ ทั้งยาวและกว้าง 12
 โยชน์ โดยรอบสูงร้อยโยชน์ เอิกเกริกไปด้วยหมูนางอุปสรรพานหนึ่ง ได้ผุดขึ้น ณ สวรรค์
 ชั้นดาวดึงส์⁸⁸

ซึ่งปราสาททิพย์นั้นเป็นของนทียะที่บังเกิดขึ้นเพื่อรอเจ้าของก็คือนทียะ
 อันพระพุทธองค์ทรงกล่าวสนับสนุนว่า

ดูก่อนโมคคัลลานะ ทิพยสมบัติที่บังเกิดคอยทำนทียะในเทวโลก เธอได้เห็น
 เองแล้วมิใช่หรือ เหตุไรเธอจึงถามเรา พระโมคคัลลานเถระกราบทูลว่าทิพยสมบัติ
 บังเกิดขึ้นคอยทำอยู่อย่างนั้น พระเจ้าข้า ครั้งนั้น พระศาสดาเมื่อทรงแสดงแก่พระเถระ
 นั้นว่า มิตรและพวกพ้องทั้งหลายย่อมยินดีต้อนรับคนที่จากไปนานแล้วกลับมา ฉันท

⁸⁷พ.ว.อ.48/419-420.

⁸⁸พ.ว.อ.48/429.

บุญทั้งหลายของตน ๆ ย่อมต้อนรับประดับประคองบุคคลที่ทำบุญไว้ ผู้จากโลกนี้ไป
ปรโลก ฉะนั้น⁸⁹

หลังจากที่นั่นทียะตายก็ได้ไปอยู่ ณ ปราสาททิพย์ ส่วนนางเรวดีหลังจากที่
นั่นทียะตายก็ได้เลิกทำทานทุกอย่าง ดังที่ปรากฏในอรรถกถา ว่า

ฝ่ายนางเรวดีเลิกทานทุกอย่าง แล้วเที่ยวดำบริภาษภิกษุสงฆ์ด้วยเข้าใจว่า
เพราะสมณะเหล่านี้ ฉันทจึงเสื่อมลาภสักการะ ครั้งนั้น ท้าวเวสวัณมีบัญชาจะยกยศของ
ตนว่า พนาย ท่านทั้งสองจงไปป่าวประกาศในนครพาราณสีว่า จากวันนี้ไปเจ็ดวัน นาง
เรวดีจะถูกโยนใส่กรกทั้งเป็น มหาชนได้ฟังดังนั้นก็เกิดสลดใจ ทั้งกลัวและหวาดสะดุ้ง.
ครั้งนั้น นางเรวดีขึ้นปราสาท ปิดประตูแล้วนั่งอยู่ ในวันที่เจ็ดท้าวเวสวัณซึ่งถูก
บาปกรรมของนางเรวดีเตือนบัญชาสั่งยกยศสองตนผู้มีผมและหนวดสีดำปนแดงแสง
เรือง มีงมูกเขียวบิดผิดปกติ มีเขี้ยวโจ่ง นัยน์ตาแดง มีผิวพรรณเสมอด้วยยางสน มี
รูปร่างน่ากลัวเหลือเกินเข้าไปกล่าวเป็นต้นว่า ลูกขึ้น แม่เรวดีผู้ชั่วร้าย จับแขนทั้งสอง
ประกาศว่ามหาชนจงดู ทำให้ล้มลุกคลุกคลานไปจากถนนหนึ่งไปอีกถนนหนึ่งทั่วพระ
นคร และเหาะขึ้นนำไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แสดงวิมานและสมบัติของนั่นทียะให้นางได้
เห็น แล้วส่งนางซึ่งกำลังเพ้อรำพันอยู่นั้นแลไปใกล้อุสสทนรก บุรุษของพระยายมได้โยน
นางลงอุสสทนรก⁹⁰

เป็นวิมานมีรัศมีรุ่งเรืองมากบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่นันทียสามีนางเรวดี
ชาวกรุงสาวัตถี เพราะรู้จักบำรุงพระสงฆ์ รู้จักให้ทาน โดยการตั้งโรงทาน ซึ่งต่างกับนางเรวดีผู้ตระหนี่
ไม่เคยให้ทาน และด่าทอพระภิกษุ นางจึงทนทุกข์ทรมานในอุสสทนรก

3. ฉัตตมาณวกวิมาน ว่าด้วยฉัตตมาณวกวิมาน

ในอรรถกถาฉัตตมาณวกวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุง
สาวัตถี สมัยนั้น มีมาณพพราหมณ์ชื่อฉัตตะ เป็นบุตรของพราหมณ์คนหนึ่ง ในเสตัพยนคร ซึ่งบิดาได้
ส่งไปร่ำเรียนในสำนักพราหมณ์ชื่อโปกขรสาดิ เมื่อเรียนจบก็ลาอาจารย์กลับไปเพื่อที่จะนำค่าบูชาครู
จำนวนหนึ่งพันทหาปณะ พวกโจรรู้เรื่องจึงแอบในป่าระหว่างทางที่ฉัตตมาณพนำค่าบูชาครูกลับไปให้
อาจารย์เพื่อหวังจะฆ่าและชิงเอาทรัพย์สินนั้นเสีย

เวลาใกล้รุ่งวันนั้นพุทธองค์ทรงตรวจดูโรค ทรงเห็นว่า ฉัตตมาณพจะอยู่ใน
สภาวะและศีล และเขาจะถูกโจรฆ่าแล้วไปเกิดยังเทวโลก จึงไปประทับ ณ โคนต้นไม้
ระหว่างทางผ่าน เมื่อฉัตตมาณพผ่านมา พระองค์จึงตรัสว่า

⁸⁹ศุ.วิ.อ.48/430.

⁹⁰ศุ.วิ.อ.48/432.

มาณพ เอรูธรรม 3 และศีล 5 หรือ เมื่อมาณพกราบทูลว่า ข้าพระองค์ไม่รู้
 ธรรม 3 และ ศีล 5 เหล่านั้นว่ามีและเป็นเช่นไร ทรงประกาศผลานิสงส์ของการถึง
 ธรรมและการสมาทานศีล 5 ว่า นี่เป็นเช่นนี้แล้วตรัสว่า มาณพ เธอจงเรียนวิธีถึง
 ธรรมก่อน มาณพทูลขอว่า สารูข้าพระองค์จักเรียน ขอพระองค์โปรดตรัสบอกเถิด
 พระเจ้าข้า⁹¹

พุทธองค์จึงทรงตรัสสอนเป็นคาถาว่า

บรรดาผู้กล่าวสอนอยู่ (ศาสดา) ผู้ใดเป็นผู้ประเสริฐในมนุษย์ เป็นศากยมุนี
 เป็นภควา ผู้ทำกิจเสร็จแล้ว ถึงฝั่งแล้ว พรั่งพร้อมด้วยพลและวิริยะ เธอจงเข้าถึงผู้นั้น
 ผู้เป็นสุคติ เป็นธรรม เธอจงเข้าถึงพระธรรมที่สารอภราคะ ไม่หวั่นไหว ไม่เศร้าโศก
 เป็นอสังฆธรรม ไม่ปฏิกุศล ไพบราหะ ชื่อตรง จำแนกไว้ดีนี้ เป็นธรรม บัณฑิตทั้งหลาย
 กล่าวทานที่ถวายในทานเหล่าใดว่ามีผลมาก ทานเหล่านั้น คือ อริย-บุคคลสี่คู่ เป็น
 บุคคลแปด ผู้แสดงธรรม เธอจงเข้าถึงพระสงฆ์นี้ เป็นธรรม⁹²

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศสิกขาบท 5 ทั้งโดยปฐมทั้งโดยผลานิสงส์ได้
 ตรัสวิธีสมาทานสิกขาบทเหล่านั้น แก่มาณพผู้น้อมรับอย่างนี้แล้ว มาณพนั้นทบทวนแม้
 วิธีสมาทานนั้นด้วยดี มีใจเลื่อมใส กราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระองค์จัก
 ไปละ แล้วระลึกคุณพระรัตนตรัยเดินไปตามทางนั้นเอง แม้พระผู้มีพระภาคเจ้ามีพระ
 พุทธดำริว่า กุศลเพียงเท่านั้นของมาณพนี้ พอที่จะให้เกิดในเทวโลก แล้วได้เสด็จไปพระ
 วิหารเขตวันอย่างเดิม.

เมื่อมาณพมีจิตเลื่อมใส ตั้งอยู่ในธรรมทั้งหลายด้วยความเป็นผู้มีจิตตูปบาท
 เป็นไปว่า ข้าพเจ้าเข้าถึงธรรม ดังนี้ โดยกำหนดคุณพระรัตนตรัย และตั้งอยู่ในศีล
 ทั้งหลาย ด้วยอธิฐานศีล 5 ตามนัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้ว กำลังเดินระลึก
 ถึงคุณพระรัตนตรัยตามนัยนั้นแล พวกโจรก็กรูกันมาที่หนทาง มาณพไม่ใส่ใจพวกโจร
 เหล่านั้น เดินระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยอย่างเดียว โจรคนหนึ่งยื่นช้อนในระหว่างพุ่มไม้
 เอาลูกธนูอาบยาพิษแทงอย่างฉับพลัน ทำให้เขาสิ้นชีวิต แล้วยัดหอกหาปณะหลีกไป
 พร้อมกับพวกสหายของตน ฝ่ายมาณพทำกาลแล้วตายไปบังเกิดในวิมานทอง 30
 โยชน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นเหมือนหลับแล้วตื่นขึ้น มีอัสพรพหนึ่งแฉกล้อม
 มืออัทธภาพประดับด้วยเครื่องประดับ มีภาระ 60 เล่มเกวียน รัศมีของวิมานนั้นแผ่ไปกว่า
 20 โยชน์⁹³

⁹¹พ.ว.อ.48/447.

⁹²พ.ว.อ.48/447.

⁹³พ.ว.อ.48/450-451.

เป็นวิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่ฉัตตมานพ ชาวกรุงสาวัตถี ที่ได้พบ พระผู้มีพระภาคและประกาศตนขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง

4. กักกฎรศหายกวิมาน ว่าด้วยกักกฎรศหายกวิมาน

ในอรรถกถากักกฎรศหายกวิมานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเริ่มเจริญวิปัสสนา เกิดโรคปวดหูขึ้นมา ไม่อาจที่จะขวนขวาย วิปัสสนาได้ เพราะมีร่างกายไม่สบาย แม้ประกอบยาต่าง ๆ ตามวิธีที่หมอทั้งหลายบอก โรคก็ไม่สงบ ภิกษุนั้นได้กราบทูลความนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบว่ โภชนะ ที่มีรสปูเป็นสัปปายะแก่เขา จึงตรัสแก่ภิกษุรูปนั้นว่า ภิกษุ เธอจงไปเที่ยวบิณฑบาตที่นาของชาวมคธ.

ภิกษุนั้นคิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงเห็นการณ์ไกล คงจักทรงเห็นอะไร ๆ เป็นแน่ จึงทูลรับพระพุทธานุญาตว่า สาธุ พระเจ้าข้า ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ถือบาตรจีวรไปนาของชาวมคธ ได้ยืมบิณฑบาตที่ประตูกระท่อมของคนเฝ้านาคนหนึ่ง คนเฝ้านั้น ปรุงอาหารรสปูและหุงข้าวแล้ว คิดว่าพอกเสียหน่อยหนึ่งแล้วจึงจักกิน นั่ง อยู่ เห็นพระเถระจึงรับบาตร นิมนต์ให้นั่งในกระท่อม ได้ถวายภัตตาหารที่มีรสปู เมื่อ พระเถระฉันภัตตาหารนั้นได้หน่อยหนึ่งเท่านั้น โรคปวดหูก็สงบ เหมือนอาบน้ำร้อย หม้อ พระเถระนั้นได้ความสบายใจเพราะอาหารเป็นสัปปายะ น้อมจิตไปโดยวิปัสสนา ยังฉันไม่ทันเสร็จ ก็ทำอาสวะให้สิ้นไปโดยไม่เหลือ ตั้งอยู่ในพระอรหัต กล่าวกะคนเฝ้านาว่า อุบาสกโรคของอาตมาสงบ เพราะฉันบิณฑบาตของท่าน กายและใจสบาย แม้ท่านก็จัก ปราศจากทุกข์กายทุกข์ใจ ด้วยผลแห่งบุญของท่านนั้น ทำอนุโมทนาแล้วหลีกไป

สมัยต่อมา คนเฝ้านาตายไปบังเกิดในท้องแก้วไพฑูรย์ ประดับด้วยห้องโถงฐาน 700 ห้อง ในวิมานทองเสาแก้วมณี 12 โยชน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อนึ่ง ที่ประตูของ วิมานนั้น มีปูทองอยู่ในสาแหรกแก้วมุกดา ซึ่งพิสูจนถึงกรรมตามที่สั่งสมไว้ ห้อยอยู่⁹⁴

เป็นวิมานทองคำบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่คนเฝ้านาชาวกรุงสาวัตถี ผู้ถวายอาหาร ที่มีรสปู แต่พระเถระรูปหนึ่งผู้อาพาธเป็นโรคหูที่หมอรักษาไม่หาย ที่พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ฉัน อาหารปู หลังจากที่เขาอาการนั้นก็หาย แล้วได้อนุโมทนาแก่คนเฝ้านา

5. ทวารปาลกวิมาน ว่าด้วยทวารปาลกวิมาน

ในอรรถกถาทวารปาลกวิมานนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กรุง ราชคฤห์ สมัยนั้น อุบาสกคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ถวายนิจกัต 4 ที่แด่พระสงฆ์ เรือนของเขาอยู่ท้าย หมู่บ้าน โดยมากต้องปิดประตู เพราะกลัวพวกโจร ภิกษุทั้งหลายไปแล้ว บางคราวไม่ได้กัณฑ์พากัน กลับ เพราะประตูปิด อุบาสกกล่าวกะภริยาว่า ที่รัก เธอถวายภิกษาแด่พระคุณเจ้าทั้งหลายโดยเคารพ

⁹⁴พ.ว.อ.48/465-466.

หรือ ภริยากล่าวว่า พระคุณเจ้าทั้งหลายไม่ได้มาหลายวันแล้ว เพราะเหตุไร เห็นจะเป็นเพราะประตู ปิด อุบาสกได้ฟังดังนั้น สลดใจจึงแต่งตั้งบุรุษคนหนึ่งให้เป็นคนเฝ้าประตู สั่งว่า ตั้งแต่นี้ไป ท่านจง นั่งเฝ้าประตู พระคุณเจ้าทั้งหลายมาเวลาใด จงนิมนต์ท่านให้เข้าเรือนเวลานั้นแล้วจงรู้จักที่ต้องจัดต้อง ทำทั้งปวง มีรับบาตรและปูลาดอาสนะเป็นต้นแก่พระคุณเจ้าผู้เข้าเรือนแล้ว บุรุษนั้นรับคำว่า สาธุ เมื่อ การทำตามสั่ง ได้ฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลาย เกิดศรัทธาเชื่อกรรมและผลแห่งกรรม ตั้งอยู่ใน สรรณะและศีลทั้งหลาย ได้บำรุงภิกษุทั้งหลายโดยเคารพ

เวลาต่อมา อุบาสกผู้ถวายนิจกัตตายไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นยามะ ฝ่ายคนเฝ้า ประตูบำรุงภิกษุทั้งหลายโดยเคารพ เกิดขึ้นในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะทำความ ขวนขวายในการบริจาคนของผู้อื่น และเพราะอนุโมทนา สมบัติทุกอย่างมีวิมานทอง 12 โยชน์ เป็นต้นของเขา ฟังทราบตามนัยที่กล่าวแล้วในกักกภูวิมานนั้นแล⁹⁵

วิมานที่รุ่งเรืองไปทั่วทุกทิศบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่คนเฝ้าประตูกรุงราชคฤห์ ที่เป็นผู้คอยเปิดประตูนิมนต์ภิกษุให้เข้ามารับบิณฑบาตที่เรือนของอุบาสกและภรรยาในเมืองนั้น และ ได้ฟังธรรม เกิดศรัทธาเชื่อกรรมและผลแห่งกรรม ตั้งอยู่ศีล และบำรุงภิกษุด้วยความเคารพ

6. ปฐมกรรมวิมาน ว่าด้วยปฐมกรรมวิมาน

ในอรรถกถापฐมกรรมวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสา วัตถิ สมัยนั้น อุบาสกขาสาวัตถิคนหนึ่ง ถือเครื่องอุปกรณอาบน้ำไปแม่น้ำอจิรวดี กำลังเดินมา เห็น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถิ เข้าไปถวายบังคมแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญใครนิมนต์แล้วหรือยัง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดูขณิ

อุบาสกนั้นทราบว่ายังไม่มีใครนิมนต์ กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดอนุเคราะห์รับภัตตาหารของข้าพระองค์เถิด พระผู้มี พระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์ด้วยดูขณิภาพ อุบาสกนั้นดีใจ นำพระผู้มีพระภาคเจ้าไป เรือน ปูลาดอาสนะที่สมควรแก่พระพุทธเจ้า แล้วนิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าให้ประทับ นั่งบนอาสนะนั้น เลี้ยงดูจนอิ่มหน้าด้วยข้าวน้ำอันประณีต พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวย เสร็จแล้ว ทรงทำอนุโมทนาแก่อุบาสกนั้น เสด็จหลีกไป เรื่องที่เหลือเช่นกับวิมานกล่าว มาติด ๆ กัน⁹⁶

เป็นวิมานที่รุ่งเรืองไปทุกทิศบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกขาสาวัตถิ เพราะได้ นิมนต์ และถวายอาหารแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า

⁹⁵ศุ.วิ.อ.48/469-470.

⁹⁶ศุ.วิ.อ.48/474.

7. ทุติยกรณีวิมาน ว่าด้วยทุติยกรณีวิมาน

ในอรรถกถาทุติยกรณีวิมานนั้น วิมานที่ 7 อย่างเดียวกับวิมานที่ 6 ในวิมานที่ 6 นั้น อุบาสกถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างเดียว แต่ในวิมานที่ 7 นี้ ถวายแด่พระเถระรูปหนึ่ง. คำที่เหลือมีนัยดังกล่าวแล้ว⁹⁷

เป็นวิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกคนหนึ่ง เพราะได้ถวายอาหารแก่พระเถระรูปหนึ่ง

8. ปฐมสุจิวิมาน ว่าด้วยปฐมสุจิวิมาน

ในอรรถกถापฐมสุจิวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กรุงราชคฤห์สมัยนั้น

ท่านพระสารีบุตรจะต้องทำจิวรและมีความต้องการเข็ม ท่านจึงเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ได้ยืนอยู่ที่ประตูเรือนของช่างทอง ช่างทองเห็นดังนั้น จึงกล่าวว่า ต้องการอะไร เจ้าข้า พระสารีบุตรตอบว่ามีจิวรกรรมที่ต้องทำ ต้องการเข็มช่างทองมีใจเลื่อมใส ถวายเข็มสองเล่มที่ทำไว้เรียบร้อย กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า เมื่อต้องการเข็มอีก โปรดบอกกระผมเถิด แล้วให้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ พระเถระอนุโมทนาแก่เขาแล้วหลีกไป กาลต่อมา ช่างทองนั้นตายไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์⁹⁸

มีวิมานเสาแก้วมณีนีสูง 12 โยชน์ โดยรอบ มีห้องโถงฐาน 700 ห้อง โถงโถง มีเสาแก้วไพฑูรย์ ลาดด้วยเครื่องลาดที่ขบใจ สวยงาม นั่งตมกินในวิมานนั้น มีพิณทิพย์บรรเลงไพเราะ มีเบญจกามคุณ มีรสเป็นทิพย์ และเทพนารีแต่งองค์ด้วยอาภรณ์ทอง ฟ้อนรำอยู่⁹⁹

เป็นวิมานอันรุ่งเรืองไปทุกทิศบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่ช่างทอง ผู้ถวายเข็ม 2 เล่มแก่พระสารีบุตรเถระ

9. ทุติยสุจิวิมาน ว่าด้วยทุติยสุจิวิมาน

ในอรรถกถาทุติยสุจิวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ช่างเย็บชาวราชคฤห์คนหนึ่งมุ่งไปวิหาร ก็ไปถึงพระวิหารเวฬุวัน ในพระเวฬุวันนั้น เขาเห็นภิกษุรูปหนึ่งกำลังเย็บจิวรด้วยเข็มที่ทำกันเองในพระเวฬุวัน จึงได้ถวายเข็มหลายเล่มพร้อมกล่องเข็ม. คำที่เหลือทั้งหมดมีนัยดังกล่าวมาแล้วนั้นแล¹⁰⁰

⁹⁷พ.ว.อ.48/477.

⁹⁸พ.ว.อ.48/479.

⁹⁹พ.ว.อ.48/480.

¹⁰⁰พ.ว.อ.48/482.

เป็นอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่ช่างเย็บชาวราชคฤห์ ที่ได้ถวายเข็มพร้อม
กล่องเข็มแด่พระภิกษุผู้กำลังเย็บจีวร

10. ปฐมนาควิมาน ว่าด้วยปฐมนาควิมาน

ในอรรถกถापฐมนาควิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสา
วัตถิ สมัยนั้น

ท่านพระมหาโมคคัลลานะเที่ยวทเวจจาริก ตามนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังนั้นแล
ไปถึงภพดาวดึงส์ ได้เห็นเทพบุตรองค์หนึ่งในดาวดึงส์นั้น ชีข้างทิพย์ใหญ่เผือกปลอดไป
ทางอากาศ ด้วยบริวารเป็นอันมากด้วยทิพยานุภาพยิ่งใหญ สว่างไสวไปทุกทิศ เหมือน
พระจันทร์และพระอาทิตย์ ครั้นเห็นแล้วจึงเข้าไปหาเทพบุตรนั้น ครั้นนั้น เทพบุตรนั้น
ลงจากข้าง กราบท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ยืนประคองอัญชูลีอยู่¹⁰¹

พระโมคคัลลานะได้ถามถึงกรรมที่เทพบุตรว่าทำอย่างไรจึงมีสมบัติทิพย์เช่นนี้
เทพบุตรจึงตอบว่า

ข้าพเจ้าเลื่อมใส ยกดอกไม้กำแปดดอกขึ้นบูชาที่พระสถูปของพระผู้มีพระภาค
เจ้า พระนามว่า กัสสปะด้วยมือตนเอง เพราะบุญนั้น วรรณของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นนี้
เพราะบุญนั้น ผลอันนี้จึงสำเร็จแก่ข้าพเจ้า และโภคะทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่
ข้าพเจ้า¹⁰²

เป็นวิมานที่มีข้างทิพย์เป็นพาหนะบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกคนหนึ่ง
เพราะนำดอกไม้กำ 8 ดอกบูชาพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากัสสปะ

11. ทุตินาควิมาน ว่าด้วยทุตินาควิมาน

ในอรรถกถาทุตินาควิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กรุงราช
คฤห์สมัยนั้น

อุบาสกคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ เป็นคนมีศรัทธาเลื่อมใสตั้งอยู่ในศีล 5
สมาทานอุโบสถศีลในวันอุโบสถ เวลาก่อนอาหาร ถวายทานแต่ภิกษุทั้งหลาย ทาม
สมควรแก่สมบัติของตน แล้วจึงบริโภคเอง นุ่งห่มผ้าสะอาด เวลาหลังอาหาร โดยมาก
ให้คนถือน้ำอัฐบ้านไปวิหาร มอบถวายแต่ภิกษุสงฆ์แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า
ฟังธรรม เขาสั่งสมสุจริตมากทั้งด้านทานและด้านศีล โดยเคารพด้วยอาการอย่างนี้
จตุตถจากภพนี้ เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ช่างทิพย์ใหญ่เผือกปลอด ได้ปรากฏด้วย

¹⁰¹จุ.วิ.อ.48/485.

¹⁰²จุ.วิ.อ.48/486.

บุญญาภพของเขา เขาซึ่งข้างนั้นไปเล่นอุทยานเสมอ ๆ ด้วยบริวารเป็นอันมาก ด้วย
ทิพยานุภาพยิ่งใหญ่อัน¹⁰³

ขณะนั้นท่านพระวังคีสะยืนอยู่ใกล้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ขออนุญาตพระผู้
มีพระภาคเจ้าได้ถามเทพบุตรนั้น ถึงสมบัติทิพย์ว่าได้มาอย่างไร เทพบุตรจึงตอบว่า

ข้าพเจ้าเกิดเป็นมนุษย์ในหมู่มนุษย์ ได้เป็นอุบาสกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้
เว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากอกินนาทานในโลก ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่กล่าวเท็จ และยินดี
ด้วยภริยาของตน มีจิตเลื่อมใส เมื่อบริจาคข้าวน้ำได้ถวายทานอย่างไพบูลย์โดยเคารพ
เพราะบุญนั้นวรรณะของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลอันนี้จึงสำเร็จแก่
ข้าพเจ้า และโภคะทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่ข้าพเจ้า¹⁰⁴

เป็นวิมานที่มีช้างเผือกทิพย์เป็นพาหนะ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกชาวกรุง
ราชคฤห์ ที่รักษาศีล 5 เป็นประจำ รักษาอุโบสถศีลทุกวันพระ ได้ถวายทานและฟังธรรมจากพระผู้มี
พระภาคเจ้าเป็นประจำ

12. ตติยนาควิมาน ว่าด้วยตติยนาควิมาน

ในอรรถกถาตติยนาควิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กรุง
ราชคฤห์ สมัยนั้น พระเถระชชีนาสพ 3 องค์ เข้าจำพรรษาในอาวาสใกล้หมู่บ้าน ครั้นออกพรรษา
ปวารณาแล้ว พระเถระเหล่านั้นประสงค์จักถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงเดินทางมุ่งกรุงราชคฤห์
ในระหว่างทาง ถึงที่ใกล้ไร่อ้อยของพราหมณ์มิจฉาภิกษุ ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในเวลาเย็นถามคนเฝ้า
อ้อยว่า พ่อคุณ วันนี้อาจถึงกรุงราชคฤห์ไหน คนเฝ้าอ้อยกล่าวว่า ไม่อาจดอก ขอรับ กรุงราชคฤห์อยู่
ห่างจากที่นี่กึ่งโยชน์ นิมนต์ท่านทั้งหลายอยู่ในที่นี้แหละ พรุ่งนี้ค่อยไป พระเถระถามว่า พ่อคุณที่นี่มี
อะไร ๆ ที่พอจะทำเป็นที่อยู่ได้บ้างเล่า. ไม่มี ขอรับ แต่กระผมจักจัดที่อยู่ถวายพวกท่าน พระเถระทั้ง
สามรับนิมนต์.

คนเฝ้าอ้อยนั้นผูกท่อนไม้เป็นมณฑปกิ่งไม้ ในไร่อ้อยที่ยืนต้นอยู่อย่างเดิมนั้น
แหละ ใช้ใบอ้อยมุงข้างบน ลาดฟางข้างล่าง ถวายแต่พระเถระองค์หนึ่ง เอาอ้อยสามลำ
ผูกเป็นสังเขปว่าไม้สามเส้า แล้วมุงด้วยหญ้าลาดพื้นด้วยหญ้า ถวายแต่พระเถระองค์ที่
สอง นำไม้สองสามท่อนในกระท่อมของตนและกิ่งไม้ทั้งหลายแล้วคลุมด้วยจีวร ทำกลด
ถวายแต่พระเถระอีกองค์หนึ่ง พระเถระเหล่านั้นอยู่ในที่นั้น.

พอราตรีสว่าง ได้เวลา เขาหุงข้าว ถวายไม้สัฟน์และน้ำล้างหน้าแล้ว ถวาย
ภัตตาหารกับน้ำอ้อย เมื่อพระเถระเหล่านั้นฉันแล้วอนุโมทนาแล้ว กำลังจะไป เขาได้

¹⁰³จุ.วิ.อ.48/489-490.

¹⁰⁴จุ.วิ.อ.48/491.

ถวายอภัยองค์ละลำ ด้วยกล่าวว่า จักเป็นส่วนของกระผม เขาไปส่งพระเถระสิ้นระยะทางน้อยหนึ่งแล้วก็กลับ เสวยปิติโสมนัสอย่างโอฬาร ประราภาการช่วยชวนชาวและทานของตน กลับบ้าน.

ฝ่ายเจ้าของไร่เดินมาสวนทางกับภิกษุที่กำลังเดินไป ถ้ามภิกษุทั้งหลายว่าได้อภัยมาแต่ไหน ภิกษุทั้งหลายตอบว่า คนเฝ้าอภัยถวายพรหมณ์ได้ฟังดังนั้นก็โกรธไม่พอใจ ฮึดฮัดอยู่ ถูกความโกรธครอบงำวิ่งตามไปข้างหลังคนเฝ้าอภัย เอาไม้ค้อนตีเขาปลงชีพเขาด้วยการตีที่เดียวเท่านั้น คนเฝ้าอภัยระลึกถึงบุญกรรมที่ตนทำไว้นั้นแหละตายไปบังเกิดในสุธัมมาเทวสภา ช่างพลายทิพย์ตัวประเสริฐ ใหญ่ เผือกปลอดบังเกิดด้วยบุญญาภพของเขา.

บิดามารดาและญาติมิตรของเขา ได้ข่าวหายของคนเฝ้าอภัยแล้วน้ำตาอาบหน้าร้องไห้พากันไปยังที่นั่น และชาวบ้านทั้งหมดได้ประชุมกันบิดามารดาของเขา ประราภาการทำมาปนกิจตรงที่นั่น ในขณะที่เทพบุตรนั้นซึ่งช่างทิพย์ตัวนั้น แวดล้อมไปด้วยเทพผู้ชำนาญฉิ่งทั้งหมด มีดนตรีเครื่อง 5 บรรเลงอยู่ มาจากเทวโลกด้วยบริวารเป็นอันมาก ด้วยเทพฤทธิ์ยิ่งใหญ่ ลอยอยู่ในอากาศปรากฏกายให้ที่ประชุมนั้นเห็น¹⁰⁵

วิมานที่มีช่างพลายทิพย์เป็นพาหนะในสุธัมมาเทวสภา ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกที่คอยเฝ้าไร่อภัยให้พรหมณ์ผู้มีฉินาภิภูติ กรุงราชคฤห์ เพราะได้สร้างที่พักแรมมุงด้วยผ้าถวายแด่พระชินาสพ รูปหนึ่งที่กำลังเดินไปเฝ้าพระเจ้าผู้มีพระภาคเจ้า

13. จูฬรวิมาน ว่าด้วยจูฬรวิมาน

ในอรรถกถาจูฬรวิมานนั้นหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว สมัยนั้น พระเจ้าอัสสกราชครองราชสมบัติอยู่ในโปตลินคร แคว้นอัสสกะ มีกุมารพระนามว่าสุชาต เมื่ออายุ 16 ปีก็ถูกบิดาเนรเทศ หลังจากที่พระชนนีของสุชาตกุมารตาย พระเจ้าอัสสกราชได้ตั้งราชธิดาองค์อื่นขึ้นเป็นอัครมเหสี ต่อมาก็ได้ประสูติพระราชโอรส เมื่อพระราชบิดาเห็นโอรสของพระนาง ก็เลื่อมใสและประธาณพรแต่นางก็ไม่ได้ขอพรในขณะนั้น เมื่อโอรสมีอายุ 12 ปี พระนางจึงทูลขอราชสมบัติ จะไม่ยกให้ก็ได้ เพราะได้อนุญาตให้นางขอพรอันใดก็ได้ ทำให้พระราชบิดาเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากสุชาตกุมารคนโตที่ตนได้เนรเทศไว้ยังมีชีวิตอยู่ จึงได้เรียกตัวสุชาตกุมารมา เพื่อที่จะสร้างเมืองใหม่ให้และให้สุชาตกุมารเป็นผู้ปกครอง แต่สุชาตกุมารนั้นกลับปฏิเสธไม่ต้องการ และจะเข้าป่า

วันหนึ่งหลังจากนั้นพระราชกุมารได้พบกับพระเถระและสนทนากัน โดยพระกุมารได้ถามพระเถระถึงจริยาอันงดงามของท่านว่าท่านปฏิบัติอย่างไร พระเถระจึงกล่าวว่า

¹⁰⁵ช.วิ.อ.48/493-494.

ดูก่อนกุมาร เราขอใจการไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง การงดเว้นลักขโมย งดเว้นการประพฤติก่อวุ่นวาย งดเว้นดื่มน้ำเมา งดบาปกรรม ความประพฤติสงบ ความเป็นพหูสูต ความเป็นคนกตัญญูธรรมเหล่านี้ กุลบุตรสรรเสริญในปัจจุบัน อันวิญญูชนพึงสรรเสริญ.

จากนั้นพระเถระก็ได้ตรวจดูอายุของพระราชกุมาร เห็นว่าอายุของเขาเหลือเพียง 5 เดือน เพื่อให้พระราชกุมารตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ จึงบอกให้ราชกุมารรู้ และได้แสดงธรรมให้ฟังความว่า

ดูก่อนราชโอรส ไม่มีประเทศที่สัตว์ไปแล้วไม่แก่ไม่ตาย ไม่มีกรรม วิชาและกิจของบุรุษ ที่สัตว์ทำแล้วไม่แก่ไม่ตาย ผู้มีทรัพย์มาก มีโภคะมากแม้เหล่ากษัตริย์ครองแคว้นแคว้น มีทรัพย์และข้าวเปลือกมาก แม้ท่านเหล่านั้นไม่แก่ไม่ตาย ก็หาไม่ ท่านที่เป็นนักศึกษา เป็นบุตรของชาวอันธกะและชาวเวณชฺ์ ผู้สามารถแก่วัวกล้า ประหารฝ่ายปรปักษ์ แม้ท่านเหล่านั้น เสมอด้วยสิ่งยั่งยืนก็ต้องพินาศ ถึงอายุชั้ยสิ้นอายุ กษัตริย์พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คนจันฑาลและปุกกุสะ และพวกชาติอื่น ๆ แม้คนเหล่านั้น ไม่แก่ไม่ตาย หามีไม่ ท่านที่ร้ายมนต์พรหมจินดามืองค์ 6 และท่านที่ใช้วิชาอื่น ๆ แม้ท่านเหล่านั้น ไม่แก่ไม่ตาย หามีไม่ อนึ่ง พวกฤษีผู้สงบ สำรวมจิตบำเพ็ญตบะ แม้ท่านผู้บำเพ็ญตบะเหล่านั้นก็ต้องละทิ้งร่างกายไปตามกาล แม้พระอรหันต์ทั้งหลายผู้อบรมตนแล้ว ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ สิ้นบุญและบาปแล้ว ก็ยังทอดทิ้งกายนี้¹⁰⁶

หลังจากที่พระเถระกล่าวจบพระราชกุมารก็ขอให้พระเถระเป็นสรณะของตน แต่พระเถระนั้นกล่าวปฏิเสธ แต่ให้พระราชกุมารถือพระพุทธองค์เป็นสรณะดังเช่นพระเถระ ราชโอรสนั้นฟังธรรมเทศนาของพระเถระอย่างนี้แล้ว มีใจเลื่อมใสก็ตั้งอยู่ในสรณะและศีล ดังที่ปรากฏว่า

ข้าแต่ท่านผู้เฒ่าทุกช้ ถ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของท่านยังดำรงพระชนม์อยู่ถึงไกลหลายพันโยชน์ ข้าพเจ้าก็จะไปเฝ้าใกล้ ๆ แต่เพราะพระศาสดาของท่านเสด็จปรินิพพานเสียแล้ว ข้าพเจ้าก็ขอถึงพระมหาวิระผู้เสด็จปรินิพพานแล้วเป็นสรณะ ขอถึงพระพุทธเจ้า ทั้งพระธรรมอันยอดเยี่ยม ทั้งพระสงฆ์ ผู้เป็นสรณะของมนุษย์และเทวดาว่าเป็นสรณะ. ข้าพเจ้าของดเว้นปาณาติบาตทั้งที่ ของดเว้นอทินนาทานในโลก ไม่ดื่ม น้ำเมา และไม่กล่าวเท็จเป็นผู้ยินดีด้วยภริยาของตน¹⁰⁷

พระราชกุมารตั้งอยู่ในสรณะและศีลอย่างนี้แล้ว พระเถระก็ทูลอย่างนี้ว่า ดูก่อนราชกุมาร ไม่มีประโยชน์ที่ท่านจะอยู่ป่าในที่นี้ ท่านจะมีชีวิตอยู่ไม่นาน ภายใน 5

¹⁰⁶ช.วิ.อ.48/509-510.

¹⁰⁷ช.วิ.อ.48/513.

เดือนเท่านั้นท่านจักสิ้นพระชนม์ ฉะนั้น ท่านควรไปยังสำนักพระราชบิดาของท่าน ทำบุญทั้งหลายมิให้ท่านเป็นต้น พึงเป็นผู้มีสวรรค์ เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ดังนี้แล้ว แบ่งพระบรมสารีริกธาตุในสำนักของตนให้ ราชกุมารนั้นเมื่อจะไป ตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญข้าพเจ้าจักไปจากที่นี่ตามคำของท่าน แม้ท่านก็พึงไปในที่นั้น เพื่ออนุเคราะห์ข้าพเจ้า ทราบว่าพระเถระรับนิมนต์แล้ว ไหว้ ทำประทักษิณแล้วเสด็จไปนครของพระบิดาเข้าไปยังอุทยาน แจ้งให้กราบทูลพระราชาทรงทราบว่า ตนมาแล้ว.

เมื่อกลับถึงเมืองพระราชาทรงทราบเรื่องราว ก็ต้องการที่จะอภิเษกพระกุมาร แต่พระกุมารนั้นปฏิเสธเพราะอีก 4 เดือนก็จะตาย สิ่งที่กุมารต้องการก็คือทำบุญแล้วประกาศคุณของพระมหากัจจายนเถระ พระราชาก็ทรงทำตาม หลังบำรุงพระเถระด้วยปัจจัยสี่โดยเคารพ ตั้งอยู่ในสหรณะและศีลทั้งหลาย บำรุงพระเถระและภิกษุทั้งหลายโดยเคารพ ให้ทาน ฟังธรรม หลังจากนั้น 4 เดือน พระกุมารก็สิ้นพระชนม์ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ และมีรตขนาดเจ็ดโยชน์ประดับด้วยรัตนเจ็ดเกิดขึ้นด้วยบุญญาภพของเทวบุตร ยังมีอัปสรเป็นบริวารอีกหลายพัน

ตั้งพระอาทิตย์มีรัศมีมาก ส่องแสงไปในท้องฟ้าตามลำดับตลอดทิศ ประการไร ๆ รถใหญ่ของท่านนี้ ก็มีประการอย่างนั้น แผ่แสงไปโดยรอบกว้างร้อยโยชน์ หุ้มด้วยแผ่นทองโดยรอบ คานรถนั้นวิจิตรด้วยแก้วมุกดาและแก้วมณี มีลายทองและเงินทำด้วยแก้วไพฑูรย์ สร้างไว้อย่างดีสง่างาม งอนรถสร้างด้วยแก้วไพฑูรย์ แอกรถวิจิตรด้วยแก้วทับทิมแม่น้ำ (เทียมรถ) ก็ประดับด้วยทองและเงิน สง่างาม วิ่งเร็วทันใจ ท่านนั้นยืนสง่าอยู่ในรถทอง มีพาหนะเทียมม้าพันธ์หนึ่ง ดังท้าวสักกะจอมทวยเทพ¹⁰⁸

เนื่องด้วยสมัยยังมีชีวิตนั้นสุชาติกุมารได้ชวนชวายุบูชาพระบรมสารีริกธาตุนั้นด้วยของหอมและดอกไม้ทั้งหลาย ครั้นละร่างมนุษย์แล้ว ได้เข้าถึงนันทอุทยาน มีอัปสรหอมล้อม รื่นรมย์ด้วยการฟ้อนรำขับร้องอยู่ในนันทอุทยาน อันเลิศนาร่มรื่นประกอบด้วยฝูงปักษานานาพรรณ¹⁰⁹

เป็นวิมานที่มีรถม้าทิพย์เป็นพาหนะบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่สุชาติกุมาร พระราชกุมารแห่งโปตลินคร แคว้นอัสสะเก ที่ได้บำรุงพระมหากัจจายนเถระด้วยปัจจัยสี่โดยเคารพ ตั้งอยู่ในสหรณะและศีลทั้งหลาย บำรุงพระเถระและภิกษุทั้งหลายโดยเคารพ ให้ทาน ฟังธรรม และบูชาพระบรมสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาคตามคำแนะนำของท่านพระมหากัจจายนเถระ

¹⁰⁸ช.วิ.อ.48/515.

¹⁰⁹ช.วิ.อ.48/517.

14. มหารถวิมาน ว่าด้วยมหารถวิมาน

ในอรรถกถามหารถวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสาวัตถี สมัยนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเที่ยวทวารจริกโดยนัยที่กล่าวแล้วในหนหลัง ได้ปรากฏในที่ไมไกล เทวบุตรชื่อว่าโคपालะ ในภพดาวดึงส์ ผู้ออกจากวิมานของตน ขึ้นรถทิพย์คันใหญ่เทียมม้าพันธ์หนึ่ง ไปเล่นอุทยานด้วยบริวารยศใหญ่ ด้วยเทวฤทธิ์ยิ่งใหญ่ เทวบุตรเห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้วเกิดความเคารพมาก รีบลงจากรถเข้าไปไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วยื่นประคองอัญชลีไว้เหนือเศียร.

เทวบุตรนั้นมีบุพกรรมดังต่อไปนี้. เล่ากันมาว่า เทวบุตรนั้นเป็นพราหมณ์ชื่อว่าโคपालะ เป็นอาจารย์ของพระราชธิดาผู้เสมือนเทพกัญญาเธอบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า วิปัสสี ด้วยพวงดอกไม้ทอง แล้วตั้งความปรารถนาไว้ว่า ขอพวงดอกไม้ประดับอก ที่เป็นทองจงเกิดแก่ข้าพเจ้า ทุก ๆ ภพ ด้วยอำนาจแห่งบุญนี้ เธอท่องเที่ยวอยู่ในสุคติภพทั้งหลายนั้นแลหลายกัป ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กัสสปะ เธอบังเกิดในครรภ์อัครมเหสีของพระเจ้ากาสิ พระนามว่า กิกิ ได้นามว่า อรุจฉมาลา เพราะได้พวงดอกไม้ทองตามปรารถนา เทวบุตรได้ถวายมหาทานเช่นอสทิสทานเป็นต้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า กัสสปะพร้อมด้วยสงฆ์สาวกแม้ฟังธรรมที่พระศาสดาทรงแสดงเฉพาะตน และราชธิดาก็ไม่อาจทำคุณวิเศษให้เกิดได้ เพราะอินทรีย์ยังไม่แก่กล้า ตายทั้งที่เป็นปุถุชนนั่นเอง บังเกิดในวิมานทองร้อยโยชน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีอุปสรรคหลายโกฏีเป็นบริวาร ด้วยอำนาจแห่งบุญตามที่สั่งสมไว้ อนึ่งรถเทียมม้าอาชาไนยเป็นทิพย์ สำเร็จด้วยรัตนะเจ็ด เทียมม้าพันธ์วิจิตรด้วยผ้าที่จัดไว้อย่างดี เอิกอิ่งด้วยเสียงไพเราะนุ่มนวล เหมือนบุคคลกระหิ่มอยู่ด้วยการเกิดแห่งรัศมีของตน ดังดวงทิพากร ก็บังเกิดแก่เทวบุตรนั้น

เทวบุตรนั้นเสวยทิพย์สมบัติในดาวดึงส์นั้นชั่วอายุแล้วท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ อยู่ใน เทวโลกทั้งหลาย แม้ในพุทธุบัติกาลนี้ ก็บังเกิดเป็นเทวบุตรนามว่าโคपालะ นั้นเอง¹¹⁰

เป็นวิมานที่มีรถทิพย์คันใหญ่เทียมด้วยม้าเป็นพาหนะ ที่เกิดขึ้นแก่คนเลี้ยงโค ชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้ถวายมหาทานแต่พระสงฆ์ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากัสสปะเป็นประธาน

สรุป มหารถวรรค 14 วิมาน ได้แก่ 1.มณฑุณฑวปุตตวิมาน 2. เรวตีวิมาน 3. ฉัตตมาณวกวิมาน 4. กักกฏกรสหายกวิมาน 5. ทวารบาลวิมาน 6. ปฐมกรณ์วิมาน 7. ทุติยกรณ์วิมาน 8.ปฐมสูจิวิมาน 9. ทุติยสูจิวิมาน 10. ปฐมนาควิมาน 11. ทุติยนาควิมาน 12. ตติยนาควิมาน 13. จุฬรถวิมาน 14. มหารถวิมาน

¹¹⁰ช.วิ.อ.48/523-525.

3.5.2 ปายาสิกวรรคที่ 6 มี 10 วิมาน

1. ปฐมอคาริยวิมาน (วาดวยอคาริยวิมานที่ 1)

ในอรรถกถापฐมอคาริยวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤหสมัยนั้น ตระกูล (ครอบครัว) หนึ่ง

ในกรุงราชคฤห เป็นผู้เลื่อมใสทั้งสองฝ่าย พรั่งพร้อมด้วยศีลและจรรยา เปนดุจบ่อน้ำของภิกษุและภิกษุณีทั้งหลาย ทั้งสองภริยาสามีนั้นอุทิศพระรัตนตรัย ทำบุญจนตลอดชีวิต จุตติจากภพนั้น แลไปบังเกิดในเหล่าภพชั้นดาวดึงส์ เทพทั้งสองนั้น เสวยทิพย์สมบัติในดาวดึงส์นั้นจิตรลดาวัน อุทยานอันประเสริฐสูงสุด ของ เหล่าเทพชั้นไตรทศ ยอมสองรัตมี ฉันไค วิมาน ของทานนี้ ก็อุปมาฉนั้น สองรัตมีอยู่ในอากาศ¹¹¹

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เกิดขึ้นแก่สองสามีภรรยา ชาวกรุงราชคฤห ที่คอยถวายข้าวและน้ำแก่ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลายตลอดชีวิต

2. ทุตติยอคาริยวิมาน (วาดวยอคาริยวิมานที่ 2)

ในอรรถกถาทุตติยอคาริยวิมานนั้นในทุตติยอคาริยวิมานนั้น อุตถูปปตติ เหตุเกิดเรื่องก็เช่นเดียวกับปฐมอคาริยวิมาน แล

พระเถระถามว่า

จิตรลดาวัน อุทยานอันประเสริฐสูงสุด ของ ทวยเทพชั้นไตรทศ ยอมสองรัตมี ฉันไค วิมานนี้ ของทานก็อุปมาฉนั้น สองรัตมีอยู่ในอากาศ. ทานบรรลุลหุเทวฤทธิ์ มีอานุภาพมาก ครั้งเกิด เปนมนุษย์ ทานใดทำบุญอะไรไว เพราะบุญอะไร ทานจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของทาน จึงสว่างไสวไปทุกทิศ.

เทวบุตรได้พยากรณ์สมบัติของตนว่า

เทพบุตรนั้นดีใจ ถูกทานพระโมคคัลลานะ ถามแล้ว ก็พยากรณ์ปัญหาของกรรมที่นี้ผลอย่างนี้ว่า ในมนุษย์โลก ชาวเจ้าก็ภริยา อยู่ครองเรือน เปนดุจบ่อน้ำ มีจิตเลื่อมใสแล้ว เมื่อบริจาคขาน้ำ ได้ถวายทานอย่างไพบุลยโดยเคารพ. เพราะบุญนั้น วรรณะของชาวเจ้าจึงเปนเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลนี้จึงสำเร็จแก่ชาวเจ้า และโภคะทุกอย่างที่นารัก จึงเกิดแก่ชาวเจ้า¹¹²

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่สองสามีภรรยา ที่ได้ให้ข้าวให้น้ำและถวายทาน ด้วยความเคารพ

¹¹¹จุ.วิ.อ.48/546.

¹¹²จุ.วิ.อ.48/550.

3. ผลทายกวิมาน (วาดวยผลทายกวิมาน)

ในอรรถกถาผลทายกวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห สมัยนั้นพระเจ้าพิมพิสารเกิดความอยากรจะเสวยผลมะม่วง¹¹³ พนักงานเฝ้าสวนนั้น ก็ถือผลมะม่วงเหล่านั้นเดินไปหมายจะถวาย

พระราชาระหว่างทาง พบทานพระมหาโมคคัลลานะ กำลังบิณฑบาต คิดว่ามะม่วงเหล่านี้ เป็นผลไม้ชั้นยอด จำเราจักถวายพระผู้เป็นเจ้าเสียเถิด พระราชาจะทรงฆา หรือเนรเทศเราก็คงตาม¹¹⁴

ต่อมาพนักงานเฝ้าสวน ก็ตายไปเกิดในเหล่าเทพชั้นดาวดึงส์วิมานเสาแก้วมีนี้สูงขนาด 16 โยชน โดยรอบ มีหอระโหฐาน 700 โอรุฬาร ลวนเสาแก้ว ไพฑูรย ปูลาดดวยเครื่องลาดอันสวยงาม ทำนงตั้งม และกินอยู่ในวิมานนั้น พิณฑิทยบรรเลงไพเราะ เหลาเทพกัญญา ชั้นไตรทศ 64,000 ล้วนแต่ดีผู้ชำนาญศิลป์ พากันพอนรำขับรอง ทำความบันเทิง อยางโอรุฬาร ก็บังเกิดขึ้นแก่เขา¹¹⁵

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่คนเฝ้าสวนมะม่วงของพระเจ้าพิมพิสาร ที่กำลังนำผลมะม่วงอย่างดีไปถวายพระเจ้าพิมพิสาร แต่เห็นพระมหาโมคคัลลานะระบิณฑบาตอยู่จึงได้ถวายผลมะม่วงนั้นแก่พระเถระ โดยไม่กลัวพระราชารจะเอาโทษก็ตาม

4. ปฐมอุปสยทายกวิมาน (วาดวยปฐมอุปสยทายกวิมาน)

ในอรรถกถาปฐมอุปสยทายกวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห สมัยนั้น

ภิกษุรูปหนึ่ง แสวงหาที่อยู่ พบอุบาสกผู้หนึ่งจึงถามว่า ทานอุบาสก หมุบานนี้มีที่พอบรรพชิตอยู่ใดบางไหม อุบาสกมีจิตเลื่อมใสอยู่แลวจึงไปบานพรมกับภริยา นิมนตแลวกำหนดที่พอพระเถระอยู่ใด ตกแดงอาสนะในที่นั้น วางน้ำล้างเทา ตั้งรองเทาแลวก นิมนตให้เขาไป เมื่อพระเถระกำลังล้างเทา ก็จุดประทีป ปูเครื่องลาดบนเตียงถวายและนิมนตฉันวันพรุ่งนี้ วันรุ่งขึ้นก็ให้พระเถระฉันและถวายกอนน้ำออยงบ เพื่อใส่น้ำดื่ม เดินไปสงพระเถระแลวกก็กลับ ต่อมาอุบาสกนั้น ก็ตายพรมกับภริยา ไปบังเกิดในวิมานทอง 12 โยชนภพดาวดึงส์¹¹⁶

¹¹³ช.วิ.อ.48/551.

¹¹⁴ช.วิ.อ.48/552.

¹¹⁵ช.วิ.อ.48/553.

¹¹⁶ช.วิ.อ.48/557.

เป็นวิมานทอง 12 โยชน์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่สองสามีภรรยา ชาวกรุง
ราชคฤห์ ผู้ดูแลพระเถระรูปหนึ่ง โดยการให้ที่อาศัยและได้ถวายน้ำอ้อยก่อนท่านจะเดินทาง

5. ทูตียอุปสยทายกวิมาน (วาดวยทูตียอุปสยทายกวิมาน)

ในอรรถกถาทูตียอุปสยทายกวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร
กรุงราชคฤห์สมัยนั้น ภิกษุเป็นอันมาก จำพรรษาวัดโกลกภูพาน พวกกันเดินทางหมายกรุงราชคฤห์ เพื่อ
เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เวลาเย็นก็มาถึงภูพานตำบลหนึ่ง. คำที่เหลือ ก็เช่นเดียวกับวิมานก่อน
ท่านพระมหาโมคคัลลานะ สอบถามว่า

ดวงอาทิตย์โคจรไปในอากาศ สองแสงสว่าง ในทองฟ้า ที่ปราศจากพลาหก
(เมฆฝน) ฉันท วิมานนี้ของท่าน ก็เปรียบฉันทนั้น ฯลฯ และ วรรณของชาวพเจ้าจึงสว่าง
ไสวไปทุกทิศ

วิมานนี้พึงทำให้พิสดารเหมือนวิมานก่อนในหนหลัง. แมในกาลนั้น ก็กล่าวไว้
แล้วทั้งนั้น¹¹⁷

เป็นวิมานที่เกิดขึ้นแก่สองสามีภรรยา ที่ให้ที่อาศัยแก่ภิกษุหลายรูปที่กำลังเดินทางไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้า ณ กรุงราชคฤห์

6. ภิกษาทายกวิมาน (วาดวยภิกษาทายกวิมาน)

ในอรรถกถาภิกษาทายกวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร
กรุงราชคฤห์สมัยนั้น

ภิกษุรูปหนึ่ง เดินทางไกลเขาไปบิณฑบาตยังภูพานตำบลหนึ่งยืนไกลประตู
เรือนหลังหนึ่ง บุรุษผู้หนึ่งในเรือนหลังนั้น ลางมือเทาแลว นั่งลงหมายจะบริโภคนกชณะ
เมื่อเขาจัดโภชนะใส่ในภาชนะ เห็นภิกษุนั้น ก็เกลี้ยข้าวสวยในภาชนะของตน ลงใน
บาตรของภิกษุนั้น แมภิกษุนั้นจะบอกว่า ไหวแต่สวนเดียวเถิด แต่ก็เกลี้ยลงหมดเลย
ภิกษุนั้นอนุโมทนาแล้วก็กลับไป บุรุษผู้นั้นกำลังระลึกว่า เราไม่กินแต่ถวายชาวสวยนั้น
แก่ภิกษุผู้หิวจัด ก็ไปตีโสมนัสอันโอฬาร ต่อมา เขาตายก็ไปบังเกิดในวิมานทอง 12
โยชน์ ในภพชั้นดาวดึงส์¹¹⁸

เป็นวิมานทอง 12 โยชน์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่บุรุษชาวกรุงราชคฤห์ ที่ได้ถวาย
อาหารแก่ภิกษุผู้เดินทางไกล

¹¹⁷พ.ว.อ.48/559-560.

¹¹⁸พ.ว.อ.48/561-562.

7. ยวपालกวิมาน (วาดวยยวपालกวิมาน)

ในอรรถกถายวपालกวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤหเด็กเชษฐาคนหนึ่ง เฝานาข้าวเหนียว

วันหนึ่ง เขาไดขนมสดอย่างหนึ่งสำหรับเปนอาหารมือเขา คิดวาไปนาแลวจึงจักกิน ถือนมสดนั้นเดินไปนาขาวเหนียว นั่งลงไกลโคนไม้ ขณะนั้น พระเถระชฌาสาพรูปหนึ่งเดินทางมาถึงที่นั่นในเวลากระชั้นชิด เขาไปยังโคนไม้ที่เด็กเฝานาขาวเหนียวนั่งอยู่. เด็กเฝานาขาวเหนียวดูเวลาแลลถามวา ทานไดอาหารแลหรือหรือรับ พระเถระกึ่งหนึ่ง เขารูวา ทานยังมิไดฉัน จึงกล่าววา ทานหรือรับไกลเวลาแล ทานไปเที่ยวบิณฑบาตฉันมิไดแลละ โปรดฉันขนมสดนี้อนุเคราะห์กรรมเถิด แลถวายขนมสดนั้นแก่พระเถระ. พระเถระเมื่อจะอนุเคราะห์เด็กนั้น ก็ฉันขนมสดนั้น ทั้งที่เขาเห็นอยู่อนุโมทนาแล้วก็กลับไป. แม่เด็กนั้นก็มิจิตเลื่อมใสวา เราเมื่อถวายขนมสดเปนทานแกภิกษุเช่นนี้ ชื่อวาถวายดีแล้วหนอ ต่อมา เขาก็ตายไปบังเกิดในวิมานภพดาวดึงส์วิมานเสาแกวมณีสูง 12 โยชน โดยรอบ มีห้องรโหฐาน 700 โอราร มีเสาแก้วไพฑูรยลาดด้วยเครื่องลาดอันงามดี¹¹⁹ นั่งตมและกินอยู่ในวิมานนั้น พิณฑิพย บรรเลงไพเราะและเหลาเทพกัญญาชั้นไตรทศ จำนวน 64,000 นาง ก็เปนผู้ดี ลวนชำนาญศิลป พอนรำขับรอง ทำความบันเทิงอย่างโอรารแก่เขา¹²⁰

เปนวิมานแก้วสูง 12 โยชน ที่เกิดขึ้นแก่เด็กเฝานาข้าวเหนียว ชาวกรุงราชคฤห ที่ได้ถวายขนมที่ตนกำลังจะกินแก่พระชฌาสาพรูปหนึ่งที่กำลังบิณฑบาต

8. ปฐมกุณฑลวิมาน (วาดวยกุณฑลวิมานที่ 1)

ในอรรถกถापฐมกุณฑลวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวันวิหาร กรุงสาวัตถี.สมัยนั้น ทานพระอัครสาวกทั้งสองพรอมด้วยบริวาร เทียวจาริกไปในแควนกาสี เวลาพระอาทิตย์ตก ก็ถึงวิหารแห่งหนึ่ง

อุบาสกผู้หนึ่งในโคจรคาม (หมู่บ้านที่พระเทียวบิณฑบาต) ของวิหารนั้นได้ยินเรื่องนั้นแลว ก็ไปหาพระเถระไหวแลว นอนน้ำกลางเทา น้ำมันทาเทา เตียงตั้งเครื่องปูลาด และเครื่องประทีป นิมนตฉันวันพรุ่งนี้ รุ่งขึ้นก็ถวายมหาทาน พระเถระทำอนุโมทนาแกอุบาสกนั้นแลวก็จาริกต่อไป ต่อมา อุบาสกนั้นก็ตายไปบังเกิดในวิมานทอง 12 โยชน ภพดาวดึงส์ แต่งองค ทรงมลัย มีพัศตราภณสวย ใสตุมหุงาม แต่งผมและหนวดเรียบรอย สวมอาภรณ์ ประดับมือ มียศ (เกียรติและบริวาร) อยู่ในวิมาน

¹¹⁹ช.วิ.อ.48/564.

¹²⁰ช.วิ.อ.48/565.

ทิพย์ เหมือนพระจันทร์ พิณทิพย์ก็บรรเลงเพราะ และเหลาทพกัญญาชั้นไตรทศ
จำนวน 64,000 ก็ เป็นผู้ตี ลวนชำนาญศิลป์ พากันมาพอนรำขับร้อง ทำความบันเทิง
อย่างโอฬาร. ก็บังเกิดแก่เขา¹²¹

เป็นวิมานทิพย์เหมือนพระจันทร์ มีพิณทิพย์คอยบรรเลงบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่
อุบาสกชาวกรุงสาวัตถี ที่ได้ถวายมหาทานแด่พระสารีบุตรเถระ และพระมหาโมคคัลลานเถระ ขณะ
จาริกอยู่

9. ทุติยคุณทลิวิมาน (วาดวยคุณทลิวิมานที่ 2)

ในอรรถกถาทุติยคุณทลิวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันวิหาร กรุง
สาวัตถี.สมัยนั้น ทานพระอัครสาวกทั้งสอง เทียวจาริกไปในแควนกาสี. คำตั้งวามาเป็นตนทั้งหมด ก็เซ
นเดียวกับวิมานกอนนั้นแหละ

ทานพระมหาโมคคัลลณะถามว่า

ทานแดงองค ทรงมาลัย ทรงพัสดราภรณ์อัน สวย ตุ่มหุงาม แต่งผมและหมวด
เรียบรอย สวม เครื่องประดับมือ มียศ อยู่ในวิมานทิพย์เหมือน พระจันทร์ พิณทิพย์
บรรเลงไพเราะ และเหลาทพกัญญา ชั้นไตรทศจำนวน 64,000 ก็เป็นผู้ตี ลวนชำนาญ
ศิลป์ พากันมาพอนรำขับร้อง ทำความบันเทิงอย่างโอฬาร ทานบรรลุลเหตุแล้วมี
อานุภาพมาก ฯลฯ และวรรณะของทานจึงสว่างไสวไปทุกทิศ

เทพบุตรนั้นดีใจ ถูกพระโมคคัลลณะถาม แล้ว ก็พยากรณ์ปัญหาของกรรมที่มี
ผลอย่างนี้ว่า

ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ในหมู่มนุษย์ ชาวเขาเห็น สมณะทั้งหลาย ลวนแต่ดี มีวิชา
และจรณะพร้อม มียศ เป็นพหูสูต มีศีลผองใส มีจิตเลื่อมใส เมื่อบริจาคขาน้ำได้
ถวายทานอย่างไพบล โดยเคารพ. เพราะบุญนั้น วรรณะของชาวเขาจึงเป็นเช่นนี้
เพราะบุญนั้น ผลนี้จึงสำเร็จแก่ชาวเขา และโภคะ ทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่ชาวเขา
 ฯลฯ เพราะบุญ นั้น ชาวเขาจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของชาวเขา
จึงสว่างไสวไปทุกทิศ¹²²

เป็นวิมานที่เกิดขึ้นแก่ชายชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้ ถวายข้าวและน้ำแก่สมณะทั้งหลาย
ที่มีวิชาและจรณะ เป็นพหูสูต โดยความเคารพ

¹²¹ช.วิ.อ.48/567-568.

¹²²ช.วิ.อ.48/570-571.

10. อุตตรวิมาน (वादวยอุตตรวิมาน)

ในอรรถกถาอุตตรวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพาน แจกพระธาตุกันแล้ว พระสฤๅงทั้งหลาย ถูกสถาปนาไว้ในครั้งนั้น ๆ ครั้งนั้น

พระยาปายาสี (เจ้าเมืองเสตัพพะ) ฟงวาพระเถระอยู่ในที่นั้น มีหมูชนเปนอันมากแวดล้อมแล้ว เขาไปหาพระเถระ ทำปฏิสันถารกันแล้วก็นั่งลง ประกาศทิฎฐิของตน พระเถระก็แสดงปายาสีสูตร อันวิจิตรด้วยนัยต่าง ๆ ประดับด้วยเหตุและอุปมาமாகอย่าง เปลื้องปมทิฎฐิ ทำพระยาปายาสีนั้นให้ดำรงอยู่ในทิฎฐิสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความเห็นชอบพระยาปายาสีนั้น มีทิฎฐิความเห็นหมดจดแล้ว เมื่อให้ทานแกสมณพราหมณคนยากไรคนเดินทางไกลเปนตน ก็ให้แต่ของปอน ๆ คือข้าวปลาย เกรียนกับน้ำสมพะอม พอแกหิว และผาเนื้อหยาบ เพราะตนมีอัยาศัยไม่โอฬาร (คือใจแคบ) ดังนั้น จึงให้ทานโดยไม่เคารพ ครั้นแตกกายทำลายชั้นธ ก็เขาลี้งหมูเทพชั้นต่ำคือเปนสหายของเหล่าเทพชั้นจาตุมหาราช (ต่ำสุดในสวรรค์ 6 ชั้น)¹²³

สวนมาณพชื่ออุตตระ ผู้จัดการในกิจใหญ่กิจน้อยของพระยาปายาสีนั้น ไตเปนผุขวนขวายในทาน เขาให้ทานโดยไม่เคารพ ก็เขาลี้งหมูเทพชั้นดาวดึงส์ วิมาน 12 โยชน ตั้งอยู่ในอากาศ สองรัศมี เปรียบด้วยสภาของท้าวสักกเทวราช ชื่อสุธรรมามีหมูเทพนั่งอยู่กันพร้อมเพรียง. บรรลุเทวฤทธิ์แล้วมีอำนาจมาก ฯลฯ และวรรณะของทานจึงสว่างไสวไปทุกทิศก็บังเกิดแกเขา อุตตรเทพบุตร¹²⁴

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่ชายรับใช้เจ้าปายาสี เจ้าเมืองเสตัพพะ เป็นที่ได้ถวายอาหารแด่พระสงฆ์ ด้วยความเคารพเป็นประจำ แตกต่างกับเจ้าปายาสี ถึงแม้จะกลับใจเป็นสัมมาทิฎฐิแล้ว แต่ก็ไม่ได้ให้ทานด้วยความใจแคบจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช

สรุป รวมวิมานที่มีในวรรคนี้ คือ 1. ปฐมอคาริยวิมาน 2. ทุตติยอคาริยวิมาน 3. ผลทายกวิมาน 4. ปฐมอุปสยทายกวิมาน 5. ทุตติยอุปสยทายกวิมาน 6. ภิกขาทายกวิมาน 7. ยวपालกวิมาน 8. ปฐมกุนทลวิมาน 9. ทุตติยกุนทลวิมาน 10. อุตตรวิมาน

3.5.3 สุนิกขิตตวรรคที่ 7 มี 11 วิมาน

1. จิตตลดาวิมาน (वादวยจิตตลดาวิมาน)

ในอรรถกถาจิตตลดาวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ วิหารเชตวัน กรุงสาวัตถีสมัยนั้น

¹²³ช.วิ.อ.48/573.

¹²⁴ช.วิ.อ.48/574.

ในกรุงสวามีอูบาสกคนหนึ่ง เป็นคนยากจน มีโรคเข่น้อย รั้งงานทำงานของผู้อื่นเลี้ยงชีพ เขาเป็นคนมีศรัทธาปสาทะ เลี้ยงดูมารดาบิดาซึ่งแก่เฒ่า เขาคิดว่า ขึ้นชื่อว่าผู้หญิงมีสามีมักแสดงตัวเป็นใหญ่ ที่ประพฤติใหญ่ใจแม้วพอด้ว หายาก หลีกเลี้ยงความรอนใจของบิดามารดาจึงไม่แต่งงาน เลี้ยงดูทานเสียเอง รักษาศีลถืออุโบสถ ไททานตามกำลังทรัพย์ ต่อมาเขาทำกาลกิริยาตายไปบังเกิดในวิมาน 12 โยชน สอนจิตรลดตาเป็นสวนประเสริฐที่สุด สูงสุด ของทวยเทพชั้นไตรทศ ยอมสวางไสวฉั่นไต่ วิมานของท่านนี้ก็อุปมาฉั่นนั้น สวางไสวอยู่ในอากาศ ทาน ไต่เทพฤทธิ์มีอานุภาพมาก ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์¹²⁵

เป็นวิมานเหมือนดังสวนจิตรลดตาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกชาวกรุงสวามี ได้เพราะได้เลี้ยงบิดามารดาแก่เฒ่า ไม่ยอมแต่งงาน เป็นรักษาศีลอุโบสถ และให้ทานตามกำลังทรัพย์

2. นันทวิมาน (วาทถนันทวิมาน)

ในอรรถถนันทวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสวามี เรื่องทั้งหมดเป็นตนา สมัยนั้น ในกรุงสวามีอูบาสกคนหนึ่ง ดังนี้เหมือนกับเรื่องของวิมานติด ๆ กัน (ที่กล่าวมาแล้ว) แต่อุบาสกคนนี้แต่งงานแล้วเลี้ยงดูบิดามารดา ต่างกันตรงนี้เท่านั้น

พระมหาโมคคัลลานเถระได้สอบถามเทพบุตรถึงกรรมที่ทำให้ว่า

สวนนันทวันเป็นสวนประเสริฐที่สุด สูงสุดของ ทวยเทพชั้นไตรทศ สวางไสวฉั่นไต่ วิมานของท่าน นี้ก็อุปมาฉั่นนั้น สวางไสวอยู่ในอากาศ ทาน ไต่เทพฤทธิ์มีอานุภาพมาก ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ท่านใด ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีของท่านจึงสวางไสวไปทุกทิศ¹²⁶

เทพบุตรนั้นถูกพระโมคคัลลานะถามแล้ว ดีใจ ก็พยากรณ์ปัญหาของกรรมที่มีผลอย่างนี้ว่า

ครั้งเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษย์โลก ขาพเจ้า เป็นคนยากจน ไม่มีที่พึ่ง เป็นกำพร้า เป็นกรรมกร เลี้ยงดูบิดามารดาผู้แก่เฒ่า อนึ่ง สมณะผู้มีศีลได้เป็นที่รักของขาพเจ้า ขาพเจ้ามีจิตเลื่อมใส เมื่อบริจจาคาและน้ำ ได้ถวายทานอย่างไพบุลย โดยเคารพ เพราะบุญนั้น ขาพเจ้าจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลอันนี้จึงสำเร็จแก่ขาพเจ้า และโรคะ ทุกอย่างที่ท่านรักจึงเกิดแก่ขาพเจ้า ฯลฯ เพราะบุญนั้น ขาพเจ้าจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมี ของขาพเจ้าจึงสวางไสวไปทุกทิศ¹²⁷

¹²⁵ช.วิ.อ.48/579.

¹²⁶ช.วิ.อ.48/582.

¹²⁷ช.วิ.อ.48/583.

เป็นวิมานเหมือนดั่งสวนนันทวันบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกชาวกรุงสาวัตถี ที่ได้เลี้ยงคูบิดามารดาผู้เฒ่าแก่ไม่ยอมแต่งงาน เป็นผู้ถวายข้าวและน้ำอย่างสมบูรณ์ด้วยความเคารพ แก่สมณะผู้มีศีล

3. มณีถณวิมาน (วาทวมณีถณวิมาน)

ในอรรถกถามณีถณวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสาวัตถี สมัยนั้น

ภิกษุเถระเป็นจำนวนมากอยู่ในที่อยู่ป่า ในทางที่พระเถระ เหล่านั้นไป บินชบาตยังหมู่บ้านตำบลไกล ๆ อุบาสกคนหนึ่งปรับพื้นที่ ไม่เรียบให้เรียบเอาหนาม ออกไป ถางกอไม้พุ่มไม้ออก ผูกสะพานที่ เหมือนทั้งหลายในฤดูน้ำ ปลูกต้นไม้มีเงา ร่มรื่นในที่ไม่มีต้นไม้ ลอกลำห้วย และทำโถกวางและลึงค์ จัดทำทาน้ำไวพธู และให้ ทานตามกำลังทรัพย์ รักษาศีล ต่อมา เขาทำกาลกิริยาตายไปบังเกิด ในสวรรค์ชั้นดาว ดึงส์¹²⁸ มีวิมานเสาแก้วมณีสูง 12 โยชน์ โดยรอบ มีห้องรโหฐาน 700 ลวนเสาแก้วไพฑูรย์ ปลูกต ดวยเครื่องปลูกตึงดงามโอฬาร ทานนึ่ง และต้ม กินในวิมานนั้น และพิณ ทิพย์ก็บรรเลงไพเราะ มีกามคุณ 5 มีรสเพนทิพย์ และอัปสรเทพนารีที่แต่ง องค์กรด้วย ทองพอนร่าอยู่บังเกิดแก่เขา¹²⁹

เป็นวิมานเสาแก้วมณีสูง 12 โยชน์ มีห้อง 700 ห้อง บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่ อุบาสกชาวกรุงสาวัตถี ที่สร้างพื้นถนน สร้างสะพาน ปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ลอกลำห้วยและทำให้กว้าง ขึ้น รักษาศีล และให้ทานตามกำลังทรัพย์

4. สุวรรณวิมาน วาทวมสุวรรณวิมาน

ในอรรถกถาสุวรรณวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ นครอันธกวินทะ สมัยนั้น อุบาสกคนหนึ่งมีศรัทธาปสาทะ

เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติได้สร้าง พระคันธกุฎีที่สมควรเป็นที่ประทับของ พระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงพร้อม ด้วยอาการทั้งปวง ที่ภูเขาลอนแห่งหนึ่งไม่ไกลหมู่บ้านนั้น อาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า ให้ประทับอยู่ในพระคันธกุฎีนั้นแล้วบำรุงโดยเคารพ และตนเองก็ตั้งอยู่ในนิจศีล เป็นผู้มศีลสังวรบริสุทธิ์ดี ทำกาลกิริยาตายไป บังเกิดใน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ปรากฏวิมานเหนือภูเขาทองมีรัศมีสว่างไป ทุกสวน ปกคลุมด้วยขายทอง ผูกชิงขายกระดิ่งไว้ เสาวิมานทุกต้น แปรเหลี่ยมทำไว้อย่างดี ลวนแล้ว ดวยแก้ว

¹²⁸ช.วิ.อ.48/585.

¹²⁹ช.วิ.อ.48/586.

วไฟทูรย ที่เหลี่ยมหนึ่ง ๆ สรางดวยรัตนะ 7 ประการ มีพื้นอันนารื่นรมยใจ วิจิตรดวย
 แกว ไฟทูรยกับทอง แกวผลึกกับเงิน แกวลาย (เพชร ตาแมว) กันมุกดา และแกวมณี
 แดง (ทับทิม) ที่วิมานนั้น อฐิไมพุง หมูจันทันมีสีเหลือง ที่สรางไว ก็รับขอฟา สราง 4
 บันไดไว 4 ทิศ สวางไสวด้วย หองรัตนะตาง ๆ ดุจดวงอาทิตย์ ที่วิมานนั้นมีไฟที่จัดไวเปนพิมพ
 เดียวกัน ประหนึ่งเนรมิตไวเปนสัดสวน เมื่อสองแสงจึงสวางไปโดยรอบทั้ง 4 ทิศ¹³⁰

เป็นวิมานเหนือภูเขาทองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกชาวนครอันธกวิณฑะ
 ที่ได้สร้างคันธกุฎีถวายพระพุทธเจ้า ซึ่งอยู่บนภูเขาโล้นหมูบ้านนั้น

5. อัมพวิมาน (วาควยอัมพวิมาน)

ในอรรถกถาอัมพวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กรุงราชคฤห
 สมัยนั้น

ในกรุงราชคฤหมีบุรุษเชื้อใจคนหนึ่ง รับจ้างเฝ้าสวนมะม่วงของ คนอื่นแล
 กัดอาหาร วันหนึ่ง เขาเห็นทานพระสารีบุตรมีเหยื่อทวมตัว กำลังเดินไปตามทางไกล ๆ
 สวนมะม่วงนั้น ในภูมิประเทศที่รอนดวย แสงแดด ระอุดวยทรายรอน มีชายพยับแดด
 เปนตัวยิบ ๆ แผ่ไปในฤดูรอน ขอพระผู้เปนเจ้าโปรดไปยังสวนมะม่วงนี้ พักเสียดสักรู
 หนึ่ง หาย เหนื่อยในการเดินทางแลวคอยไป เขาตักน้ำจากบ่อเอากรองแลวให้พระเถระ
 สรง เขาลางมือเทาแล้วน้อมน้ำมาถวายแด่พระเถระผู้นั่งอยู่ พระเถระดื่มน้ำดื่มแลว
 ระงับความกระวนกระวายไต่แลวกล่าวอนุโมทนา ในการถวายน้ำและให้สรงน้ำแก่บุรุษ
 นั้นแลวหลีกไป ต่อมา บุรุษนั้นไต่ เสวยปติโสมนัสอย่างโอฬารวา เราได้ระงับความเราร
 อนของพระสารีบุตรเถระผู้เร้าร้อนยิ่งเพราะฤดูรอน เราได้ชวนชวยบุญมากหนอ¹³¹
 ภายหลังเขาทำกาลกิริยาตายไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานเสาแกวมณีสูง 12 โย
 ขน โดยรอบ มีหองโรฐาน 700 ลวนเสาแกว ไฟทูรย ภูเขาตดวย เครื่องภูเขาตดงาม
 ทานนึ่งและดื่มกินในวิมานนั้น พิณฑิพยก็บรรเลงไพเราะ ในวิมานนี้มีกามคุณหามีรส
 อันเปนทิพย และอัปสรเทพนารีที่แต่งองคดวยทอง ฟอนร่าอยู่ ปรากฏแกเขา¹³²

เป็นวิมานเสาแกวมณีสูง 12 โยชน์ มี 700 หอง บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่บุรุษ
 เชื้อใจชาวกรุงราชคฤหผู้รับจ้างรดน้ำต้นมะม่วง ที่ได้ถวายน้ำให้พระสารีบุตรเถระได้สรง และถวายน้ำดื่ม

¹³⁰ช.วิ.อ.48/589-590.

¹³¹ช.วิ.อ.48/596.

¹³²ช.วิ.อ.48/597.

6. โคपालวิมาน (วาทวยโคपालวิมาน)

ในอรรถกถาโคपालวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กรุงราชคฤห สมัยนั้น คนเลี้ยงโคชาวราชคฤหคนหนึ่ง ถือขนมสดที่หอดวยผาเกาเพื่อ เป็นอาหารเขา ออกจากเมือง ไปถึงโคจรภูมิซึ่งเป็นที่เที่ยวไปของแม่โคทั้งหลายทานพระมหาโมคคัลลานะทราบว่าเขาผู้นี้จักตายใน บัดนี้เอง และจักเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพราะถวายขนมสดแก่เรา ดังนี้ จึงได้ ไปไกลเขา เขาดูเวลา แลวประสงค์จะถวายขนมสด แต่พระเถระ ได้นำขนมสดนั้นเขาถวายแต่พระเถระ พระเถระรับเพื่อ อนุเคราะห์เขา ขณะนั้น แม่โคทั้งหลายเขาไปยังไร้วัว ขณะที่เขาวิ่งไปโดยเร็วเพื่อจะไลตอนแม่โค ทั้งหลายให้กลับ มีทัน ได้พิจารณาถึงอันตราย ฐพิชที่ถูกลูกเขาเหยียบก็กัดเอาคนเลี้ยงโคตอนแม่โค ทั้งหลายกลับ มาแลว เห็นพระเถระกำลังฉันขนมอยู่ มีจิตเลื่อมใสนั่งเสวยปติโสมนัส อย่างยิ่ง พิชงู แลนทวมทั่วสี่ระของเขานในขณะนั้นเอง เมื่อพิชแลนถึง ศีรษะ เขาตายในครุณั้นแหละ

ครั้นตายแล้ว เขาไปบังเกิดในวิมานทอง 12 โยชน ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์สวม เครื่องประดับมือ ผู้มียศ ในวิมานสูงประดับองค์ ทรงมัลลย์ มีพัศตราภรณ์สวย มีกมลพล งาม แต่งผมและหนวดแล้ว สวมเครื่องประดับมือ มียศ รุ่งโรจน์อยู่ในทิพยวิมาน เหมือนพระจันทร์ พิณทิพยทั้งหลายก็บรรเลง ไพเราะ เหลลาเทพอัปสรชั้นไตรทศ จำนวน 64,000 ลวนแต่คนดี ผู้ชำนาญศิลปะ พากันพอนรำขับร้อง ทำความบันเทิงอยู่ ทานบรรลูปเทพฤทธิ์ มีอานุภาพมาก¹³³

เป็นวิมานทองสูง 12 โยชน อันรุ่งเรืองสว่างไสวไปทุกทิศบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เกิดขึ้นแก่ คนเลี้ยงโคชาวกรุงราชคฤห ที่ถวายขนมแก่พระมหาโมคคัลลานเถระ ก่อนที่จะโดนงูพิชกัดตาย

7. กัณฐกวิมาน (วาทวยกัณฐกวิมาน)

ในอรรถกถากัณฐกวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสาวัตถี สมัยนั้น

ทานพระมหาโมคคัลลานะเที่ยวจาริกไปในเทวโลก ไปสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ ขณะนั้น กัณฐกเทพบุตรออกจากวิมานของตน ขึ้นยานทิพย ไปอุทยานดวยเทพฤทธิ์อัน ยิ่งใหญ่พรอมบริวารเป็นอันมากพระเถระได้ถามเทพบุตรนั้นถึงกรรมที่ตนกระทำ¹³⁴ เทพบุตรนี้ คือกัณฐกอัครราช ผู้เป็นสหชาติ (เกิดพรอม) กับพระโพธิสัตว์ของพวกเราใน อตภาพติดต่อกัน อัครราชนั้นไหพระโพธิสัตว์ ประทับบนหลัง ในสมัยเสด็จมหาภิเนษ กรรมพาพระมหาบุรุษลงเลย ราชอาณาจักรทั้งสาม ไหถึงฝงอโนมานที โดยราตรีนั้น ยังไม่สิ้นเลยลำดับนั้น อัครราชนั้น เมื่อพระอาทิตย์ขึ้น พระมหาสัตว์ทรงรับบาตร และ

¹³³ช.วิ.อ.48/602-603.

¹³⁴ช.วิ.อ.48/610.

จักรที่ขมุกขมอมมหาพรหมนอมถวาย ทรงผนวชแล้วปล่อยใหลกลับบัลลังก์พร้อมภักษินีน
 อำมาตย์ ไซ่ลื่นของตนเลียพระยุคลบาทของพระมหาบุรุษ ด้วยหัวใจที่หนักด้วยความ
 รัก ลืมตาทั้งสองซึ่งมีประสาทเป็นที่ พอใจ แลดูชั่วทัศนวิสัยที่จะเห็นได้ แต่เมื่อพระ
 โลกนาถ (ลับตา) ไป แลว่ามีใจเลื่อมใสวา เราได้พาพระมหาบุรุษผู้เปนนายกชั้นยอดของ
 โลกชื่อ อดิเรก อดิเรกของเราที่มีประโยชน์หนอ อดิเรกนั้นวิโยคทุกขไวไม่ได้ เพราะ
 อำนาจความรักที่เกาะเกี่ยวกันมาชานาน ยังถูกรรรมดาเตือนด้วย อำนาจทิพยสมบัติ
 ที่นายกองอยู่อีก ก็ทำกาลตายไปบังเกิดในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์¹³⁵ พระจันทร์มีรอยรูป
 กระจ่างในเดือนเพ็ญอันหมู ดาวแวดล้อมเป็นอธิบดีของหมูดาวทั้งหลาย ยอม โศจรไป
 โดยรอบ ฉันทิด ทิพยวิมานนี้ก็อุปมาฉันทันนั้น ยอมรุ่งโรจน์ด้วยรัศมีในเทพบุรี เหมือนดวง
 อาทิตย กำลังอุทัยฉันทันนั้น พ้นวิมานนารีนรมย์ใจ วิจิตรไป ด้วยแก้วไพฑูรย์ ทอง แก้วผ
 ลึก เงิน เพชรตาแมว แก้วมุกดา และแก้วทับทิม ปูลาดด้วยแก้วไพฑูรย์ ห่องโรฐาน
 งานนารีนรมย์ ปราสาทของทาน อัน บุญกรรมสร้างไว้อย่างดี สระโบกขรณีของทานนา
 รีนรมย์กว้างขวาง ประดับด้วยแก้วมณีมีน้ำใสสะอาด ลาดด้วยทรายทอง ดาดาศด้วย
 ปทุมชาติต่าง ๆ รายรอบ ด้วยบัวขาว ยามลมร่ำเพย ก็ไซ่ยกกลิ่นหอมฟุ้งจรุงใจ สองข้าง
 สระโบกขรณีของทานนั้น มีพุ่มไม้สร้างไว้อย่างดี ประกอบด้วยไม้มงคลและไม้มงคลทั้งสอ
 งามอย่าง อัปสรทั้งหลายแต่งองค์ด้วยสรรพากรณ ประดับด้วย มาลัยทองดอกไม้ต่าง ๆ
 พากันมาบำรุงบำเรอท้าว เทวราชผู้ประทับนั่งเหนือบัลลังก์ (พระแท่น) เทา ทองคำ อ
 อนนุ้ม ลาดด้วยผาโกเขาวอย่างดี ต่างก็รื่นรมย์ ทานทำท้าวเทวราชผู้มีมหิทธิฤทธิ์นั้นไห
 บันเทิง ดังท้าวสวัสดิ์ดีเทวราช ทานพร้อมด้วยความยินดี ในการพอนรำ ขับร้อง
 และประโคมดนตรี รื่นรมย์ อยู่ด้วยกลอง สังข์ ตะโพน พิณ และบัณเฑาะว์รูป เสียง กลิ่น รส
 และโภกภูฏัพพะมีอย่างต่าง ๆ อันเป็นทิพยของทานที่ทานประสงค์แล้ว นารีนรมย์ใจ¹³⁶

เป็นวิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่มาภัณฑกะที่ได้นำเสด็จเจ้าชาย
 สิทธิธัตถะออกผนวช

8. อเนกวิณณวิมาน วาดวยอเนกวิณณวิมาน

ในอรรถกถาอเนกวิณณวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน
 กรุงสาวัตถี สมัยนั้น

ทานพระมหาโมคคัลลานะเที่ยวจาริกไปในเทวโลก ตามนัยที่ กล่าวแล้วในหน
 หลัง ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ครั้งนั้น เทพบุตรผู้มีวิมานอันมี วรรณะมิใช่น้อย เป็นที่

¹³⁵จุ.วิ.อ.48/614.

¹³⁶จุ.วิ.อ.48/611-612.

ระงับความกระวนกระวาย และความโศก วิจิตรมาก บันเทิงอยู่ ดุจท้าว สุนิมิต เทวราช ผู้เปนใหญ่ในเทวดา ไม่มีใครเสมอเหมือน จะมีใครที่ไหนดที่ยิ่งกว่าทานทางยศ ทางบุญ และทางฤทธิ์ หมูทวยเทพชั้นไตรทศ ทั้งหลาย ชุมนุมกันก็ไหวทวน ดุจเทวดา และมนุษย์ ทั้งหลายไหวพระจันทร์ณะนั้น และเทพอัปสรเหล่า นี้ ก็พอรำ ชับรอง บันเทิงอยู่รอบ ๆ ทาน ทาน เปนผู้บรรลุนิพพาน มีอานุภาพมาก ครั้งเกิดเปน มนุษย์ ทานได้ทำบุญอะไรไว้¹³⁷

เทพบุตรนั้นถูกพระโมคคัลลานะถามแล้ว ดีใจ ก็พยากรณ์ปัญหาของกรรมที่มี ผลอย่างนี้

เมื่อก่อนข้าพเจ้าได้เปน สาวกของพระชินพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธ ข้าพเจาเป็นบุุชชยังมีโคตรัสรู บวชอยู่ 7 พรรษา เมื่อพระสุเมธชินพุทธเจ้าผู้ศาสดา ผู้ขาม โอชะใด แล้ว เปนผู้คงที่ เสด็จปรินิพพานแล้ว ข้าพเจานั้น ได้ไหวรัตนเจดีย์ที่คลุมด้วย ายทอง ทำใจให้ เลื่อมใสในพระสฤบ ข้าพเจ้ามีโคตรัสรู เพราะ ไม่มีวัตถุทานที่จะให้ แต่ข้าพเจ้าได้ชักชวนคนอื่น ๆ ไหวทานนั้นว่า ทานทั้งหลายจงบูชาพระธาตุดุของ พระ พุทธเจ้าผู้ควรบูชาขึ้นเถิด ได้ยินว่า ทาน ทั้งหลายละอิตภาพนั้นแล้ว จักไปสวรรค์ด้วย อาการ อย่างนี้ ข้าพเจ้าได้กระทำกุศลกรรมอย่างนั้นแล จึงได้เสวยสุขอันเป็นทิพยด้วย ตน และบันเทิงอยู่ในท่ามกลางหมูเทพชั้นไตรทศ ทั้งข้าพเจ้าก็ยังไม่ สิ้นบุญนั้น¹³⁸

เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่เทพบุตรที่เคยบวชเป็นสาวกของพระสัมมา สัมพุทธเจ้า พระนามว่าสุเมธะ แล้วชักชวนคนทั้งหลายให้บูชาพระสฤบบรรจุพระบรมสารีริกธาตุดุของ พระสุเมธะพุทธเจ้า

9. มัญญุกุณฑลวิมาน (วาทวมัญญุกุณฑลวิมาน)

ในอรรถกถามัญญุกุณฑลวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุง สาวตถิ สมัยนั้น พรหมณชาวสาวตถิคนหนึ่ง เปนผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก เปนคนไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เปนมิฉฉาปฏิญญี ไม่ไหวอะไรแก ใคร ๆ เขาสอนบุตรของ ตนชื่อมัญญุกุณฑลวิมาน ลูกเจ้า ไม่ฟังไปหา ไม่ฟังเห็นพระสมณโคดมและ สาวกของพระองค์ แมตัวเขาเองก็โคตรทำอย่างนั้น คราว นั้น บุตรของ เขาป่วย พรหมณไม่ได้ทำยารักษา เพราะกลัวเปลืองทรัพย์ เมื่อโรค กำเริบขึ้นจึงเชิญ หมอมาดู หมอทั้งหลายดูร่างกายของเขาแล้ว รูวาทักนั้น รักษาไม่หายจึงหลีกไป พรหมณคิดว่า เมื่อ ลูกตายในเรือน นำออก ลำบาก จึงอุ้มบุตรไหนดอนที่นอกชุมประตุ

¹³⁷ช.วิ.อ.48/621-622.

¹³⁸ช.วิ.อ.48/622-623.

ณ ราตรีปัจจุสมย์ไกลรุ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากพระมหากรุณา
สมาบัติ ทรงตรวจดูโลก ทรงเห็นมัญญุทกุณฑลมีมาณพหมตอายุ จะ ตองตายในวันนั้นเอง
และทรงเห็นโอกาสที่มาณพนั้นการทำความกรรมอันเป็น ในเพื่อนรัก มีพระพุทธดำริว่า ถ
าเราไปในที่นั้น มาณพนั้นจักทำจิตให้ เลื่อมใสเรา จักบังเกิดในเทวโลก

รุ่งเช้า ทรงนุ่งแลวทรงถือบาตรและ จีวร เสด็จเข้าบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี
ประทับเปลี่ยนแปลงพระพุทธรังสีมี วรรณะ 6 โกลเรือนบิดาของมาณพมัญญุทกุณฑล มีมาณพ
เห็นพระฉัพพัณณรังสีเหล่านั้นคิดว่า นั่นอะไร เหลียวดูข้างโนนข้างนี้ ได้เห็นพระผู้มี
พระภาคเจ้าผู้ฝากตนแล้ว คุมครองตนแล้ว มีพระอินทรีย์สงบโชติช่วงอยู่ ด้วยมหาปุริ
สลักขณะ 32 ดวยอนุพยัญชนะ 80 และดวยพระเกตุมาลา อันมีรัศมีวาหนึ่ง ทรงรุ่งโร
จจนดวยพระพุทธสิริอันเปรียบมิได้ ดวยพระพุทธานุภาพอันเปนนจินไตย ครั้นเห็นแลว
มาณพนั้นได้มีความคิดอย่าง นีว่า พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเสด็จถึงที่นี่แลวหนอ
ซึ่งพระองค์มีรูปสมบัติ ที่จะจำแม่พระอาทิตย์ ดวยพระเดชของพระองค์ จำพระจันทร์
ดวยพระคุณที่นารัก จำสมณพราหมณทั้งหมด ดวยความเป็นผู้สงบระงับ อัน ความสงบ
ระงับพึงมีในที่นี้แหละ อัครบุคคลในโลกนี้ ก็เห็นจะผู้นี้เอง และก็เสด็จถึงที่นี่ ก็เพื่อ
ทรงอนุเคราะห์เราแน่แลว มาณพนั้นมีเรือนร้าง อันปติที่มีพระพุทธคุณเป็นอารมณ์
สัมผัสแลวตลอดกาล เสวยปติโสมนัส ไม่นอย มีจิตเลื่อมใสนอนประคองอัญชลี พระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงเห็นเขา แลว มีพระดำริว่า เพียงเท่านั้นก็พอที่มาณพนี้จะเขาถึงสวรรค

แม่มาณพนั้นไม่ละปติโสมนัสนั้นเลย ทำกาลตายไปบังเกิดใน วิมานทอง 12
โยชน ในสวรรคชั้นดาวดึงส์¹³⁹

เป็นวิมานทอง 12 โยชน บนสวรรคชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่มัญญุทกุณฑลมาณพ ที่ได้เห็น
พระพุทธเจ้าเสด็จมาปรากฏขณะนอนป่วยใกล้จะตาย เกิดความเลื่อมใส เกิดปีติใจได้ถวายอัญชลีต่อ
พระผู้มีพระภาคเป็นครั้งแรกในชีวิต

10. เสริสสกวิมาน วาดวยเสริสสกวิมาน

ในอรรถกถาเสริสสกวิมานนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแลว
ทานพระกุมารกัสสปะพร้อมด้วยภิกษุประมาณ 500 รูป ไปถึงเสตัพยนคร ไตเปลื้องพระ
ยาปายาสีผู้เขาไปหาตนในนครนั้น จากมิจฉาภิภูฏฐิ ไทดำรงอยู่ใน สัมมาภิภูฏฐิ จำเดิมแต่นั้น
มา พระยาปายาสีเป็นผู้ชวนชวายนบุญ เมื่อถวายทานแกสมณพราหมณทั้งหลาย ไตถวาย

¹³⁹ช.วิ.อ.48/631-633.

ทานโดยไม่เคารพ เพราะ มิได้เคยสร้างสมในทานนั้น ในเวลาต่อมาทำกาลกิริยาตายไป บังเกิดใน เสรีสกวิมาน (ไกลตณซึก) ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช¹⁴⁰

วิมานอันมีรัศมีไม่ทรมานแล้วไม่อึมเลย สระโบก- ฆรณีเลื่อนลอยไปในอากาศ มีสวน ป่าไม้มาก มีบุณฑริกบัวขาวมาก มีต้นไม้ออกผลเป็นนิจ โขยกกลิ่นหอมตลบไป เสาววิมาน เหล่านี้เป็นเสาแก้ว ไพฑูรย์ สูงรอยศอก สนวนยาวประดับด้วยศิลาแก้วประพาฬ แก้วลาย และแก้วทับทิม มีรัศมีโชติช่วงมีเสาพื้นหนึ่ง มีอานุภาพ หาที่เปรียบมิได้ อยู่บนเสาเหล่านั้น ประกอบด้วย รัตนะภายใน ภายในอกล้อมด้วยไฟที่ทอง และกำบัง อย่างดีด้วยแผนทอง สว่างด้วยทอง ชมพูนุท สวนนั้น ๆ เกลี้ยงเกลาประกอบด้วยบันได และแผนกระดานของ ปราสาท มั่นคงงดงาม สนวน ประกอบเขากันสนิท ภายในวิมานรัตน มีขวน้ำอุดมสมบูรณ์ ต้าทาน อันหมู่เทพอัปสรหอมลอมเอิกอิ่ง ด้วยเสียงตะโพน เปงมางและดนตรี อันทวยเทพ กราบไหว้ด้วยการ สดุดี และวันหนานตื่นอยู่ด้วยหมู่เทพนารี บันเทิงอยู่ในวิมานปราสาท อันประเสริฐนารีนรมยใจ มีอานุภาพเป็นอจินไตย ประกอบไปด้วยคุณทุกอย่าง ดังท้าว เวสวัณในนลินีสถานมีดอกบัว¹⁴¹

เป็นวิมานไม้สักบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช ที่เกิดขึ้นแก่เจ้าปายาสือดีผู้ครองเสตัพยนคร ในแคว้นโกศล ที่ได้สนทนารธรรมกับท่านพระกุมารกัสสปเถระ จนกลับใจจากการเป็นผู้เห็นผิดว่าไม่มี บุญบาป เป็นคนตระหนี่ มีธรรมอันลามก มีปกติกล่าววว่า ชาตสุญ โลกหน้าไม่มี สัตว์ที่ผิดเกิดไม่มีผล วิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี มานับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติธรรมตามสมควร

11. สุนิกขิตตวิมาน (वादวยสุนิกขิตตวิมาน)

ในอรรถกถาสุนิกขิตตวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน กรุงสาวัตถี สมัยนั้น ทานพระมหาโมคคัลลานะจาริกไปในเทวโลก ถึงสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ ขณะนั้นเทพบุตรองค์หนึ่งยืนอยู่ที่ประตูวิมานของตน เห็นทาน พระมหาโมคคัลลานะเกิดความเคารพนับถือมาก เข้าไปหาแล้วไหว้ด้วย เบญจางคประดิษฐ์ ยืนประคองอัญชูลี้อยู่

เล่ากันมาว่า เทพบุตรนั้น ในอดีตกาล ครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่ากัสสปะเสด็จดับขันธปรินิพพาน มหาชนได้สร้างพระสถูปทอง โยชนหนึ่งบรรจพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ บริษัท 4 ไตพากัน เขาไปบูชาที่พระเจดีย์ดวยของหอมดอกไม้และ รูปปั้นตนเสมอ ๆ เมื่อคน อื่น ๆ ไปบูชาด้วยดอกไม้ที่พระเจดีย์นั้น อุบาสกคนหนึ่งเห็น ดอกไม้วางไว้มิเรียบร้อยในที่ที่คนทั้งหลายเหล่านั้นบูชา จึงจัดวางดอกไม้เหล่า นั้นอย่าง เรียบร้อยทีเดียวในที่นั้นเอง ได้บูชาด้วยดอกไม้ซึ่งจัดอย่างวิเศษเป็นส่วน ๆ มีสัณฐานนาดู

¹⁴⁰พ.ว.อ.48/652-653.

¹⁴¹พ.ว.อ.48/662-663.

นำเลื่อมใส ครั้นแล้วก็ยึดการบูชาด้วยดอกไม้ นั้นเป็นอารมณ์ ระลึกถึงพระคุณของพระ
ศาสดา มีจิตเลื่อมใส ตั้งบุญ นั้นไว้ในหทัย

เวลาต่อมาอุบาสกนั้นทำกาลตายไปบังเกิดในวิมานเสาแก้วมณีสูง 12 โยชน
โดยรอบมี ห้องโถงฐานงามโอฬาร 700 ห้อง ล้วนเสาแก้ว ไพฑูรย์ ปลูกด้วยเครื่องปลูก
ที่งดงามนั้น และดื่มกินในวิมานนั้น และพิณพิพยก็บรรเลงไพเราะ มีกามคุณหา มีรสเป็น
ทิพย์ และเทพนารีที่แต่งองค์ด้วยทองฟอนรำอยู่มิมีวาระงาม¹⁴²

เป็นวิมานเสาแก้วมณีสูง 12 โยชนมี 300 ห้อง บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสก
ชาวกรุงสววัตถี ที่จัดดอกไม้ของหอมที่ผู้อื่นวางกันไม่เป็นระเบียบให้เป็นระเบียบ แล้ววางไว้ที่พระสกล
ของพระกัสสะปะพุทธเจ้าเป็นประจำ

3.6 สรุป

ทานในคัมภีร์วิมานวัตถุ

ผู้วิจัยได้นำข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับบัณฑิตยสถานมหาวิทยาลัย
พุทธศักราช 2527 พระสูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เล่มที่ 48 มาวิเคราะห์ลงในลักษณะของ
ทาน 3 ประเภท คือ 1.จากเจตนาทาน 2.วิริตี 3.ไทยธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้นำตารางข้อมูลในบทที่ 3 มา
วิจัยบนพื้นฐานข้อมูลในงานวิจัยนี้เท่านั้นเพื่อให้เกิดความสอดคล้องถูกต้องของงานวิจัย

1.จากเจตนาทาน ในวิมานวัตถุประกอบไปด้วย 85 เรื่องคือ อิตถิวัรรคทั้ง 4 วรรค

1) ปฐวัรรคมี 17 วิมาน ได้แก่ ปฐมปีฐวิมาน ทุตติปีฐวิมาน ตติยปีฐวิมาน จตุตถปีฐวิมาน กุญชร
วิมาน ปฐมนาวาวิมาน ทุตตินาวาวิมาน ตติยนาวาวิมาน ปทีปวิมาน ติลทักขินวิมาน ปฐม ปติพพาวิมาน
ทุตติปติพพาวิมาน ปฐมสุณิสาวิมาน ทุตติสุณิสาวิมาน อุตตราวิมาน สิริมาวิมาน เปสการวิมาน

2) จิตตลดาวรรค มี 11 วิมาน ได้แก่ ทาสีวิมาน ลพุมวิมาน อจาจมาทายิกาวิมาน จันฑาลิ
วิมาน ภัททิตถิกาวิมาน โสณทินนาวิมาน อุโปสถาวิมาน สุนิทธาวิมาน สุทินนาวิมาน ปฐมภิกขาทายิ
กาวิมาน ทุตติภิกขาทายิกาวิมาน

3) ปาโรจฉัตตกวรรค มี 10 วิมาน ได้แก่ อุฬารวิมาน อุจจุทายิกาวิมาน บัลลังกวิมาน ลตา
วิมาน คุตตลวิมาน ทัททลลวิมาน เปสวัตติวิมาน มัลลิกาวิมาน วิสาลักขวิมาน ปาโรจฉัตตกวิมาน

4) มัญชิวุทฺธกวรรค มี 12 วิมาน ได้แก่ มัญชิวุทฺธกวิมาน ประภัสสรวิมาน นาควิมาน อโสม วิมาน กัญ
ชิกยิกาวิมาน วิหารวิมาน จตุริตถวิมาน อัมพวิมาน ปตีวิมาน อุจจุวิมาน วันทนวิมาน รัชชู มาลาวิมาน
ปฐวิมาน 3 วรรค

¹⁴²ช.วิ.อ.48/682-684.

1) มหารถวรรค 14 วิมาน ได้แก่ มณฑลทวปุตติวิมาน เรวตีวิมาน ฉัตตมาณวิมาน กักกฎกรสทหายกวิมาน ทวารบาลวิมาน ปฐมกรณวิมาน ทุตติยกรณวิมาน ปฐมสูจิวิมาน ทุตติยสูจิวิมาน ปฐมนาควิมาน ทุตติยนาควิมาน ตติยนาควิมาน จุฬรณวิมาน มหารถวิมาน

2) ปายาสีวรรค 10 วิมาน ได้แก่ ปฐมอคาริวิมาน ทุตติยอคาริวิมาน ผลทหายกวิมาน ปฐมอุปัศสทหายกวิมาน ทุตติยอุปัศสทหายกวิมาน ภิกขาทหายกวิมาน ยวปาลกวิมาน ปฐมกฤษณวิมาน ทุตติยกฤษณวิมาน ปายาสีวิมาน

3) สุนิกขิตตวรรค 11 วิมาน ได้แก่ จิตตลภาวิมาน นันทวิมาน มณินุณวิมาน สุวัณณ วิมาน อัมพวิมาน โคปาลวิมานกัณฐกวิมาน อนเนกวัณณวิมาน มัญญุกฤษณวิมาน เสริสสกวิมาน สุนิกขิตตวิมาน¹⁴³

การให้ทานในคัมภีร์วิมานวัตถุทั้ง 85 เรื่องนี้นั้นประกอบไปด้วยจากเจตนาทาน คือ ความไม่โลภที่ประกอบด้วยจากเจตนา¹⁴⁴ พระครูปัญญาภุมนีได้กล่าวไว้ใน มงคลที่ปณีแปล ว่า จากเจตนาทาน ได้แก่ การให้ทานโดยที่บุคคลมีศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ซึ่งทานโดยแท้จริง ไร้เจตนาหวัง สิ่งตอบแทน มีปัญญาตรึกตรองด้วยตน มิใช่เห็นเขาทำก็ทำตามเขาไป¹⁴⁵ ส่วนในทาน ในอรรถกถามงคลัตถที่ปณี ท่านกล่าวหมายเอา ทานเจตนา และ อโลภะทั้ง 2 เท่านั้น ดังนั้น “ทานเจตนา ชื่อว่า ทานด้วยอรรถว่า เป็นเหตุอันเขาให้ และ อโลภะ ชื่อว่าทาน ด้วยอรรถว่า มอบให้วัตถุของตนแก่บุคคลอื่น นอกจากนี้ ท่านได้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของทานที่ปรากฏในทานสูตร ในอัฐกนิบาต แห่งอังคุตตรนิกาย ซึ่งพระผู้มีพระภาค เจ้าตรัสว่า “ธรรม 3 ประการนี้ คือ การให้ทานด้วยศรัทธา 1 การให้ทานด้วยหิริ 1 การให้ทานอันหาโทษมิได้”¹⁴⁶ จากเจตนาทาน เห็นได้ว่าไม่ว่าการกระทำอันใดที่เกี่ยวข้องกับทานนั้นยังมีจากเจตนาเสมอ

ตัวอย่างเช่น เรื่อง ปฐมปีฐวิมาน

“พระเถระผู้ถือปณทปาติกรุดงคเปนวัตรรูปหนึ่งเที่ยวบิณฑบาต กุลธิดาผู้หนึ่ง ถึงพร้อมด้วยศรัทธาเห็นพระเถระ ก็เกิดความเคารพความนับถือมาก เกิดปติโสมนัสอย่างโอรส จึงนิมนต์ให้ทานเข้าไปยังเรือน ไหวด้วยเบญจางคประดิษฐ์ จัดตั้งของตนปูผาเนื้อเกลี้ยงสีเหลืองบนตั่งนั้นถวายอาหาร ต่อมาจากนั้น สตรีผู้นั้นเกิดโรคอย่างหนึ่งตาย ไปบังเกิดในวิมานทองขนาด 12 โยชน์ ภพดาวดึงส์ นางมีเทพอัปสร 1,000 เปนบริวาร”¹⁴⁷ ดังนั้นการให้ทานของกุลบุตรกุลธิดาในวิมานนี้จึงประกอบไปด้วยจากเจตนาทั้งหมด

¹⁴³ช.วิ.อ.48/7-8.

¹⁴⁴ช.ช.อ.39/192.

¹⁴⁵พระครูปัญญาภุมนี, *มงคลที่ปณีแปล*, (กรุงเทพมหานคร : ทวีพิมพ์ดี, 2532), หน้า 205.

¹⁴⁶อง.อฎฐก.อ.23/122-474.

¹⁴⁷ช.วิ.อ.48/9.

2. **วีรตี วีรตี** ชื่อว่าทาน เพราะคำว่าวีรตีคือการให้อภัย ได้แก่สมათานวีรตี กล่าวคือ เบญจศีล คำว่า วีรตีทานนี้ ปรากฏในมงคลชื่อว่า อารตี วีรตี ปาปา (การงดเว้นจากบาป)¹⁴⁸ ผู้วิจัยขอนำคำอธิบายของอาจารย์ทางพุทธศาสนาามาแสดงไว้ โดยย่อ ดังนี้คือ

1. **สัมปตตวีรตี** งดเว้นด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า เป็นวีรตีของผู้ที่ไม่ ตั้งใจจะรักษาศีลมาก่อน คือบางคนไม่ตั้งใจว่าจะรักษาศีล แต่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นจำเพาะหน้า อันอาจจะให้ล่วงศีลได้ แต่ไม่ยอมล่วงศีล เกิดงดเว้นขึ้นมาในขณะนั้น เช่น มีโอกาสจะฆ่า สัตว์ หรือฆ่าคนได้ แต่ไม่ฆ่า หรือมีโอกาสจะลักของของคนอื่นได้ แต่ไม่ลัก หรือมีโอกาส จะประพฤติดิฉินในกามได้แต่ไม่ยอมประพฤติดิฉินในกาม โดยมาคำนึงว่า การกระทำเช่นนี้ไม่ เหมาะไม่ควรแก่ฐานะและสกุลของตนอย่างยิ่ง จึงงดเว้นเสียในขณะนั้น การงดเว้นอย่างนี้ ท่านเรียกว่า สัมปตตวีรตี

2. **สมათานวีรตี** งดเว้นด้วยการสมათาน เป็นวีรตีของปุถุชนทั่วไป เช่น สมათานศีล 5 สมათานศีล 5 เป็นต้น

3. **สมุจเฉทวีรตี** งดเว้นได้เด็ดขาด เป็นวีรตีของพระอริยบุคคลตั้งแต่พระ โสดาบันขึ้นไป คือพระอริยบุคคลทุกจำพวกมีศีล 5 บริบูรณ์ที่สุด ท่านงดเว้นจากเวร 5 ได้ เด็ดขาด โดยไม่ต้องสมათาน หรือคอยพะวงรักษา เพราะท่านเห็นโทษของการประพฤติ ล่วงศีลอย่างแท้จริง แม้ใครจะมาบังคับให้ท่านประพฤติล่วงศีล 5 ท่านยอมตายเสียดีกว่าที่ จะประพฤติล่วง การละความชั่วในขั้นนี้ของท่านจึงเป็นสมุจเฉททาน คือละได้เด็ดขาด หรือเป็นสมุจเฉทวีรตี คืองดเว้นได้เด็ดขาด¹⁴⁹ซึ่งในวิมานวัตถุณีประกอบไปด้วย 17 เรื่อง ดังนี้

1.ปฐมปัตติพตาวิมาน 2.ทุติยปัตติพตาวิมาน 3.ลตาวิมาน 4.อุตตราวิมาน 5.สุนิททาวิมาน 6.สุทินนาวิมาน 7.บัลลังกวิมาน 8.เปสการียวิมาน 9.ทาสีวิมาน 10.ภัททิตถิกาวิมาน 11.โสณทินนาวิมาน 12.อุโบสถาวิมาน 13.มัลลิกาวิมาน 14.วิสาลักชีวิมาน 15.ฉัตตมาณววิมาน 16.ทุติยนาควิมาน 17.จิตตลถาวิมาน

ตัวอย่างเช่น ปฐมปัตติพตาวิมาน

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน กรุงสาวัตถี ในกรุงสาวัตถีนั้น สตรีผู้หนึ่งได้เป็นผู้ปฏิบัติสามี นางคล้อยตามสามี อดทน ถือโอวาสามีโดยเคารพ แม้โกรธก็ไม่หุนหันพลันแล่น ไม่พูดคำหยาบ พูดแต่เรื่องจริง มีความเชื่อและเลื่อมใส และให้ทานตามควรแก่ทรัพย์สมบัติ นางเกิดเป็นโรคบางอย่าง ก็ตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ วิมานดาตาศดวยปุပ္ผชาติ นารีนรมย วิจิตรเพนอันมาก

¹⁴⁸ มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 3.

¹⁴⁹ พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จตฺตวณฺโณ), *กฎแห่งกรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 133.

ทั้งเทพบุตรทั้งเทพธิดาก็มาคบหาสมาคมกัน นกกระเรียน นกยูง หงส์ และดุเหว่า ล้วนเปนนทิพย์ส่งเสียงไพเราะ ชุมนุมกันอยู่ก็ปรากฏแก่นาง¹⁵⁰

จากกรณีนี้จะเห็นได้ว่า สตรีผู้นี้เป็นผู้ปฏิบัติสามี อดทน ถือโอวาทสามีโดยเคารพ แม้โกรธก็ไม่หุนหันพลันแล่น ซึ่งไม่ทำให้อุทลเกิดขึ้นและไม่มีการประพฤตินอกใจสามีอยู่ในกรอบแห่งศีลที่ 3 จึงจัดอยู่ในวีรติ คือ การได้สมათานวีรติ กล่าวคือ เบญจศีล เป็นต้น

3. ไทยธรรม ชื่อว่าทาน เพราะเป็นการให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวและน้ำ เป็นต้น วัตถุเครื่องไทยธรรมที่เป็นวัตถุทาน¹⁵¹ วัตถุสำหรับให้ทานมี 10 อย่างดังนี้ คือ อันนัง ข้าว, ปานัง น้ำ, วัตถัง เครื่องนุ่งห่ม, ยานัง ยานพาหนะ, มาลา ดอกไม้, คันฉัง ของหอม, วิเลปนัง เครื่องลูบไล้, เสยยา ที่นั่งที่นอน, อวารสลัง ที่อยู่อาศัย, ปทีเปยยัง เครื่องให้แสงสว่าง ซึ่งในวิมานวัตถุนี้ประกอบไปด้วย 55 เรื่อง ดังนี้

1. ปฐมปีฐวิมาน 2. ทุตติยปีฐวิมาน 3. ตติยวิมาน 4. จตุตถปีฐวิมาน 5. ชรวิมาน 6. ปฐมนาวาวิมาน 7. ทุตติยนาวาวิมาน 8. ตติยนาวาวิมาน 9. ปทีปวิมาน 10. ติลทักขิมวิมาน 11. ปฐมสุณิสาวิมาน 12. ทุตติยสุณิสาวิมาน 13. สิริมาวิมาน 14. ลขุมวิมาน 15. อาจามทายิกาวิมาน 16. ภัททิติถิกาวิมาน 17. อุโบสถาวิมาน 18. สุทินทาวิมาน 19. สุทินนาวิมาน 20. ปฐมภิกขาทายิกาวิมาน 21. ทุตติยภิกขาทายิกาวิมาน 22. อุฬารวิมาน 23. อุจจุทายิกาวิมาน 24. คุตติลวิมาน 25. ทัททลวิมาน 26. เปสวตีวิมาน 27. มัลลิกาวิมาน 28. วิสาลักขวิมาน 29. เรวตีวิมาน 30. กักกฎกรสทายกวิมาน 31. ปฐมกรณียวิมาน 32. ทุตติยกรณียวิมาน 33. ปฐมสุจิวิมาน 34. ทุตติยสุจิวิมาน 35. ปฐมนาควิมาน 36. ทุตติยนาควิมาน 37. ตติยนาควิมาน 38. จุพถวิมาน 39. มหารถวิมาน 40. ปฐมอคาริยวิมาน 41. ทุตติยอคาริยวิมาน 42. ผลทายกวิมาน 43. ปฐมอุปสยทายกวิมาน 44. ทุตติยอุปสยทายกวิมาน 45. ภิกขาทายกวิมาน 46. ยวपालกวิมาน 47. ปฐมกุณชลิวิมาน 48. ทุตติยกุณชลิวิมาน 49. ปายาสวิมาน 50. จิตตลภาวิมาน 51. มณีถุนวิมาน 52. สุวัณณวิมาน 53. อัมพวิมาน 54. โคपालวิมาน 55. สุนิกจิตตวิมาน

ตัวอย่างเช่น ปฐมปีฐวิมาน

พระเถระผู้ถือปณชปาติกธุดงค์เพนวัตรรูปหนึ่งเที่ยวบิณฑบาต กุลธิดาผู้หนึ่ง ถึงพร้อมด้วยศรัทธาเห็นพระเถระ ก็เกิดความเคารพความนับถือมาก เกิดปติโสมนัสอย่างโอฬาร จึงนิมนต์ให้ทานเข้าไปยังเรือน ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ จัดตั้งของตนปูมาเนื้อเกลี้ยงสีเหลืองบนตั่งนั้นถวายอาหารต่อมาจากนั้น สตรีผู้นั้นเกิดโรครอยางหนึ่งตาย ไปบังเกิดในวิมานทองขนาด 12 โยชน์ ภาพดาวตึงสน นางมีเทพอัปสร 1,000 เปนบริวาร

กุลธิดาผู้นี้ได้ถวายอาหาร ทำเบญจางคประดิษฐ์ จัดตั้งของตนปูมาเนื้อเกลี้ยงสีเหลืองบนตั่ง เพื่อให้พระเถระนั้นฉันอาหาร จึงจัดให้อยู่ในประเภท ไทยธรรม

¹⁵⁰ พ.ว.อ. 48/93-94.

¹⁵¹ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2551), หน้า 108.

ตารางที่ 3.1 สรุปทานในคัมภีร์วิมานวัตถุด้วยตารางดังนี้

ที่	เรื่อง	ทาน	อานิสงส์
อิทธิวิมาน ปิฐุวรรคมี 17 วิมาน			
1(1)	ปฐมปิฐุวิมาน	จัดตั้งถวายภัตตาหาร ถวายข้าว และน้ำตามกำลังทรัพย์ของตน	วิมานมีขนาด 12 โยชน์ ตั้งทองคำอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
2(2)	ทุติยปิฐุวิมาน	จัดตั้งภัตตาหารถวาย ถวายอาสนะผ้าสีเขียวปูรองของถวาย	วิมานตั้งแก้วไพฑูรย์อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
3(3)	ตติยวิมาน	จัดตั้งชั้นดีถวายนั่งฉันภัตตาหาร ถวายตั้งเป็นของสงฆ์	วิมานตั้งทองคำบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
4(4)	จตุตถปิฐุวิมาน	จัดตั้งถวายนั่งฉันภัตตาหาร	วิมานตั้งแก้วไพฑูรย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
5(5)	กุญชรวิมาน	ถวายภัตตาหารชั้นเลิศด้วยมือของตน เนยใส น้ำผึ้ง และน้ำตาลกรวด	วิมานทองคำ สูง 200 โยชน์ และมีช้างเป็นพาหนะบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
6(6)	ปฐมนาวาวิมาน	น้ำ	วิมานที่มีเรือเป็นพาหนะ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
7(7)	ทุติยนาวาวิมาน	น้ำ	วิมานที่มีเรือเป็นพาหนะ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
8(8)	ตติยนาวาวิมาน	น้ำ	วิมานที่มีเรือเป็นพาหนะ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
9(9)	ปทีปวิมาน	จุดประทีปขึ้นตั้งไว้หน้าธรรมาสน์	เป็นวิมานที่มีแสงสว่างบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
10(10)	ติลทักขิณวิมาน	ถวายเมล็ดงา	วิมานทองคำขนาด 12 โยชน์ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
11(11)	ปฐมปัตติพพาวิมาน	เป็นผู้ซื้อสัตว์ต่อสามี	วิมานที่มีดอกไม้รัตนมัย มีกานานาพันธุ์ส่งเสียงไพเราะบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
12(12)	ทุติยปัตติพพาวิมาน	เป็นผู้ซื้อสัตว์ต่อสามี	วิมานที่มีเสาทำด้วยแก้วไพฑูรย์เปล่งแสงเรืองรอง

ที่	เรื่อง	ทาน	อาณิสต์
13(13)	ปฐมสุณีสาวีมาน	อาหาร(ขนม)	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
14(14)	หุติยสุณีสาวีมาน	อาหาร(ขนมกุมมาส)	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
15(15)	อุตตราวิมาน	รักษาอุโบสถศีล ฟังธรรมและปฏิบัติธรรม5	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
16(16)	สิริมาวิมาน	อาหาร(สลากภัต)	วิมานที่รุ่งเรืองบนสวรรค์ชั้นนิมมานรดี
17(17)	เปสการียวิมาน	ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจนบรรลุ โสตาปัตติผล	วิมานที่มีเสาทำด้วยแก้วไพฑูรย์เปล่งแสงเรืองรองต้นไม้ทอง ขึ้นอยู่โดยรอบ
จิตตลดาวรรคที่ 2 มี 11 วิมาน			
1(18)	ทาสีวิมาน	เจริญ กัมมัฏฐาน	วิมานเกิดขึ้นแก่นางพร้อมทั้งมีรัศมีสว่างไสวดุจดาวประกายพริ้วมี บริวารห้อมล้อม เทียบชมสวนจิตรลดา
2(19)	ลชุมวิมาน	รักษาศีล ให้ทาน และปฏิบัติธรรม	วิมานเกิดขึ้นแก่นางพร้อมทั้งผิวพรรณดั่งทองคำ
3(20)	อจาณฑายิกาวิมาน	ถวายข้าวตัง	วิมานเกิดขึ้นแก่นาง
4(21)	จันฑาสีวิมาน	ผู้เลื่อมใสและได้มีโอกาสถวายอภิเวทพระพุทเจ้า	วิมานเกิดขึ้นแก่นางพร้อมทั้งผิวพรรณดั่งทองคำ
5(22)	ภัททิติกาวีมาน	ได้ฟังธรรม รักษาอุโบสถศีลประจำ และได้ถวายภัตตาหาร	วิมานเกิดขึ้นแก่นางพร้อมทั้งประดับมาลัยดอกมณฑารพสีต่างๆ
6(23)	โสณทินนาวิมาน	ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ	วิมานเกิดขึ้นแก่นางพร้อมทั้งผิวพรรณดุจประกายพริ้ว
7(24)	อุโบสถาวีมาน	ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ และยังได้ถวายทาน	วิมานเกิดขึ้นแก่นางพร้อมทั้งผิวพรรณดุจประกายพริ้ว
8(25)	สุนิททาวีมาน	ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีลถวายทาน	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เกิดขึ้นแก่นางพร้อมทั้งผิวพรรณดุจประกายพริ้ว

ที่	เรื่อง	ทาน	อาณิสต์
9(26)	สุทินนาวิมาน	ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีล ถวายทาน	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เกิดขึ้นแก่นางพร้อมทั้ง ผิวพรรณดุจประกายพรึก
10(27)	ปฐมภิกขาทายิกา วิมาน	อาหาร	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์
11(28)	ทุติยภิกขาทายิกา วิมาน	อาหาร	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์
ปาริฉัตตวรรคที่ 3 มี 10 วิมาน			
1(29)	อุฬารวิมาน	ขนมเบื้อง	วิมานอันโอฬารเป็นวิมาน ทองคำบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
2(30)	อจุจุทายิกาวิมาน	ถวายท่อนอ้อย	มีวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
3(31)	บัลลังก์วิมาน	นั่งถือสามิตุจเวทดา รักษา อุโบสถศีลเป็นประจำ	วิมานที่มีบัลลังก์สวยงามบน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
4(32)	ลตาวิมาน	รักษาอุโบสถศีล ประพฤติธรรม พุดจาไฟเราะ รู้จักให้ทาน	เกิดเป็นเทพธิดาของท้าว เวสวัณมหาราชในสวรรค์ชั้น จาตุมหาราช
5(33)	คุดติลวิมาน	ถวายผ้าเนื้อดี	วิมานที่เกิดขึ้นแก่นางกาย สว่างไสวไปทั่ว
6(34)	ทัฬหวิมาน	ถวายสังฆทาน	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ ชั้นนิมมานรดี
7(35)	เปสวตีวิมาน	บูชาสรีระของพระสารีบุตรด้วย เครื่องสักการะหลายอย่างล้วน แต่รัตนและดอกคำ	วิมานที่มุงด้วยแก้วผลึกมีชาย เงินช้ายทอง มีพื้นวิจิตร หลากสี มีแสงสว่างไสว
8(36)	มัลลิกาวิมาน	ปฏิบัติธรรม รักษาศีล ให้ทาน และได้นำช้ายทองที่ถักด้วย ทองคำ แก้วมณี และแก้วมุกดา ไปคลุมพระพุทธรูปเมื่อเสร็จ ดับขันธปรินิพพาน	วิมานสวยงามวิจิตรมากบน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
	วิสาลักชีวิมาน	ดอกไม้ของหอมไปบูชาพระ	วิมานอันสวยงามวิจิตรบน

9(37)		สถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ของพระผู้มีพระภาคเป็นประจำ	สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
10(38)	ปาริฉัตรกวิมาน	ผู้ใช้ดอกโกศกบุงาพระพุทธรเจ้า โดยปูลาดเป็นเครื่องลาดดอกไม้ โดยรอบอาสนะ	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
มัถุขิภฏฐกวรรคที่ 4 มี 12 วิมาน			
1(39)	มัถุขิภฏฐกวิมาน	ถวายเป็นภพมาลัยดอกสาละ และ ไปรยลงบนพุทธรอาสน์	วิมานแก้วผลึกสีแดงบน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ที่	เรื่อง	ทาน	อาณิสถ์
2(40)	ปภัสสรวิมาน	ถวายเป็นภพมาลัย ดอกมะลิและ น้ำอ้อยงบ	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
3(41)	นาควิมาน	ถวายเป็นผ้าคู่หนึ่ง พังธรรมเทศนา	วิมานที่เกิดขึ้นในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์
4(42)	อโถมวิมาน	ถวายเป็นขนมกุ่มมาสแห้ง	วิมานที่มีรัศมีสว่างไปทุกทิศ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
5(43)	กัญชุกทาทิกาวิมาน	ถวายเป็นน้ำข้าวปรุงผสมผลพุทรา อบ	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์
6(44)	วิหารวิมาน	ถวายเป็นวิหาร	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์
7(45)	จตุรติถ์วิมาน	ถวายเป็นดอกไม้ต่างชนิดกัน	วิมานที่เกิดในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์
8(46)	อัมพวิมาน	ถวายเป็นวัตสวนมะม่วง	วิมานรุ่งเรืองนำรินรมย์บน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
9(47)	ปีติวิมาน	ดอกบวบขม 4 ดอก แต่ไปยง ไม่ทันถึงถูกแม่โคขวิดจน เสียชีวิต	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
10(48)	อุจจุวิมาน	ถวายเป็นท่อนอ้อย	วิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
11(49)	วันทวิมาน	กราบไหว้สมณะที่ เดิน ทางผ่านหมู่บ้านจนภิกษุลับตา ไป	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

12(50)	รัชชุมาลวิมาน	ฟิ่งอนุบุพพิภพและอริยสัง 4 ก็ได้บรรลุนิเวศนาปัตติผล	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
บุริสวิมาน มหารถวรรคที่ 5 มี 14 วิมาน			
1(51)	มัตถกเทวบุตตวิมาน	ชาติก่อนเป็นกบมีความ เลื่อมใสในพระสุรเสียงของ พระผู้มีพระภาคขณะทรง แสดงธรรม	วิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
2(52)	เรวตีวิมาน	ให้ทาน ตั้งโรจนาน บำรุง พระสงฆ์	วิมานมีรัศมีรุ่งเรืองมากบน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
3(53)	ฉัตตมาณวกวิมาน	ประกาศตนขอถึงพระ รัตนตรัยเป็นที่พึ่ง	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์
4(54)	กักกฎกรสทายกวิมาน	ถวายแกงปู	วิมานทองคำบนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์

ที่	เรื่อง	ทาน	อานิสงส์
5(55)	ทวารपालวิมาน	ผู้คอยเปิดประตูนิมนต์ภิกษุให้ เข้ามารับบิณฑบาตตั้งอยู่ศีล และบำรุงภิกษุด้วยความ เคารพ	วิมานที่รุ่งเรืองไปทั่วทุกทิศ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
6(56)	ปฐมภริยวิมาน	ถวายอาหารแด่พระผู้มีพระ ภาคเจ้า	วิมานที่รุ่งเรืองไปทุกทิศบน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
7(57)	ทุติยภริยวิมาน	ถวายอาหาร	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์
8(58)	ปฐมสุจีวิมาน	ถวายเข็ม	วิมานอันรุ่งเรืองไปทุกทิศบน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
9(59)	ทุติยสุจีวิมาน	เข็มพร้อมกล่องเข็ม แต่ภิกษุผู้ กำลังเย็บจีวร	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์
10(60)	ปฐมนาควิมาน	นำดอกไม้กำ 8 ดอกบูชาพระ สถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ	วิมานที่มีช้างทิพย์เป็น พาหนะบนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์
11(61)	ทุติยนาควิมาน	รักษาศีล 5 เป็นประจำ รักษา	วิมานที่มีช้างทิพย์เป็น

		อุโบสถศีลทุกวันพระ ได้ถวายทานและฟังธรรม	พาหนะ
12(62)	ตติยนาควิमान	สร้างที่พักแรมมุงด้วยผ้าถวายแด่พระชีนาสพ	วิमानที่มีช้างพลายทิพย์เป็นพาหนะในสุธัมมาเทวสภา
13(63)	จูปรณวิमान	ให้ทาน ฟังธรรม และบูชาพระบรมสารีริกธาตุ	เป็นวิमानที่มีรถม้าทิพย์เป็นพาหนะบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
14(64)	มหารถวิमान	ถวายมหาทานแด่พระสงฆ์	วิमानที่มีรถทิพย์คันใหญ่เทียมด้วยม้าเป็นพาหนะ
ปายาสวรรค์ที่ 6 มี 10 วิमान			
1(65)	ปฐมอคาริยวิमान	เป็นอุปัชฌาย์ของพระสงฆ์	วิमानบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
2(66)	ทุติยอคาริยวิमान	ผู้เป็นอุปัชฌาย์ของพระสงฆ์	วิमानบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
3(67)	ผลทายกวิमान	ถวายผลมะม่วง	วิमानบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
4(68)	ปฐมอุปัชฌายกวิमान	ให้ที่อาศัยและได้ถวายน้ำอ้อย	วิमानทอง 12 โยชน์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
5(69)	ทุติยอุปัชฌายกวิमान	ให้ที่อาศัย	วิमानอันรุ่งเรืองยิ่ง
6(70)	ภิกขาทายกวิमान	ถวายอาหารแต่ภิกษุผู้เดินทางไกล	วิमानทอง 12 โยชน์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ที่	เรื่อง	ทาน	อานิสงส์
7(71)	ยวปาลกวิमान	ถวายขนมที่ตนกำลังจะบริโภคแด่พระชีนาสพ	วิमानแก้วมณีกว้าง 12 โยชน์
8(72)	ปฐมกุณฑลวิमान	ถวายมหาทาน	วิमानทิพย์เหมือนพระจันทร์ มีพิณทิพย์คอยบรรเลงบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
9(73)	ทุติยกุณฑลวิमान	ถวายมหาทาน	วิमानอันรุ่งเรือง
10(74)	ปายาสวิमान	ถวายอาหารแด่พระสงฆ์	วิमानบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
สุนิกขิตตวรรคที่ 7 มี 11 วิमान			
1(75)	จิตตลาวิमान	เลี้ยงบิดามารดา การให้ทาน และรักษาศีลอุโบสถเป็นประจำ	วิमानเหมือนตั่งสวนจิตรลดา บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

2(76)	นันทนิมิต	เลี้ยงดูบิดามารดาผู้เฒ่าแก่ ข้าวและน้ำ	วิมานเหมือนตั่งสวนนันทวัน บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
3(77)	มณีคุณวิมาน	สร้างพื้นถนน สร้างสะพาน ปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา ลอกคำ ห่วยและทำให้กว้างขึ้น รักษา ศีล และให้ทานตามกำลัง ทรัพย์	วิมานเสาแก้วมณีสูง 12 โยชน์ มีห้อง 700 ห้อง บน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
4(78)	สุวัณณวิมาน	สร้างคันธกุฎีถวาย พระพุทธเจ้า	วิมานเหนือภูเขาทองบน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
5(79)	อัมพวิมาน	ถวายน้ำสรงและน้ำดื่ม	วิมานเสาแก้วมณีสูง 12 โยชน์ มี 700 ห้อง บน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
6(80)	โคपालวิมาน	ถวายขนม	วิมานทองสูง 12 โยชน์ อัน รุ่งเรืองสว่างไสวไปทุกทิศบน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
7(81)	กัณฐกวิมาน	เสด็จเข้าขายสิทธิ์ตะถอก ผนวช	วิมานอันรุ่งเรืองบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์
8(82)	อเนกวัณณวิมาน	ชักชวนคนทั้งหลายให้บูชา พระสถูปบรรจุพระบรม สารีริกธาตุ	วิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
9(83)	มัญญกุณฑลวิมาน	ผู้ทำใจให้เลื่อมใสใน พระพุทธเจ้า	วิมานทอง 12 โยชน์ บน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ที่	เรื่อง	ทาน	อาณิสต์
10(84)	เสริสสกวิมาน	ได้สนทนาธรรมและหันมานับ ถือพระพุทธศาสนา และ ปฏิบัติธรรมตามสมควร	วิมานไม้สักบนสวรรค์ชั้นจา ตุมมหาราช
11(85)	สุนิกจิตตวิมาน	จัดดอกไม้ให้เป็นระเบียบอยู่ หน้าสถูป	วิมานเสาแก้วมณีที่สูง 12 โยชน์มี 300 ห้อง บนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์

บทที่ 4

คุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

การวิเคราะห์คุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ คือการแสวงหาความรู้เพื่อทำความเข้าใจเรื่องคุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2527 พระสูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เล่มที่ 48 ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์คุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ ดังนี้

4.1 อานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

4.1.1 อานิสงส์ของทาน

4.1.2 ผลของทาน

4.2 วิเคราะห์คุณค่าของทานต่อสังคม

4.2.1 คุณค่าของจาคะเจตนาต่อสังคม

4.2.2 คุณค่าวิริตติต่อสังคม

4.2.3 คุณค่าไทยธรรมต่อสังคม

4.3 สรุป

4.1 อานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

ทาน ในพระพุทธศาสนานั้นถือเป็นสิ่งสำคัญขั้นพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะคนไทยที่รู้จักมักคุ้นกันดีในเรื่องของการให้ เป็นการให้ที่แฝงด้วยเจตนาที่ดีเป็นคุณธรรมที่แสดงออกถึงความเป็นผู้มีจิตใจดี ความปรารถนาดีของผู้ให้ต่อผู้อื่นด้วยความโอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณา มีการเสียสละซึ่งถือเป็นคุณธรรมที่ส่งผลก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวม เกิดความชื่นใจหรือสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ การให้ทานที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่บัณฑิตสรรเสริญนั้นประกอบด้วย 1.การให้ด้วยศรัทธา 2.การให้ทานด้วยหิริ และ 3.การให้ทานที่หาโทษไม่ได้

4.1.1 อานิสงส์ของทาน

ลักษณะของทานในมงคลสูตรนั้นได้จำแนกไว้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1.จาคเจตนาทาน 2. วิริติ และ 3. ไทยธรรม ซึ่งเมื่อศึกษาถึงทานในคัมภีร์วิมานวัตถุ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จัดจำแนกราวในวิมานวัตถุทั้ง 85 เรื่องลงในลักษณะของทานทั้ง 3 โดยจำแนกไว้ในหัวข้อ 3.6 สรุปทานในคัมภีร์วิมานวัตถุแล้วซึ่งทานในแต่ละลักษณะนั้นล้วนให้อานิสงส์แตกต่างกัน พอที่จะสรุปได้ดังนี้

1. อานิสงส์ของจาคเจตนาทาน

จาคเจตนาทาน เป็นทานที่ประกอบไปด้วยเจตนาที่ไม่เจือไปด้วยความโลภถือเจตนาเป็นเหตุแห่งการให้ทาน อานิสงส์เบื้องต้นย่อมเกิดแก่ผู้ให้ทานเฉพาะหน้าเป็นอันดับแรกคือ

ก่อนให้ทาน ผู้ให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส จิตมีเมตตาอยากที่จะช่วยเหลือผู้อื่น พิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญาแล้วมีเจตนาที่จะให้ทานนั้นแก่บุคคลอื่นและของที่ให้นั้นได้มาโดยบริสุทธิ์ชอบธรรมควรแก่ผู้รับเป็นของที่เป็นประโยชน์ไม่เป็นของที่เป็นโทษหรือของที่ไม่ควรให้ เช่น อาวุธ ยาพิษ เป็นต้น

ขณะให้ทาน อากาการแห่งการกำลังให้หรือขณะให้นั้นเป็นผลต่อเนื่องเกิดต่อก่อนให้ทานที่จิตมีศรัทธา มีเมตตาไตร่ตรองด้วยปัญญาแล้ว ฉะนั้นจิตของผู้ให้ที่มีความมุ่งมั่นจะเกิดสมาธิเบื้องต้นขึ้น จิตใจจดจ่อต่อการให้ที่เป็นบุญเป็นกุศลไม่ได้เจือไปด้วยความตระหนี่หรือความโลภ ความปรารถนาในสิ่งอื่นใดตอบแทน ความบริสุทธิ์แห่งจิตย่อมเกิดขึ้น

หลังการให้ทาน เมื่อขณะให้ทานจิตของผู้ให้เกิดความบริสุทธิ์ เมื่อให้ทานแล้วจิตย่อมเสวยอารมณ์แห่งปิติสุข จิตยินดีอิ่มเอิบใจกับการให้ทานนั้น ๆ มีอาการแห่งความสุขใจที่ได้ให้ทานนั้น ๆ

จาคเจตนาทานนั้นเป็นทานที่ให้โดยไม่ได้คาดหวังหรือหวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้นการให้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

พระครูวรกาญจนโชติ มีความเห็นว่า “บุคคลผู้มีศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ทาน โดยไร้เจตนาหวังสิ่งตอบแทนนั้น เป็นผู้ที่มีศรัทธาอันบริสุทธิ์ มีศรัทธาอันแรงกล้า นับว่าเป็นการให้อย่างแท้จริง มักพบได้ยากในปัจจุบัน แต่ก็ยังพบบ่อยอยู่”¹

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร. ได้แสดงความเห็นในบทสัมภาษณ์ “ว่าในคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า การให้ทานที่ถูกต้องสำคัญมาก เพราะจะทำให้ทานของเราที่ให้ไปแล้ว ได้เป็นทานที่มีผลมาก มีอานิสงส์มาก คำว่า ทาน ที่แปลว่า การให้ นั้น จัดเป็นบุญเป็นกุศล เป็นความดีอย่างหนึ่ง หมายถึง เจตนาที่เป็นเหตุให้เกิดการให้ก็ได้ หมายถึงวัตถุประสงค์ก็คือสิ่งของที่ให้ก็ได้ ทานจึงมีความหมายที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม ขึ้นอยู่กับเราผู้ให้ ถ้าเราหมายถึงเจตนาที่ให้ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนามธรรม ถ้าหมายถึงวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่ให้ก็เป็นเรื่องของรูปธรรมไป ในที่นี้กล่าวถึงจาคเจตนาทานในความหมายแน่นอนว่าต้องเป็นเรื่องของนามธรรม เพราะเป็นการละคลายความตระหนี่ ก็ต้องเริ่มจากมีปัญญาตรึกตรองเข้าใจถูก อันเกิดจากการฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรม เพราะอาศัยการได้ฟัง ศึกษาพระธรรม ย่อมทำให้เกิดปัญญา เกิดกุศลธรรมประการต่าง ๆ ทำให้คิดถูกว่า ควรที่จะสละ แบ่งปัน ตามสมควร มีก็ให้ และให้ตามกำลังตามสมควร ไม่ได้หมายความว่าให้หมด แต่เป็นประโยชน์กับผู้อื่น แม้เพียงเล็กน้อยก็เป็นประโยชน์กับเขา ความคิดเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็เพราะจาคเจตนาทานเป็นมูล แต่ถ้าเรามองทั้งนามธรรมและรูปธรรมรวม ๆ กันไป เจตนาที่เป็นเหตุให้เกิดการให้ทานนั้นชัดเจนมาก เรื่องเจตนาทานแบ่งตามกาลเวลาได้ 3 กาล คือ ปุพพเจตนา เจตนาที่

¹สัมภาษณ์ พระครูวรกาญจนโชติ, เจ้าอาวาสวัดปรั้งกาสี, วัดปรั้งกาสี, 28 เมษายน 2565.

เกิดขึ้นก่อน คือเมื่อเรานึกจะให้ขึ้นมา ก็แสวงหาเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ที่จะทำให้ขึ้นให้พร้อม มุญจเจตนา เจตนาที่เกิดขึ้นมาในขณะที่กำลังให้สิ่งของเหล่านั้นอยู่ อปรเจตนา เจตนาที่เกิดขึ้นมาหลังจากที่เราได้ให้เรียบร้อยแล้ว แล้วก็เกิดความปิติยินดีในทานของตนที่ให้ไปแล้ว ท่านกล่าวว่าบุคคลใดที่ ทำบุญหรือให้ทานด้วยจิตใจที่สมนัสยินดี ทั้งประกอบด้วยปัญญา เชื่อกรรมและผลของกรรมครบทั้ง 3 กาลแล้ว บุญของผู้นั้นย่อมมีผลมาก”²

พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “ในการให้ทานให้เกิดผลบุญสูงสุดนั้น ตัวผู้ให้ต้องมีเจตนาที่จะให้ ด้วยความบริสุทธิ์ ซึ่งเจตนา นั้น ต้องมีพร้อมทั้งสามระยะ นั่นคือ 1.ระยะก่อนการให้ทาน 2.ระยะที่กำลังให้ทาน 3.ระยะหลังการให้ทาน ทั้งสามระยะเวลานี้ จำเป็นต้องมีจิตใจที่บริสุทธิ์ ร่าเริง และยินดีในทานที่ให้ไป โดยคิดว่าตัวผู้รับเองจะมีความสุขจากทานที่ตนเองได้สละให้ไป”³

พระอธิการสุชาติ ญาณพโล ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “เจตนาบริสุทธิ์ คือ มีเจตนาเพื่อกำจัดความตระหนี่ของตนทำเพื่อเอาบุญ ไม่ใช่ เอาหน้า เอาชื่อเสียง เอาความเด่นความดัง ความรัก จะต้องต้องมีเจตนาบริสุทธิ์ผุดผ่องทั้ง 3 ขณะ คือ ก่อนให้ก็มีใจเลื่อมใสศรัทธาเป็นทุนเดิม เต็มใจที่จะทำบุญนั้น ขณะให้ก็ตั้งใจให้ ให้ด้วยใจ เบิกบาน และหลังจากให้ก็มีใจแช่มชื่น ไม่นึกเสียตายสิ่งที่ให้ไปแล้ว การให้อะไรแก่ใครแล้วหวังผลตอบแทน ไม่ถือว่าให้เพื่อทำบุญ ไม่ช่วยให้จิตใจสูงหรือสะอาดขึ้น เพราะแทนที่จะกะเทาะความโลภให้หลุดไปจากจิตสันดานกลับพอกให้หนาขึ้น ทำไปทำมา นักทำบุญแบบนี้จะกลายเป็นนักลงทุนหรือนักค้าบุญไปโดยไม่รู้ตัว”⁴

ดร.กฤตสุชิน พลเสน ได้แสดงความเห็นว่า “เป็นเรื่องที่ดีมาก ถือว่าสละความตระหนี่ที่เหนียวที่มีในใจ”⁵

รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “คำว่า เจตนาบริสุทธิ์ นั้น หมายความว่า ขณะทำบุญให้ทานนั้น ผู้ให้ทานนั้นไม่มีความปรารถนาไปเกิดเป็นมนุษย์ สวรรค์ นิพาน ใจมันว่าง เจตนาบริสุทธิ์จริง ๆ มีอารมณ์เป็นกลาง เรียกว่าจิตว่าง”⁶

²สัมภาษณ์ พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร., เจ้าอาวาสวัดนครอินทร์, วัดนครอินทร์, 3 มิถุนายน 2565.

³สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร, อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 3 มิถุนายน 2565.

⁴สัมภาษณ์ พระอธิการสุชาติ ญาณพโล, เจ้าอาวาสวัดชะอีสุวิมลธรรมาราม, วัดชะอีสุวิมลธรรมาราม, 5 เมษายน 2565.

⁵สัมภาษณ์ ดร.กฤตสุชิน พลเสน, อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 16 มิถุนายน 2565.

⁶สัมภาษณ์ รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน, อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 23 มิถุนายน 2565.

ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “เป็นบุคคลผู้ที่มีความเข้าใจในเรื่องของการให้ทานมากพอสมควร เป็นผู้ที่มีปัญญา สามารถเข้าใจหลักการและวิธีการของการให้ทานได้เป็นอย่างดีและมีเจตนาที่มั่นคงในการให้ทาน”⁷

อานิสงส์เบื้องต้นที่เกิดแก่ผู้รับนั้น คือผู้รับมีความยินดีที่ได้รับสิ่งของนั้น ๆ มีความสุขใจเช่นกันที่ได้รับสิ่งของนั้น ๆ จากผู้ให้เนื่องด้วยสิ่งของที่ผู้ให้ให้นั้นสามารถสงเคราะห์ตนเองให้ได้รับความสะดวกสบายจากความยากลำบากที่ตนเองประสบอยู่ขณะนั้น เมื่อความยินดีเกิดขึ้นผู้รับย่อมพอใจอนุโมทนาบุญให้กับผู้ให้ให้ประสบแต่ความสุขความเจริญตลอดไป ฉะนั้นเมื่อความบริสุทธิ์ของการให้ทานนั้นครบองค์ประกอบคือ ให้ด้วยศรัทธา ให้ด้วยหิริ และให้ทานที่หาโทษไม่ได้ ย่อมส่งผลถึงอานิสงส์สุดท้ายที่ผู้ให้จะได้รับหลังจากจากโลกนี้ไปแล้วซึ่งอานิสงส์แห่งการให้นั้นก็แตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัยดังปรากฏในวิมานวัตถุทั้ง 85 เรื่องนั่นเอง

อานิสงส์ของจาคเจตนาทานนอกจากจะเกิดขึ้นเฉพาะหน้าแก่ผู้ให้และผู้รับแล้ว อานิสงส์นี้ยังเกิดแก่ผู้ให้ในโลกหน้าด้วย เพราะจากเจตนาทานนั้นมีเจตนาเป็นเหตุแห่งการให้ทาน เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของทานอีก 2 ลักษณะที่เหลือคือ วิตติและไทยธรรมนั้นจะเห็นได้ว่าจะมีเจตนาเป็นเหตุด้วยเช่นกัน ฉะนั้นผู้วิจัยเห็นว่าทานทุกชนิดจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยเจตนาเป็นเหตุแห่งการให้เสมอ อานิสงส์หลักของจาคเจตนาทานในโลกหน้านั้นส่วนใหญ่จะปรากฏเชิงประจักษ์ในคัมภีร์วิมานวัตถุคือผู้ให้ทานจะเสวยอยู่ในวิมานชนิดต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของทาน ลักษณะของทาน เช่น

ในปฐมปีฐวิมาน เป็นวิมานมีขนาด 12 โยชน์ มีนางเทพอัปสรเป็นบริวาร 1,000 มีตั้งทองคำเป็นบัลลังก์ลอยไปในอากาศอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองสาวัดถินหนึ่ง ที่ได้จัดตั้งถวายภัตตาหาร ถวายข้าวและน้ำตามกำลังทรัพย์ของตนแต่พระเถระรูปหนึ่งที่บิณฑบาตมาถึงบ้านของตัวเอง ในขณะที่เดียวกันนางได้กราบและปฏิบัติรับใช้จนพระฉันเสร็จ⁸

ในทุติยปีฐวิมาน เป็นวิมานบัลลังก์สำเร็จด้วยแก้วไพฑูรย์อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองสาวัดถิน ที่ได้จัดตั้งภัตตาหารถวายพระเถระรูปหนึ่ง ที่บิณฑบาตมาถึงบ้านของตนให้นั่งฉันภัตตาหาร เช่นเดียวกับเรื่องปฐมปีฐวิมาน แต่นางได้ถวายอาสนะ และนำผ้าสีเขียวปูรองของถวายพระเถระด้วย⁹

ในอัมพวิมาน อยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นวิมานเสาแก้วมณีสูง 12 โยชน์ โดยรอบมีห้องโถง 700 ลวนเสาแก้วไพฑูรย์ ปูลาดด้วยเครื่องปูลาดทั้งดงาม นั่งและดื่มกินในวิมานมีพิณทิพย์บรรเลงไพเราะ ในวิมานนี้มีกามคุณหาмирสอันเป็นทิพย์ และอัปสรเทพนารีที่แต่งองค์ด้วยทอง ฟอนรำ

⁷สัมภาษณ์ ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว, อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 24 มิถุนายน 2565.

⁸ช.วิ.อ.48/11.

⁹ช.วิ.อ.48/39.

อยู่ ปรากฏแก่บุรุษเชื้อใจชาวกรุงราชคฤห์ผู้รับจ้างรดน้ำต้นมะม่วงที่ได้ถวายน้ำให้พระสารีบุตรเถระ ได้สร่ง และถวายน้ำดื่ม¹⁰

อานิสงส์ของจากเจตนาทานนั้น จากการศึกษาถึงการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าอานิสงส์ของทานนอกจากจะเกิดขึ้นเฉพาะหน้าคือเกิดขึ้นเมื่อได้ให้ทานแล้วก็ตาม อานิสงส์ของทานที่เกิดในโลกหน้านั้น ผู้วิจัยพบว่าจะเกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ 1.เกิดขึ้นทันทีที่ทานนั้น สำเร็จผลแต่ผู้ให้ทานนั้นยังดำรงชีวิตอยู่ และ 2.เกิดขึ้นเมื่อผู้ให้ทานได้ละสังขารคือตายจากความเป็น มนุษย์แล้วผู้ให้ทานจะไปเสวยสุขในวิมานของตน โดยผู้วิจัยพบเรื่องราวที่เกิดขึ้นในคัมภีร์วิมานวัตถุที่ สนับสนุนข้อคิดเห็นดังกล่าวดังนี้

กรณีที่ 1 อานิสงส์คือวิมานนั้นเกิดขึ้นทันทีเมื่อการให้ทานนั้นสัมฤทธิ์ผล ดังปรากฏข้อความ ในเรวัตวิมานว่า “เขาสร้างศาลา 4 หลัง ประดับด้วยห้อง 4 ห้อง ที่อิสิปตมมหาวิหาร ให้จัดตั้งเตียง ตั้ง เป็นต้น ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้วหลั่งน้ำทักษิโณทกลงในพระ หัตถ์ของพระตถาคต มอบถวายพร้อมกับการถวายน้ำทักษิโณทก ได้มีปราสาททิพย์ ล้วนแล้วไปด้วย รัตนะ 4 ประการ ทั้งยาวและกว้าง 12 โยชน์ โดยรอบสูงร้อยโยชน์ เอิกเกริกไปด้วยหมู่นางอัปสรพัน หนึ่ง ได้ผุดขึ้น ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งปราสาททิพย์นี้ขึ้นเป็นของนันทิยะที่บังเกิดขึ้นเพื่อรอเจ้าของกั คือ นันทิยะ อันพระพุทธองค์ทรงกล่าวสนับสนุนว่า ดูก่อนโมคคัลลานะ ทิพยสมบัติที่บังเกิดคอยทำ นันทิยะในเทวโลก เธอได้เห็นเองแล้วมิใช่หรือ เหตุไรเธอจึงถามเรา พระโมคคัลลานเถระกราบทูลว่า ทิพยสมบัติบังเกิดขึ้นคอยทำอยู่อย่างนั้น พระเจ้าข้า ครั้งนั้น พระศาสดาเมื่อทรงแสดงแก่พระเถระนั้นว่า มิตรและพวกพ้องทั้งหลายย่อมยินดีต้อนรับคนที่จากไปนานแล้วกลับมา ฉันทิ บุญทั้งหลายของตน ๆ ย่อม ต้อนรับประดับประดอบุคคลที่ทำบุญไว้ ผู้จากโลกนี้ไปปรโลก ฉันทิ”¹¹

กรณีที่ 2 อานิสงส์คือวิมานนั้นเกิดขึ้นเมื่อผู้ให้ทานได้ตายจากโลกนี้ไปแล้วไปเสวยสุขอยู่ใน วิมานของตน ซึ่งกรณีนี้มักจะพบอยู่เสมอ ๆ ในหลายเรื่องราว เช่น ในปฐมนาวาวิมานว่า “หญิงนั้นได้ น้ำจากบ่อแล้ว ประสงค์จะกลับ แลเห็นภิกษุเหล่านั้น รู้ว่าพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าเหล่านั้นกระหายน้ำต้องการน้ำ จึงเข้าไปแสดงความเคารพยำเกรง นิมนต์ให้ฉันน้ำ ภิกษุเหล่านั้น ก็นำผ้ากรองน้ำออกจากอุบาตร กรองน้ำแล้วก็ตักน้ำจนพอแก่ความต้องการ เอาน้ำลูบมือทำให้เย็น กล่าวคำอนุโมทนาในปานิยทาน (ถวายน้ำดื่ม) แก่หญิงนั้นแล้ว ก็พากันไปหญิงนั้นตั้งบุญนั้นไว้ในใจ ต่อมาก็ตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ ด้วยบุญญาภพของนาง วิมานใหญ่ดงามด้วยต้นกัลปพฤกษ์ก็เกิดขึ้น แม่น้ำกลาดเกลื่อนด้วยกอง ทรายและหาดทรายขาว ประหนึ่งประดับด้วยเงิน ประกอบด้วยขำมุกดา ไหลมาเฉพาะน้ำที่ใสไร้ มลทิน ดังก้อนแก้วมณี ล้อมรอบวิมานนั้น ณ สองฝั่งของแม่น้ำนั้น และใกล้ประตูดุทยานและวิมาน สรโบกขรณิขนาดใหญ่ ประดับด้วยด้วยดงปทุม 5 สี ก็บังเกิดพร้อมด้วยเรือทอง เป็นวิมานที่มีเรือเป็น

¹⁰พ.ว.อ.48/597.

¹¹พ.ว.อ.48/430.

พาหนะ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองสาวัตถี ที่เห็นภิกษุหลายรูปกำลังเห็นดี เหนื่อยและกระหายน้ำ จึงได้หาน้ำดื่มไปถวาย”¹²

2 อานิสงส์ของวิริทาน

วิริทาน นั้นได้แก่ ทานที่ให้ด้วยการงดเว้นจากบาปทั้งปวง คือเว้นจากบาปทางกาย วาจา การสมาทานวิริติ คือ การสมาทานเบญจศีล เป็นการให้ทานโดยบุคคลผู้มีหิริโอตตปปะ มีความละเว้น ในเบญจขันธ์ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ อันบุคคลผู้ให้ทานควรมีความพิจารณาในทรัพย์สิ่งของของตนให้ ทานว่า ได้มาอย่างไร บริสุทธิ์หรือไม่ หากทรัพย์นั้นได้มาโดยบริสุทธิ์ด้วยความชอบธรรม ก็จะมีได้บุญ สมดังใจหมาย วิริทานแบ่งออกได้เป็น 3 คือ 1.สัมปัตตวิริติ คืองดเว้นด้วยเหตุเฉพาะหน้า 2.สมาทาน วิริติ คืองดเว้นด้วยการสมาทาน และ 3.สมุจเฉทวิริติ คืองดเว้นโดยเด็ดขาด วิริทานเป็นทานที่ แตกต่างจากทานทั้ง 2 ประเภทที่ผู้ให้มักจะให้ด้วยสิ่งของเครื่องใช้หรืออาหาร แต่วิริทานนั้นเป็นการ บำเพ็ญทานเพื่อชำระกำจัดกิเลสในใจของผู้ให้เองจึงเป็นทานเพื่อพอกกิเลส เช่น การรักษาศีล การถือ อุโบสถศีล เป็นต้น อานิสงส์ของวิริทานนั้นย่อมต้องเกิดด้วยเจตนาเป็นอันดับแรกเมื่อเจตนาตั้งใจมั่น ที่จะรักษาศีลจิตของผู้ให้ย่อมมีศรัทธา มีหิริโอตตปปะเกิดขึ้นด้วยเกรงกลัวละอายต่อการทำบาป การ ทำความชั่วทั้งปวง ไม่เบียดเบียนทำชั่วทางกาย ความบริสุทธิ์แห่งจิตเกิดขึ้นจิตเป็นบุญเป็นกุศลเปี่ยม ไปด้วยเมตตา อานิสงส์ของผู้ให้ที่เกิดเฉพาะหน้าย่อมมีปิตุสขุ ทั้งก่อนให้ กำลังให้และหลังให้ วิริทาน เป็นทานระดับกลางเป็นมหาทานย่อมนำสุขมาให้ มีสุขเป็นผลเป็นไปเพื่อสวรรค์ เพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขทั้งบุญกุศล มีอารมณ์เลิศ 8 ประการ ยึดถือพระ พุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ เป็นผู้งดเว้นปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาทและการดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ สัมภาษณ์ดังนี้

พระครูวรกาญจนโชติ แสดงความเห็น ว่า “ว่าการให้อภัย การงดเว้นจากบาป ทางกาย วาจา และทางใจด้วยกรรมและทวารเป็นสมาทานวิริติ นั้น เป็นการให้อย่างหนึ่งที่เป็นพระธรรมคำสั่ง สอนของพระพุทธเจ้า ซึ่ง หมายถึง การงด การเว้นจากบาป จากอกุศลกรรม เป็นต้น ซึ่งผู้ให้ทาน ประเภทนี้ จะต้องมีเจตนาตั้งใจที่แน่วแน่ มีศรัทธาที่ตั้งมั่น ซึ่งเป็นผลดีมากในสังคมปัจจุบัน หากผู้คน ในสังคม ต่างมีความตั้งใจที่จะไม่เบียดเบียนกัน งดเว้นซึ่งบาปทั้งปวง ก็จะส่งผลให้สังคมมีแต่ความ สงบสุข”¹³

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร. ได้แสดงความเห็นในบทสัมภาษณ์ว่า “ตรงนี้ต้องทำ ความเข้าใจใหม่ว่าการมีเจตนาเพื่ออะไร ถ้าใช้กับศีลก็เป็นคุณเป็นประโยชน์ เพราะคำว่าวิริติ แปลว่า การงดเว้น หรือการเลิก คือไม่ทำบาปทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ถ้าใช้กับทานเราก็ต้องมา

¹²พ.วิ.อ.48/65.

¹³สัมภาษณ์ พระครูวรกาญจนโชติ, อ้างแล้ว.

นิยามศัพท์ก่อน ตรงนี้ต้องระวังเพราะถ้าแปลว่าการเว้น หรือการเลิก ก็จะแปลว่าการเว้นจากการให้ทาน เลิกให้ทาน ก็จะกลายเป็นมิจฉาทิฎฐิในทันที เพราะไม่เห็นประโยชน์ในการให้ทาน แต่ถ้าจะมองอีกมุมหนึ่งว่าวิรัติทาน คือ อภัยทานการให้อภัยแล้วเว้นขาดจากการติดใจเอาเรื่อง เลิกแล้วต่อกัน อย่างนี้ก็อาจจะใช้ได้ ดูจากกาล 3 ข้างต้น ขึ้นอยู่กับเราว่าจะมีสติปัญญาเข้าใจลึกซึ้งในสมมุติบัญญัติแค่ไหนเท่านั้นเอง”¹⁴

พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “เป็นสิ่งที่เราสามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินทอง แต่ใช้จิตใจที่ดี ไม่มีพยาบาทในการทำนั่นคือ อภัยทาน วิชยาทาน ธรรมทาน จริง ๆ แล้วทุกประเภทของทานนั้นมีประโยชน์ และช่วยค้ำจุนชีวิตคนช่วยให้เขามีที่พึ่งอาศัยในชาตินี้ แต่ธรรมทานนั้นเป็นเลิศที่สุดเพราะช่วยให้เขารู้จักพึ่งตนเองได้ต่อไปทั้งชาตินี้และชาติหน้าด้วย ส่วนอภัยทานนั้นทำได้ยากที่สุด”¹⁵

พระอธิการสุชาติ ญาณพโล ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “เป็นการยกเว้นการ ประทุษร้าย เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อกัน มีจิตคิดเมตตา ในคนและสัตว์ หากผิดพลาดก็ไม่ถือโทษโกรธตอบ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่าง ๆ ด้วยการสมาทานศีล 5 หรือศีล 8 จากพระสงฆ์โดยเพียรระมัดระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย แม้มีสิ่งยั่ววนภายนอกก็ไม่หวั่นไหวหรือเอนเอียง”¹⁶

ดร.กฤตสุขิน พลเสน ได้แสดงความเห็นว่า “ดี ทำให้ไม่เป็นกรรมที่ไม่ดีติดตัว”¹⁷

ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “การให้อภัย เป็นการงดบาปทางกาย วาจา และใจ โดยไม่ถือโทษ โกรธเคือง และไม่พยาบาท การให้อภัยเป็นการให้ทานอย่างหนึ่ง ทั้งคนให้และคนรับ จะต้องประกอบด้วยเจตนาเป็นหลักสำคัญ การให้อภัย คือ อภัยทานเป็นการสละอารมณ์โกรธเป็นทาน ให้อภัยไม่จองเวรสละอารมณ์โกรธพยาบาทให้ขาดออกจากใจ เป็นการเจริญเมตตาพรหมวิหาร เป็นต้น”¹⁸

นอกจากอานิสงส์ที่เกิดเฉพาะหน้าแล้วเมื่อผู้ให้วิรัติทานละจากโลกนี้ไปแล้วอานิสงส์เบื้องหน้าย่อมเกิดขึ้นจากทานอันบริสุทธิ์ที่ประกอบด้วยศรัทธามีหิริโอตฺตปปะ เป็นทานที่เลิศครบองค์ประกอบสมบูรณ์ อานิสงส์ของวิรัติทานย่อมแตกต่างกันไปตามลักษณะของทาน ประเภทและระดับของทานดังปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ เช่น

¹⁴สัมภาษณ์ พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร., อ่างแล้ว.

¹⁵สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร, อ่างแล้ว.

¹⁶สัมภาษณ์ พระอธิการสุชาติ ญาณพโล, อ่างแล้ว.

¹⁷สัมภาษณ์ ดร.กฤตสุขิน พลเสน, อ่างแล้ว.

¹⁸สัมภาษณ์ ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว, อ่างแล้ว.

ในอุตตราวิมานว่า “ตอมานางอุตตราริตาตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ มีวรรณะงาม สองแสงสว่างไปทุกทิศ ประหนึ่งดาวประกายพริ้ว มีโกศทุกอย่าง มีอานุภาพรุ่งเรืองวรรณะของทาน จึงสว่างไสวไปทุกทิศ เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุตตราริ (ธิดาของปุณณเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์) เพราะได้รักษาอุโบสถศีล ฟังธรรมและปฏิบัติธรรม จนบรรลุลูกทาคามีผล”¹⁹

ในอุโบสถาวิมานว่า “ดิฉันได้เขารักษาอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ตลอดวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวัน 8 ค่ำ แห่งปกษ และตลอดปาฏิหาริย์ปกษด้วยเป็นผู้สำรวมด้วยดีในศีลเสมอ เปนผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เว้นทางไกลจากอกุทินาทานจากการประพฤติดิถีในกาม สำรวมจากมุกสาวาท และ จากการดื่มน้ำเมา ดิฉันเป็นผู้ยินดีในสิกขาบททั้ง 5 มีปัญญาเฉลียวฉลาดในอริยสัจ เปนอุบาสิกาของ พระโคตมผู้มีพระจักขุ และพระเกียรติยศ เพราะ กรรมนั้น ดิฉันจึงเป็นผู้มีรัศมีเช่นนี้ ฯลฯ และรัศมีของดิฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศ เป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่นางอุโบสถอุบาสิกา ชาวเมืองสาเกต เพราะได้ปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ และยังได้ถวายทานแด่พระอริยสงฆ์ด้วยความเคารพ นางจึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อยู่ 20,000 ปีทิพย์”²⁰

ในลตาวิมานว่า “จึงเป็นผู้ทรงพวงมาลัยดอกบัว มีพวงมาลัยประดับเศียร มีผิวงามเปล่งปลั่งดังทองคำ มีดวงตาเหลืองปนแดง มีอวัยวะทุกส่วนงามผ่องใสดุจทองคำปราศจากเมฆหมอก มีอายุยืนเป็นที่รักของพระสวามีมีรูปร่างสวยยิ่งนัก ทั้งฉลาดในการพ้อนรำขับร้องและบรรเลงเป็นเยี่ยม เป็นวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางลดาชาวกรุงสวตถีเทพธิดาชื่อลดา ผู้ประพฤติธรรม พุดจาไพเราะ รู้จักให้ทานสามารถจัดการทรัพย์สมบัติในเรือนได้อย่างดี รู้จักควบคุมอารมณ์ และรักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ เมื่อตาย นางเกิดเป็นเทพธิดาของท้าวเวสวัณมหาราชในสวรรค์ชั้นจาตุมมหาราช และได้เป็นบาทบริจาริกาของท้าวสักกะ”²¹

3 อานิสงส์ของไทยธรรม

ไทยธรรมเป็นทานชนิดหนึ่งที่เป็นการให้วัตถุสิ่งของต่างๆ ได้แก่ ข้าว น้ำ อาหาร ปัจจัยสี่ และทานวัตถุ 10 เป็นต้น ไทยธรรมหรือทานวัตถุนี้ถือว่ามีความสำคัญมากเป็นทานขั้นพื้นฐานหรือทานระดับต้นที่บุคคลจะพึงกระทำได้ ไทยธรรมหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าไทยทานนั้นเป็นการให้เพื่อการสงเคราะห์อนุเคราะห์ เพื่อประโยชน์สาธารณะ และเพื่อบูชาคุณ บุคคลผู้ให้ทานจะต้องคำนึงถึงผู้รับทาน ด้วยว่าวัตถุที่ตนให้นั้นเหมาะสมกับผู้รับหรือไม่ เพราะถ้าให้ไปแล้วผู้รับไม่สามารถใช้ประโยชน์จากวัตถุหรือสิ่งของที่ตนให้ไปนั้นย่อมเป็นการให้แบบสูญเปล่าหรือไร้ประโยชน์ ซึ่งไม่เกิดผลดีกับทั้งสองฝ่าย การให้ทานนั้นจะมีอานิสงส์มากขึ้นอยู่กับผู้ให้บริสุทธิ์ ผู้รับบริสุทธิ์และของที่ให้เป็นของบริสุทธิ์ด้วย องค์ประกอบของการให้ทานนั้นโดยเฉพาะไทยทานนั้นจะเริ่มจากจิตใจก่อนเป็น

¹⁹พ.ว.อ.48/109-119.

²⁰พ.ว.อ.48/202.

²¹พ.ว.อ.48/241.

อันดับแรกคือมีใจเป็นประธานของการกระทำทั้งปวงแล้วแสดงออกทางกาย และวาจาที่สื่อต่อเจตนา การให้เป็นสิ่งสำคัญผู้ให้ต้องมีเจตนาบริสุทธิ์ ให้ด้วยไม่หวังในสิ่งตอบแทน มีศรัทธาที่เจือด้วยหิริที่จะให้ทานวัตถุนั้นด้วยสิ่งของอันเป็นประโยชน์ไม่มีโทษ สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

พระครูวรกาญจนโชติ ให้ความเห็นว่า “ว่าการให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวและน้ำ นั้น ก็เป็นทานประเภทหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการเสียสละ การแบ่งปัน การมีความเมตตา มีความกรุณา ต่อผู้รับ ก็เป็นสิ่งที่ดีในสังคมปัจจุบันเช่นกัน และเชื่อว่า เป็นทานที่บุคคลทั่วไปสามารถทำได้ และถือ ว่าปฏิบัติได้มาก และสะดวกที่สุดกว่าทานทั้งปวง”²²

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร. ได้แสดงความเห็นในบทสัมภาษณ์ว่า “คำว่า ไทย ธรรมทาน หมายถึง สิ่งของสำหรับทำทาน หรือของที่ควรทำบุญ สำหรับถวายพระสงฆ์ คำว่า ไทย ธรรมทาน ส่วนมากจะเรียกชื่อตามลักษณะของการถวาย เช่น เครื่องไทยทาน จะหมายถึงสิ่งของที่ใช้ ถวายพระสงฆ์โดยทั่ว ๆ ไป และใช้คำว่า เครื่องไทยธรรม ก็จะหมายถึงสิ่งของที่ใช้ถวายพระสงฆ์ตอน ธรรมเทศนา (พระเทศน์) แต่ในภาษาบาลีจะมีใช้เพียงคำว่าเครื่องไทยธรรมเท่านั้น ซึ่งก็แปลว่า การให้ สิ่งที่เหมาะสมและสมควรให้เช่นกัน เช่น เครื่องจตุปัจจัย ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ 1. เครื่องนุ่งห่ม 2. อาหารต่าง ๆ 3. สิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับการอยู่อาศัย 4. ยารักษาโรค และผลิตภัณฑ์ส่งเสริม สุขภาพต่าง ๆ อย่างนี้เป็นต้น”²³

พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “ถือเป็นสิ่งที่ดีที่ไม่ได้สำหรับการ ดำรงชีวิต การจัดเครื่องไทยธรรมไปถวายพระสงฆ์อย่างแรกเลยควรนึกถึงสถานที่นั้น ๆ ก่อนว่าเป็น อย่างไร เช่น อยู่ในพื้นที่ห่างไกล หรือ อยู่ในพื้นที่ใกล้ความเจริญเพราะเราจะได้อุปโภค บริโภคได้อย่างเหมาะสมกับกิจวัตรของพระสงฆ์ ณ วัด สำนักสงฆ์ สถานที่ปฏิบัติธรรม นั้น ๆ ดังนั้น ในการจัดชุดสังฆทานเองเพื่อถวายพระสงฆ์ มีหลักการอยู่แค่ 2 อย่าง นั่นคือ พระสงฆ์สามารถนำเครื่องไทย ธรรม หรือปัจจัยที่เราจะนำไปถวายไปใช้ประโยชน์ได้จริงหรือไม่ และ กำลังทรัพย์ของเรานั้นเอง”²⁴

พระอธิการสุชาติ ญาณพโล ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “เป็นสิ่งของสำหรับทำทาน หรือของ ทำบุญ สำหรับถวายพระสงฆ์ ซึ่งทั้ง 2 คำนี้มักใช้แทนกันในที่ทั่วไป ซึ่งหมายถึงสิ่งเดียวกันแต่ส่วนมาก จะเรียกชื่อตามลักษณะของการถวายเช่น เครื่องไทยทาน จะหมายถึงสิ่งของที่ใช้ถวายพระสงฆ์โดยทั่ว ๆ ไป และใช้คำว่า เครื่องไทยธรรม สำหรับสิ่งของที่ใช้ถวายพระสงฆ์ตอนธรรมเทศนา (พระเทศน์)”²⁵

²²สัมภาษณ์ พระครูวรกาญจนโชติ, อ้างแล้ว.

²³สัมภาษณ์ พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร., อ้างแล้ว.

²⁴สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร, อ้างแล้ว.

²⁵สัมภาษณ์ พระอธิการสุชาติ ญาณพโล, อ้างแล้ว.

ดร.กฤตสุชิน พลเสน ได้แสดงความเห็นว่า “ดี เป็นเรื่องของการเสียสละประการหนึ่ง และเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ได้รับ”²⁶

รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “การให้ทานด้วยวัตถุสิ่งของนั้นมีประโยชน์ทั้งสิ้น เช่น การทำบุญตักบาตรนั้นมีประโยชน์ 3 ประเด็นคือ

1. ประโยชน์กับตัวเราเอง เพราะว่าตนเองนั้นใจบริสุทธิ์จึงเกิดความสุขที่มาจากการทำบุญให้ทาน
2. ประโยชน์กับพระศาสนา คือสืบทอดอายุพระศาสนามากขึ้น
3. ประโยชน์กับภิกษุสงฆ์ คือ การบำรุงภิกษุสงฆ์สามเณร

ฉะนั้นการให้ทานนั้นมีประโยชน์ทั้งสิ้น”²⁷

ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ คือ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันโดยไม่หวังผลตอบแทน การให้ต้องประกอบด้วยเจตนา ก่อนทำ ลงมือทำ และหลังทำ จะต้องมีความตั้งมั่นในการเสียสละ กาให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ควรพิจารณาถึงความต้องการและความเดือดร้อน เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน”²⁸

อานิสงส์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นแก่ผู้ให้ ขณะให้แม้กระทั่งได้ให้แล้ว ทำให้ผู้ให้ยินดีเบิกบานใจ มีปิติที่ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์บุคคลอื่น มีศรัทธาที่มั่นคงสามารถสละความโลภความตระหนี่ลงได้จิตใจเมตตากรุณา คุณธรรมอันดีงามเกิดขึ้นในจิตใจ ส่วนอานิสงส์ในโลกหน้าจะบังเกิดเป็นวิมานต่างๆ แล้วแต่ประเภทของทาน ลักษณะและองค์ประกอบของทานที่ได้ทำไว้ วิมานขึ้นได้ทั้ง 2 กรณีคือ เกิดขึ้นเมื่อผู้ให้ยังมีชีวิตอยู่และเกิดขึ้นหลังจากผู้ให้ละโลกนี้ไปแล้วได้ไปเสวยผลบุญในวิมานต่างๆ ดังปรากฏในวิมานวัตถุ เช่น

ในมณีคุณวิมาน กล่าวไว้ว่า “อุบาสกเปณผู้มีศีลสังวรบริสุทธิ์ดี ทำกาลกิริยาตายไป บังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ปรากฏวิมานเหนือภูเขาทองมีรัศมีสว่างไป ทุกสวน ปกคลุมด้วยชายทอง ผูกซึ้งชายกระดิ่งไฉ เสาววิมานทุกตนแปดเหลี่ยมทำไว้อย่างดี ลวนแลด้วยแก้วไพฑูรย์ ที่เหลี่ยมหนึ่ง ๆ สรางด้วยรัตนะ 7 ประการ มีพื้นอันนารีนรมยใจ วิจิตรด้วยแก้วไพฑูรย์กับทอง แก้วผลึกกับเงิน แก้วลาย (เพชร ตาแมว) กับมุกดา และแก้วมณีแดง (ทับทิม) ที่วิมานนั้น ฐิติไมพุง หมูจันทน์มีสีเหลืองที่สรางไวก็รับขอฟ้าสราง 4 บันไดไว 4 ทิศ สวางไสวด้วยทองรัตนะต่าง ๆ ดุจดวงอาทิตย์ที่วิมานนั้นมีไฟที่จัดไวเปนพิมพเดียวกัน ประหนึ่งเนรมิตไวเปนสดสวน เมื่อสองแสงจึงสว่างไปโดยรอบทั้ง 4 ทิศ เป็นวิมานเหนือภูเขาทองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกชวณครอันธกวินทะ ที่ได้สร้างคันธกุฎีถวายพระพุทธเจ้า ซึ่งอยู่บนภูเขาโล้นหมูบ้านนั้น”²⁹

²⁶สัมภาษณ์ ดร.กฤตสุชิน พลเสน, อ้างแล้ว.

²⁷สัมภาษณ์ รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน, อ้างแล้ว.

²⁸สัมภาษณ์ ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว, อ้างแล้ว.

²⁹พ.ว.อ.48/586.

ในปฐมนาควิมาน ได้กล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าเลื่อมใส ยกดอกไม้กำแปดดอกขึ้นบูชาที่พระสถูปของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่ากัสสปะด้วยมือตนเอง เพราะบุญนั้น วรรณะของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลอันนี้จึงสำเร็จแก่ข้าพเจ้า และโภคะทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่ข้าพเจ้าเป็นวิมานที่มีช้างทิพย์เป็นพาหนะบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกคนหนึ่ง เพราะนำดอกไม้กำ 8 ดอกบูชาพระสถูปบรรพตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากัสสปะ”³⁰

ในนาควิมาน ได้กล่าวไว้ว่า “ต่อมาไม่นานนักนางตายไปเกิดในภาพดาวดึงส์ ได้เป็นที่สนิทธเสนาหาของท้าวสักกเทวราช มีนามว่า ยสุตตรา ด้วยบุญญาธิการของนางก็บังเกิดกุญชรชาติตัวประเสริฐ คลุมด้วยข่ายทอง ที่คอของกุญชรนั้นมีมณฑปแก้วมณี กลางมณฑปก็บังเกิดรัตนบัลลังก์ที่ตกแต่งไว้อย่างดี และที่งาทั้งสองของกุญชรนั้นปรากฏมีสระโบกขรณี 2 สระ ดาตาศไปด้วยดอกปทุมบานสะพรั่งน่ารื่นรมย์ ในดอกปทุมนั้น ๆ มีเทพิตายืนอยู่ตามกลีบปทุม ประโคมดนตรีเครื่อง 5 และขับร้องกันเป็นวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงชาวเมืองพาราณสีที่ได้ถวายผ้าคู่หนึ่งแก่พระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมเทศนาจนบรรลุโสดาปัตติผล”³¹

4.1.2 ผลของทาน

ในหัวข้อผลของทานนี้หมายเอาผลการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุผู้วิจัยได้วิเคราะห์จัดจำแนกเรื่องราวในวิมานวัตถุทั้ง 85 เรื่องลักษณะของทานในมงคลสูตรนั้นได้จำแนกไว้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1. จาคเจตนาทาน 2. วิริตี และ 3. ไทยธรรม ซึ่งเมื่อศึกษาถึงทานในคัมภีร์วิมานวัตถุโดยจำแนกไว้ในหัวข้อ 3.6 สรุปทานในคัมภีร์วิมานวัตถุแล้วซึ่งทานในแต่ละลักษณะที่ส่งผลให้ไปบังเกิดในสุคติภูมิโลกสวรรค์ปรากฏ 3 ชั้นได้แก่ ชั้นนิมมานรดีชั้นดาวดึงส์ ชั้นจาตุมหาราช โดยผลของทานจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับการทำทานที่ถูกต้องตามหลักในพระพุทธศาสนา คือ 1. วัตถุประสงค์ ได้แก่ วัตถุประสงค์สำหรับให้ทาน 10 อย่าง คือ ข้าว, น้ำ, เครื่องนุ่งห่ม, ยานพาหนะ, ดอกไม้, ของหอม, เครื่องลูบไล้, ที่นั่งที่นอน, ที่อยู่อาศัย, เครื่องให้แสงสว่าง 2. เจตนาบริสุทธิ์ คือ ผู้ให้ต้องรักษาใจให้มีความบริสุทธิ์ให้ได้ทั้ง 3 กาล เจตนาก่อนที่จะทำทานเช่นตั้งใจว่าพรุ่งนี้เช้าจะตักบาตร ก็มีความ ดีใจ ปลื้มใจ ปีติใจ เจตนาในขณะที่กำลังให้เช่น ในเวลาตักบาตร ก็มีใจเลื่อมใส เจตนาหลังจากที่ให้ทานแล้วเช่น หลังจากตักบาตรเรียบร้อยแล้ว ก็มีแต่ความแช่มชื่นเบิกบานใจ 3. บุคคลบริสุทธิ์ หมายถึง บุคคลสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับทานนั้น คือ ผู้ให้ และผู้รับต้องเป็นคนที่บริสุทธิ์คือเป็นผู้มีศีล และการให้สังฆทาน คือทานที่ให้แก่หมู่คณะมีผลมากกว่าปาฏิบุคคลิกทาน ทานที่ให้เฉพาะเจาะจงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สรุปลงได้ดังนี้

³⁰พ.ว.อ.48/486.

³¹พ.ว.อ.48/342-343.

1) ผลของทานที่ให้ผลสูงสุด

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลของทานในคัมภีร์วิมานวัตถุทั้งหมด 85 เรื่อง โดยมีลักษณะของทานในอิติปิวิมานและลักษณะของทานในปุริสวิมานผลปรากฏว่าทานที่ให้ผลสูงสุด คือ จาคะเจตนาทาน และไทยธรรมทาน บังเกิดในชั้นนิมมานรดี มีตัวอย่างดังนี้

1. เรื่องของสิริมาวิมาน สมัยนั้น โสเภณีชื่อสิริมา สละงานที่เสรำหมอง (การเป็นโสเภณี) เพราะบรรลุโสดาปัตติผล ได้ตั้งสลากภัต 8 กอง แก่พระสงฆ์ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งฉนั้นสลากภัตกองที่ครบ 8 ในเรือนนางแล้วก็ไปยังวิหารแห่งหนึ่งไกลออกไป 3 โยชน์ ครั้นนั้นภิกษุทั้งหลายจึงถามภิกษุรูปนั้น ผู้มีอายุท่านรับภิกษาที่เหน็จมาที่นี้ ตอบว่า ผมฉนั้นสลากภัตกองที่ 8 ของนางสิริมา ผู้มีอายุ นางสิริมา ถวายสลากภัตนั้นยังน่าพอใจอยู่หรือ ภิกษุนั้นจึงพรรณนาคุณของนางว่า ผมไม่อาจพรรณนาอาหารของนางได้ นางถวายแต่ของประณีตเหลือเกิน ของที่ภิกษุได้ไป ยังพอแก่ภิกษุ 3 รูป บ้าง 4 รูปบ้าง ลำดับนั้นโรคก็เกิดขึ้นในเรือนนางของนาง เวลายื่นวันนั้นนั่นเอง นางสิริมาก็ตาย บังเกิดในสวรรค์ ชั้นปรนิมมิตวสวัตตีที่ เปนผู้เลิศด้วยกาม (กามวจร)³²

2. เรื่องทัทลวิมานนั้น ณ เขตวันมหาวิหาร อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้กรุงสาวัตถี. ก็สมัยนั้น กุฎุมพีคนหนึ่งเป็นอุปัฏฐากของท่านพระเวตถะระ จากนาลกคาม ได้มีธิดาสองคน คนหนึ่งชื่อ ภัททา อีกคนหนึ่งชื่อ สุกัททา ในธิดาสองคนนั้น นางภัททาไปสู่ตระกูลสามี นางมีศรัทธาเลื่อมใสฉลาด และเป็นหมั้น นางภัททาพูดกะสามีว่าฉนั้นน้องสาวอยู่คนหนึ่ง ชื่อสุกัททา พี่ไปนำเขา มาเถิด หากน้องสุกัททานั้นพึงมีบุตร บุตรนั้นก็จะเป้นบุตรของฉนั้นด้วย และวงศ์ตระกูลนี้ก็จะไม่สูญ สามีรับคำได้ทำตามทีภรรยาบอก.

พี่ได้อังคาสภิกษุทั้งหลาย ผู้สำรวม ประพฤติพรหมจรรย์ ด้วยข้าวและน้ำ ด้วยมือของตนเอง มากกว่าเธอ ครั้นถวายทานมากกว่าเธอแล้ว ก็ยังเกิดในเหล่าเทพเจ้าต่ำกว่าเธอ ส่วนเธอได้ถวายเพียงเล็กน้อย ทำไมจึงได้รับผลพิเศษไพบูลย์เช่นนี้เล่า

เมื่อชาติก่อน ฉนั้นได้เห็นภิกษุผู้อบรมจิตใจจึงได้นิมนต์ท่านรวม 8 รูป มีพระเวตถะระเป็นประธานด้วยภัตดาหาร พระเวตถะระมุ่งจะให้เกิดประโยชน์ เพื่ออนุเคราะห์แก่ฉนั้น จึงบอกฉนั้นว่า จงถวายสงฆ์เถิด ฉนั้นได้ทำตามคำของท่าน ทักขิณานั้นจึงเป้นสังฆทานอันตั้งไว้ ในสงฆ์ซึ่งหาประมาณมิได้ ส่วนทานที่พี่ได้ถวายแก่ภิกษุเป็นรายบุคคล จึงมีผลไม่มาก

เป้นวิมานอันรุ่งเรืองทีเกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายสังฆทาน 2 พี่น้อง ที่ร่วมสามีกัน คนพี่ชื่อภัททา ผู้ถวายทานมากกว่า แต่เป้นแบบเจาะจงจึงเกิดบนสวรรค์ชั้นต่ำกว่าน้องสาว ส่วนน้องสาวชื่อสุกัททา ถวายทานน้อยกว่า แต่ถวายเป้นสังฆทาน จึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี³³

³²พ.ว.อ.48/129-136.

³³พ.ว.อ.48/287-288.

จะเห็นได้ว่าการให้ทานของนางสิริมาและสุภัทธานั้นเป็นไปตามหลักการให้ทานอย่างครบถ้วนคือวัตถุ บริสุทธ์ (ไทยธรรมทาน) เจตนาบริสุทธ์ (จาคะเจตนาทาน) คือ ผู้ให้ต้องรักษาใจให้มีความบริสุทธ์ให้ได้ทั้ง 3 กาล เจตนาก่อนที่จะทำทาน เจตนาในขณะที่กำลังให้ เจตนาหลังจากที่ให้ทานแล้ว บุคคลบริสุทธ์ คือบุคคลสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับทานนั้น คือ ผู้ให้ และผู้รับเป็นผู้บริสุทธ์ทั้งคู่ คือ ผู้ให้นางสิริมา บรรลุโสตาบันส่วนผู้รับเป็นภิกษุผู้มีศีล 227 และที่สำคัญทานของนางสิริมาเป็นการถวายสลากภัตนับเป็นสังฆทานอีกด้วย ส่วนของนางสุภัททาที่ถวายเป็นสังฆทานเช่นเดียวกัน

2) ผลของทานที่ให้ผลระดับกลาง

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลของทานในคัมภีร์วิมานวัตถุทั้งหมด 85 เรื่อง โดยมีลักษณะของทานในอิตถิวิมานและลักษณะของทานในปุริสวิมานผลปรากฏว่าทานที่ให้ผลระดับกลางคือวิริตทาน บังเกิดในชั้นดาวดึงส์ มีตัวอย่างดังนี้

1. เรื่องปฐมปติพพตาวิมานนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน กรุงสาวัตถี. ในกรุงสาวัตถีนั้น สตรีผู้หนึ่งได้เป็นผู้ปฏิบัติสามี นางคล้อยตามสามี อดทน ถือโอวาทสามีโดยเคารพ แม้โกรธก็ไม่หุนหันพลันแล่น ไม่พูดคำหยาบ พูดแต่เรื่องจริง มีความเชื่อและเลื่อมใส และให้ทานตามควรแก่ทรัพย์สมบัติ นางเกิดเป็นโรคบางอย่าง ก็ตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ วิมานดาตาศวดยุปุพพาชาติ นารีนรมย วิจิตรเพนอันมาก ทั้งเทพบุตรทั้งเทพธิดาก็มาคบหาสมาคมกัน นกกระเรียน นกยูง หงส และดุเหว่า ลวนเพนทิพยส่งเสียงไพเราะ ชุมนุมกันอยู่ก็ปรากฏแก่นาง³⁴

2. เรื่องในทุติยปติพพตาวิมานนั้นดังได้สดับมา อุบาสิกาผู้หนึ่งในกรุงสาวัตถี เป็นผู้ซื้อตรงต่อสามี มีความเชื่อเลื่อม (ในพระรัตนตรัย) รักษาศีล 5 ทำให้บริสุทธ์ และได้ให้ทานตามสมควรแก่ทรัพย์สมบัติ ตายแล้วก็ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ วิมานมีเสาเปนแก้วไพฑูรย นารีนใจ มีรัศมีผองใส ดงาม สำแดงฤทธิ์ไต่แปลก ๆ ทั้งสูงและต่ำ เทพอัปสรเหล่านี้ ก็พอนรำชรับรองและ รื่นเริงรอบ ๆ แก่นาง เป็นวิมานที่มีเสาทำด้วยแก้วไพฑูรยบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดแก่หญิงชาวกรุงสาวัตถี ที่ชื่อสัตย์ต่อสามี รักษาศีล และให้ทานตามกำลัง³⁵

จะเห็นได้ว่าสตรีทั้งสองนางนี้ได้มีความเป็นผู้ปฏิบัติสามี นางคล้อยตามสามี อดทน ถือโอวาทสามีโดยเคารพ แม้โกรธก็ไม่หุนหันพลันแล่น ไม่พูดคำหยาบ พูดแต่เรื่องจริง มีความเชื่อและเลื่อมใส การกระทำทั้งหมดนี้โดยส่วนมากเป็นการอยู่ในศีลเหมือน ๆ กัน และมีกรให้อภัยจึงจัดลงในวิริตทานและส่งผลให้บังเกิดในภพดาวดึงส์ วิมานดาตาศวดยุปุพพาชาติ นารีนรมย วิจิตรเพนอันมาก

³⁴พ.ว.อ.48/93-94.

³⁵พ.ว.อ.48/98-99.

3) ทานที่ให้ผลต่ำสุด

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลของทานในคัมภีร์วิมานวัตถุทั้งหมด 85 เรื่อง โดยมีลักษณะของทานในอิติวิมานและลักษณะของทานในปริสวิมานผลปรากฏว่าทานที่ให้ผลต่ำสุด คือ จาคะเจตนาทานบังเกิดในชั้นจาตุมหาราช

ตัวอย่างเช่นเรื่องเสริสสภิวิมานเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ทานพระกุมารกัสสปะพร้อมด้วยภิกษุประมาณ 500 รูป ไปถึงเสตัพพนคร ไต่เปลื้องพระยาปายาสีผู้เห็นผิดว่าไม่มีบุญบาป เป็นคนตระหนี่ มีธรรมอันลามก มีปกติก้าวว่า ชาตสุญ โลกหน้าไม่มี สัตว์ที่ผูกเกิดไม่มีผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี มานับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติธรรมตามสมควร จากมิฉชาติปฏิญญา ให้ดำรงอยู่ใน สัมมาทิฏฐิ จำเดิมแต่นั้นมา พระยาปายาสีเป็นผุขวนขวายในบุญ เมื่อถวายทานแกสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ไต่ถวายทานโดยไม่เคารพ เพราะ มีโคเคยสร้างสมในทานนั้น ในเวลาต่อมาทำกาลกิริยาตายไปบังเกิดใน เสริสสภิวิมาน (ไกลตนซึก) ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช³⁶

จะเห็นได้ว่าการให้ทานของพระยาปายาสีถึงแม้ว่า วัตถุบริสุทธิ์ (ไทยธรรมทาน) ผู้รับบริสุทธิ์ แต่ผู้ให้และเจตนาไม่บริสุทธิ์ที่แสดงออกมาจากกิริยาคือการไม่เคารพในการให้ทานถึงแม้ว่าจะมีไทยธรรมทานอยู่แต่ไทยธรรมทานนั้นไม่มีความผิดแต่สิ่งที่ผิดคือมีความคิดที่ไม่อยากให้จาคะเจตนาทานนั้นเองจึงส่งผลให้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช

4.2 วิเคราะห์คุณค่าของทานต่อสังคม

การให้ทานถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานระดับหนึ่งของพุทธศาสนิกชนที่ผู้ให้แสดงการเสียสละไม่ว่าจะเป็นสิ่งของเงินทองวัตถุต่าง ๆ รวมถึงการให้อภัยกันบ่งบอกถึงความเป็นผู้มีคุณธรรมของผู้ให้ที่เพื่อขัดเกลากิเลสอย่างหยาบคือความตระหนี่ให้หมดสิ้นไปจนถึงอภัยทานเป็นทานอย่างละเอียดที่ผู้ให้ต้องเป็นผู้มีใจประเสริฐ สามารถชำระสละความโกรธ โลก หลงออกจากจิตใจได้มีจิตเป็นกุศลเป็นผู้รู้เท่าทันจิตตนเองไม่ยอมให้อารมณ์ต่าง ๆ มาเกาะจิตใจเพียงยับยั้งระงับกิเลสนั้นอย่างมีสติรู้เท่าทันนับว่าเป็นทานอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง คุณค่าของการให้ทานนอกจากเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนแล้วการให้ทานยังมีคุณค่าต่อสังคมโดยรวมอีกทางหนึ่งด้วยเมื่อคนในสังคมเป็นผู้รู้จักเสียสละแบ่งปัน เป็นผู้ดเว้นจากการประพฤติชั่วทางกายวาจาแล้ว สังคมก็จะประกอบไปด้วยคนดีมีคุณธรรมส่งผลให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขเรียบร้อยเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมประเทศชาติก็จะเจริญพัฒนาได้อย่างรวดเร็วทั้งทางวัตถุและทางจิตใจเป็นผลจากการที่คนในสังคมเป็นคนดีมีคุณธรรมนั่นเอง

³⁶ ชุ.วิ.อ.48/652-653.

4.2.1 คุณค่าของจาคเจตนาทานต่อสังคม การให้ทานโดยที่บุคคลมีศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ซึ่งทานโดย แท้จริง ไร้เจตนาหวัง สิ่งตอบแทน มีปัญญาตรึกตรองด้วยตน มิใช่เห็นเขาทำก็ทำตามเขาไป การให้ทานนั้นใน **ปฐมทานสูตร**³⁷ กล่าวถึงเหตุการณ์ให้ทานไว้ 8 ประการคือ 1. บางคนให้ทานเพราะหวังอยากได้ 2. บางคนให้ทานเพราะความกลัว 3. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าเขาเคยให้เรามาก่อน 4. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าเขาจะให้เราตอบแทน 5. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าทานเป็นความดี 6. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าเราหุงกินเองได้ แต่คนเหล่านี้หุงหากินไม่ได้ 7. บางคนให้ทานเพราะคิดว่ากิตติศัพท์อันดีงามย่อมจรจายไป 8. บางคนให้ทานเพื่อยกระดับจิตใจให้ดีงาม มีคุณภาพสูงขึ้นสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

พระครูวรกาญจนโชติ ได้แสดงความเห็นว่า “การให้ทานโดยที่บุคคลมีศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ทาน ไร้เจตนาหวังสิ่งตอบแทน มีปัญญาตรึกตรองด้วยตน (จาคเจตนาทาน) มีคุณค่าต่อสังคม คือ ทานประเภทนั้นนับว่าเป็นการให้อย่างแท้จริง มักพบได้ยากในปัจจุบัน ส่วนใหญ่การให้ที่ไม่หวังผลประเภทนี้ มักจะพบได้ในบิดามารดาผู้ซึ่งมีความปรารถนาดีแก่บุตรธิดา เป็นการให้โดยมิหวังผลตอบแทน เป็นการให้จากศรัทธาบริสุทธิ์ หากในสังคมปัจจุบัน มีผู้คนที่ให้ทานประเภทจาคเจตนาทานมาก ก็ส่งผลให้สังคมเกิดการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เกื้อกูลกัน จะเป็นสังคมที่ผู้คนมีแต่ความจริงใจต่อกัน”³⁸

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร. ได้แสดงความเห็นว่า “คนเราทุก ๆ คนมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ มีได้อยู่โดยลำพังเพียงคนเดียว ย่อมมีพ่อแม่ พี่น้อง ญาติ มิตร สหาย ข้าทาส บริวาร และบุตรภรรยา สามัคคีด้วยกันทั้งนั้น การที่เราจะอยู่ร่วมกับคนอื่นด้วยความสุข และเป็นที่ยรักของคนเหล่านั้น นอกจากจะต้องเป็นคนดี มีเมตตา กรุณา มีสัมมาคารวะต่อผู้ที่ควรเคารวะ พูตวาจาอ่อนหวานแล้ว ยังต้องอาศัยความมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อุดหนุน เจือจานกันเป็นเครื่องผูกใจคนเหล่านั้นด้วยผู้ขอ บ่อยๆ ย่อมเป็นที่รักเกี้ยวของผู้อื่นฉันใด ผู้ให้ก็ย่อมเป็นที่รักของผู้อื่นฉันนั้น”³⁹

ด้วยเหตุนี้ การให้จึงเป็นการผูกน้ำใจผู้อื่นไว้ได้ประการหนึ่ง ปกติคนเรามากจะมีความตระหนี่หวงแหนอยู่เป็นประจำใจ ยากนักที่จะหยิบยื่นสิ่งใดให้แก่ใคร ๆ ได้โดยง่าย เพราะฉะนั้น คนที่สามารถหยิบยื่นของ ๆ ตนให้แก่ผู้อื่นได้นั้นนับว่าน่าสรรเสริญอย่างยิ่งของคนในสังคม”

พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร ได้แสดงความเห็นว่า “การให้ทานของคนทั่วไปนั้นถือเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ผู้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เป็นการให้ทานที่สละได้ไม่ยากนักเพราะสิ่งของที่ให้ทานนั้นไม่ใหญ่โตและมีค่าน้อย แต่การให้ทานของพระโพธิสัตว์ทั้งหลายโดยเฉพาะพระเวสสันดรที่ยอมสละพระชายา พระโอรสและพระธิดาเพื่อให้เป็นทาสแก่พราหมณ์ชุกนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะสูญเสียสิ่งอันเป็นที่รักแล้ว พราหมณ์เฒ่ายังแสดงอำนาจบาโทใหญ่เขี้ยวนตีพระโอรส

³⁷ที.ปา.อ.11/336-345.

³⁸สัมภาษณ์ พระครูวรกาญจนโชติ, อ้างแล้ว.

³⁹สัมภาษณ์ พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร., อ้างแล้ว.

และพระธิดาต่อหน้าต่อตาอย่างไร้ความปราณี ซึ่งสถานการณ์อย่างนี้ย่อมสร้างความเจ็บปวดรวดร้าวทางจิตใจของผู้เป็นบิดาอย่างมาก ถ้าเป็นสามัญชนคงกระทำไต่ยากหรืออาจทำไม่ได้เลย แต่พระเวสสันดรได้ผ่านการทดสอบและพิสูจน์ถึงความมีพระทัยแน่วแน่มั่นคงในการให้ทานอย่างดีเยี่ยมจนประสบความสำเร็จมาแล้ว ดังนั้น ตัวอย่างเรื่องการให้ทานของพระเวสสันดร ถือว่ามี การให้ทานโดยที่บุคคลมีศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ทาน ไร้เจตนาหวังสิ่งตอบแทน มีปัญหาตริกตรองด้วยตน (จากเจตนาทาน) มีคุณค่าต่อสังคมอีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อบริบทวิถีชีวิตคนไทยในอดีตและปัจจุบัน”⁴⁰

พระอธิการสุชาติ ญาณพโล ได้แสดงความเห็นว่า “เจตนาบริสุทธิ์ คือ มีเจตนาเพื่อกำจัดความตระหนี่ของตนทำเพื่อเอาบุญ ไม่ใช่ เอาหน้า เอาชื่อเสียง เอาความเด่นความดัง ความรัก จะต้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ผุดผ่องทั้ง 3 ขณะ คือ ก่อนให้ก็มีใจเลื่อมใสศรัทธาเป็นทุนเดิม เต็มใจที่จะทำบุญนั้น ขณะให้ก็ตั้งใจให้ ให้ด้วยความ เบิกบาน และหลังจากให้ก็มีใจแช่มชื่น ไม่นึกเสียตายสิ่งที่ให้ไปแล้ว การให้อะไรแก่ใครแล้วหวังผลตอบแทน ไม่ถือว่าให้เพื่อทำบุญ ไม่ช่วยให้จิตใจสูงหรือสะอาดขึ้น เพราะแทนที่จะกะเทาะความโลภให้หลุดไปจากจิตสันดานกลับพอกให้หนาขึ้น ทำไปทำมา นักทำบุญแบบนี้จะกลายเป็นนักลงทุนหรือนักค้าบุญไปโดยไม่รู้ตัว”⁴¹

ดร.กฤตสุขชิน พลเสน ได้แสดงความเห็นว่า “ทำให้สังคมน่าอยู่ มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่”⁴²

รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “ในชมพูทวีปที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มาตรัสรู้ นั้น การเป็นอยู่ของคนเหล่านั้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะนิสัยตระหนี่ถี่เหนียว ฉะนั้นการที่จะผูกมัดสังคมเหล่านั้นได้ดีที่สุด พระพุทธเจ้าจะสอนให้ทานก่อนเป็นอันดับแรก จะไม่สอนการรักษาศิลปะหรือการภาวนาก่อน แต่สอนการให้ทานก่อนเพราะการให้ทานคือการเปิดใจเปิดอารมณ์ของตัวเองว่า ถ้าเรารู้จักให้แล้วเราก็ต้องรู้จักรับ ถ้าใจเขารู้จักให้ใจเขาก็จะรู้จักรับ ฉะนั้น วงศ์ของพระพุทธเจ้าจึงออกบิณฑบาต เพื่อให้เขานั้นรู้จักให้ก่อน ใจเขานั้นก็จะรู้จักรับทันที รับในเรื่องของธรรมะ ในคำสั่งสอนต่าง ๆ ดังนั้นอันดับแรกก็คือตัวโลภะ ถ้าสละตัวโลภะหรือความอยากได้ออกจากใจได้ สิ่งอื่น ๆ ก็จะเติมเต็มเข้าไปในหัวใจได้ คุณค่าของการให้ในสังคมถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเป็นหลักคำสอนของพุทธศาสนา หลักธรรมหลาย ๆ ข้อที่จะผูกมัดจิตใจของคนได้ก็คือเรื่องของ สังคหะ ข้อแรกก็คือรู้จักให้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการให้ทานวัตถุทาน การให้อภัยทาน ให้ความเป็นอกเห็นใจกัน ให้ความจริงใจต่อกันไม่ว่าจะเป็นการให้สิ่งต่างก็ถือว่าให้ ดังนั้นการที่จะอยู่ด้วยกันในสังคมนั้นเราต้องรู้จักการให้ก่อนถ้าไม่รู้จักการให้แล้วเราจะอยู่รวมกันได้อย่างไร ถ้าสังคมไหนไม่รู้จักการให้แก่งแย่งกันทะเลาะกัน ต่างคนก็ต่างเอาสังคมก็อยู่ยากลำบาก”⁴³

⁴⁰สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสสโร, อ่างแล้ว.

⁴¹สัมภาษณ์ พระอธิการสุชาติ ญาณพโล, อ่างแล้ว.

⁴²สัมภาษณ์ ดร.กฤตสุขชิน พลเสน, อ่างแล้ว.

⁴³สัมภาษณ์ รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน, อ่างแล้ว.

ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “การให้ทานโดยความศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ทานไม่หวังผลตอบแทน มีคุณค่าต่อสังคมเป็นอย่างมาก ทำให้สังคมมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายร่วมกันได้ ทำให้สังคมและประเทศชาติมีความมั่นคงทางสังคมได้เป็นอย่างดี”⁴⁴

ดังนั้นการให้ทานที่ประกอบไปด้วยจาคะเจตนาอันมีคุณค่าต่อสังคมเพราะเป็นระบบแนวคิดเริ่มแรกในการให้ทานที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการเป็นอยู่ของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันที่ได้รับ ความยากลำบากอยู่ก็ได้รับสิ่งของจากการบริจาค ผู้ที่ถูกภัยธรรมชาติทำร้ายก็ได้รับการช่วยเหลือ อย่างทันทีจากผู้ที่มีจิตใจต้องการช่วยเหลือผู้อื่นโดยที่ไม่ได้คิดอยากได้สิ่งของตอบแทนที่ออกมาจาก จิตใจที่มีเมตตาปราศจากความโมกษความเกียจชังแต่เป็นความรักความเอ็นดูเป็นความเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ อยากรให้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันนั้นมีความสุขอีกทั้งยังทำให้ตนเองนั้นพัฒนาทางด้านจิตใจให้ตั้งงามขึ้นดังที่ พระประคอง อภิวัตตโน (รักบุตร) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทาน : กรณีศึกษาวิสาขามหาอุบาสิกา” ผลวิจัยพบว่า ทานในพระพุทธศาสนาเถรวาทมี 2 ประเภท คือวัตถุทานและธรรมทาน โดยมี วัตถุประสงค์ในการให้ทานเพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ หรือเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น การให้ ทานที่สมบูรณ์แบบประกอบด้วย 1) ความยินดีในเจตนาของการให้ทานทั้งก่อนให้ทาน ขณะให้ ทาน และหลังจากการให้ทานแล้ว 2) ให้ทานในสิ่งที่ผู้มีประโยชน์ควรแก่การให้เป็นทาน 3) ให้ ทานแก่ผู้รับ ที่ปฏิบัติที่สมควรแก่การรับทาน”⁴⁵ เมื่อมนุษย์ในสังคมเรามีจิตใจที่คิดดีจากการต้องการให้ข้าวของสิ่งของ ด้วยใจที่บริสุทธิ์ ไม่แอบแฝงด้วยผลประโยชน์ต่าง ๆ ก็จะทำให้สังคมนั้นน่าอยู่ขึ้นและไปได้กันได้นั่นเอง

4.2.2 คุณค่าของวิริทานต่อสังคม วิริทาน คือ มีที่มาในคำว่า พระอรชยสาวกผู้เว้นขาด จากปาณาติบาตแล้ว ย่อมให้อภัยแก่สัตว์ทั้งหลายหาประมาณมิได้ วิริทาน คือ วิริตเจตสิก 3 อันเป็น เหตุงดเว้นจากอกุศลทุจริตนั้น คำว่า วิริติ แปลว่า การงดเว้น การเว้น (จากบาป) หมายถึง การงดเว้น จาก บาป ทางกายและวาจาด้วยกรรมและทวาร วิริตินั้นมี 3 อย่างคือ 1. สัมปัตตวิริติ งดเว้นด้วย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า เป็นวิริติของผู้ที่ไม่ ตั้งใจจะรักษาศีลมาก่อน คือบางคนไม่ตั้งใจว่าจะ รักษาศีล แต่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นจำเพาะหน้า อันอาจจจะให้ล่วงศีล ได้ แต่ไม่ยอมล่วงศีล เกิดงดเว้น ขึ้นมาในขณะนั้น เช่น มีโอกาสจะฆ่า สัตว์ หรือฆ่าคนได้ แต่ไม่ฆ่า หรือมีโอกาสจะลักของของคนอื่นได้ แต่ไม่ลัก หรือมีโอกาส จะประพฤติดิฉันในกามได้แต่ไม่ยอมประพฤติดิฉันในกาม โดยมากคำนี้ว่า การ กระทำเช่นนี้ไม่เหมาะไม่ควรแก่ฐานะและสกุลของตนอย่างยิ่ง จึงงดเว้นเสียในขณะนั้น การงดเว้น อย่างนี้ ท่านเรียกว่า สัมปัตตวิริติ 2. สมาทานวิริติ งดเว้นด้วยการสมาทาน เป็นวิริติของปุถุชนทั่วไป เช่น สมาทานศีล 5 สมาทานศีล 5 เป็นต้น 3. สมุจเฉทวิริติ งดเว้นได้เด็ดขาด เป็นวิริติของพระ

⁴⁴สัมภาษณ์ ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว, อ้างแล้ว.

⁴⁵พระประคอง อภิวัตตโน (รักบุตร), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทาน : กรณีศึกษาวิสาขามหาอุบาสิกา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2555, บทคัดย่อ.

อริยบุคคลตั้งแต่พระ โสดาบันขึ้นไป คือพระอริยบุคคลทุกจำพวกมีศีล 5 บริบูรณ์ที่สุด ท่านงดเว้นจาก เวร 5 ได้ เต็ดขาด โดยไม่ต้องสมาทาน หรือคอยพะวงรักษา เพราะท่านเห็นโทษของการประพฤติ ล่วงศีลอย่างแท้จริง แม้ใครจะมาบังคับให้ท่านประพฤติล่วงศีล 5 ท่านยอมตายเสียดีกว่าที่จะ ประพฤติล่วง การละความชั่วในขั้นนี้ของท่านจึงเป็นสมุจเฉทพหุทาน คือละได้เด็ดขาด หรือเป็น สมุจเฉทวิริติ คืองดเว้นได้เด็ดขาดสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

พระครูวรกาญจนโชติ ได้แสดงความเห็นว่า “การให้อภัย การงดเว้นจากบาป ทางกาย วาจา และทางใจด้วยกรรมและทวารเป็นสมาทานวิริติ (วิริติทาน) มีคุณค่าต่อสังคม คือ เป็นทานที่ดี มาก เหมาะสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นว่าในสังคมปัจจุบันทุกวันนี้ มีแต่การเข่นฆ่า การ เบียดเบียน การทะเลาะเบาะแย่งกัน ก่อให้เกิดความไม่สงบสุขในสังคมมากมาย หากผู้คนในสังคม ต่างมีความตั้งใจที่จะไม่เบียดเบียนกัน งดเว้นซึ่งบาปทั้งปวง ทางกาย ทางวาจา ทางใจ และให้อภัยแก่ กัน ก็จะส่งผลให้สังคมไทยมีแต่ความสงบสุข ร่มเย็น ไร้ความโกรธแค้น ลดฆาตกรรม ลดคดีความ ลด ความขัดแย้งในสังคมลงได้”⁴⁶

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร. ได้แสดงความเห็นว่า “การให้อภัยโดยเด็ดขาด ไม่ติดใจเอาเรื่อง คือ การยกโทษให้คนที่ทำผิด ไม่เก็บความโกรธไว้หรือคิดแค้นเคือง และไม่คิดแค้น การให้อภัยไม่เพียงแต่ทำให้คนอื่นรู้สึกดีขึ้นเท่านั้นแต่ยังมีคุณค่าต่อสังคมมหาศาล คือเป็นการ แก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมด้วย การให้อภัยจะถือได้ว่าเป็นแก้ปัญหาสังคมได้ตรงจุด เพราะถ้าทุกคนในสังคมต่างก็รู้สึกสบายใจที่ทุกอย่างมันจบลงด้วยดี มีความเข้าใจกันมากขึ้น สังคมก็สงบสุข”⁴⁷

พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสสโร ได้แสดงความเห็นว่า “ช่วยพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่ แสดงออกด้วยความรัก ความเมตตาในสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตเสมอกันในสัตว์ทุกหมู่เหล่าในที่ทั้งปวง เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงอบรมสั่งสอนให้มนุษย์โลกทุกคนได้ประพฤติปฏิบัติให้เกิดขึ้นในจิตใจ ของมนุษย์ ด้วยหลัก 3 ประการ คือ 1) การมีเมตตากายกรรม เป็นการประพฤติสุจริตทางกาย 2) การ มีเมตตาวาจากรรม เป็นการประพฤติสุจริตทางวาจา 3) การมีเมตตาโมหกรรม เป็นการประพฤติสุจริต ทางใจ ซึ่งวิธีการเข้าถึงเมตตาธรรมพึงปฏิบัติด้วยการเมตตาประกอบหลัก 3 ประการ 1) การไม่ทำ บาปทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ 3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ พฤติกรรมเป็นการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมา 3 ทาง กาย วาจา และใจ หลักธรรมที่สามารถช่วยในการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมในทางที่ดีตามหลักเบญจกัลยาณธรรม คือ การพัฒนาให้มีความคิดถูกต้องและปฏิบัติตน ตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างมีความสุข 2 ประการ คือ 1) ปฏิบัติตนตามหลักเบญจศีล 2) ปฏิบัติตน ตามหลักเบญจธรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับมนุษย์ทุกคนในโลกนี้”⁴⁸

⁴⁶สัมภาษณ์ พระครูวรกาญจนโชติ, อ่างแล้ว.

⁴⁷สัมภาษณ์ พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร., อ่างแล้ว.

⁴⁸สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสสโร, อ่างแล้ว.

พระอริการสุชาติ ญาณพล ได้แสดงความเห็นว่า “เป็นการยกเว้นการ ประทุษร้าย เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อกัน มีจิตคิดเมตตา ในคนและสัตว์ หากผิดพลาดก็ไม่ถือโทษโกรธตอบ การงดเว้นจากบาป ความชั่วและอบายมุขต่างๆ ด้วยการสมาทาน ศีล ๕ หรือศีล ๘ จากพระสงฆ์โดยเพียรระมัดระวังไม่ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย แม้มีสิ่งยั่วชวน ภายนอกก็ไม่หวั่นไหวหรือเอนเอียง”⁴⁹

ดร.กฤตสุชิน พลเสน ได้แสดงความเห็นว่า “ทำให้ไม่มีการเบียดเบียนในสังคม ประกอบด้วยเมตตา”⁵⁰

รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน ได้แสดงความเห็นว่า “การให้อภัย คือ การเข้าใจรู้จัก พฤติกรรมซึ่งกันและกัน คนที่จะเกิดการให้อภัยกันจะต้องรู้จักพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ถ้าไม่รู้จัก พฤติกรรมซึ่งกันและกัน การให้อภัยซึ่งกันและกันก็จะไม่เกิดขึ้น ต้องรู้จักลักษณะพฤติกรรมของเขา ผลประโยชน์ของเขา ที่เขามีลักษณะเช่นนี้ เขาก็ต้องมุ่งประโยชน์ของเขา รักษาผลประโยชน์ของเขาเอง ถ้าเราเข้าใจพฤติกรรมผลประโยชน์ของเขา ความให้อภัยก็จะเกิดขึ้น เช่น รัสเซียกับยูเครน ทะเลาะกัน เพราะรัสเซียก็พยายามรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง ยูเครนก็พยายามรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง แต่ถ้าเราเข้าใจในพฤติกรรมของเขาว่าต่างคนต่างก็รักษาผลประโยชน์ ความรู้สึกให้อภัยก็จะเกิดขึ้น จึงจำเป็นต่อสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข”⁵¹

ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “ทำให้สังคมน่าอยู่และมีความอบอุ่นทาง สังคมเป็นอย่างมากไม่ต้องกลัวการโดนทำร้ายและการว่าร้าย รวมถึงการใส่ร้ายป้ายสี และการนิทา การให้อภัยซึ่งกันและกันถือว่าเป็นคุณค่าทางสังคมเป็นอย่างมาก ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกไม่ต้อง กลัว การให้อภัยเป็นการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกันได้อย่างดีเยี่ยม”⁵²

ดังนั้น วรริตาน เป็นลักษณะของการให้อภัย คือ การเข้าใจรู้จักพฤติกรรมซึ่งกันและกัน คน ที่จะเกิดการให้อภัยกันจะต้องรู้จักพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ถ้าไม่รู้จักพฤติกรรมซึ่งกันและกัน การให้อภัยซึ่งกันและกันก็จะไม่เกิดขึ้น ต้องรู้จักลักษณะพฤติกรรมของเขา ผลประโยชน์ของเขา ที่เขามี ลักษณะเช่นนี้ เขาก็ต้องมุ่งประโยชน์ของเขา รักษาผลประโยชน์ของเขาเอง ถ้าเราเข้าใจพฤติกรรม ผลประโยชน์ของเขา ความให้อภัยก็จะเกิดขึ้น เช่น รัสเซียกับยูเครนทะเลาะกัน เพราะรัสเซียก็ พยายามรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง ยูเครนก็พยายามรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง แต่ถ้าเราเข้าใจ ในพฤติกรรมของเขาว่าต่างคนต่างก็รักษาผลประโยชน์ ความรู้สึกให้อภัยก็จะเกิดขึ้น จึงจำเป็นต่อ สังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข เพื่อป้องกันการลวงละเมิดสิทธิของผู้อื่น อันจะส่งผลให้เกิดความ

⁴⁹สัมภาษณ์ พระอริการสุชาติ ญาณพล, อ่างแล้ว.

⁵⁰สัมภาษณ์ ดร.กฤตสุชิน พลเสน, อ่างแล้ว.

⁵¹สัมภาษณ์ รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน, อ่างแล้ว.

⁵²สัมภาษณ์ ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว, อ่างแล้ว.

ทะเลาะเบาะแว้งความหวาดระแวงและเกิดความวุ่นวายในสังคมอีกทั้งยังพัฒนาจิตใจสูงส่งขึ้นไปตามลำดับ จากที่ทำบาปมากก็หยุดได้เป็นบางครั้ง(สัมปตตวิริติ) จนถึงหยุดได้ชั่วคราว(สมาทานวิริติ) ตลอดถึงหยุดทำบาปได้จนเด็ดขาด(สมุจเฉทวิริติ)

4.2.3 คุณค่าของไทยธรรมทานต่อสังคม คือ การแบ่งปันความสุขของเราให้คนอื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้วัตถุทาน 10 ประการ อนุหิ ข้าว หมายถึงของกินทุกอย่าง เช่น ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ถั่ว งา และของ ที่จะต้องเคี้ยวก่อนกลืนกินทุกอย่าง ปาน้ำ น้ำ หมายถึงน้ำดื่มชนิดต่าง ๆ น้ำเปล่า น้ำมีสี น้ำมีกลิ่น น้ำมีรส น้ำผลไม้ ที่ไม่ต้อง เคี้ยวก็กลืนได้เลย ยกเว้นน้ำเมาทุกชนิด วัตถุเครื่องนุ่งห่ม ถ้าของชาวบ้านก็ได้แก่เสื้อผ้าอาภรณ์ที่สามารถป้องกันเหลือบุงลมแดดได้ ถ้าของพระภิกษุสามเณรก็ได้แก่ ผ้าไตรจีวร ผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น ที่พอจะบรรเทาความ - หนาว ความร้อน ป้องกันเหลือบุงลมแดดได้ ยานั ยานพาหนะ หมายถึงที่อำนวยความสะดวกในการไปทุกอย่าง เช่น รถ เกวียน ล้อ วอ ช้าง ม้า เป็นต้น แม้แต่ร่มและรองเท้า ก็นับว่าเป็นยานพาหนะด้วย มาลา ดอกไม้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง หรือดอกไม้แปรรูปจากวัสดุ ต่าง ๆ เป็นช่อ เป็นพวง เป็นพุ่ม หรือเป็นต้นเล็กต้นใหญ่ก็ได้เหมือนกัน คนธ เครื่องหอม หมายถึงของหอมจากราก จากลำต้น จากแก่น จากเปลือก จากใบ จากดอก หรือจากเมล็ดของต้นไม้ นอกจากนี้ก็มีของหอมที่สกัดจากพืชและสัตว์ แม้ธูปหอมหรือ กายานกัสงเคราะห์ว่าของหอม นำมาจุดไฟหรือนำมาตั้งไว้เพื่อดับกลิ่นอับชื้อในโบสถ์ ในวิหาร ใน เจตีย์ ทั้งเป็นเครื่องสักการบูชาพระพุทธเจ้าด้วย วิเลปนั เครื่องลูบไล้ พอจะทราบมาว่า พระเณรใช้เครื่องทาผิวไม่ได้ แล้วทำไมพระพุทธเจ้า จึงอนุญาตให้ถวายเครื่องลูบไล้ได้เครื่องลูบไล้ใด นำมาทาเพื่อให้ตัวหอม เพื่อให้สวยงาม เพื่อ ประดับตกแต่ง ก็ถือว่าใช้ได้ แต่ถ้านำมาทาเป็นยาเพื่อรักษาโรคผิวหนัง แก้ผื่นคัน หรือดับกลิ่นตัวที่หน้า รังเกียจ ก็ถือว่าใช้ได้ เช่น ยาทาแก้โรค น้ำกัดเท้า แก้กกลากเกลื้อน แก้ฝีพุพอง แก้น้ำร้อนรวกและไฟไหม้ เป็นต้น เสยยานั ที่นั่งที่นอน มีอะไรบ้างเครื่องอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการนั่งการนอนที่อยู่ใน อาคารบ้านเรือน ชื่อว่า เสยยัง เช่น เตียง ตั่ง โต๊ะ เก้าอี้ พูก กุ้ง หมอน ผ้าห่ม เสื้อ พรม และเครื่องปู ลาดสำหรับนั่ง สำหรับนอนทุกอย่าง อวารสณั ที่อยู่อาศัย คืออะไรบ้างคือ ที่อยู่อาศัย คือสิ่งปลูกสร้างขึ้นเป็นกระโจม ชุ่ม กุฏิ วิหาร ศาลา โบสถ์ ห้องสุขา ชุ่มประตุ ที่พักริมทาง เป็นต้น ที่สามารถอาศัยนั่ง อาศัยนอน หรือพอ หลบแดด และฝนได้ ปทิเปยยนั เครื่องให้แสงสว่าง มีอะไรบ้างถ้าสมัยก่อน ก็มีตะเกียงได้ เทียน ประทีปน้ำมัน เป็นต้น สมัยนี้มีหลายอย่างมากขึ้น เช่น ไฟฉาย ไฟฟ้า รวมถึงอุปกรณ์ให้แสงสว่างทุกชนิด วัตถุทาน ทั้ง 10 นี้ สามารถนำมาถวายได้ทุกอย่าง สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

พระครูวรกาญจนโชติ ได้แสดงความเห็นว่า “การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวและน้ำ เป็นต้น (ไทยธรรมทาน) มีคุณค่าและมีความจำเป็นต่อสังคมไทยเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เป็นทานที่บุคคลทั่วไปสามารถทำได้ และสะดวกที่สุดกว่าทานทั้งปวง ที่ว่ามีคุณค่า และสำคัญมากในปัจจุบันนั้น เห็นได้จากสถานการณ์ปัจจุบันในประเทศไทย และในสังคมโลก เช่น ภัยพิบัติจากน้ำท่วม น้ำแล้ง ไฟ

ใหม่ พายุ หรือแม้แต่โรคภัยไข้เจ็บในปัจจุบันที่ประชากรทั้งโลกกำลังพบเจอ นั่นคือ ไวรัสโควิด 19 ดังนั้น ทานประเภทนี้จึงมีคุณค่าต่อสังคมและมีความสำคัญที่สุดในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งส่งผลให้เพื่อนมนุษย์ ลดความตระหนี่ถี่เหนียว ลดความเห็นแก่ตัว หันมารู้จักการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเกื้อกูล เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน”⁵³

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร. ได้แสดงความเห็นว่า “ในฐานะที่เราเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไม่ว่าจะอยู่ที่ใดในโลก เราทุกคนต้องมีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคมเมื่อเห็นคนอื่นขาดแคลนอาหาร หรือปัจจัย 4 ถ้าเรามีกำลังในการช่วยเหลือผู้อื่นได้ก็ควรช่วย ส่วนจะมากจะน้อยไม่สำคัญ การมีน้ำใจต่อกันถือว่าเป็นเบื้องต้นแห่งสันติภาพของโลกที่เรากำลังอาศัยอยู่ เราทุกคนสามารถทำได้เพียงแค่ว่ารู้จักแบ่งปันไม่ว่าจะเป็นข้าวปลาอาหารและน้ำเป็นทาน เท่านั้นแหละก็จะทำให้สังคมน่าอยู่แล้ว การที่ทุกคนมีความเห็นอกเห็นใจกัน ให้ความสนใจช่วยเหลือกันทั้งคนในครอบครัวและผู้คนรอบตัวเรา สังคมก็สงบสุข”⁵⁴

พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร ได้แสดงความเห็นว่า “การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ ข้าว และน้ำ เป็นต้น (ไทยธรรมทาน) มีคุณค่าต่อสังคมในด้านการให้ด้วยวิจาร์ณญาณ ให้เกิดผลเกิดประโยชน์มาก ของที่จะให้เป็นทานจะมีราคาสูงหรือ ต่ำไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ควรเป็นสิ่งที่ใช้ประโยชน์ได้จริง การจัดหาของน้อยชิ้นที่ใช้งานได้ อาจจะดีกว่าการจัดของสารพัดอย่างลงในถังให้ดูครบครันแต่นำมาใช้ หรือแม้แต่จะจัดเก็บก็ยากลำบาก (1) ให้ประจำสม่ำเสมอ (2) เมื่อให้ ทำจิตให้ผ่องใส (3) ให้แล้ว เบิกบานใจ ไม่คิดกังวลว่าผู้รับจะใช้หรือไม่ จะยินดีแค่ไหน เมื่อให้ไปแล้วก็ไม่ยึดถือเป็นของเรา ตัวเราต่อไปอีก เมื่อทำได้ดังนี้ หรือฝึกฝนที่จะทำเช่นนี้ ก็ชื่อว่าได้ให้อย่างผู้มีปัญญา เป็นการให้ที่มีประโยชน์ มีอานิสงส์มาก มีอานิสงส์ใหญ่ นานอนุโมทนาชื่นชมเป็นอย่างยิ่ง”⁵⁵

พระอธิการสุชาติ ญาณพล ได้แสดงความเห็นว่า “การให้ทานในเรื่องทำบุญกุศลต่าง ๆ เช่น การให้ทาน การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การให้ทานได้กลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีของสังคมไทยตั้งแต่อดีต จนถึง ปัจจุบัน การถวายทานที่สังคมมักจะเข้าใจ ก็คือ การให้แบบเจาะจงแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง และสังฆทาน ให้โดยไม่มุ่งหวังเจาะจง เฉพาะแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ในคัมภีร์กล่าวว่า การให้ ทานที่ไม่เจาะจง จะมีผลอานิสงส์มากกว่าขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ให้ทานเป็นสำคัญและทำให้เกิด ประโยชน์กับสังคมนั้น ก็ต้องมีคนดีช่วยกันพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ในระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับประเทศและระดับนานาชาติ”⁵⁶

⁵³สัมภาษณ์ พระครูวรกาญจนโชติ, อ้างแล้ว.

⁵⁴สัมภาษณ์ พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร., อ้างแล้ว.

⁵⁵สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร, อ้างแล้ว.

⁵⁶สัมภาษณ์ พระอธิการสุชาติ ญาณพล, อ้างแล้ว.

ดร.กฤตสุขชิน พลเสน ได้แสดงความเห็นว่า “สังคมได้รับการอุ้มชูดูแล จากประชาชนผู้มีฐานะดี สามารถแบ่งปันได้”⁵⁷

รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “ในชมพูทวีปที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มาตรัสรู้นั้น การเป็นอยู่ของคนเหล่านั้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะนิสัยตระหนี่ถี่เหนียว ฉะนั้นการที่จะผูกมัดสังคมเหล่านั้นได้ดีที่สุด พระพุทธเจ้าจะสอนให้ทานก่อนเป็นอันดับแรก จะไม่สอนการรักษาศิลปะหรือการภวานาก่อน แต่สอนการให้ทานก่อนเพราะการให้ทานคือการเปิดใจเปิดอารมณ์ของตัวเองว่า ถ้าเรารู้จักให้แล้วเราก็ต้องรู้จักรับ ถ้าใจเขารู้จักให้ใจเขาก็จะรู้จักรับ ฉะนั้นวงศ์ของพระพุทธเจ้าจึงออกบิณฑบาต เพื่อให้เขานั้นรู้จักให้ก่อน ใจเขานั้นก็จะรู้จักรับทันที รับในเรื่องของธรรมะ ในคำสั่งสอนต่าง ๆ ดังนั้นอันดับแรกก็คือตัวโลภะ ถ้าสละตัวโลภะหรือความอยากได้ออกจากใจได้ สิ่งอื่น ๆ ก็จะเติมเต็มเข้าไปในหัวใจได้ คุณค่าของการให้ในสังคมถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเป็นหลักคำสอนของพุทธศาสนา หลักธรรมหลายๆข้อที่จะผูกมัดจิตใจของคนได้ก็คือเรื่องของ สังคหะ ข้อแรกก็คือรู้จักให้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการให้ทานวัตถุทาน การให้อภัยทาน ให้ความเป็นอกเห็นใจกัน ให้ความจริงใจต่อกันไม่ว่าจะเป็นการให้สิ่งต่างก็ถือว่าให้ ดังนั้นการที่จะอยู่ด้วยกันในสังคมนั้นเราต้องรู้จักการให้ก่อนถ้าไม่รู้จักการให้แล้วเราจะอยู่รวมกันในสังคมได้อย่างไร ถ้าสังคมไหนไม่รู้จักการให้ก็จะมีแต่การแก่งแย่งกัน การทะเลาะกัน ต่างคนก็ต่างเอาสังคมที่อยู่ยากลำบาก”⁵⁸

ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว ได้ให้สัมภาษณ์ความว่า “มีคุณค่าต่อสังคมเป็นอย่างมาก มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีคุณค่าทางจิตใจ เมื่อให้แล้วมีความสุขทางใจ สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข และเกื้อกูลกัน เมื่อยามตกทุกข์ได้ยาก รอดพ้นจากสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน”⁵⁹

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในอดีตจนถึงสังคมไทยปัจจุบัน เมื่อสังคมได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความทุกข์ของคนในสังคมที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ความยากจน หรือความเจ็บป่วยด้วยโรคภัยจากสื่อต่าง ๆ แม้แต่โรคภัยไข้เจ็บในปัจจุบันที่ประชากรทั้งโลกกำลังพบเจอ นั่นคือ ไวรัสโควิด 19 หรือ ภัยพิบัติจากน้ำท่วม ภาพที่จะเห็นตามมาก็คือคนในสังคมทุกเชื้อชาติ ศาสนา ขวนขวายที่จะให้ความช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ ไม่มีการแบ่งแยก หรือเลือกให้เฉพาะกลุ่มแต่ให้โดยความรักความกรุณาที่เป็นเบื้องต้นแห่งสันติภาพของโลกด้วยเหตุนี้เองส่งผลให้เพื่อนมนุษย์ ลดความตระหนี่ถี่เหนียว ลดความเห็นแก่ตัว หันมารู้จักการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเกื้อกูล เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ดังนั้นการที่จะอยู่ด้วยกันในสังคมนั้นเราต้องรู้จักการให้ก่อน ถ้าไม่รู้จักการให้แล้วเราจะอยู่รวมกันในสังคมได้อย่างไร ถ้าสังคมไหนไม่รู้จักการให้ก็จะมีแต่การแก่งแย่งกัน การทะเลาะกัน ต่างคนก็ต่างเอาสังคมก็

⁵⁷ สัมภาษณ์ ดร.กฤตสุขชิน พลเสน, อ้างแล้ว.

⁵⁸ สัมภาษณ์ รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน, อ้างแล้ว.

⁵⁹ สัมภาษณ์ ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว, อ้างแล้ว.

อยู่ยากลำบาก การให้ไทยธรรมนั้นมีคุณค่าทางจิตใจ เมื่อให้แล้วมีความสุขทางใจ สังคมอยู่ร่วมกันได้ อย่างสันติสุข ยามตกทุกข์ได้ยากก็จะรอดพ้นจากสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงอธิบายความสำคัญแห่ง ทานไว้ว่า ความทุกข์มี 2 ประการ คือ ทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ อามิสทาน เป็นเครื่องแก้ความ ทุกข์ทางกาย เหมือนอย่างเมื่อต้องการอาหาร ฝ้านุ่งห่มและได้สิ่งของเหล่านี้มาบริโภคใช้สอยก็แก้ ความขาดแคลน ก็ทำให้มีความสุขทางกาย ส่วนธรรมทานเป็นเครื่องแก้ความทุกข์ทางใจเหมือนอย่าง ในขณะที่จิตใจเกิดทุกข์ร้อน มีได้ธรรมที่เหมาะสมมาดับทุกข์ก็ทำให้จิตใจเกิดความสุข ธรรมอย่างเดียว เท่านั้น เป็นเครื่องแก้กิเลสและทุจริตได้จึงทำให้เกิดความสุขทางกายได้ด้วย เพราะเมื่อคนมีธรรมพากันถ้วน ทุจริต ตั้งอยู่ในสุจริต พากันประกอบอาชีพและการงานต่าง ๆ ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทาง ที่ชอบ ก็เกิดความสุขสมบูรณ์ทั่ว ๆ ไป”⁶⁰ และท่านพุทธทาสภิกขุ ได้เขียนหนังสือเรื่อง “การให้ ทาน กล่าวถึงความจำเป็นและความสำคัญของวัฒนธรรมการให้ไว้ว่า การให้ทานเป็นของที่โลก ต้องการอย่างจำเป็นอย่างยิ่ง โลกได้เคยอาศัยการบำเพ็ญทานมานานแล้ว แม้พระพุทธศาสนาที่มีอายุ ยืนมาได้ถึงบัดนี้ก็อาศัย การบำเพ็ญทานเป็นส่วนใหญ่ และบัดนี้ มนุษย์ก็เริ่มขยายรูปของการบำเพ็ญ ทานให้โตขึ้น มีสมาคม สภากาชาด สันนิบาตชาติเป็นพยานข้อนี้ ยิ่งในสมัยต่อ ๆ ไป อันเป็นสมัยที่ วิทยาศาสตร์เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น จนถึงกับแบ่งฐานะของคนให้สูงต่ำกว่ากันมาก ราวจะว่า นรกและสวรรค์ การบำเพ็ญทาน คือการที่มนุษย์ทั่วหน้ามีใจเผื่อแผ่แก่กันและกัน ยิ่งเป็นของที่โลก ต้องการมากขึ้น มิฉะนั้น จะกลายเป็นโลกอันน่าทุเรศอย่างที่สุด พระพุทธเจ้าท่านมองเห็นเป็น สิ่งจำเป็นที่จะต้อง ฝึกหัดให้ทุกคนในโลกมีใจเผื่อแผ่ จึงทรงบัญญัติทานขึ้นสำหรับเป็นบทเรียนให้ โลกฝึกฝนไปโดยไม่ จำกัเวลาและฐานะ เป็นของที่พวกเราควรฝึกไว้ให้ชำนาญ เพราะนอกจาก จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และชาติศาสนาแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้ทำเองด้วย”⁶¹ และพระครูปลัด พัทธกัษ ญาณวโร (อินทอง) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การให้ทานของเศรษฐีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ” ผลวิจัย พบว่า การให้ทาน มีส่วนช่วยให้เกิดการสืบทอดพระพุทธศาสนาและการสร้างสาธารณะ ประโยชน์ มากมาย ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมขึ้นมากมายหลายรูปแบบมาจนถึง ปัจจุบัน ทำให้ทานเป็นเนื้อหาเบื้องต้นที่ทุกคนจะต้องเกี่ยวข้องและปฏิบัติ ก่อนที่จะเข้าถึงเนื้อหา คือ หลักคำ สอนที่แท้จริงของศาสนา และทานนั้นเป็นสะพานที่จะพาคนเข้าสู่เนื้อหาแท้ของศาสนาได้”⁶² คุณค่าของ

⁶⁰สมเด็จพระญาณสังวร, *ทศบารมี ทศพิชราชธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิ ราชวิทยาลัย, 2544), 123 หน้า.

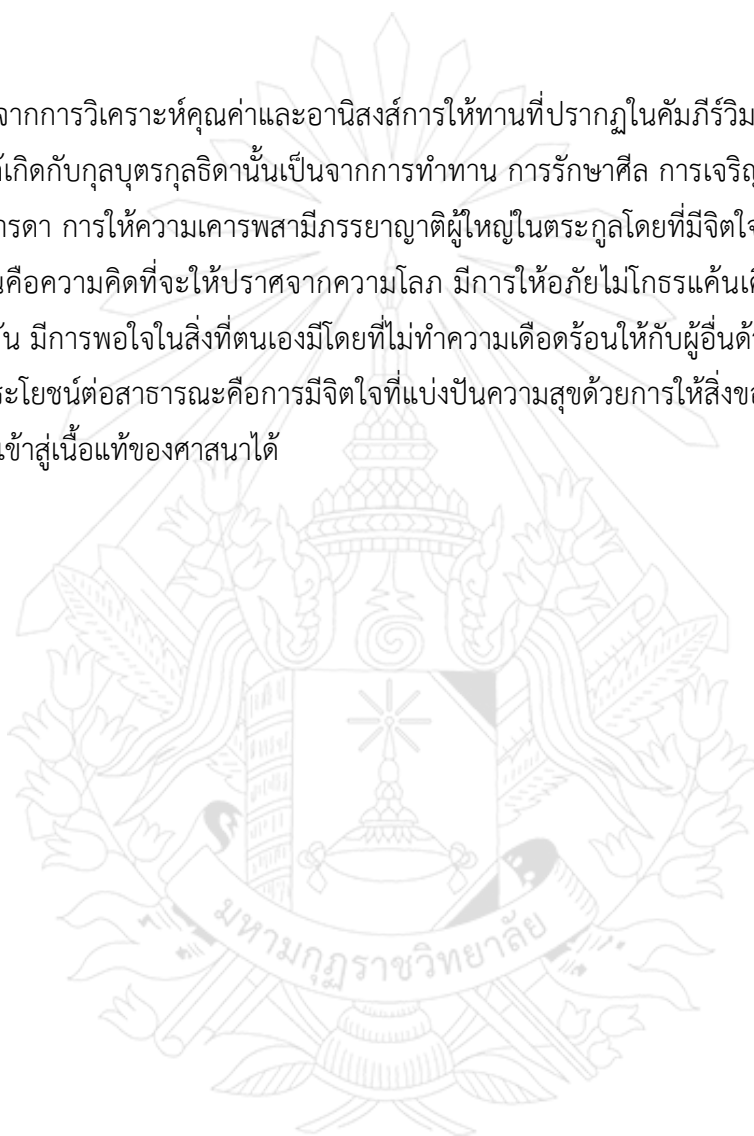
⁶¹พุทธทาสภิกขุ, *การทำทาน*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ.สียิ่ง จำกัด, 2540), หน้า 1-2

⁶²พระครูปลัด พัทธกัษ ญาณวโร (อินทอง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การให้ทานของเศรษฐีตามแนวพุทธ ปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาภูมิ ราชวิทยาลัย, 2552), บทคัดย่อ.

ไทยธรรมนั้นทำให้ผู้ที่ได้รับนั้นมีความสุขไม่เดือดร้อน สังคมได้รับผลประโยชน์เช่นการสร้างสาธารณะประโยชน์มากมายและยังทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจก่อเกิดความเมตตา ความกรุณา ความรัก ความปรารถนาอยากให้ผู้ได้พ้นจากทุกข์คือได้บรรเทา ชำระความโลภ ความโกรธภายในจิตใจของเรา ได้เห็นได้ว่าการให้ทานนั้นเป็นสะพานที่จะพาคนเข้าสู่เนื้อแท้ของศาสนาได้

4.3 สรุป

จากการวิเคราะห์คุณค่าและอันสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมารวัตถุพบได้ว่าวิมารต่าง ๆ ที่ได้เกิดกับกุลบุตรกุลธิดานั้นเป็นจากการทำทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนาตลอดถึงการดูแลบิดามารดา การให้ความเคารพสามีภรรยาญาติผู้ใหญ่ในตระกูลโดยที่มีจิตใจประกอบไปด้วยจากเจตนาทานคือความคิดที่จะให้ปราศจากความโลภ มีการให้อภัยไม่โกรธแค้นเคืองกันทำให้บุคคลมีเมตตาต่อกัน มีการพอใจในสิ่งที่ตนเองมีโดยไม่ทำความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นด้วยการรักษาศีล และสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะคือการมีจิตใจที่แบ่งปันความสุขด้วยการให้สิ่งของแก่ผู้อื่นซึ่งเป็นก้าวแรกในการเข้าสู่เนื้อแท้ของศาสนาได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการให้ทาน 2) เพื่อศึกษาการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและอันติสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาด้านเอกสารจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2527 พระสูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เล่มที่ 48 ทั้งตำราเอกสารวิชาการวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาโวหารเมื่อได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ได้ผลสรุปการศึกษาดังนี้

5.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการให้ทาน

1.ทาน หมายถึง การให้ การให้ธรรมะเป็นทาน การแบ่งปันสิ่งที่เป็นวัตถุและ สิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ แก่สรรพสัตว์ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ ตอบแทนและบูชาคุณ ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนนั่นเอง รวมถึงการให้อภัยด้วย

2.ลักษณะของทานมี 3 อย่างคือ

1. จากเจตนา ได้แก่ ความมีศรัทธา ความมีหิริ และทานอันไม่มีโทษ
2. วิริติ ได้แก่ สมทานวิริติ คือ เบญจศีล
3. ไทยธรรม ได้แก่ วัตถุสำหรับให้ทาน มี 10 ประการ

3.ประเภทของทาน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. แบ่งตามเจตนา มี 2 ประเภท คือ

1) ปาฏิปุคคลิกทาน คือ ทานที่ให้เฉพาะเจาะจงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แบ่งออกเป็นหลายประเภทพอสรุปได้ดังนี้ ให้ทานในตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธ, ให้ทานในพระปัจเจกสัมพุทธ, ให้ทานในสาวกของตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์, ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรรถผลให้แจ้ง, ให้ทานแก่พระอนาคามี, ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง, ให้ทานแก่พระสกทาคามี, ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง, ให้ทานในพระโสดาบัน, ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง, ให้ทานในบุคคลภายนอกผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม, ให้ทานในบุคคลผู้มีศีล, ให้ทานในปุถุชนผู้ทุศีล, ให้ทานในสัตว์เดียรัจฉาน

2) สังฆทาน คือ ทานที่ให้แก่หมู่คณะ ไม่เฉพาะเจาะจงผู้ใดผู้หนึ่ง 7 ประเภท ได้แก่ สงฆ์ 2 ฝ่าย (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข, สงฆ์ 2 ฝ่าย ในเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้ว, ภิกษุสงฆ์, ภิกษุณีสงฆ์, บุคคลที่ได้รับอนุมัติจากสงฆ์ 2 ฝ่าย, บุคคลที่ได้รับอนุมัติจากภิกษุสงฆ์, บุคคลที่ได้รับอนุมัติจากภิกษุณีสงฆ์

2. แบ่งตามทายก (ผู้ให้) มี 3 ประเภท

- 1) ทานทาสะ คือ ให้ของที่ดีน้อยกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอย
- 2) ทานสหาย คือ ให้ของที่เสมอกันกับที่ตนบริโภคใช้สอย
- 3) ทานสามี คือ ให้ของที่ดีประณีตกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอย

3. แบ่งตามวัตถุ คือ สิ่งของที่จะให้ มี 3 ประเภท

- 1) อามิสทาน การให้อามิส คือการให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ เป็นทาน
- 2) ธรรมทาน การให้ธรรมะ คือการให้ความรู้ ความถูกต้องดีงามเป็นทาน
- 3) อภัยทาน การให้อภัย คืออาการที่ไม่ถือโทษโกรธเคือง การยกโทษให้ในสิ่งที่

ผิดพลาด ไป หรืออโหสิกรรม

4.วิธีการให้ทานที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท

1. วิธีให้วัตถุทานประกอบด้วย

1) วัตถุบริสุทธิ์ หมายถึง สิ่งของที่จะทำทานต้องได้โดยสุจริต ไม่นำให้เกิดอกุศลใดๆ เช่น ต้องไม่ให้สิ่งเสพติด อาวุธ หรือสื่อช่วยยุททางกามารมณ์

(1) สิ่งของที่ควรให้ทาน 10 อย่าง คือ

- 1.อันนัง ข้าว
- 2.ปานัง น้ำ
- 3.วัตถัง เครื่องนุ่งห่ม
- 4.ยานัง ยานพาหนะ
- 5.มาลา ดอกไม้
- 6.คันธัง ของหอม
- 7.วิเลปนัง เครื่องลูบไล้
- 8.เสยยา ที่นั่งที่นอน
- 9.อวาสถัง ที่อยู่อาศัย
- 10.ปทีเปยยัง เครื่องให้แสงสว่าง

(2) วัตถุที่ไม่ควรให้ทาน

1. หึงให้เมถุนธรรมเป็นทาน
2. ปล่อยโคตัวผู้เข้าไปในฝูงแม่โคเพื่อเมถุนธรรม

3. ให้น้ำเมา คือสุราเมรัยเป็นทาน
4. ให้รูปเขียน อันประกอบด้วยเมถุนธรรมเป็นทาน
5. ให้ศาสตราวุธเป็นทาน
6. ให้ยาพิษเป็นทาน
7. ให้โชตรวนเป็นทาน
8. ให้ไก่เพื่อให้เขาไปฆ่า
9. ให้สุกรเพื่อให้เขาไปฆ่า
10. ให้ทานเครื่องตวง ตาชั่ง ทะนาน เพื่อใช้โกง

2) เจตนาบริสุทธิ์ เจตนาของผู้ที่ให้ จะต้องให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งให้เกิดความดีงาม ให้ใจใส ใจสะอาด ไม่ได้ให้เพื่ออวดมั่งมี อวดรวย อวดดี หรืออ้ออวด

- (1) ปุพพเจตนา หมายถึง เจตนาก่อนที่จะทำทาน
- (2) มุญจนเจตนา หมายถึง เจตนาในขณะที่กำลังให้
- (3) อปรปรเจตนา หมายถึง เจตนาหลังจากที่ให้ทานแล้ว

3) บุคคลบริสุทธิ์ คือ ผู้ให้ และผู้รับต้องเป็น คนที่บริสุทธิ์ ผู้ให้ต้องเป็นผู้มีศีลธรรม ผู้รับต้องมีศีลาจารวัตรตรงงาม มีคุณธรรมสูง

2.อาการขอการให้

- 1) อสัปปุริสทาน คือคนไม่ดี ไม่ฉลาดให้ทานก็ให้ด้วยวิธีการที่ไม่ดี ไม่ฉลาด
 1. ให้โดยไม่เคารพ คือกิริยาอาการที่ให้หยาบ กายแข็งกระด้าง
 2. ให้โดยไม่ยำเกรง คือใจไม่เป็นกลาง ไม่ตั้งใจที่จะเอาบุญ อย่างเต็มที่ เช่น เวลาจะถวายสังฆทาน เห็นพระที่รู้จักก็ชอบใจ พอเจอพระที่รู้สึกเสียใจ
 3. ไม่ให้ด้วยมือของตน คือใช้ให้คนอื่นไปทำแทน เช่น ให้คนรับใช้ทำแทนบ้าง ให้คนรับใช้ตัดบาตรให้
 4. ให้โดยทิ้งขว้าง เหมือนโยนของเสียทิ้งไป คือพอเราให้ไป แบบทิ้งขว้าง สภาพใจก็เสียไป คุณภาพใจก็เสีย ผลบุญที่ได้ก็พลอยเสียคุณภาพไปด้วย
 5. ให้โดยไม่เชื่อผลที่จะมีในอนาคต คือบางคนให้โดยไม่แน่ใจว่าจะมีผลในอนาคตหรือผลในชาติหน้า ให้แบบนี้ใจจะไม่ชุ่มเทในบุญ ความดีก็เกิดกับใจได้ไม่เต็มที่
- 2) สัปปุริสทาน คือเป็นการให้ของคนดี คนมีปัญญา ผู้ฉลาดในการดำเนินชีวิตนั้น จะให้ด้วยวิธีการที่ดี
 1. สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยศรัทธา คือให้ด้วยความเลื่อมใสในกรรม และผลของกรรมว่าทำดี ย่อมได้ผลที่ดี

2. ผู้ที่ให้ทานด้วยความเคารพ คือการแสดงอาการกิริยาให้มีความนอบน้อม
ในขณะที่ให้ทาน

3. สัตบุรุษยอมให้ทานตามกาล คือให้ในเวลาที่เหมาะสมเช่น การถวายผ้ากฐินแต่
สงฆ์ เป็นต้น

4. สัตบุรุษยอมให้ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ คือเมื่อเห็นคนตกทุกข์ได้ยาก ขาด
แคลนปัจจัย 4 ก็มี จิตอนุเคราะห์ช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน

5. สัตบุรุษยอมให้ทานโดยไม่กระทบตนเอง และผู้อื่น คือการให้โดยไม่ทำลาย
คุณความดีของตนเอง และผู้อื่นไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อนเพื่อถวายทาน

3. วิธีให้ธรรมทาน

1. วิทยาทานทางโลก คือ การสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาการ
เพื่อ นำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิต และสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยความสะดวกสบาย

2. วิทยาทานทางธรรม (จัดเป็นธรรมทานแท้) คือ การให้ความรู้ที่เป็นธรรมะนั้น
ยิ่งเป็นสิ่งประเสริฐ และวิธีให้อภัยทาน

5. จุดมุ่งหมายของการให้ทาน

1. ให้เพื่อบูชาคุณ เช่น ให้แก่พระสงฆ์ พ่อแม่ หรือครูอาจารย์ ผู้มีคุณแก่ ตนและสังคม
โดยส่วนรวม

2. ให้เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น มอบเงินทองหรือสิ่งของให้แก่พระ ศาสนา หรือเพื่อ
เป็นสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติ

3. ให้เพื่ออนุเคราะห์ เช่น ให้แก่ญาติพี่น้อง ลูกหลาน ผู้น้อย เพื่อช่วย เหลือ หรือให้
ด้วยความรักความเอ็นดู

4. ให้เพื่อสงเคราะห์ เช่น ให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก คนประสบภัยพิบัติ หรือให้แก่สัตว์
ดิรัจฉาน เป็นต้น

5. ให้เพื่อชำระกิเลสเพื่อสร้างคุณดี เช่น ให้ทานเพื่อสำเร็จมรรคผล หรือการบำเพ็ญ
ทานบารมีของพระพุทธเจ้าเพื่อสำเร็จพระโพธิญาณ

6. ธรรมที่ส่งเสริมการให้ทาน

1. เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปราบปรามสันติสุขแก่ทุกชีวิตประสานโลกให้อบอุ่นร่มเย็น

2. กรุณา หมายถึงความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เป็นความสงสารในผู้ที่ปราบความเดือดร้อน

3. สัทธา หมายถึงความเชื่อ เชื่อบาปเชื่อบุญ เชื่อเหตุเหตุเชื่อผล โดยใช้สติปัญญา

พิจารณาไม่มงายไร้เหตุผล

4. ปัญญา หมายถึงรอบรู้ รู้ทั่ว รอบรู้ในเหตุผล ต้นปลายตามสภาพความเป็นจริง

5. ฉันทะ หมายถึงความพอใจ ความสนใจโดยประเมินคุณค่าของงาน ทุ่มเทพลังกายและปัญญา

5.1.2 การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

วิมานวัตถุ หมายถึง เรื่องที่แสดงหรือเรื่องที่ถูกกล่าวถึงว่าได้วิมาน มาด้วยวิธีการใด ทำบุญกุศลอย่างไรใด ส่วนวิมาน หมายถึงที่ประทับของเหล่าเทวดาทิ้งปวง ใน สวรรค์ทั้ง 2 ชั้น มีวิมาน เฉพาะตน ๆ คือ มีวิมานซึ่งเป็นที่อยู่ของหมู่เทพแต่ละจำพวก

โครงสร้างแบบแบ่งประเภท การจัดโครงสร้างของคัมภีร์วิมานวัตถุ ซึ่งได้ประมวลผู้ได้ วิมาน จำนวน 85 เรื่อง และ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. อิตถีวิมาน คือ วิมานของเทพธิดา
2. ปุริสวิมาน คือ วิมานของเทพบุตร

โครงสร้างแบบแบ่งวรรค เมื่อจัดโครงสร้างแบบแบ่งประเภทแล้ว ก็จะได้แบ่งวิมาน ออกเป็นวรรค ดังนี้

1. อิตถีวิมาน แบ่งโดยย่อ มี 4 วรรค ได้แก่

- 1) ปฐุวรรค
- 2) จิตตลดาวรรค
- 3) ปาริจฉัตตกวรรค
- 4) มัญชิภูฏกวรรค

อิตถีวรรคทั้ง 4 วรรคแบ่งโดยพิสดาร มีดังนี้

1) ปฐุวรรคมี 17 วิมาน ได้แก่ ปฐุมปฐุวิมาน ทุติยปฐุวิมาน ตติยปฐุวิมาน จตุตถปฐุ วิมาน กุญชรวิมาน ปฐุมนาวาวิมาน ทุติยมนาวาวิมาน ตติยมนาวาวิมาน ปทีปวิมาน ติลทักขินวิมาน ปฐุม ปติพพาวิมาน ทุติยปติพพาวิมาน ปฐุมสุณิสาวิมาน ทุติยสุณิสาวิมาน อุตตราวิมาน สิริมา วิมาน เปสการวิมาน

2) จิตตลดาวรรค มี 11 วิมาน ได้แก่ ทาสีวิมาน ลพุมวิมาน อาจามทายิกาวิมาน จันฑาลี วิมาน ภัททิตถิกาวิมานโสณทินนาวิมาน อุโปสถาวิมาน สุนิททาวิมาน สุทินนาวิมาน ปฐุม ภิกขาทายิกาวิมาน ทุติยภิกขาทายิกาวิมาน

3) ปาริจฉัตตกวรรค มี 10 วิมาน ได้แก่ อุฬารวิมาน อัจฉุทายิกาวิมาน บัลลังกวิมาน ลตา วิมาน คุตตลวิมานทัทลลวิมาน เปสวดีวิมาน มลลิกาวิมาน วิสาลักขวิมาน ปาริจฉัตตกวิมาน

4) มัญชิภูฏกวรรค มี 12 วิมานได้แก่ มัญชิภูฏกวิมาน ประภัสสรวิมาน นาควิมาน อโหลม วิมาน กัญชุกิภาวิมานวิหารวิมาน จตุรตถวิมาน อัมพวิมาน ปตีวิมาน อัจฉุวิมาน วันทนวิมาน รัชชู มาลาวิมาน

2. ปุริสวิมาน แบ่งโดยย่อ มี 3 วรรค ได้แก่

- 1) มหารถวรรค
- 2) ปายาสีกวรรค

3) สุนิกขิตตวรรค

ปฐมวิมาน 3 วรรคแบ่งโดยพิสดาร มีดังนี้

1) มหารถวรรค 14 วิมาน ได้แก่ มณฑลทวารวดีวิมาน เรวตีวิมาน ฉัตตมาถวรรควิมาน กักกภูกรสหายกวิมาน ทวารบาลวิมาน ปฐมกรณวิมาน ทุตยกรณวิมาน ปฐมสุจิตวิมาน ทุตยสุจิตวิมาน ปฐมนาควิมาน ทุตยนาควิมาน ตติยนาควิมาน จุฬรถวิมาน มหารถวิมาน

2) ปายาสีวรรค 10 วิมาน ได้แก่ ปฐมอคาริวิมาน ทุตยออาริวิมาน ผลทหายกวิมาน ปฐมอุปัศสยทหายกวิมาน ทุตยอุปัศสยทหายกวิมาน ภิกขาทหายกวิมาน ยวपालกวิมาน ปฐมกษัตริวิมาน ทุตยกษัตริวิมาน ปายาสีวิมาน

3) สุนิกขิตตวรรค 11 วิมาน ได้แก่ จิตตลภาวิมาน นันทวิมาน มณิถุณวิมาน สุวัณณวิมาน อัมพวิมาน โคपालวิมานกัณฐกวิมาน อเนกวัณณวิมาน มัญญกษัตริวิมาน เสริสสกวิมาน สุนิกขิตตวิมาน

ทานในคัมภีร์วิมานวัตถุประกอบไปด้วย 85 เรื่องด้วยกันซึ่งทั้งหมดนั้นประกอบไปด้วย จากเจตทานคือความไม่โลภ การให้ทานโดยที่บุคคลมีศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ซึ่งทานโดยแท้จริง ไร้เจตนาหวัง สิ่งตอบแทน มีปัญญาตรึกตรองด้วยตน มิใช่เห็นเขาทำก็ทำตามเขาไป ให้ทานด้วยหิริและให้ทานอันไม่มีโทษ วิรติทานคือการให้อภัย ได้แก่สมาทานวิรติ กล่าวคือ เบญจศีล คำว่า วิรติทานนี้ปรากฏในมงคลชื่อว่า อารตี วิรตี ปาปา (การงดเว้นจากบาป)ซึ่งในคัมภีร์วิมานวัตถุนี้ประกอบไปด้วย 17 เรื่อง ดังนี้ 1.ปฐมปัตติพทาวิมาน 2.ทุตยปัตติพทาวิมาน 3.ลตาวิมาน 4.อุตตราวิมาน 5.สุนิททาวิมาน 6.สุทินนาวิมาน 7.บัลลังกวิมาน 8.เปสการิวิมาน 9.ทาสีวิมาน 10.ภัททิตถิกาวิมาน 11.โสณทินนาวิมาน 12.อุโบสถาวิมาน 13.มัลลิกาวิมาน 14.วิสาลักชีวิมาน 15.ฉัตตมาถวรรควิมาน 16.ทุตยนาควิมาน 17.จิตตลภาวิมาน ไทยธรรม ชื่อว่าทาน เพราะเป็นการให้วัตถุสิ่งของต่างๆ ได้แก่ ข้าวและน้ำ เป็นต้น วัตถุเครื่องไทยธรรมที่เป็นวัตถุทาน วัตถุสำหรับให้ทานมี 10 อย่างดังนี้ คือ อันนัง ข้าว, ปานัง น้ำ, วัตถัง เครื่องนุ่งห่ม, ยานัง ยานพาหนะ, มาลา ดอกไม้, คันธัง ของหอม, วิเลปนัง เครื่องลูบไล้, เสยยา ที่นั่งที่นอน, อวาสถัง ที่อยู่อาศัย, ปทีเปยยัง เครื่องให้แสงสว่าง ซึ่งในวิมานวัตถุนี้ประกอบไปด้วย 55 เรื่องคือ 1.ปฐมปฐวิมาน 2.ทุตยปฐวิมาน 3.ตติยวิมาน 4.จตุตถปฐวิมาน 5.ชรวิมาน 6.ปฐมนาวาวิมาน 7.ทุตยนาวาวิมาน 8.ตติยนาวาวิมาน 9.ปทีปวิมาน 10.ติลทักขินวิมาน 11.ปฐมสุณิสาวิมาน 12.ทุตยสุณิสาวิมาน 13.สิริมาวิมาน 14.ลชุมาวิมาน 15.อาจามทายิกาวิมาน 16.ภัททิตถิกาวิมาน 17.อุโบสถาวิมาน 18.สุนิททาวิมาน 19.สุทินนาวิมาน 20.ปฐมภิกขาทายิกาวิมาน 21.ทุตยภิกขาทายิกาวิมาน 22.อุฬารวิมาน 23.อุจจุทายิกาวิมาน 24.คุตติลวิมาน 25.ทัททลวิมาน 26.เปสวตีวิมาน 27.มัลลิกาวิมาน 28.วิสาลักชีวิมาน 29.เรวตีวิมาน 30.กักกภูกรสหายกวิมาน 31.ปฐมกรณวิมาน 32.ทุตยกรณวิมาน 33.ปฐมสุจิตวิมาน 34.ทุตยสุจิตวิมาน 35.ปฐมนาควิมาน 36.ทุตยนาควิมาน 37.ตติยนาควิมาน 38.จุฬรถวิมาน 39.มหารถวิมาน 40.ปฐมอคาริวิมาน 41.ทุตยอคาริวิมาน

42.ผลทายกวิมาน 43.ปฐมอุปัชฌายกวิมาน 44.ทุติยอุปัชฌายกวิมาน 45.ภิกขาทายกวิมาน
46.ยวपालกวิมาน 47.ปฐมกุณฑลวิมาน 48.ทุติยกุณฑลวิมาน 49.ป่ายาสิวิมาน 50.จิตตถาววิมาน
51.มณีนุณวิมาน 52.สุวัณณวิมาน 53.อัมพวิมาน 54.โคบาลวิมาน 55.สุนิกจิตตวิมาน

5.1.3 คุณค่าและอานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

ผู้วิจัยได้นำข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2527 พระสูตรต้นปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เล่มที่ 48 มาวิเคราะห์ลงในลักษณะของ ทาน 3 ประเภท คือ 1.จาคเจตนาทาน 2.วิริตี 3.ไทยธรรม

อานิสงส์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

อานิสงส์จาคเจตนาทาน เป็นทานที่ประกอบไปด้วยเจตนาที่ไม่เจือไปด้วยความโลภถือเจตนาเป็นเหตุแห่งการให้ทาน อานิสงส์เบื้องต้นย่อมเกิดแก่ผู้ให้ทานเฉพาะหน้าเป็นอันดับแรกคือ **ก่อนให้ทาน** ผู้ให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส จิตมีเมตตาอยากที่จะช่วยเหลือผู้อื่น พิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญาแล้วมีเจตนาที่จะให้ทานนั้นแก่บุคคลอื่นและของที่ให้นั้นได้มาโดยบริสุทธิ์ ขอบธรรมควรแก่ผู้รับเป็นของที่เป็นประโยชน์ไม่เป็นของที่เป็นโทษหรือของที่ไม่ควรให้ เช่น อาวุธ ยาพิษ เป็นต้น **ขณะให้ทาน** อากาการแห่งการกำลังให้หรือขณะให้นั้นเป็นผลต่อเนื่องเกิดต่อก่อนให้ทานที่จิตมีศรัทธา มีเมตตาไตร่ตรองด้วยปัญญาแล้ว ฉะนั้นจิตของผู้ให้ที่มีความมุ่งมั่นจะเกิดสมาธิเบื้องต้นขึ้น จิตใจจดจ่อต่อการให้ที่เป็นบุญเป็นกุศลไม่ได้เจือไปด้วยความตระหนี่หรือความโลภ ความปรารถนาในสิ่งอื่นใดตอบแทน ความบริสุทธิ์แห่งจิตย่อมเกิดขึ้น **หลังการให้ทาน** เมื่อขณะให้ทานจิตของผู้ให้เกิดความบริสุทธิ์ เมื่อให้ทานแล้วจิตย่อมเสวยอารมณ์แห่งปิติสุข จิตยินดีอิมเฝ้าใจกับการให้ทานนั้น ๆ มีอาการแห่งความสุขใจที่ได้ให้ทานนั้น ๆ **อานิสงส์เบื้องต้น**ที่เกิดแก่ผู้รับนั้น คือผู้รับมีความยินดีที่ได้รับสิ่งของนั้น ๆ มีความสุขใจเช่นกันที่ได้รับสิ่งของนั้น ๆ จากผู้ให้เนื่องด้วยสิ่งของที่ผู้ให้ให้นั้นสามารถสงเคราะห์ตนเองให้ได้รับความสะดวกสบายจากความยากลำบากที่ตนเองประสบอยู่ขณะนั้น เมื่อความยินดีเกิดขึ้นผู้รับย่อมพอใจอนุโมทนาบุญให้กับผู้ให้ให้ประสบแต่ความสุขความเจริญตลอดไป ฉะนั้นเมื่อความบริสุทธิ์ของการให้ทานนั้นครบองค์ประกอบคือ ให้ด้วยศรัทธา ให้ด้วยหิริ และให้ทานที่หาโทษไม่ได้ ย่อมส่งผลถึง **อานิสงส์สุดท้าย**ที่ผู้ให้จะได้รับหลังจากจากโลกนี้ไปแล้วซึ่งอานิสงส์แห่งการให้นั้นก็แตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัยดังปรากฏในวิมานวัตถุทั้ง 85 เรื่องนั่นเอง

อานิสงส์วิริตีทาน นั้นได้แก่ ทานที่ให้ด้วยการงดเว้นจากบาปทั้งปวง คือเว้นจากบาปทางกาย วาจาการสมทานวิริตี คือ การสมทานเบญจศีล เป็นการให้ทานโดยบุคคลผู้มีหิริโอตตปปะ มีความละเว้นในเบญจขันธ์ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ อันบุคคลผู้ให้ทานควรมีความพิจารณาในทรัพย์สิ่งของที่ตนให้ทานว่า ได้มาอย่างไร บริสุทธิ์หรือไม่ หากทรัพย์นั้นได้มาโดยบริสุทธิ์โดยความชอบธรรม ก็จะมีได้บุญสมดังใจหมาย วิริตีทานแบ่งออกได้เป็น 3 คือ 1.สัมปัตตวิริตี คืองดเว้นด้วยเหตุเฉพาะหน้า 2.สมทานวิริตี คืองดเว้นด้วยการสมทาน และ 3.สมุจเฉทวิริตี คืองดเว้นโดยเด็ดขาด วิริตีทาน

นั้นเป็นการบำเพ็ญทานเพื่อชำระกำจัดกิเลสในใจของผู้ให้เองจึงเป็นทานเพื่อพอกกิเลส เช่น การรักษา ศิล การถืออุโบสถศีล เป็นต้น อาณิสสของวิริตทานนั้นย่อมต้องเกิดด้วยเจตนาเป็นอันดับแรกเมื่อ เจตนาตั้งใจมั่นที่จะรักษาศีลจิตของผู้ให้ย่อมมีศรัทธา มีหิริโอตตปปะเกิดขึ้นด้วยเกรงกลัวละอายต่อ การทำบาป การทำความชั่วทั้งปวง ไม่เบียดเบียนทำชั่วทางกาย ความบริสุทธิ์แห่งจิตเกิดขึ้นจิตเป็น บุญเป็นกุศลเปี่ยมไปด้วยเมตตา อาณิสสของผู้ให้ที่เกิดเฉพาะหน้าย่อมมีปีติสุข ทั้งก่อนให้ กำลังให้ และหลังให้ วิริตทานเป็นทานระดับกลางเป็นมหาทานย่อมนำสุขมาให้ มีสุขเป็นผลเป็นไปเพื่อสวรรค์

อาณิสสไทยธรรมเป็นทานชนิดหนึ่งที่เป็นการให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ ข้าว น้ำ อาหาร ปัจจัยสี่ และทานวัตถุ 10 เป็นต้น ไทยธรรมหรือทานวัตถุนี้ถือว่ามีความสำคัญมากเป็นทานชั้น พื้นฐานหรือทานระดับต้นที่บุคคลจะพึงกระทำได้ ไทยธรรมหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าไทยทานนั้นเป็น การให้เพื่อการสงเคราะห์อนุเคราะห์ เพื่อประโยชน์สาธารณะ และเพื่อบูชาคุณ บุคคลผู้ให้ทานจะต้อง คำนึงถึงผู้รับ ทาน ด้วยว่าวัตถุที่ตนให้นั้นเหมาะสมกับผู้รับหรือไม่ เพราะถ้าให้ไปแล้วผู้รับไม่สามารถ ใช้ประโยชน์จากวัตถุหรือสิ่งของที่ตนให้ไปนั้นย่อมเป็นการให้แบบสูญเปล่าหรือไร้ประโยชน์ ซึ่งไม่ เกิดผลดีกับทั้งสองฝ่าย การให้ทานนั้นจะมีอาณิสสมากน้อยขึ้นอยู่กับผู้ให้บริสุทธิ์ ผู้รับบริสุทธิ์และ ของที่ให้เป็นของบริสุทธิ์ด้วยอาณิสสเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นแก่ผู้ให้ ขณะให้แม้กระทั่งได้ให้แล้ว ทำให้ ผู้ให้ยินดีเบิกบานใจ มีปีติที่ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์บุคคลอื่น มีศรัทธาที่มั่นคงสามารถสละความโลภ ความตระหนี่ลงได้จิตมีเมตตากรุณา คุณธรรมอันดีงามเกิดขึ้นในจิตใจ ส่วนอาณิสสในโลกหน้าจะ บังเกิดเป็นวิมานต่างๆ แล้วแต่ประเภทของทาน

ผลของทาน

ทานที่ให้ผลสูงสุด คือ จาคะเจตนาทาน และไทยธรรมทาน บังเกิดในชั้นนิมมานรดี การให้ทานของนางสิริมา¹ และสุภัททา² นั้นเป็นไปตามหลักการให้ทานอย่างครบถ้วนคือวัตถุบริสุทธิ์ (ไทยธรรมทาน) เจตนาบริสุทธิ์ (จาคะเจตนาทาน) คือ ผู้ให้ต้องรักษาใจให้มีความบริสุทธิ์ให้ได้ทั้ง 3 กาล เจตนาก่อนที่จะทำทาน เจตนาในขณะที่กำลังให้ เจตนาหลังจากที่ให้ทานแล้ว บุคคลบริสุทธิ์ คือ บุคคลสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับทานนั้น คือ ผู้ให้ และผู้รับเป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งคู่ คือผู้ให้นางสิริมา บรรลุ โสดาบันส่วนผู้รับเป็นภิกษุผู้มีศีล 227 และที่สำคัญทานของนางสิริมาเป็นการถวายสลากภัตนับเป็น สังฆทานอีกด้วย ส่วนของนางสุภัททาก็ถวายเป็นสังฆทานเช่นเดียวกัน

ทานที่ให้ผลรองลงมาคือวิริตทาน บังเกิดในชั้นดาวดึงส์ สตรีทั้งสองนาง³นี้ได้มีความเป็น ผู้ปฏิบัติสามี นางคล้อยตามสามี อดทน ถือโอวาทสามีโดยเคารพ แม้โกรธก็ไม่หุนหันพลันแล่น ไม่พูด

¹ช.วิ.อ.48/129-136.

²ช.วิ.อ.48/287-288.

³ช.วิ.อ.48/93-99.

คำหยาบ พุดแต่เรื่องจริง มีความเชื่อและเลื่อมใส การกระทำทั้งหมดนี้โดยส่วนมากเป็นการอยู่ในศีลเหมือน ๆ กัน และมีการให้อภัยจึงจัดลงในวิริตทานและส่งผลให้บังเกิดในภพดาวดึงส์

ทานที่ให้ผลต่ำสุดคือจาคะเจตนาทาน บังเกิดในชั้นจาตุมหาราช การให้ทานของพระยาปายาสี⁴ ถึงแม้ว่า วัตถุประสงค์ (ไทยธรรมทาน) ผู้รับบริสุทธิต่าง แต่ผู้ให้และเจตนาอันไม่บริสุทธิ์ที่แสดงออกมากจากกิริยาคือการไม่เคารพในการให้ทานถึงแม้ว่าจะมีไทยธรรมทานอยู่แต่ไทยธรรมทานนั้นไม่มีความผิดแต่สิ่งที่ดีคือมีความคิดที่ไม่อยากให้ จาคะเจตนาทานนั่นเองจึงส่งผลให้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช

คุณค่าของทานที่มีต่อสังคม การให้ทานถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานระดับหนึ่งของพุทธศาสนิกชนที่ผู้ให้แสดงการเสียสละไม่ว่าจะเป็นสิ่งของเงินทองวัตถุต่าง ๆ รวมถึงการให้อภัยกันบ่งบอกถึงความเป็นผู้มีคุณธรรมของผู้ให้ที่กระทำเพื่อขัดเกลาใจเสวยอย่างหยาบคือความตระหนี่ให้หมดสิ้นไปจนถึงอภัยทานเป็นทานอย่างละเอียดที่ผู้ให้ต้องเป็นผู้มีใจประเสริฐ สามารถชำระสละความโกรธ โลกหลงออกจากจิตใจได้มีจิตเป็นกุศลเป็นผู้รู้เท่าทันจิตตนเองไม่ยอมให้อารมณ์ต่าง ๆ มาเกาะจิตใจเพียงยับยั้งระงับกิเลสอันอย่างมีสติรู้เท่าทันนับว่าเป็นทานอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง คุณค่าของการให้ทานนอกจากเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนแล้วการให้ทานยังมีคุณค่าต่อสังคมโดยรวมอีกทางหนึ่งด้วยเมื่อคนในสังคมเป็นผู้รู้จักเสียสละแบ่งปัน เป็นผู้ดเว้นจากการประพฤติชั่วทางกายวาจาแล้วสังคมก็จะประกอบไปด้วยคนดีมีคุณธรรมส่งผลให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขเรียบร้อยเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

คุณค่าของจาคะเจตนาทาน ก่อให้เกิดระบบแนวคิดที่มีประสิทธิภาพ (ศรัทธา) มีความคิดที่ถูกต้อง (ปัญญา) ความสำนึกที่ดี(ความละเอียดแก่เบา)การให้ทานที่ประกอบไปด้วยจาคะเจตนาอันมีคุณค่าต่อสังคมเพราะเป็นระบบแนวคิดเริ่มแรกในการให้ทานที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการเป็นอยู่ของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันที่ได้รับความยากลำบากอยู่ก็ได้รับสิ่งของจากการบริจาค ผู้ที่ถูกรังแกข่มขู่ทำร้ายก็จะได้รับการช่วยเหลืออย่างทันทีจากผู้ที่มีจิตใจต้องการช่วยเหลือผู้อื่นโดยที่ไม่ได้คิดอยากได้สิ่งของตอบแทนที่ออกมาจากจิตใจที่มีเมตตาปราศจากความโมกษความเกียจตั้งแต่เป็นความรักความเอ็นดูเป็นความเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่อยากให้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันนั้นมีความสุขอีกทั้งยังทำให้ตนเองนั้นพัฒนาทางด้านจิตใจให้ดีขึ้น

คุณค่าของวิริตทาน ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข ความเป็นมิตรไมตรีต่อกัน วิริตทาน เป็นลักษณะของการให้อภัย คือ การเข้าใจรู้จักพฤติกรรมซึ่งกันและกัน คนที่จะเกิดการให้อภัยกันจะต้องรู้จักพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ถ้าไม่รู้จักพฤติกรรมซึ่งกันและกัน การให้อภัยซึ่งกันและกันก็จะไม่เกิดขึ้น ต้องรู้จักลักษณะพฤติกรรมของเขา ผลประโยชน์ของเขา ที่เขามีลักษณะเช่นนี้ เขาก็ต้องมุ่งประโยชน์ของเขา รักษาผลประโยชน์ของเขาเอง ถ้าเราเข้าใจพฤติกรรมผลประโยชน์ของเขา ความให้อภัยก็จะ

⁴ช.วิ.อ.48/652-653.

เกิดขึ้น เช่น รัสเซียกับยูเครนทะเลาะกัน เพราะรัสเซียก็พยายามรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง ยูเครนก็พยายามรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง แต่ถ้าเราเข้าใจในพฤติกรรมของเขาว่าต่างคนต่างก็รักษาผลประโยชน์ ความรู้สึกให้อภัยก็จะเกิดขึ้น จึงจำเป็นต่อสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข ความเป็นมิตรไมตรีต่อกัน เพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น อันจะส่งผลให้เกิดความทะเลาะเบาะแว้ง ความหวาดระแวง และเกิดความวุ่นวายในสังคม อีกทั้งยังพัฒนาจิตใจสูงส่งขึ้นไปตามลำดับ จากที่ทำบาปมากก็หยุดได้เป็นบางครั้ง (สัมปัตตวิริติ) จนถึงหยุดได้ชั่วคราว (สมათานวิริติ) ตลอดถึงหยุดทำบาปได้จนเด็ดขาด (สมุจเฉทวิริติ) ซึ่งมาจากการรักษาศีลด้วยนั่นเอง

คุณค่าของไทยธรรมทาน ทำให้เกิดความสงบสุข การช่วยเหลือแบ่งปัน และส่งเคราะห์กัน ในอดีตจนถึงสังคมไทยปัจจุบัน เมื่อสังคมได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความทุกข์ของคนในสังคมที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ความยากจน หรือความเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายจากสื่อต่าง ๆ แม้แต่โรคภัยไข้เจ็บในปัจจุบันที่ประชากรทั้งโลกกำลังพบเจอ นั่นคือ ไวรัสโควิด 19 หรือ ภัยพิบัติจากน้ำท่วม ภาพที่จะเห็นตามมาก็คือคนในสังคมทุกเชื้อชาติ ศาสนา ขวนขวายที่จะให้ความช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ ไม่มีการแบ่งแยก หรือเลือกให้เฉพาะกลุ่มแต่ให้โดยความรักความกรุณาที่เป็นเบื้องต้นแห่งสันติภาพของโลกด้วยเหตุนี้เองส่งผลให้เพื่อนมนุษย์ ลดความตระหนี่ถี่เหนียว ลดความเห็นแก่ตัวหันมารู้จักการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเกื้อกูล เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ดังนั้นการที่จะอยู่ด้วยกันในสังคมนั้นเราต้องรู้จักการให้ก่อน ถ้าไม่รู้จักการให้แล้วเราจะอยู่รวมกันในสังคมได้อย่างไร ถ้าสังคมไหนไม่รู้จักการให้ก็จะมีแต่การแก่งแย่งกัน การทะเลาะกัน ต่างคนก็ต่างเอาสังคมที่อยู่ยากลำบาก การให้ไทยธรรมนั้นมีคุณค่าทางจิตใจ เมื่อให้แล้วมีความสุขทางใจ สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ยามตกทุกข์ได้ยากก็จะรอดพ้นจากสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คุณค่าของไทยธรรมนั้นทำให้ผู้ที่ได้รับนั้นมีความสุขไม่เดือดร้อน สังคมได้รับผลประโยชน์เช่นการสร้างสาธารณะประโยชน์มากมายและยังทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจก่อเกิดความเมตตา ความกรุณา ความรัก ความปรารถนาอยากให้ผู้ได้พ้นจากทุกข์คือได้บรรเทา ชำระความโลภ ความโกรธภายในจิตใจของเราได้ เห็นได้ว่าการให้ทานนั้นเป็นสะพานที่จะพาคนเข้าสู่เนื้อแท้ของศาสนาได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอ ดังนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาวิเคราะห์ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ ซึ่งจากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า เรื่องราวในคัมภีร์วิมานวัตถุ นั้น ได้แสดงถึงการทำบุญที่ถูกต้อง วัตถุประสงค์ต่าง ๆ และสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุประสงค์ เช่น การอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ก็ได้บุญ ทำอย่างไรถึงจะได้บุญใหญ่ ตลอดถึงเรื่องราวที่

น่าสนใจเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละเรื่อง จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรรณรงค์ จัดทำคู่มือเอกสารเพื่อเผยแพร่ให้กับผู้สนใจจะศึกษาหาความรู้ได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะกับเด็กเล็กแล้วอาจจะเป็นนิทานสอนใจได้เป็นอย่างดีเพื่อปลูกฝังการเรียนรู้ที่รู้จักการให้ทาน การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อเพื่อแม่ การมีเมตตา ความรัก ความหวังดีต่อกันเพื่อที่จะได้เป็นสะพานที่จะพาตนเข้าสู่เนื้อแท้ของศาสนาได้อย่างถูกต้องต่อไป

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ ผู้วิจัยมีแนวความคิดเป็นประเด็นในการค้นคว้าต่อไปนี้

1. ควบศึกษาวិเคราะห์สวรรค์-นรกในพุทธเถรวาท
2. ควบศึกษาวิเคราะห์บาปในคัมภีร์เปตวัตถุเพื่อเป็นแนวทางการใช้ชีวิตที่ถูกต้อง
3. ควบศึกษาอันสงฆ์ของบุญกิริยาวัตถุ 10 ในพุทธเถรวาท

บรรณานุกรม

1.ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหามกุฏราชวิทยาลัยมูลนิธิ. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2527. เล่มที่ 1, 7, 16, 23, 33, 36, 37, 38, 39, 42, 45, 48, 49, 78, 81. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

กรมการกองตำรามหามกุฏราชวิทยาลัย. *อธิบายบาลีไวยากรณ์ นามกิตต์ และ กิริยากิตต์*. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.

ปิ่น มุกข์กันต์, *คำบรรยายพุทธศาสตร์ ภาคที่ 3 ฉบับฉลอง 25 พุทธศตวรรษ*. กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, 2520.

พระครูปัญญาภรณ์. *มงคลที่ปีนแปล*. กรุงเทพมหานคร : ทวีพิมพ์ดี, 2532.

พระเทพศิลา (ระแบบ จิตตภาโณ). *พระสูตรตันตปิฎก เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2523.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จตตภาโณ). *กฎแห่งกรรม*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จตตภาโณ). *กฎแห่งกรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

พระพุทธโฆษาจารย์. *วิสุทธิมรรค เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2536.

พระพุทธโฆสเถระ. *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : ธนาเพลส, 2554.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ). *ธรรมปริทรรศน์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.

พุทธทาสภิกขุ. *การทำทาน*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด, 2540.

พระมหาสุวิทย์ วิชูเชสโก. *ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). ปทุมธานี : บริษัท ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด, 2541.

- มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม 2. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.
- มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม 3. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.
- สมเด็จพระญาณสังวร. ทศบารมี ทศพิธราชธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, 2544.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2551.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. สารานุกรมพระพุทธศาสนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. ศาสนาเปรียบเทียบ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). พระนคร : พิมพ์ที่ ร.พ. เพื่ออักษร, 2513.
- สุเชาว์ พลอยชุม. สารานุกรมพระพุทธศาสนา : ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534.
- อเนก ขำทอง. ธรรมศึกษาขั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550.

2) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์

- กรีสุดา เทียร. การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาและผลของความเชื่อนั้นที่มีต่อวิถีดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน. ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548.
- ชุม หนูสวัสดิ์. การประยุกต์ใช้หลักคำสอนเรื่องทานในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช. สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554.
- พระครูปลัด พิทักษ์ ปญฺญาโร (อินทอง). การศึกษาเชิงวิเคราะห์การให้ทานของเศรษฐีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.

- พระครูพัฒนมงคล. *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องปัตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์
ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556.
- พระครูวิสิฐปัญญาคม. *ศึกษาวัฒนธรรมการให้ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ศาสน
ศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555.
- พระครูวิสิฐปัญญาคม. *ศึกษาวัฒนธรรมการให้ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสต
รมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555.
- พระทอง อุตตวโร (แก้วพลารมย์). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทานตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์
ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.
- พระประคอง อภิวิฑฒโน (รักบุตร). *การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทาน : กรณีศึกษาวิสาขามหาอุบาสิกา*.
วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555.
- พระมหาเชน กิตติชโย (แสงเยี่ยม). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของท่านในพระพุทธศาสนา*.
วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.
- พระมหาเชน กิตติชโย (แสงเยี่ยม). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของท่านในพระพุทธศาสนา*.
วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.
- พระมหาวิลเลียม กนต์ลีโล (สุขสงวน). *ทัศนคติของประชาชนเรื่องทาน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลท่า
พระอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555.
- พระลือชัย อินทโยส (นราทอง). *ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธในจังหวัดเลย*. วิทยานิพนธ์ศาสน
ศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555.
- พระอธิการนิรันดร์ นีราสโย (ศรีษาพันธ์). *ความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับการให้ทาน : ศึกษาเฉพาะกรณี
การदानขันข้าวตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสต
รมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555.

3) การสัมภาษณ์

- พระอธิการสุชาติ ญาณพโล. เจ้าอาวาสวัดชะอัสุมิธรรมาราม ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัด
กาญจนบุรี. สัมภาษณ์ 5 เมษายน 2565.
- พระครูวรกาญจนโชติ. เจ้าอาวาสวัดปริงกาสี ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี.
สัมภาษณ์ 28 เมษายน 2565.
- พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตฺโต, ดร. เจ้าอาวาสวัดนครอินทร์ ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัด
นนทบุรี. สัมภาษณ์ 3 มิถุนายน 2565.

พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร. อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์ 3 มิถุนายน 2565.

ดร.กฤตสุขชิน พลเสน. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์ 16 มิถุนายน 2565.

รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน. อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์ 23 มิถุนายน 2565.

ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว. อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน 2565.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ให้การสัมภาษณ์

รายนามผู้ให้การสัมภาษณ์

1. พระครูวรกาญจนโชติ (ฉลอง โชติวโร)

ที่อยู่ 100 วัดปรังกาสี ตำบลท่าขนุน อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี 71180
เจ้าอาวาสวัดปรังกาสี เจ้าคณะอำเภอทองผาภูมิ

2. พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร.

ที่อยู่ ถนนพิบูลสงคราม ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000
เจ้าอาวาสวัดนครอินทร์ อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย

3. พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปกสฺสโร

ที่อยู่ ถนนพิบูลสงคราม ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000
อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4. พระอธิการสุชาติ ญาณพล

ที่อยู่ วัดชะอีสุวิมลธรรมาราม ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี 71180
เจ้าอาวาสวัดชะอีสุวิมลธรรมาราม

5. รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

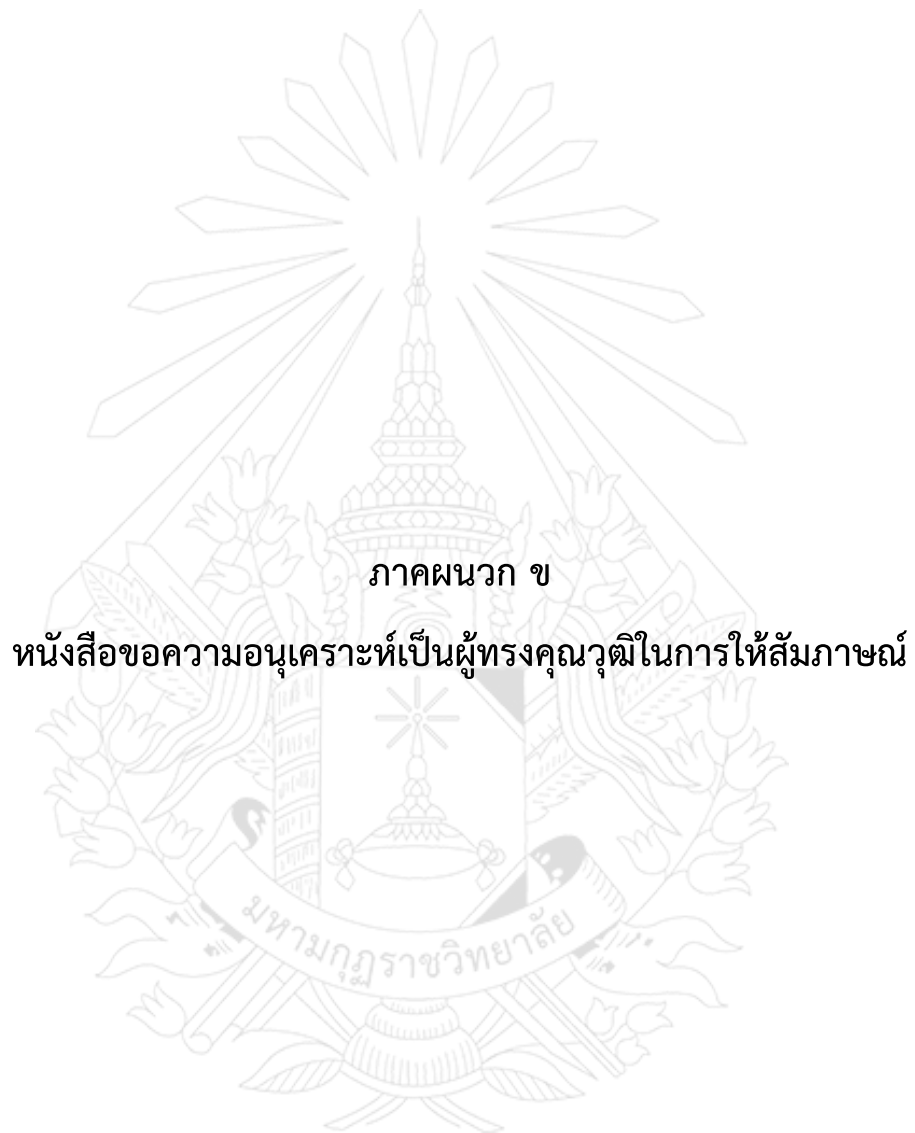
ที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 หมู่ที่ 1 ถนนศาลายา - นครชัยศรี
ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา

6. ดร.กฤตสุขิน พลเสน

ที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 หมู่ที่ 1 ถนนศาลายา - นครชัยศรี
ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

7. ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว

ที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 หมู่ที่ 1 ถนนศาลายา - นครชัยศรี
ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ อ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๑๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๗๐๕/ว ๐๐๔๗

๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เรียน พระครูวรกาญจนโชติ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย พระอธิการ สุรเดช ธรรมหินโอบ (วโรรส) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๑๒๐๐๑
นักศึกษาลัทธิสุตฺร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่
ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ (AN ANALYTICAL STUDY OF DĀNA AS DEPICTED IN THE VIMĀNAVATTHU)"
มีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงกราบเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์
ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนด้วยความนับถือ

บัณฑิตให้สัมภาษณ์
พระครูวรกาญจนโชติ
๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๕

(พระศรีวินายกภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7,1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ อ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๑๑๗๐
โทร. ๐-๒๕๕๕-๖๐๐๐ ต่อ ๕๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๕๕๕-๖๐๕๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๒๓๕

วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร.

ด้วย พระอธิการ สุรเดช ธมมทินโน (วโรรส) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๑๒๐๐๑
 นักศึกษาหลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิต
 วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่
 ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ (AN ANALYTICAL STUDY OF DĀNA AS DEPICTED IN THE VIMĀNAVATTHU)”
 มีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
 เวลานั้นจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระศรีวินัยการณ, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ณดี ให้สัมภาษณ์

พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต

๒๕ มิ.ย. ๒๕๖๕

มหาวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๒๓๕

วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสสโร

ด้วย พระอธิการ สุรเดช ธรรมทินโน (วโรรส) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๑๒๐๐๑ นักศึกษาหลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ (AN ANALYTICAL STUDY OF DĀNA AS DEPICTED IN THE VIMĀNAVATTHU)” มีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

สมเด็จพระสังฆราช
พระสังฆราชสุริยะ
๒๕ มิ.ย. ๒๕๖๕

พระศรีวินยากรณ์, ดร.
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ต.ศาลายา-นครชัยศรี
จ.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๕๗

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เรียน พระอธิการ สุชาติ ญาณพโล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย พระอธิการ สุรเดช ธมมทินโน (วโรรส) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๑๒๒๐๐๑๑
นักศึกษาลัทธิสุตฺร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่
ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ (AN ANALYTICAL STUDY OF DANA AS DEPICTED IN THE VIMANAVATTHU)”
มีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว
สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนด้วยความนับถือ

ยศดา ใจดีสัมมาหารณ์
[Signature]
๒๕๔ ฝ.ช. ๖๕

[Signature]
(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ต.ศาลายา-นครชัยศรี จ.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร ๐-๒๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๕๐๕๗ โทรสาร : ๐-๒๕๕๔-๖๐๕๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๒๓๕

วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

ด้วย พระอธิการ สุรเดช ธมมทินโน (วโรรส) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๑๒๐๐๑
 นักศึกษาหลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิต
 วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่
 ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ (AN ANALYTICAL STUDY OF DĀNA AS DEPICTED IN THE VIMĀNAVATTHU)”
 มีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
 เวลานั้นักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๒๓๕

วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

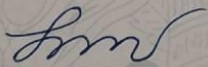
เจริญพร ดร.กฤตสุขชิน พลเสน

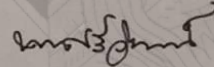
ด้วย พระอธิการ สุรเดช ธมฺมทินโน (วโรรส) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๑๒๐๐๑
 นักศึกษาหลักสูตร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิต
 วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่
 ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ (AN ANALYTICAL STUDY OF DĀNA AS DEPICTED IN THE VIMĀNAVATTHU)”
 มีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
 เวลานั้นักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ยินดีในกรณีที่เหมาะสม

 16 มิ.ย. 65

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๒๓๕

วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๕

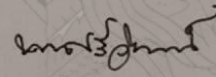
เรื่อง ขออนุมัติขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

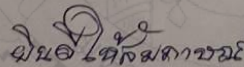
เจริญพร ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว

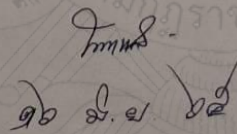
ด้วย พระอธิการ สุรเดช ธรรมทินโน (วโรรส) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๑๒๐๑๕๐๑๑๒๐๐๑
 นักศึกษาหลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิต
 วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่
 ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ (AN ANALYTICAL STUDY OF DĀNA AS DEPICTED IN THE VIMĀNAVATTHU)”
 มีความประสงค์จะขอความอนุเคราะห์จากท่านในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
 เวลานั้นักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

 (พระศรีวินยากรณ์, ดร.)
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

 ๑๖ มิ.ย. ๖๕

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์วิมานวัตถุ

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยตามหลักสูตร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์นี้ไม่ส่งผลกระทบต่อความเสียหายของผู้ให้สัมภาษณ์ และผู้ให้สัมภาษณ์สามารถหยุดได้ทันทีถ้าหากมีความไม่สบายใจใจการตอบคำถาม

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล/ฉายา.....

ตำแหน่ง (ถ้ามี).....ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่.....

หมู่ที่.....หมู่บ้าน/วัด.....แขวง.....

เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

วันและเวลาที่ให้สัมภาษณ์ วัน.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.

ตอนที่ 2

1. ท่านมีความเห็นว่า การให้ทานโดยที่บุคคลมีศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ทาน ไร้เจตนาหวังสิ่งตอบแทน มีปัญญาตรึกตรองด้วยตน (จากเจตนาทาน) เป็นอย่างไร

.....
.....

2. ท่านมีความเห็นว่า การให้อภัย การงดเว้นจากบาป ทางกาย วาจา และทางใจซึ่งเป็นสมาทานวิริติ (วิริติทาน) เป็นอย่างไร

.....
.....

3. ท่านมีความเห็นว่า การให้วัตถุสิ่งของต่างๆ ได้แก่ ข้าวและน้ำ เป็นต้น (ไทยธรรมทาน) เป็นอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 3

1.ท่านมีความเห็นว่า การให้ทานโดยที่บุคคลมีศรัทธาเลื่อมใส คิดจะให้ทาน ไร้เจตนาหวังสิ่งตอบแทน มีปัญหาตริกตรองด้วยตน (จาคเจตนาทาน) มีคุณค่าต่อสังคมอย่างไร

.....

.....

2. ท่านมีความเห็นว่า การให้อภัย การงดเว้นจากบาป ทางกาย วาจา และทางใจด้วยกรรมและทวารเป็นสมาทานวิริติ (วิริติทาน) มีคุณค่าต่อสังคมอย่างไร

.....

.....

3. ท่านมีความเห็นว่า การให้วัตถุสิ่งของต่างๆ ได้แก่ ข้าวและน้ำ เป็นต้น (ไทยธรรมทาน) มีคุณค่าต่อสังคมอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่กรุณาให้คำสัมภาษณ์

พระอธิการสุรเดช ธมฺมทินฺโน

นักศึกษาลัทธิสุตฺรศาสนศาสดรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้สัมภาษณ์

ภาคผนวก ง

ภาพการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์พระครูวินัยธร เจริญ ทนตจิตโต, ดร.

เมื่อวันที่ 24 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565

สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์สุริยะ ปภสฺสโร

เมื่อวันที่ 24 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565

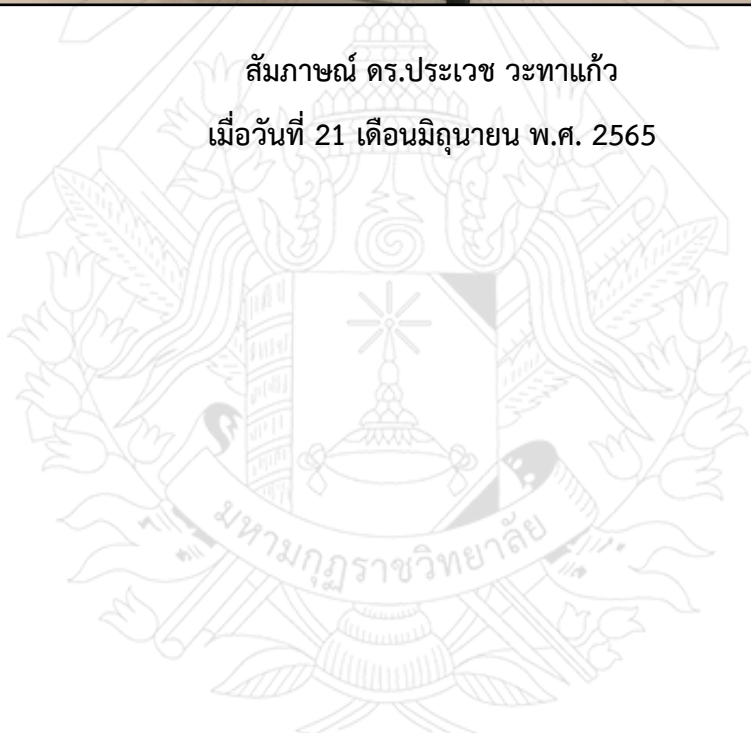
สัมภาษณ์ รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน
เมื่อวันที่ 23 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565

สัมภาษณ์ ดร.กฤตสุชิน พลเสน
เมื่อวันที่ 16 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565

สัมภาษณ์ ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว
เมื่อวันที่ 21 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-นามสกุล : พระอธิการสุรเดช ธรรมทินโน (วโรรส)
- วัน เดือน ปีเกิด : วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2532
- ภูมิลำเนา : 18/6 หมู่ 1 ตำบลลิ้นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ
จังหวัดกาญจนบุรี 71180
E-Mail : MeDey521@gmail.com
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดคีรีตีผลธรรมาราม 27/13 หมู่ 4 ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ
จังหวัดกาญจนบุรี 71180
- การศึกษา : ครุศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการเกษตร-การผลิตพืช
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
: นักธรรมชั้นเอก วัดพุทธโฆษาณา สำนักเรียนคณะจังหวัด กาญจนบุรี
: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
- หน้าที่การทำงาน
- พ.ศ.2556 : ครูอัตราจ้าง โรงเรียนอนุบาลบ้านวังทอง
- พ.ศ.2559 : รักษาการเจ้าอาวาสวัดคีรีตีผลธรรมาราม
- พ.ศ.2560-ปัจจุบัน : เจ้าอาวาสวัดคีรีตีผลธรรมาราม